

CREDITANSTALT

Banka Creditanstalt d.d., Ljubljana

izbirati?
nič lažjega
COMTRON
RAČUNALNIKI
M. Sobota, Slomškova 17, tel.: 27 094

»Lejpi ste kak
vrag!« stran 14

**ZIMSKI
VRTOVI, d. o. o.**

AHSA
Lendavska 29, 9000 Murska Sobota

VRHUNSKAPVC IN ALU
OKNA TER VRATATel.: (069) 35 555
Faks: (069) 32 093**FINSTRAL**

VESTNIK

Murska Sobota, 12. marec 1998, leto L, št. 11, cena 190 SIT

Ukrepi sanacije
za dodatno
zdravstveno
zavarovanje
»Mehko«
višanje
premijs

Nekateri so že, drugi
pa bomo prav kmalu
v svojih žepih
začutili ukrepe
sanacijskega načrta

stran 4

VREME

Delno jasno
z rahlo
oblačnostjo bo.

12. marec, četrtek, Doroteja
13. marec, petek, Kristina
14. marec, sobota, Matilda
15. marec, nedelja, Klemen
16. marec, poned., Herbert
17. marec, torek, Jera
18. marec, sredo, Edvard

Sušec mišje luknje
maši s snegom.

Lunine mene: v ponedeljek, 16. mar-
ca, bo sonce vzšlo ob 6. uri in 13
minut in zašlo ob 10. uri 9 minut, dan
bo dolg 11 ur in 56 minut. V petek,
13. marca, bo polna luna.

tipičnem prekmurskem človeku

ponedeljek zvečer je bila v grajski dvorani predpremiere televizijske
monodrame Poredušov Januš - Gledališki igralec Evgen Car, ki je tudi avtor
monodrame, je z njo po vsej Sloveniji nastopil že več kot stokrat

stran 9

Od zadnje hiše
do pokopališča
kar pet kilometrov!

Po nekaterih starih zapiskih naj
bi vas Krajna dobila naziv po
koncu turških bojev

stran 15

Zategnite želje

Kako kaznovati
Veržej, Križevce
in Razkrižje?

Več in manjvredni občani
ljutomerske občine

stran 6

Pogovor z Gezom
Džubanom, poslancem
državnega zbora in
podpredsednikom
odbora za kmetijstvo,
gozdarstvo in prehrano

Politični
interesi so
kmetijstvu
lahko
škodljivi

stran 8

Položaj
kmetov se še
naprej slabša

Kmetje za težave
krivijo državo,
vendar bodo morali
tudi sami razčistiti
nekatera vprašanja

stran 8

Kompas MTS
Gornja Radgona
Trgovski
center nared
do začetka
deželne
razstave?

Obnova spomeniško
zaščitene zgradbe v
Kerenčičevi ulici

stran 4

Zasebno podjetništvo
Kaj nastaja
v okoslavski
grabi?

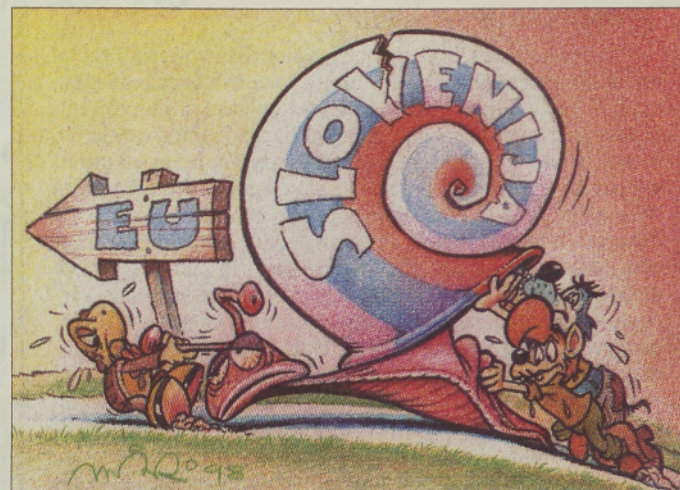
Sin se je vrnil, oče pa
pride pred koncem
leta

stran 4

20-letnica delovanja
Centra za zunanjo
trgovino v Radencih
Odslej kot
d.o.o. s tremi
družbeniki

V petek proslavili
dvajsetletnico
delovanja Centra v
Radencih

stran 5

**Evropska
priloga**

Energija Gozdarstvo
Promet Ekologija
Globalizacija Telekomunikacije

Evropsko prilogo je sofinancirala Komisija Evropske
zveze. Mnenja v Evropski prilogi so izključno mnenja
avtoric in avtorjev ter ni nujno, da izražajo poglede
in mnenja Evropske komisije.

**GOSPODARSKI
VESTNIK**

Slovenski diplomati na hrvaškem katastru

Včeraj popoldne si je »sporno« mejno točko
pri Hotizi ogledala komisija za meje, ki jo
na zunanjem ministrstvu vodi Peter Toš

Uradnih informacij o obisku
do sklenitve redakcije nismo do-
bili. Nismo jih dobili niti na
kraju dogodka, kjer so nam v
»prijazni« maniri povedali, da
nismo zaželeni. Je obisk komi-
sije na lendavski občini (kjer se
je po neuradnih informacijah
mudil tudi ljutomerski župan)
samo še eno diplomatsko ro-
manje? Smo ob informacijah, ki
smo jih ob obisku delegacije slo-
venskega parlamenta (natanče-
neje odbora za mednarodne od-
nose) pri hrvaških kolegh slišali

na nacionalni televiziji, upra-
vičeno zaskrbljeni? Kaj pomeni
Frljeva obljuba hrvaškim di-
plomatom o umiku slovenske
vojske s Trdinovega vrha (Svete
Gere)? Kaj pomenijo njegove
izjave ob nastopu ministrovanja,
da je Hotiza zgolj vodnogospo-
darski problem? Očitno je za
ljubljsko diplomacijo pot do
Hotize dolga, drugače si namreč
ne moremo razložiti, čemu šele
zdaj nabirajo hotiško dokumen-
tacijo.

A. P., foto.: N. J.

Vse poti vodijo v
Akcijska prodaja
od 12. do 26. marca
s proizvajalcem

Potrošnik

šampionka iz Renč

WC RAČEK, 750 ml	348,50 SIT
INOX BRIO, 500 ml	282,20 SIT
STELEX, z razpršilnikom, 750 ml	355,10 SIT
STELEX ZA KOPALNICO, 750 ml, z razpršilnikom	418,40 SIT
STELEX 1001UPORABA, 750 ml, z razpršilnikom	337,90 SIT
DOM, DETERGENT 1,5 l	241,50 SIT

Iz New Yorka piše Volk spremenja dlako, narave nikoli

Miloševići znani recepti

Srbski predsednik Slobodan Milošević je ob zadnji eksploziji kosovskega sonda smodnika ponovno uporabil preizkušen recept v obliki policijskega nasilja nad večinskim albanskim prebivalstvom, vendar je tokrat, sodeč po reakcijah iz prestolnice zahodnih vesil, ne bo tako zlahka odnesel.

Tam, kjer se je jugoslovanska kriza začela, se zdaj, po podpisu daytonskega mirovnega sporazuma, ki je končal najbolj krvavi spopad na balkanskih tleh od druge svetovne vojne, tudi nadaljuje. Zahodne države na čelu z ZDA so prehitro pozabile na lastna načela in se začele pogovarjati z Miloševićem po koncu bosanske vojne. Velike izbire resnici na ljubo tudi niso imele, saj alternative Miloševiću, ki bi zagotavljala vsaj delno stabilnost v tem delu sveta, preostanek nekdanje Jugoslavije za zdaj še ne premore. S tokratnim državnim nasiljem na Kosovu pa je Milošević izgubil ugodnosti, ki so se mu začele nasmihati po prispevku h koncu vojne v Bosni in Hercegovini.

Trupla vrnilo svojcem

V spopadih med srbskimi policijskimi in paravojaškimi enotami ter oboroženimi Albanci je umrlo pretekli konec tedna najmanj 57 ljudi. Toliko trupel so namreč policisti vrnilo svojcem, čeprav je državna agencija Tanjug trdila, da je bilo žrtev le 20. Mrtvih je bilo verjetno veliko več. Srbski režim je skušal zatreti pripadnike Osvobodilne armade Kosova, kot se imenujejo teroristi, ki so prekinili tradicijo pasivnega odpora voditelja kosovskih Albancev Ibrahima Rugove in začeli pobijati pripadnike srbskih policijskih enot na Kosovu. Albanci so spoznali žalostno resnico, da brez nasilja ne morejo pritegniti pozornosti mednarodne skupnosti, ki bi jim pomagala k neodvisnosti. Pozornost so vzbudili, podpre za neodvisnost pa kljub žrtvam verjetno nikoli ne bodo dosegli. Tudi tisti, ki zagovarjajo politiko kaznovanja srbskega režima in nasprotujejo definiciji, da je zatiranje kosovskih Albancev notranja zadeva Srbije, niso pripravljeni priznati ločitev pokrajine od Srbije. Največ, kar lahko kosovski Albanci pričakujejo, je avtonomija, ki so jo nekoč v Titovi Jugoslaviji že imeli in ki jim jo je odvzel Milošević med svojim pohodom na oblast proti koncu 80. let.

Iz zakulisja

Nekateri svetovni diplomati namigujejo, da so zadnji dogodki na Kosovu pripravljeni v Miloševići režiji, ki naj bi najprej izval krizo, nato malce popustil in dovolil določeno stopnjo avtonomije, samo zato, da bi lahko v zameno zahteval ukinitve preostalih sankcij in sprejem v mednarodne finančne ustanove. Po sestanku zunanjih ministrov kontaktne skupine v Londonu je jasno, da se je krepko ustel. Zunanji ministri ZDA, Velike Britanije, Francije, Nemčije in Italije so uvedli takojšnje finančne sankcije proti ZRJ in zagrozili z zamrzitvijo vsega državnega premoženja ZRJ, če Milošević do 25. marca ne bo prenehal z nasiljem in začel s političnim dialogom za avtonomijo Albancev na Kosovu. Edina srbska zaveznica v kontaktni skupini, Rusija, je seveda sankcije zavrnila, vendar se je pridružila preostalim državam pri skupni izjavi, ki obsoja vsakršno nasilje na Kosovu. »Položaj na Kosovu se ne more rešiti s trdo politiko in mednarodna skupnost ne bo prenašala uporabe take politike in žrtev, kot smo jim bili priča v zadnjih dneh,« je zapisano v skupni izjavi. Mednarodna skupnost se je na srečo kmalu zavedla, da lahko kosovski spopad hitro prestopi državne meje in vmeša okoliške države. V največji nevarnosti je Makedonija, ki ima veliko albansko manjšino, zato so se ministri strinjali, da bi bilo najbolje, da mirovne sile OZN ostanejo v državi zaradi preprečitve širitve konflikta.

Diplomatski prestiž

Kontaktne skupine je pozvala Mednarodno sodišče za zločine v nekdanji Jugoslaviji, da sodno preganja ljudi obtožene za zločine pri zatiranju upora na Kosovu, in zahtevala od Beograda, da dovoli Visokemu komisariatu OZN za človekove pravice preiskavo o dogajanju na Kosovu. Vseh šest držav se je tudi strinjalo, da Varnostni svet OZN razmisli o vseobsežnem embargu na uvoz orožja ter prepove prodajo opreme, ki bi bila lahko uporabljena za represijo, poleg tega pa ukine veljavnost vizumov za vse visoke politike v ZRJ, ki so bili vmešani v zatiranje demonstracij.

»Ne čuje« dobro

Kot da bi vedel, kaj ga čaka, je Milošević prezrl doslej največje mirne demonstracije v Prištini, na katerih je v ponedeljek, na dan sestanka članic kontaktne skupine, sodelovalo okrog 70.000 ljudi. Demonstracije so se začele in končale mirno kot še nikoli doslej na Kosovu. To je bilo hvalevredno dejanje in poleg dialoga edini možni način za rešitev kosovskega vprašanja, ki je odločilno vplivalo na razpad nekdanje SFRJ, potem ko je Slovenija zavrnila sodelovanje z Miloševićem pri zatiranju albanskega prebivalstva. Naivno bi bilo verjeti, da je Milošević pripravljen spremeniti svojo nasilno politiko, ki ga je konec 80. let prinesla na oblast v Srbiji, ko je srbskim demonstrantom na Kosovu vzklikal: »Nihče vas ne bo tepel!« V resnici se je hotel le potuhiniti, dokler ne mine politična nevihta, od mednarodne skupnosti na čelu z ZDA pa je zdaj odvisno, ali mu bo tudi tokrat, kot že tolikokrat prej, dopustila, da se izvele nekeznovan.

ROBERT POREDOS

Vodilna vloga v ekologiji

V mestecu Weitz so se meščani zoperstavili nenačrtnemu delu in s tem dosegli uspehe v ekologiji. Za ekološko načrtovanje so dobili nagrado za varstvo okolja avstrijske zvezne dežele Štajerske.

Weiz je čisto normalno mesto na avstrijskem vzhodnem Štajerskem. Tako normalno kot sto drugih majhnih mest z običajno zmešnjavo neplani-ranih toda normalnih naključij, mesteca s klasično ulično podobo: cerkev, trgovina, bencinska črpalna, tovarna in hranilnica. Če vanj prihajaš z Dunaja z vlakom, moraš približno stokrat prestopiti. Verjetno so pri načrtovanju voznega reda na to metropolo z 10.000 dušami enostavno pozabili.

Proti tej navidezni brezplanskosti se meščani Weiza borijo že dve leti. In sicer uspešno. Že prej so stavili na okoljevarstvene ukrepe za izboljšanje življenjskega standarda – v prometu, pri varovanju ozračja, pri varovanju okolja v podjatih. Toda kje začeti? Oktobra leta 1995 so prebivalci in organi v občini sklenili, da dajo mnogim gospodarskim in ekološkim dejavnostim skupen naziv. Skupaj z avstrijskim Ekološkim inštitutom je nastal Ekološki plan Weiza. Izdelali naj bi model, ki bi zadostil več zahtevam: koordiniral in usklajeval bi mnoge aktivnosti za varovanje okolja, ki si jih je že prej zastavila mestna uprava. Pri tem naj bi tudi podpiral regionalno gospodarstvo in s tem zagotavljal delovna mesta. Vse to z vključitvijo vseh neposredno prizadetih v tem mestu. Plan je imel tudi za nalogo, da ne bi zgolj predlagal posameznih ukrepov, ki bi z leti zvođeneli, temveč bi moral biti kot nosilni model, ki bi ga v prihodnosti morali še dodatno razvijati. Visoke zahteve torej, pri katerih je bilo že od vsega začetka jasno, da smiselni ukrepi dolgoročno ne morejo biti predpisani od zgoraj, temveč jih morajo vsi prebivalci razvijati skupaj – le tako bodo tudi najugodnejše sprejeti pri ljudeh.

Tako so bile ustanovljene tri delovne skupine: za tematska področja energije, menedžmenta za varovanje okolja in mestnega razvoja. Neposredno prizadeti prebivalci iz podjetij, uprave in politike so izdelali planske osnove za ukrepe okoljevarstvene politike. V spremstvu strokovnjakov Ekološkega inštituta so najprej izdelali ekološki razvojni projekt mesta, zatem so bili ukrepi ovrednoteni glede na njihovo nujnost uvajanja: kje se lahko prihrani energija (npr. z daljinskim ogrevanjem), kaj se mora zgoditi, da se zmanjša emisija CO₂ (npr. uvedba alternativne energije in toplotne izolacije pri novogradnjah), kako morajo biti načrtovane šole, trgovine in stanovanja, da ne uničijo niti krajne podobe niti pokrajine in da bo uporaba osebnega avtomobila zmanjšana na najmanjšo možno mero (npr. zapolnitev gradbenih lukenj v bližini centra), kako zagotoviti obstoj gozdov (npr. s skupnimi programi zaščite v okviru več sosednjih občin).

Kot rezultat dela posameznih delovnih skupin so bile določene pristojnosti posameznih dejavnikov in finančni plani, tako da bi bilo potem mogoče doseči najugodnejše rešitve. Junija 1996 so bili predstavljeni prvi rezultati. »Ekološki ukrepi izboljšujejo kakovost življenja in jih je tako treba razumeti in sprejeti,« je takrat na podlagi izkušenj lahko poročal lokalni referent za okolje, »saj so brez sodelovanja prebivalstva koncepti za varstvo okolja obsojeni na propad.« Sam koncept menedžmenta za varovanje okolja sestoji iz 24 ukrepov na področjih: energija, mestni razvoj in razvoj prometa, podpiranje gospodarstva, podjetniško varovanje okolja, varovanje narave,

stvenega menedžmenta (toda neodvisno od njega) je bila s podporo profesionalnega marketinškega svetovalca opredeljena ustrezna vloga občine v lokalni javnosti, navzven pa z ustreznim mestnim marketinškim sloganom (Weiz – mesto z energijo).

Poleg enotnega sklepa o urensičevanju koncepta okoljevarstvenega menedžmenta v občinskem svetu so v občinskem proračunu rezervirali ustrezna sredstva za prve ukrepe in izdelavo svojega lastnega podrobnega energijskega koncepta. Primerna celotna predelava načrta z meritvami površin je bila začeta z glasovanjem o ukrepih za razvoj mesta iz koncepta okoljevarstvenega menedžmenta.

Skladno z načrtom so razpisali mesto okoljevarstvenega in energijskega koordiniranja za mestno občino. Poleg tega so spremljali nadaljnjo gradnjo mreže daljinskega ogrevanja, zamisel deželne razstave v povezavi z razvojem inovacijskega centra za čiste tehnologije in sklepanje pogodb glede energije. Poznejše aktivnosti, ki so delno celo presegale v konceptu zastavljene ukrepe, so bile:

- ustanovitev (dodatne) skupine za samostojno gradnjo sončnih kolektorjev,
- nadaljevanje pilotskega projekta za zbiranje elektronskih odpadkov,
- začetek projekta za ponovno uporabo plitovine (izolacijske plošče) v kooperaciji s firmo za recikliranje,
- ponudba okoljevarstvenega in toplotnoizolacijskega svetovanja kot tudi dodatnih občinskih podpor za toplotne črpalke in biomasne naprave,
- v obliki šolskega projekta izvajano anketiranje o varstvu okolja v podjatih.

Na regionalni ravni se je povečalo sodelovanje občin v okviru skupne politike lokacije podjetij (regionalni fond za zaščito površin, inovacijski center) in priprave deželne razstave na temo »obnovljivih energij«. Skupno je bila urensičena večina predvidenih ukrepov, do leta 2000 pa naj bi bili urensičeni skorajda vsi. Za naslednje leto predvidevajo prvo ovrednotenje in predelavo celotnega koncepta.

Te različne dejavnosti so spremljale prizadevanja okrog osveščanja javnosti in so jih podpirali tudi občinski časopisi (mesečne izdatne informacije na dveh straneh, ki so bile rezervirane le za

okoljevarstvene aktivnosti lokalne skupnosti), prirejali pa so strokovne simpozije (za lokalne okoljevarstveni menedžment v okviru spremljevalnih razstav za učinkovite inovativne postopke za varčevanje z energijo), razstave, ki so jo vzbudila občinska lotnina koncepta ekološkega menedžmenta, z ukrepi urensičevanja in dajami v strokovni javnosti, ki so vala na podelitev nagrad in nanj pa tudi na številna področja na strokovnih prireditvah. Tudi dobil Weiz konec lanskega leta okoljevarstveno nagrado avstrijske zvezne dežele Štajerske.

Predstavniki občine ročajo o občutno povečanju gajalski poziciji pri ponudbi odločitvenih postopkih na ravni, kar je očitna posledica nega načrtovanja. Svetovni tve od zunaj so vedno prisotni in tudi ponudniki so razni, tem spadajo:

- mestno planiranje in promet,
- civilnotehnične svetovalne ustanove,
- univerze,
- javne in zasebne ustanove za ziskovanje okolja,
- društva s svetovalno dejavnostjo,
- deželni svetovalni uradi,
- marketinški strokovnjaki.

To pa še ni vse: ekološki Weiz je dinamično orodje, je sproti potrebno dopolnjevati delo. Periodične nadzorne točke naj bi tudi v prihodnosti vodile k usklajevanju konkretnih urensičevanj s bljenimi izkušnjami, posamezni ukrepi lahko noteni glede na svojo Ministrstvo za znanost in kulturnega poudelkega vanja pet let spremljalo mentiralo projekt Weiza, lahko v prihodnosti občine uporabljajo izkušnje v Weizu.

Ena izkušnja je že prihodnja Utrudljivi procesi za prebivalstva so se projekta Celine Loibl z ekološkega inštituta pravi: »Z o sodelovanju prebivalstva ustvari složnost med gospodarstvom in socialo. H postal mesto s priporočljivo tom za komunalni okolje in prevzema vod ekologiji.«

Mag. Klaus

Iz Ljubljane piše

Na gregorjevo so zaplule ladjice

Ljubljanska županja Vika Potočnik je v terek na mestno hišo najprej izobesila tibetansko zastavo, tako da če bo sila, bomo močvirniki lahko pobegnili na streho sveta, nato pa je na podelitvi mestnih športnih nagrad, imenovanih po pisatelju Marjanu Rožancu, zvrnila nekaj kozarcev soka, pa nič prileškega vina, ker mora obdržati trezno glavo, saj noč in dan sestavljajo letni mestni proračun. Tu pa so številni apetiti, pa ne samo športni, čeprav je že slišati, da mestno hišo naskakuje direktor Unione Olimpijke Rado Lorbec, ki bi potreboval kar nekaj milijonov mark, da ljubljanski zeleno-beli zmaj ne bi bankrotirali.

Brez strehe pa bo še lep čas nova univerzitetna knjižnica, ki jo gradijo v bližini stare, toda pri kopanju temeljev so našli bogate in obsežne arheološke ostanke, zato so jama takoj zavzeli arheologi. Tudi pred dva tisoč leti smo Emonci že živeli na križišču Slovenske in Askerčeve ceste. Med drugim so našli antično kopalo kad z odtoknim kanalom. In iz najdišča se arheologi ne bodo dali izgnati, to pa bo seveda zavleklo gradnjo knjižnice za leto ali dve. Bolje rečeno: spet smo se razdelili na tiste, ki bi gradili takoj dalje, in one, ki so proti nadaljevanju gradnje ter za prestavitev lokacije knjižnice. Menda bi z »restavriranjem« ostankov lahko dobili ljubljanske Pompeje. Zato pa se nadaljuje s »podiranjem« občin in krajevnih skupnosti v Ljubljani, dobili naj bi 17 četrtinskih skupnosti, ki bi se imenovala recimo Center, Vič, Trnovo itd. Upajmo, da bodo imele več sreče pri gradnji cerkvene oblasti, ki se pripravljajo na gradnjo apostolskega nunciatura, ki naj bi bil v bližini nekdanj predvidenega muzeja revolucije ob Gradaščici v Trnovu. Za začetek so vrtičkarje obvestili, naj se umaknejo z njihove parcele, čeprav nimajo še niti začetnih pripravljanih papirjev. Ob nameravani gradnji va-

tikanskega veleposlaništva so se sprli tudi ljubljanski arhitekti, ki so stanovske kolege prek svojih pozvali k bojkotu. Na internem natečaju so štirje predlogi, izbiro med temi štirimi pa v Vatikano. Arhitekti pa so pozvali štiri najpojasnijo, zakaj so bojkotirali bojkot, nato pa so Arhitekti v društvu se namreč zavzemajo za ovrednotenje enega od zadnjih zelenih delov mesta, za katerega je Jože Plečnik že pred leti predlagal, da bi postal park ob Gradaščici, da smo na gregorjevo v sredo spuščali ladjice, da Ljubljani; to je bil stari ljubljanski običaj, ljudje in rokodelci zahvaljevali, ker je prišel svojem rokodelskem delu niso več potrebovali luči.

Upajmo, da se arhitekti ne bodo skregali, nameravane novem razpisu za ureditve nekdanje narne v parku Tivoli, pri katerem smo in to samo zaradi spora med nekdanjo občino mestom, ki sta se sprla zaradi lastništva na Staro čolnarno so podrli čez noč, okrog dve leti gradbena ograja. Na srečo so ukinjene, pa se je tako tožarjenje na sodišču. Čolnarna je bila zgrajena leta 1880, ukin in od takrat je ribnik predvsem zapuščen, pa so zastupili tudi labodi. Investicija je vredna milijonov tolarjev. Na prvi natečaj so se prijavili ponudniki, koliko se jih bo na novega. Takoj ko bo mogoče, bodo objavili še razpisa, da bi lahko čolnarna že letos funkcionalna, bo tudi slaščičarna, kjer se ne bo prodajala, pa imela stranišče, ki ga sedaj v Tivoliju so bližnji obiskovalci otroškega igrišča svoje oz. po pasje.

Marjan

VESTNIK

Izdaja:
Podjetje za informiranje
Murska Sobota

150 DEM letno, izvod v kolportuži pa 190,00 SIT. Tekoči račun pri Agenciji RS za PPNI Murska Sobota: 51900-603-30005, devizni račun pri Abanki Ljubljana: 50100-620-00112-5049512.

Tisk: Podjetje za usposabljanje invalidov SET Vevče. Na podlagi mnenja Ministrstva za informiranje št. 16/IB z dne 30. 1. 1992 se šteje tisk Vestnik med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3, za katere se plačujejo odstotni davek od prometa proizvodov. Elektronska pošta: vestnik@eunet.si. WWW stran: http://www.p-inf.si.

Nafta Lendava

Prišel je čas

Britanska revizijska hiša Arthur Andersen, ki je po naročilu Petrola ponovno preverila ekonomsko upravičenost vlaganja v posodobitev lendavske rafinerije, je v petek popoldne lastnikoma in predstavnikom Nafta ter nadzornemu svetu družbe ustno predstavila ugotovitve študije

Rezultati torej sedaj še niso za javnost in preden jih bodo dali na papir ter podpisali kot uradni dokument, jih bodo najverjetneje dopolnili še z dodatnimi pojasnili za zainteresirane strani. Pa vendar, kaj so revizorji ugotovili? V tem trenutku za medije nihče od odgovornih ne daje izjav niti ne poskuša postavljati domnev. Toda neki čut mi naznanja, da ugotovitve revizijske hiše ne govorijo v prid posodabljanju.

Kaj več kot slutnja si v tem trenutku ne upa zapisati niti to novinarsko pero. Sicer pa, ne bo potrebno dolgo čakati, da bo bosta lastnika kmalu zapečatila, spet polnili časopisne strani.

Prav zaradi pričakovanja novih, usodnih vesti za lendavsko rafinerijo je aktualnost obtožb innega direktorja Davorja Šterna o nedovoljenem trgovanju z naftnimi derivati na hrvaškem trgu, v katerega naj bi bila vpletena reški Petrol in lendavska Nafta, zbledele. Toda spet ne toliko, da bi nanj kar pozabili.

Omenjeni direktor je torej četrtega marca za teden Nacional izjavil, da naj bi reški Petrol s ponarejenimi dokumenti na Hr-

vaško uvozil nafto, ki naj bi bila v dodelavi v lendavski rafineriji. In, kakor navajajo izjavo direktorja Šterna slovenski časopisi, ker v lendavski rafineriji postopka, ki je naveden v uvoznih dokumentih, ni mogoče opraviti, naj bi šlo za poneverbo. Reški Petrol naj bi se torej nekorektno vedel (razumemo: izmaknil plačilo davka) do hrvaškega proračuna.

Pri Petrolu so izjave Davorina Šterna zavrnili kot netočne, pavšalne in neupravičene, s tem pa tudi skrajno nedopustne. V svojem komentarju so nakazali, da je povod in razlog takšnih izjav mogoče iskati v poslovnih uspešnosti Petrola (predvsem na bosanskih trgih) oziroma izgubljanju tržnega deleža lne.

Direktor Nafta Jože Hozjan uradnih izjav o tem ni dal, dejal je, da jih tudi ne more, saj sploh ne ve, česa naj bi bila Nafta Lendava kriva. Slavko Horvat, direktor Carinarnice Murska Sobota, pa je zatrdil: »Vsi postopki v zvezi z uvozom surove nafta na aktivno oplemenitenje v Nafto Lendava so potekali v skladu z zakonskimi predpisi.«

Nafta Lendava je namreč sredi lanskega leta dobila od reškega Petrola v predelavo manjšo količino surove nafta, torej pogodbeno količino z eno deklaracijo. Uvožene količine so bile po predelavi oziroma oplemenitvi ponovno izvožene istemu lastniku. Gre za nafto D2 in plinsko olje (kurilno olje), vse vrnjene količine pa so ustrezale pogodbenim in normativno določenim količinam, nevrnjena pa je ostala manjša količina oplemenitenega bencina. In kaj je razlog zastoja?

»Do ustavitve je prišlo zaradi

ugotavljanja in preverjanja pravilnosti postopkov s strani hrvaških carinikov,« je izjavil Slavko Horvat. Ker je nafta visoko obdavčeno blago, davkarji in cariniki tu nasploh opravljajo strogo kontrolo, še toliko bolj v tem primeru uvoza in izvoza, ko je šlo le za plemenitjenje surovine in se davek plača le na dodano vrednost. Zato sta hrvaška in slovenska carina primerjali celo skladnost normativov ter ugotovili, da so enako veljavni za obe strani. Nafta Lendava je dobila pogodbeno količino surove nafta od Petrola Trgovina Reka v predelavo po naftovodu.

Se bo zaradi očitkov, ki se bolj »podpihujejo« hrvaške organe »pri delanju težav« pri tovrstnih poslih (izvoz zaradi uvoza), začetno poslovno sodelovanje med reškim Petrolom in Nafto Lendava - do sedaj je bil opravljen le eden sedaj razvpiti posel - ustavilo? S tem, da Petrol na hrvaškem in bosanskem trgu pobira vse pomembnejši tržni delež, bi se na tej relaciji poslovnega sodelovanja lahko razvilo kaj več, kar bi morda tehnično tudi močnejše nagnilo v smer smiselnosti vlaganja v posodobitev rafinerije.

Toda direktor lne ni kar padel z neba, ampak je človek posla, zato tudi njegove izjave niso bile izrečene kar tako in po naključju. Z njimi je dosegel svoj cilj. Vrgel jih je na plano v času pregretega ozračja odnosov med državama z namenom, da Hrvaška še bolj privije pogoje poslovanja za tujo konkurenco, seveda predvsem za slovensko. MAJDA HORVAT

Pamflet

Ko Janez ljubi Marjana

Kaj je narobe z Drnovškom, da tako popušča Podobniku? Pa menda mu ja ni všeč njegovo nastopanje pred televizijskimi kamerami, kjer mu uspeva vedno najaviti »hot news«, četudi bi jih pričakovali od premiera?!

Tako je Drnovšek solistično popustil slsjevski zahtevi po vračanju Cerkvenih gozdov v naravi. Podprl je ustanavljanje kmetijsko-gozdarske zbornice, ki v končni fazi pomeni ustanovitev kapitalne baze bratov Podobnik, za kmete pa prisilno vključevanje, od katerega glavna korist bo odvajanje dela katastrskega dohodka.

Tudi informacijo o prihodnjem obrambnem ministru je prvi lansiral v javnost Marjan Podobnik, Drnovšek pa je nato samo še malo »pocincal« in nato vendarle predlog poslal v državni zbor, skupaj z odstopno Titovo izjavo. Da, da, novi obrambni minister Alojz Krapež naj bi bil strokovnjak v letalstvu, v dobro pa mu je najbrž šteti, da se je v slsjevski vođe spustil šele pred tremi meseci. Se je takrat že vedelo za Titov odhod?

Kakšno igrato torej igrata Drnovšek in Podobnik? Če je Podobnik na videz dobil tris, ima morda Drnovšek v rokah poker? Je ta poker kapitalno združevanje dveh največjih slovenskih bank, NLB in SKB? V primerjavi z obvladovanjem skoraj polovice finančne baze je Podobnikov tris samo kratkoročni triumf.

Marjan Podobnik pa se očitno zelo dobro počuti na prestolu koordinatorskega parlamentarnih strank, ki ga je od premiera prevzel za tri mesece. Tako so prejšnji teden na veliko iskali resnico o slovensko-izraelskem obveščevalnem sporazumu. Dejstvo je, da slovenska ustava ne omogoča sklepanja tajnih sporazumov in da zakon o zunanjih zadevah določa, da morata vsak meddržavni sporazum odobriti tako vlada kot parlament. In katere besede je po sestanku našel veliki koordinatorski? Bojda naj bi obstajali znaki o prekoračitvi pooblastil pri podpisu sporazuma. »Rad govoreči« Jelko Kacin, minister za obrambo ravno v času podpisa sporazuma, je ugotovil, da država ni njegova privatna lastnina in da si ne more »privoščiti luksuza, da zaradi obrambe samega sebe pripoveduje stvari, ki lahko škodijo tej državi danes ali pa morda tudi jutri ...« Kdo vse je torej vedel za podpis sporazuma? Je Janez Podobnik, ki je zaupno Sečnikovo pisanje razposlal po parlamentu, padel na finto?

Na odmeve v javnosti je očitno pozabil tudi Peter Bekeš, rimski veleposlanik. Za Il Borghese je v intervjuju revidiral italijanski pogled na zgodovino in pri tem zanetil mednarodni halo. Pri tem pa celo pozabil, da se pogovarja s predstavnikom »neofašistično« orientiranega tednika. Pozabil je tudi, da bi morda bilo dobro imeti ljubljansko privolitve. So nekateri diplomati solisti? Da bi se sam odžagal, najbrž težko verjamemo, kot tudi težko verjamemo, da je novinarjev »zvesti, celo omiljeni« trakopis pogovora, kot so zatrjevali za pop tv, v uredništvu Il Borghese. Kako se bo končal škandal?

Nasploh pa nas naša diplomacija nemalokrat spravlja v začudenje. Medtem ko bi od nje pričakovali, da bo prva v varnostnem svetu ZN zahtevala rešitev kosovske krize in proti Srbiji uvedla najmanj ekonomske sankcije, zunanje ministrstvo v Slovenijo povabi delegacijo Zvezne republike Jugoslavije. In da bo paradoks še večji, ZRJ v »ustni« maniri uvede embargo za slovenske izdelke. Diplomati v svojem prefinjenem jeziku o tem najbrž niso razpravljali. Slovenska javnost pa nato še izve, da so pri delitvi bilancij rajne Jugoslavije ostali vsak pri svojem stališču?!

Bomo dobili nove občine? Komisija za lokalno samoupravo se je prejšnji teden znova sestala. Rezultat je več kot skrb zbujajoč: vseh 67 predlogov (med temi tudi vladnih dvajset in osem iz komisije) se bo znašlo pred parlamentom, to pa pomeni, da ni nobene garancije za katero koli novo občino. Socialdemokrati in krščanski demokrati so očitno obljubljali preveč, ko so prevzeli predlagateljstvo za vse, ki so padli iz kroga 67. Na komisiji so pogorele tudi vse tiste pobude, ki jih krajevne ali vaške skupnosti in zbori občanov niso vložili sami, četudi niso dobili podpore na občinskih svetih, temveč so to vlogo namesto njih hoteli opraviti poslanci. Prav tako bodo izpadli vsi predlogi, podani zunaj rokov. Prav tako komisija ni uslišala združenolistovskega poslanca Aurelija Jurija, ki si je prizadeval, da se Koper ne razdeli na nove občine - razlog: potrjenih predlogov menda ni mogoče spreminjati z amandmaji. Vseh 67 predlogov naj bi parlament obravnaval še ta teden - toda glede na njegovo ekspektivnost ...

Borut Pahor očitno še naprej nadaljuje akcijo nabiranja novih članov. Skupaj s Cirilom Ribičičem sta v zakonodajni postopek vložila predlog za spremembo zakona o državni upravi, po katerem naj bi namesto 57 imeli največ 32 državnih sekretarjev, ob tem pa naj bi imel minister samo enega namestnika, to bi pomenilo, da ob zamenjavi ministra leti samo en sekretar. To je že hvale vreden predlog - toda, koliko ljudi sedi v ministrstvih danes, pa niso tam po strankarski liniji - od čistilcev naprej?

No, očitno nekateri zaradi zgoščenke skupine Strelnikoff še vedno ne morejo dobro spati. Da bi svojim prizadetim vernikom povrnil mir v duši, je nadškof Rode na Brezjah vodil »celodnevno zadostilno pobožnost slovenskih vernikov kot odgovor na ovitek zadnje zgoščenke celjske skupine Strelnikoff«. Kot ste lahko slišali po Radiu Slovenija, se je nadškof v pridigi dotaknil tudi vzrokov, zaradi katerih lahko v Sloveniji pride do »take gnusobe upoštevanja v najsvetejšem«.

A. POTOČNIK
KARIKATURA:
ANTON BUZETI

Na sejmu Agra Savaria podpisali sporazum o sodelovanju med območno gospodarsko zbornico za Pomurje ter trgovinsko in industrijsko zbornico Železne županije

Obmejnosti nismo dovolj izkoristili

Podpis sporazuma in poslovno srečanje pomurskih in madžarskih podjetnikov bosta prispevala k poglobitvi sodelovanja med državama

Sodelovanje med območno gospodarsko zbornico za Pomurje in županijskimi zbornicami na Madžarskem ima že dolgoletno tradicijo, saj je pomurska zbornica nosilec slovenskega gospodarskega sodelovanja s sosednjo Madžarsko. To sodelovanje je še posebej dobro z obmejnimi državama v Železni in Zalski županiji, korak k poglobitvi namočnega sodelovanja pa je podpis sporazuma o sodelovanju med območno gospodarsko zbornico za Pomurje ter trgovinsko in industrijsko zbornico Železne županije, ki sta ga konec prejšnjega tedna v Somboru podpisala direktorja obeh zbornic. Podpis sporazuma so opravili v okviru 5. sejma Agra Savaria '98, na katerem sicer ni bilo množične obležbe slovenskih razstavljalcev, dobro pa je bila obiskana poslovna borza, na kateri se je srečalo več kot 25 pomurskih in madžarskih podjetnikov.

Sporazum o sodelovanju sta letu 1997, ker so se gospodarske razmere in podjetniške potrebe v tem času spremenile, je bilo potrebno sporazum dopolniti, kot so ob potpisu poudarili predstavniki obeh zbornic, pa bo modificiran sporazum še poglobil sodelovanje med podjetniki obeh

držav. Pomurska zbornica in zbornica iz Železne županije sta že doslej dobro sodelovali, skupno nastopata na različnih sejmskih prireditvah, izmenjujeta informacije in pomagata pri vzpostavljanju stikov med podjetniki. Poleg skupnega nastopanja na sejmskih bosta obe zbornici v prihodnje še zlasti podpi-

rali nastop svojih članov na sejmskih prireditvah, organizirali bosta seminarje, poslovne konference in poslovna srečanja, na katerih bodo podjetnike seznanjali z možnostmi vzpostavitve poslovnega sodelovanja, prav tako pa bodo vzpodbujali ustanavljanje mešanih podjetij, skupna vlaganja ter prenos znanja in tehnologij. Obe zbornici bosta pospeševali skupne nastope svojih članic na tretjih tržiščih ter skupaj sodelovali pri posameznih natečajih za uresničitev skupnih mednarodnih projektov, ki se financirajo iz programa PHARE in podobno.

Kot je ob podpisu sporazuma poudaril Franc Pucko, direktor območne gospodarske zbornice za Pomurje, je sodelovanje med zbornicama obrodilo tudi gospo-

darske sadove, saj se trgovinska menjava med državama povečuje. Če je še leta 1991 blagovna menjava med državama znašala 91,65 milijona dolarjev, se je že naslednje leto več kot podvojila, lani pa je že preseгла 413 milijonov dolarjev. V vseh teh letih sta naraščala tako izvoz kot uvoz, ob tem pa je skrb zbujajoč podatek, da se slovenski trgovinski primanjkljaj z Madžarsko iz leta v leto povečuje. Tako je leta 1991 znašal slovenski izvoz na Madžarsko skoraj 37 milijonov dolarjev, uvoz pa slabih 55 milijonov dolarjev, lani pa je slovenski trgovinski primanjkljaj z Madžarsko znašal že več kot 172 milijonov dolarjev.

Pomursko gospodarstvo je lani na Madžarsko izvozilo za 9,1 milijona dolarjev blaga, kar je za 30,6 odstotka več kot pred letom, uvoz pa je znašal 21,9 milijona dolarjev, kar je za 3,2 odstotka več kot v letu 1996. Izvoz pomurskega gospodarstva tako predstavlja 7,5 odstotka celotnega slovenskega izvoza na Madžarsko, uvoz pa 7,4 odstotka slovenskega uvoza iz te države. Glede na obmejno lego pomurske regije s takšnimi rezultati ne moremo biti zadovoljni pa tudi ne s podatkom, da blagovna menjava pomurskega gospodarstva v strukturi slovenske blagovne menjave z Madžarsko pada, saj je pred leti še znašala 12 odstotkov.

Madžarska je pomemben zunanjetrgovinski partner Slovenije, saj zavzema pri izvozu 14. mesto in pri uvozu 6. mesto, na povečano blagovno menjavo in gospodarsko sodelovanje med državama je vplival sporazum o prosti trgovini, ki se uporablja od 1. julija 1994, prav gotovo pa bo tudi podpis sporazuma med obema zbornicama prispeval k izboljššanju rezultatov gospodarskega sodelovanja med regijama in državama.

LUDVIK KOVAČ

Podpis sporazuma o sodelovanju med pomursko območno gospodarsko zbornico ter trgovinsko in industrijsko zbornico Železne županije, ki so ga podpisali konec prejšnjega tedna, pomeni le dopolnitev že sklenjenega sporazuma v letu 1992.

Kompas MTS Gornja Radgona Trgovski center nared do začetka deželne razstave?

Obnova spomeniško zaščitene zgradbe v Kerenčičevi ulicikot razširitev trgovinske ponudbe, rešitev stanovanjskih in socialnih problemov in polepšanje podobe mejnega prehoda

Pospešena in natančna gradnja ob upoštevanju zahtev spomeniškega varstva, kakršne so se nedolgo nazaj lotili gradbeniki v Kompasovih objektih ob meji v Gornji Radgoni, bi bila zaželena še marsikje. Vendar pa je res, da jim na gornjeradgonskem gradbišču močno zmanjkuje časa, kajti vse preveč se je začetek del zavlekel zaradi papirnih zadev. Trgovinski center (ki bo pripravljen na novi način poslovanja, ko naj ne bi bile več dovoljene brezcarinske prodajalne, mora biti nared do konca aprila, ko naj bi se v sosednji avstrijski Radgoni pričela deželna razstava na temo mladine in mladinske kulture.

Mejni in turistični servis Kompas - Podružnica Gornja Radgona je prav gotovo najuspešnejše podjetje s sedežem v Gornji Radgoni. V zadnjih deset letih so se prvi brezcarinski prodajalni v Gornji Radgoni (nazadnje je bila v najmanjših in najbolj skromnih prostorih) pridružile sodobne in po enotni podobi narejene trgovine na mejnih prehodih v Gederovcih, Dolgi vasi, Sotini in Hodošu. V Gornji Radgoni so z obnovo starih zgradb v Kerenčičevi ulici polepšali podobo mejnega prehoda in izboljšali izredno slabo gostinsko ponudbo tega mesta s priljubljeno Pivnico, ki je bila v bistvu kakovostna restavracija z jedmi, in kavarno s pestro izbiro pijač in slaščic pa tudi časopisov, ki je priljubljeno zbirališče Radgončanov iz obeh mest.

Obnova Pivnice in brezcarinske prodajalne Kompassa MTS ob mejnem prehodu v Gornji Radgoni naj bi bila končana do konca aprila. Foto: Boris Hegeduš

Investicije v vrednosti 400.000.000 tolarjev v Kerenčičevi 11 in 13 so se lahko lotili le ob pomoči celotne delniške družbe Kompas mejni in turistični servis. Ker je bil prvotni ureditveni načrt sprejet za adaptacije objektov od številke 13 do 17, ni pa vključeval tudi objekta na številki 11, je bilo potrebno najprej sprejeti spremembo zazidalnega načrta, ki jo je izdelala Komuna projekt MB. Spremembe in dopolnitve so bile razgrnjene in javno obravnavane 24. 9. 1997. Ker poteka postopek sprejemanja sklepov in urejanja tovrstnih zadev v G. Radgoni se posebno počasi, so lahko začeli z gradnjo šele v tem letu. Vseeno upajo, da bodo uspeli končati večino obnovitvenih del do začetka deželne razstave v sosednjem mestu, ki bo privabilo več sto tisoč obiskovalcev iz celotne Avstrije. Z obnovo zgradb v Kerenčičevi 11 in 13 bodo vsekakor naredili to, kar bi moralo mesto narediti že zdavnaj: polepšali bodo videz že propadajočih stavb v obstoječih gabaritih. V lastnino drugih ne bodo posegali, prav tako bo omogočena poznejša morebitna gradnja drugih. Prav gotovo gre za eno večjih investicij v občini Gornja Radgona, ki je povezana s trgovsko in gostinsko ponudbo. Po preureditvi in obnovi bodo dobili kar 753 kvadratnih metrov površin.

Ker so bila v zgradbah tudi stanovanja, se je Kompas prej dogovoril z vsakim stanovalcem posebej, kupil štiri dvosobna stanovanja in stanovalcem izplačal dogovorjene odpravnine. Na ta način so, tako so prepričani pri Kompas MTS, hkrati rešili stanovanjsko problematiko nekaj socialno ogroženih najemnikov stanovanj. Preseliti so se morali tudi delavci mejne policije, in sicer iz zgradbe v Kerenčičevi 11 v Kerenčičevi 9, kjer sta uprava in kavarna.

Po odprtju novega trgovinskega centra bo v njem zaposlenih 10 prodajalcev.

BERNARDA B. PEČEK

Ukrepi sanacije za dodatno zdravstveno zavarovanje

»Mehko« višanje premij

Nekateri so že, drugi pa bomo prav kmalu v svojih žepih začutili ukrepe sanacijskega načrta, ki ga tokrat na področju prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja pripravljajo Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Slovenska zdravstvena zavarovalnica je namreč lansko leto zaključila z dvema milijardama izgube, samo pri prostovoljnem zavarovanju je primanjkljaja kar za 2,5 milijarde tolarjev.

»Poslovna politika Zavoda pri prostovoljnem zdravstvenem zavarovanju je bila zavestno naravnana v izgubo, vendar pa je ob koncu leta ta večja od pričakovane,« je povedal direktor murskosoboške enote Zavoda za zdravstveno zavarovanje Ivan Tibaut. Premije prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja so namreč lani ostale nespremenjene, torej se niso popravljale navzgor niti za stopnjo inflacije. Še najbolj pa je

prostovoljno zdravstveno zavarovanje udarilo razvrščanje zdravil, po katerem je pri večini zdravil potrebno doplačilo iz dodatnega zdravstvenega zavarovanja. Lan-

Sanacijski ukrepi v prostovoljnem zdravstvenem zavarovanju:

- postopno zviševanje zavarovalnih premij
- izterjava neplačanih premij
- kontrola pri izvajalcih

ska sprememba v razvrstitvi zdravil na liste je namreč prostovoljno zdravstveno zavarovanje »obremenila« z 2,3 milijardami tolarjev, kar je v primerjavi z letom prej 42-odstotno povečanje odhodkov za zdravila.

Zasebno podjetništvo

Kaj nastaja v okoslavski grabi?

Sin se je vrnil, oče pa pride pred koncem leta

Na vratih manjšega gospodarskega dela Pelclove domačije v Okoslavcih pri Kapeli je visel izvesek s sporočilom: *Najdete nas v grabi. Tri minute. Z vrha pobočja, na katerem stoji stanovanjska hiša, sem se zazrl v »grabo«, kjer sem zagledal streho večjega poslopja. Medtem ko sem se nameraval napotiti po klancu navzdol, me je »prestregel« gospodar in me povabil v hišo. Pojasnil je tudi, da bomo šli na ogled stavbe nekoliko pozneje. Počakati bo treba še na radenskega župana Jožeta Toplaka in tajnika KS Kapela Miha Petka. Ta dva sta čez čas res prišla. In potem se je začel uresničevati nekajurni program, ki so ga Pelclove pripravili za svoje tri goste: župana, tajnika in novinarja Vestnika.*

Pelclove so (za zdaj) štirčlanska družina. Glava je 48-letni Franc, poročen s 43-letno Marto. Imata dva otroke: 24-letno Lidijo in 21-letnega Aleksandra. Vsi so bili zgovorni, najbolj pa Franc. V uvodu srečanja s »trojko« je povedal, da mu je svetoval predstavitev dela in življenja svoje družine poslanec Feri Horvat, ki sicer zelo pozitivno ocenjuje njihove dosežke in načrte. Toliko bolj, ker prihranke vlagajo v proizvodno dejavnost, kajti to ni ravno pogosto.

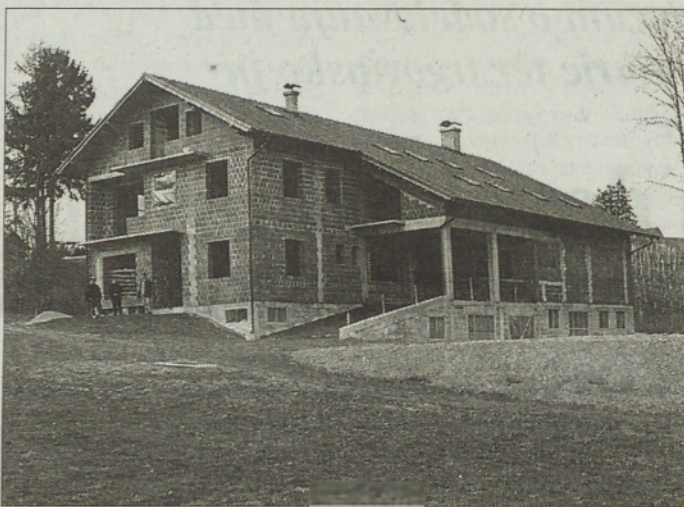
Že po treh letih predelavce

Franc Pelc se je rodil v Dragotincih. Mizarskega poklica se je učil in izučil pri vaškem mizarskem mojstru Markoviču, poklicno šolo pa je končal v Murski Soboti. Kot mizarski pomočnik je delal v Sloveniji le tri mesece, po-

Marta z njima (to si šteje v veliko čast in »naložbo«), nato pa se je spet zaposlila, a ne v tujini, ampak v Radenski. V tistem obdobju so Pelclove zgradili veliko hišo. Otroka sta seveda uspešno sklenila osnovnošolsko izobraževanje, nato sta šolanje nadaljevala: sin Aleksander se je spet pridružil očetu in se v Avstriji izobrazil za mizarja, hčerka Lidija pa je ubrala nekoliko težjo pot: po srednji šoli je študirala nemščino in sociologijo na Pedagoški fakulteti v Mariboru in je zdaj absolventka.

Pelclove sta seveda zelo ponosna na svoja otroke in prizadevata si, da bi onadva svojo poklicno usposobljenost izrabila v družinski firmi.

»Bilo je sredi leta 1991, v času vojne za neodvisno Slovenijo ... Tedaj, ko so »migi« letala preletovali nad našimi kraji, smo v naši grabi količili temelje za mizarsko obratovalnico,« je povedal Franc

OBRATOVALNICA - Osnovne načrte za to 1.200 kvadratnih metrov obsegajočo stavbo je naredil naloženik Franc Pelc. Včasih je risal, če tudi utrjen od celodnevne dela, daleč v noč. Ščasoma bodo stavbo povsem uredili, vsekakor pa, če bodo naposled dobili kaj denarja iz ustreznega sklada R Slovenije.

tem - bilo je leta 1969 - pa se je zaposlil v družinskem mizarskem podjetju v Steinu pri Gradcu, kjer dela še danes. V tujini je torej že 29. leto, a seveda ne ves čas: v največjem obdobju se domov vrača vsak četrtek v poznih urah. Zanimivo: delodajalec mu je že po enem letu dela zaupal samostojna dela, po treh letih zaposlitve pa ga je imenoval za predelavca.

Franc se je poročil 1972. leta z Marto iz Turjanec, nakar se je tudi ona zaposlila v Avstriji. Tam sta se jima hčerka in sin. 1980. leta, ko je Lidija šla v prvi razred osnovne šole, so se mati in otroka vrnila domov. Tja do 1987. leta je bila

Pelc. Posebej je poudaril, da je bil prepričan, da bomo dobili svojo državo, zato se tudi ni obotavljal, kaj narediti s prihranki, shranjenimi v avstrijski banki; v tistem usodnem času jih je dvignil in prinesel domov ter začel z veliko gradnjo.

»Leta 1991 smo zgradili prvo, 1992. leta drugo, 1993. pa tretjo etažo, poslopje pa smo pokrili s klasično opečno kritino v lanskem letu. Posamezna etaža meri 400 kvadratnih metrov; skupaj torej 1.200 kvadratnih metrov površin.«

Franc nam je potem razkril, da je stavba, ki je za zdaj v četrti gradbeni fazi, narejena po načrtih, ki

te, torej pri zdravstvenih domovih, bolnišnicah in lekarnah. Sanacijski program za pokritje primanjkljaja naj bi izvajali postopoma, in sicer dve leti.

Pri Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije je prostovoljno zavarovanih milijon in sto tisoč zavarovancev (95 odstotkov vseh zavarovancev), od tega je na murskosoboški enoti sklenjenih 92 tisoč zavarovanih. Pri ustvarjeni izgubi Zavoda pa je regijska enota udeležena z okoli sedemodstotnim deležem.

Zavod za zdravstveno zavarovanje je sicer lansko izgubo pokrili iz rezervnih skladov, to pomeni, da je poravnal tudi vse obveznosti do izvajalcev storitev, torej do zdravstvenih domov, bolnišnic in lekarn. Toda prostovoljno zdravstveno zavarovanje se bo še to leto organizacijsko preoblikovalo v vzajemno družbo, to pa pomeni, da bo tudi za ustanovitev njenega jamstvenega sklada potrebno najti skoraj šeststo milijonov tolarjev.

jih je sam risal, brisal in spet risal velikokrat daleč v noč, včasih celo do treh ponoči. Arhitekti so jih pozneje le še dodelali.

Franc in njegova sin in hči so nas po tem uvodnem spoznavanju popeljali v »grabo«, kjer smo se na

SIN IN OČE - Aleksander se je vrnil iz Avstrije in bo s prvim dno začel mizarsko obrt, oče Franc pa se bo za stalo vrnil pred koncem tega leta. V družinski firmi za unikatno notranjo ščasoma delalo do deset delavcev, ki jih nameravajo sami vzgo-

lastne oči prepričali, da leži v dolini pobočja (in ne v kaki grabi) mogočna stavba. Glavno besedo je spet imel »ta glavni« pri hiši. Posebej nam je predstavil namembnost slehernega prostora, povedal je, da bo vse urejeno po najnovejših tehničnih predpisih, skratka tako, da bo tedaj, ko bo stavba povsem urejena, dobila uporabno dovoljenje. Mizarska obratovalnica pa ne bo imela običajnega (na zunaj vidnega) silosa za žagovino in oblace, ampak bodo lesni odpadki shranjeni v poseben prostor stavbe. Štirioglati prostor sega od temeljev do strehe stavbe. Za zdaj je seveda še prazen. Ko sem pogledal od zgoraj v notranjost, se mi je skoraj zavrtelo v glavi, tako globok je.

Sin Aleksander se je že vrnil

Franc je odgovoril na »posebno vprašanje« o višini (vrednosti) doseganega vložka: »Okrog 800.000 mark!« Dodal je, da je to lasten denar družine Pelc, saj doslej od države Slovenije še ni dobila niti tolarja, čeprav se je že nekajkrat potegoval za denarno pomoč pri skladu za demografsko ogrožena območja za uresničitev proizvodne naložbe, ki bo dala okrog deset novih delovnih mest.

Bil sem eden tistih, ki so Francu in njegovi družini svetovali, naj ne čakajo, da bo v stavbi urejen sleherni kotiček, ampak naj kar čimprej začnejo z mizarsko dejavnostjo. Očitno so nasvete upoštevali, kajti sin Aleksander se je že vrnil iz Avstrije in s prvim majem bo začel delati. Starša sta mu tudi prepisala tretjino lastninskega deleža. Za začetek bo kot samostojni podjetnik opravljal s pomočniki predvsem terensko montažo drugod narejenih izdelkov oziroma opreme. V tem in prihodnjem mesecu pa bo zelo živahno tudi v pritličju, kjer so za silo uredili prostore, kajti sami bodo naredili gradbeno pohištvo za svojo mizarsko obratovalnico. V njej je tudi že nekaj osnovnih mizarskih strojev, izdelanih v Sloveniji in Italiji. Na nekaterih so funkcije in izboljšave, ki jih predlagal kupec Franc Pelc, ki ima pač več kot 30-letne izkušnje v mizarstvu in se namerava vrniti za stalno iz tujine proti koncu tega leta.

In kaj bodo izdelovali? Vi mizarski obratovalnici. Se bo sprejeli vsakršno naročilo, dar se bodo specializirali na vo pohištva, torej notranje me, zlasti poslovnih (tudi njih) prostorov. Nič serijalnih elkov, ampak izdelava po lu. Ugotavljajo namreč, slovenski kupec, ki ima denar, bolj zahteven in hoče imeti no notranjo opremo prostora Pelclove fanta (oče in sin) tem področju kar bogate

ki sta si jih nabrala v tuj kajšnja mizarska firma ljala banke, hotele, vile ...

Mojstrove

»čarovnije«

Možnosti, ki jih ponudijo dobni materiali, je Franc prikazal svojim gostom, smo se vrnili z ogleda v obratovalnico, v priročni delavnici, kateri je svojčas naredil opremo za družinsko hišo, ki je bila pomanijska stran pulta v banki, v stišču ... Dodajal, da spet dodajal in odvezoval stavine in okraske iz različnih materialov in oblik ter tako ducat možnosti. Na koncu je odločitev, za katero bo navdušil. Odvisno pa je gledanosti, finančnih možnosti. Ob tem je dodal, da je kupec vse bolj prosveteljen, mer se je prepričal na pohištvenem sejmu v Ljubljani.

Obiskovalci smo spoznali clovo družino, njihovo veliko stavbo, za katero je ba odrinili še precej denarja, den bo vse »postimane«, nali smo tudi možnosti, jejo materiali, barve, oblike sloviti pa se še miki kajti program, ki so ga pripravili za trojko, je še pokušno belega nasadu v »grabi«, in več vrst žganja. Seveda vrst nismo mogli pokusiti, bil konec tedna, pa je bila v več zasebni dvadecilitrski vzorec, smo li vzeti za domov in »bali« doma. Najboljše je breskovo žganje, za katero je ocenjevalna komisija pove več kot 19 točk.

Pelclove so mizarji, vinogradniki, sadjarji, planinci. Kaže torej, ejo le za gmotnimi deli, pak najdejo tudi is, režejo. Ko pa človeka moči, povedano napolni akumulator, vse gladko in »zamijno« sti. Morda pa je in tudi kako naj ravnamo tisti, ki vse naredili v enem dnevu, pa omagamo!

STEFAN S.

Gibanja na trgu dela

Dobra znamenja

Pri zaposlovanju zasuk na bolje

Po slovenskih statističnih podatkih se je v naši regiji število zaposlenih lani v podjetjih in organizacijah in samozaposlenih ter kmetih pomembno povečalo. Resda se je statistično zajemanje podatkov o aktivnem prebivalstvu v začetku lanskega leta spremenilo, toda to je potem lahko vplivalo le na začetno številko aktivnega prebivalstva, ne pa tudi na njegovo medletno povečanje. V začetku lanskega leta pa je bilo v Pomurju 44 241 delovno aktivnih, decembra pa kar 45 021. To povečanje je na področju zaposlovanja pomemben zasuk. Zato je slednje povečanje toliko pomembnejše in dobro znamenje v zaposlovanju.

Povpraševanje po delavcih je še vedno v rahlem upadanju, vendar je ta negativni trend v primerjavi s prejšnjimi leti pomembno upočasnil. Izboljšalo se je tudi povpraševanje po delavcih v visjo in visokošolsko izobrazbo najnižji ali le štiri desetine. Delodajalci iščejo delavce predvsem za krajše obdobje, to pomeni, da se pri zaposlovanju obnašajo tržno ter upoštevajo spreminjajoče razmere poslovanja. Fleksibilne oblike zaposlovanja

Dobra znamenja pri zaposlovanju:

- število delovno aktivnega prebivalstva se je lani povečalo
- povpraševanje po delavcih ne upada več tako močno
- v povprečju so delodajalci na zaposlitvenem zavodu našli osem od desetih iskanih delavcev

Največje povpraševanje po delavcih s četrto in peto stopnjo izobrazbe. Delodajalci še vedno najpogostejše povprašujejo po delavcih s četrto in peto stopnjo izobrazbe, več možnosti za zaposlitev pa imajo potem tisti ponudniki, ki obvladajo tudi druga specialna in širša znanja ter so prilagodljivejši pri opravljanju različnih delovnih nalog. Še vedno je visok ali dvajset odstotni delež povpraševanja po nekvalificirani delovni sili, čimer se povpraševanje s ponudbo pokriva devetdeset odstotno, popolno pokritje pa je doseženo pri delovni sili s peto stopnjo izobrazbe. Značilnost povpraševanja po delavcih s šesto

se še vedno niso uveljavile, so pa na murskosoboški enoti zaposlitvenega zavoda lani prijavljene iskalce zaposlitve, v večjem številu tudi Rome iz murskosoboške občine, uspešno napotili na sezonsko delo obiranja jabolk in grozdja. Na celjskem so namreč morali za ta dela najemati tuje delavce.

Brezposelnost še ne sledi

Kljub prvim dobrim znamenjem na področju zaposlovanja se ta še ne poznajo pri brezposelnih. Število prijavljenih iskalcev dela se namreč še vedno povečuje in je za 4,2 odstotka večje kot

v predlanskem letu. Konec leta je bilo na murskosoboški enoti prijavljenih 10271 brezposelnih oseb (gornjeradgonska upravna enota 2423, lendavska 1933, ljutomerska 1497 in murskosoboška 4418 oseb). Največji porast

Obremenjujoča brezposelnost
Brezposelnost v naši regiji:

- velik delež iskalcev prve zaposlitve, ki je pomembno večji kot v Sloveniji
- čakanje na zaposlitev je daljše kot v Sloveniji
- manj je iskalcev dela, ki so prišli na Zavod kot trajni presežki ali po stečaju
- povečuje se delež žensk, s čimer se približujemo slovenskemu povprečju

brezposelnosti v primerjavi z letom prej (8,4 odstotka) beležijo v ljutomerski enoti, sledi Lendava s 4,6, Murska Sobota, 3,9-odstotno, ter Gornja Radgona z 1,9-odstotnim povečanjem v primerjavi s predhodnim letom.

Če torej podrobno pogledamo

Pomembne uspehe pri zaposlovanju in usposabljanju iskalcev dela, ki so jih v lanskem letu s določenimi ukrepi jasno izdelane strategije dela dosegli delavci murskosoboške enote Zavoda za zaposlovanje, pa to leto želijo še izboljšati. Zato so si zastavili zelo konkretne cilje. Direktorica Cvetka Mandič - Čahuk jih je strnila:

»Naš splošni cilj je, izboljšati socialno demografsko strukturo brezposelnih ter znižati obseg brezposelnosti v primerjavi z decembrom '97 za dva odstotka. Izjemno pozornost bomo namenili mladim iskalcev zaposlitve. Velik uspeh bo, čeprav izjemno težko dosegljiv, ustaviti naraščanje deleža mladih iskalcev zaposlitve in znižati delež dolgotrajno brezposelnih za načrtovanih sedem odstotnih točk.« Ni bojazni, da za te načrtovane programe dela z brezposelnimi država ne bi zagotovila denarja, saj so ukrepi, ki jim je murskosoboška enota dala poudarek že v lanskem letu, letos sprejeti kot usmeritev dela Zavoda na ravni države.

strukturo naših brezposelnih in na drugi strani po kakšnih delavcih povprašujejo delodajalci, moremo ugotoviti, da je pomemben vzrok nezaposlenosti neskladje med ponudbo in povpraševanjem. Gre torej za strukturno

neskladje oziroma za neusposobljenost in neizobraženost pri iskalcih dela. Zato so na murskosoboški enoti zaposlitvenega zavoda lani v razne oblike usposabljanja in izobraževanja vključili kar 1551 oseb, kar je visok delež tudi v slovenskem merilu. Še boljši rezultat pa so dosegli pri usposabljanju neizobražene delovne sile v programih USO, ki so zahtevni in dolgotrajni, slušatelji pa si tako pridobijo drugo ali delno tretjo stopnjo izobrazbe. Lani je te programe obiskovalo 444 os-

eb ali v slovenskem merilu dvajsetina vseh obiskovalcev teh programov. Delavci murskosoboške enote pa uspešno delo v lanskem letu zaokrožujejo še z visokim deležem vključenih v usposabljanje s sklenjenim delovnim razmerjem. Kar 17 odstotkov delov-

nih usposabljanj poteka tako, da delodajalec z delavcem sklene delovno razmerje, in kar osemdeset odstotkov teh delavcev potem zaposlitev tudi obdrži.

MAJDA HORVAT

Pomurski sejem bo organiziral štiri sejemske prireditve

Letos rekordno sejensko leto

Osrednja sejemska prireditev ostaja mednarodni kmetijsko-živilski sejem, sejem Sadje pa bo poslej vsako leto

Potem ko so lani uspešno izpeljali tri sejemske prireditve, so na Pomurskem sejmu v Gornji Radgoni že sredi priprav na letošnje sejensko leto, ki bo po številu prireditev najboljše in tudi rekordno, saj bodo organizirali kar štiri sejme, ki bodo trajali triindvajset sejamskih dni. Tudi med lanskimi sejmi je izstopal mednarodni kmetijsko-živilski sejem, ki ga je ob rekordnem številu obiskovalcev obiskalo še deset kmetijskih ministrov iz evropskih držav, lani pa so v Gornji Radgoni pripravili tudi prvi sejem Sadje. V okviru slednjega so imeli prvič krst mošta iz vseh slovenskih vinorodnih okolišev, na njem pa so okronali tudi tretjo slovensko vinsko kraljico.

Priprave na letošnje sejme so stekle že lani novembra, k sodelovanju pa so pritegnili več kot dvesto strokovnjakov z različnih področij, ki bodo pomagali pri pripravi in izvedbi posameznih projektov. Ob sejmu MEGRA, mednarodnem sejmu gradbeništva in gradbenih materialov, ki bo od 14. do 18. aprila ter sejmu INPAK, mednarodnem sejmu embalaže, tehnike pakiranja, skladiščenja in transporta, ki bo od 2. do 5. junija, bo osrednja sejemska prireditev tudi letos mednarodni kmetijsko-živilski sejem, ki bo tokrat že šestindvajseti po vrsti. Tudi letošnji kmetijsko-živilski sejem, ki bo od 22. do 30. avgusta, bodo tradicionalno sestavljale štiri zaokrožene programske celote. Razstveni program bo zajel celotno področje kmetijstva in živilstva, strokovni program bo obsegal strokovne razstave in posvetovanja, na strokovnih ocenjevanjih bodo ocenjevali izdelke v domači in mednarodni konkurenci, bogat pa bo tudi spremljajoči program, ki bo namenjen predvsem splošni porabi.

Razstveni program bo vseboval že tradicionalne razstave živine, kmetijske mehanizacije in opreme, reprodukcij izdelkov, izdelkov živilskopredelovalne industrije, pomemben pečat pa bodo sejmu dale predstavitve vladnih, gospodarskih in izobraževalnih institucij iz Slovenije in tujine. Zvrstilo se bo šest strokovnih ocenjevanj, saj bodo posebne komisije ocenile suhomesnate izdelke v mednarodni konkurenci, meso in mesne izdelke v domači konkurenci, mleko in mlečne izdelke v mednarodni konkurenci, kmetijsko mehanizacijo, slovenska vina in živino.

Organizatorji kmetijskega sejma tudi letos pričakujejo rekordni obisk razstavljalcev in obiskovalcev, saj je že v začetku letošnjega leta udeležbo na njem prijavilo več kot 300 uglednih domačin in tujih razstavljalcev, povpraševanje po razstavnem prostoru pa je iz dneva v dan večje.

Čeprav so organizatorji prvega sejma Sadje še med lansko prireditvijo napovedovali, da bo sejem vsako drugo leto, je anketa med razstavljalci in obiskovalci pokazala potrebo po predstavitvi slovenskega sadjarstva, drevničarstva in trsnicarstva vsako leto. Drugi sejem Sadje bo tako od 6. do 10. novembra, poleg strokovnih razstav in posvetovanj pa bodo tudi letos strokovna ocenjevanja izdelkov: sadnih sokov in breza/koholnih pijač, sadnih destilatov, medu in izdelkov iz medu, novost pa bo ocenjevanje drevesnic in trsnic. Med spremljajočimi prireditvami ne bo manjkala krst mošta iz vseh slovenskih vinorodnih okolišev, na sejmu pa bodo izbrali tudi novo slovensko vinsko kraljico.

LUDVIK KOVAČ

Nova pošta v BTC-ju

Od četrtega, 5. marca, posluje v prostorih BTC-ja v Murski Soboti nova pošta. V dveh prostorih velikosti 74 kvadratnih metrov so uporabnikom na voljo vse poštne in denarne storitve. Odločili so se za deljen delovnih čas, in sicer od ponedeljka do petka med 8. in 11. uro ter od 14. do 17.30, ob sobotah pa od 8. do 11.30. Ob nedeljah in praznikih pošta ne posluje, ker so v tem času prostori BTC-ja zaprti.

Kot posebnost velja omeniti, da so poštne predali na zunanji strani, kar omogoča strankam, da tudi takrat, ko je pošta zaprta, opravljajo razne storitve. Prav tako so na voljo tri telefonske govorilnice kakor tudi peštra ponudba razglednic, vizitk itd. Vsekakor gre za pomembno pridobitev za uporabnike poštne storitve ne le v BTC-ju, ampak tudi za prebivalce bližnjih Nemčevca in Markiševca ter oddaljenejših krajev, ki jih pot vodi v Mursko Soboto.

M. JERŠE

20-letnica delovanja Centra za zunanjo trgovino v Radencih

Odslej kot d. o. o. s tremi družbeniki

V petek proslavili dvajsetletnico delovanja Centra v Radencih - Nova organiziranost z novo direktorico Mojco Marovič

V petek, 6. marca, so v Radencih proslavili 20-letnico delovanja Centra za zunanjo trgovino, se prej pa na novinarski konferenci predstavili novo organiziranost in sestavo programskega sveta. Čeprav nismo dobili konkretnega odgovora na zastavljeno vprašanje, kdo je zaslužen za uspešnost dogovora med Gospodarsko zbornico Slovenije in Radensko iz Radenc, je vsekakor pomembnejše dejstvo, da je nekajletna agonija centra, ki niso vedeli, ali bodo še obstajali in organizirali seminarje in usposabljanja v Radencih, ali pa bo vse preneseno na Brdo in v ljubljanski center, s tem končana. Podobnega mnenja je tudi prvi direktor centra Tine Lah, ki je prepričan, da je spet nastopila doba, ko bo center zaživel v polnem pomenu.

Zanimiv je bil njegov opis prvega začetka izobraževanja v Radencih: prvih deset let je bil nekakšen "honorary direktor", z denarjem je začel na pobudo takratnega Gospodarskega zborskega sveta in Poslovno-ekonomsko fakultete v Mariboru (VEKS-a). Organiziranost programa Centra za zunanjo trgovino v Radencih bo skrbel programski svet, ki ga sestavljajo: dr. Janez Potočnik (direktor Urada RS za makroekonomske odnose in razvoj), mag. Cveto Stanič (podpredsednik GZS), mag. Marjan Peršak (Socius, d. d., Ljubljana), dr. Vesna Kranjc (Docentka Pravne fakultete v Mariboru), dr. Milan Jurše (profesor Ekonomske poslovne fakultete v Mariboru), dr. Borut Bratnik (profesor in predstojnik Inštituta za gospodarsko pravo na Ekonomske poslovne fakulteti v Mariboru), dr. Andrej Kumar Guncar (direktorica družbe Radenska Zdravilišče, d. o. o.) in dipl. ek. Mojca Marovič (direktorica Centra za zunanjo trgovino v Radencih).

Za aktualnost programa Centra za zunanjo trgovino v Radencih bo skrbel programski svet, ki ga sestavljajo: dr. Janez Potočnik (direktor Urada RS za makroekonomske odnose in razvoj), mag. Cveto Stanič (podpredsednik GZS), mag. Marjan Peršak (Socius, d. d., Ljubljana), dr. Vesna Kranjc (Docentka Pravne fakultete v Mariboru), dr. Milan Jurše (profesor Ekonomske poslovne fakultete v Mariboru), dr. Borut Bratnik (profesor in predstojnik Inštituta za gospodarsko pravo na Ekonomske poslovne fakulteti v Mariboru), dr. Andrej Kumar Guncar (direktorica družbe Radenska Zdravilišče, d. o. o.) in dipl. ek. Mojca Marovič (direktorica Centra za zunanjo trgovino v Radencih).

Organizatorji izobraževanja so bili v letih sedemdesetih letih v tesnem stiku z vodilnimi v podjetjih, saj so potrebovali drug drugega. Gospodarska politika je narekovala prehod iz planskega v tržno us-

merjeno gospodarstvo, podjetja so se šele začela ozirati in usmerjati na tuje trge. Kdor je hotel poslovati s tujino, je moral opraviti zunanjetrgovinsko izobraževanje, si pridobiti licenco in se vpisati v poseben register.

Tako so zahtevali predpisi,

Tine Lah v svojem govoru, so se seminarji v osemdesetih letih večkrat spremenili v ostro kritiko gospodarske politike in zunanjetrgovinskega poslovanja.

V dvajsetih letih se je v Centru za zunanjo trgovino v Radencih usposabljal okrog 30 tisoč udeležencev, zato je bila prava škoda, kako je Gospodarska zbornica Slovenije zadnja leta ta center zanemarjala in vse sile usmerila v druge izobraževalne centre. Nazačevanje (predsednik GZS Jožko Čuk je to imenoval nihanje v intenzivnosti poslovanja in posledice novonastalih razmer v Sloveniji) je bilo tako hudo, da so v Radencih nazadnje ostali celo brez direktorja in zasluga vztrajnosti dolgoletnih sodelavcev je, da ni vse skupaj propadlo.

Pozno jeseni je vendarle uspel dogovor med Gospodarsko zbornico Slovenije in Radensko Radenci, ki sta vsak 40-odstotni delničar v novo ustanovljeni družbi z omejeno odgovornostjo. 20-odstotni delničar je delniška družba Socius iz Ljubljane. Do petka je bil direktor družbe Center za zunanjo trgovino Martin Sreš, nato pa so izvolili novo direktorico Mojco Marovič, diplomirano ekonomistko iz Radenske. Kot kapitalna družba bo moral center v prihodnje delovati na profitni osnovi, je poudaril g. Čuk, to pomeni, da bodo morali biti programi toliko dobri, aktualni in koristni, da bodo vedno pritegnili dovolj slušateljev.

Čuk pa ni pozabil poudariti, da se bodo morali v prihodnje v Radencih v večjem številu izobraževati tudi regionalni direktorji in menedžerji in da bo morala ta center podpirati predvsem regionalna gospodarska politika. "Ne

računajte, da bo Ljubljana tukaj igrala ključno vlogo! To je sicer vseslovenski center, vendar ga morajo podpreti in živeti z njim regionalni dejavniki. Regija se mora zrealiti v tem centru. Mi pa bomo zagotovili, da bo program kakovosten in pokrit z dobrimi ljudmi," je opozoril Čuk.

Predsednik programskega sveta dr. Janez Potočnik pa je povedal, da je programski svet že začel z delom; center bo še naprej skrbel za zunanjetrgovinsko izobraževanje v korist podjetij, vendar pri tem naj ne bi poslovali zgolj po profitnem načelu, ampak bi bili pri izbiri programa bistveni kakovost in aktualnost tematike. Potrebno bo revitalizirati, preobleči programe, to pa bo naloga nove direktorice in programskega sveta. BERNARDA B. PEČEK

Zadnja pošiljka

Pred dnevi je z dvorišča Radenski ne družbe Radenska Sistemi v stečaju (prej Radenska & Steinte in Tovarna polnilne opreme) odpeljal konvoj tovornjakov s spremstvom. Zaradi širine tovora je bil označen kot »izredni prevoz«, tovornjaki s spremstvom pa so odpeljali izdelke, ki jih je v zadnjih tednih izdelovalo izmenično okrog 80 delavcev. Izdelki - pralni stroj steklenic tip ILO-MA SE - WT 30/95 - 150 ter pripadajoči deli za polnilnico sokov TYMBARK na Poljskem - so del dogovorjene, a nedokončane proizvodnje pred uvedbo stečaja. Z dovoljenjem stečajnega senata in stečajnega upravitelja g. Bojana Žunčiča so posel po že sklenjenih pogodbah lahko dokončali. Vrednost izdelkov je okrog 3 milijone mark. Koliko od strokovno usposobljenih

delavcev bo dobilo zaposlitev v novi družbi, ki jo bo najverjetneje ustanovila Radenska s partnerji, koliko pri zasebnih najemnikih prostorov Tovarne polnilne opreme

in koliko bo specializiranih servisov? To so vprašanja, na katera bi 150 odpuščenih delavcev rado dobilo odgovor.

bbp

Foto: Dani Mauko

Občina Cankova - Tišina Bo 571 milijonov dovolj?

V predlogu letošnjega proračuna Občine Cankova - Tišina je predvidenih 571 milijonov 360 tisoč tolarjev prihodkov, kolikor naj bi znašali tudi odhodki

Levi delež prihodkov odpade na zagotovljeno porabo, in sicer 276 milijonov SIT. S finančno izravnavo naj bi pridobili 151,5 milijona tolarjev, z dohodnino pa 110 milijonov. Med večje prihodke štejejo tudi znesek 98,4 milijona SIT, kolikor naj bi se zbralo s prihodki iz leta 1997. Poleg tega računajo še na prihodke iz premoženja (14 milijonov), preostala dopolnilna sredstva (6 milijonov), prihodke, ki pripadajo občini (5,5 milijona), pa tudi na prihodke, določene z drugimi predpisi (4,46 milijona), ter na davke in druge dajatve, s katerimi naj bi pridobili 3 milijona tolarjev.

In kako bo z odhodki? Največ denarja, to je dobrih 283,5 milijona tolarjev, bodo namenili za kapitalne naložbe. Za dejavnosti občinskih organov in uprave ter za posamezna področja gospodarstva in družbenih dejavnosti pa bodo porabili nekaj čez 252,8 milijona tolarjev. Po višini zneska izstopa otroško varstvo, za katerega so namenili dobrih 40 milijonov SIT. Med večjimi zneski (30,3 milijona) velja omeniti tudi osnovno izobraževanje in cestno gospodarstvo, za katerega bo na voljo 19,5 milijona tolarjev, medtem ko je za socialno varstvo rezerviranih 14,7 milijona SIT.

Seveda ne gre prezreti tudi vsote, ki bo namenjena za nemoteno delovanje občinskih organov in uprave, za kar naj bi skupno porabili več kot 55,1 milijona tolarjev. In če k temu prištejemo obveznosti iz leta 1997, ki znašajo dobrih 29,5 milijona tolarjev, in rezerve, za katere je odmerjeno 5,5 milijona SIT, je podoba letošnjega proračuna Občine Cankova - Tišina, o katerem bodo izrekli dokončno sodbo svetniki, skorajda popolna. Še nekaj podrobnosti bo verjetno potrebnih, da bi dobili jasnejšo predstav o denarju, ki ga bodo iz občinske blagajne razdelili za različne namene v letu 1998. MILAN JERŠE

Kljub pomislekom gornjepetrovski svetniki sprejeli zaključni račun Župan odločno zavrnil nepreverjene govorice

Zelena luč za hidrogeološke raziskave - Nestrinjanje s stališči Pošte o primernosti lokacije za gradnjo nove pošte

Če se zadržimo pri ugotovitvi predsednika nadzornega odbora Štefana Žiška, da je bil kredit 20 milijonov tolarjev, najet pri UBK-banki, po prejšnjem sklepu občinskega sveta nakazan Cestnemu podjetju Murska Sobota in tako ni v prihodkih za leto 1997, je očitno, da tolikšen znesek manjka na prihodkovni strani lanskega proračuna gornjepetrovske občine. To je vsekakor podatek, ki je najbolj bodel v oči tudi svetnike. Ti pa so se kmalu sprijaznili s podrobnejšo obrazložitvijo župana Franca Šlihthuberja, ki je zagotovil, da bo omejen kredit vrnjen že v letošnjem letu, s čimer se bo ta postavka pojavila kot odhodek pri cestnih naložbah. Po njegovem so neresnične govorice, da je dolg občine CP 46 milijonov, ampak le 26 milijonov, zato naj bi bilo najetje posojila upravičeno.

Ravno v zvezi s slednjim so se pojavila vprašanja glede najetja 12-milijonskega kredita pri Abanki, ki naj bi ga po nekaterih nepreverjenih govoricah porabili za poravnanje dolga Cestnemu podjetju Murska Sobota. »V tem primeru ne gre za kredit Abanke, ampak smo sodelovali na javnem natečaju za infrastrukturni objekt, in sicer cestni odsek Boreča-Sulinci. S sklepom občinskega sveta je uveden moratorij, s čimer je prva anuiteta zapadla šele februarja letos. Gre za širok program gradnje cest, ki smo ga nadaljevali kljub poznemu sprejemu državnega proračuna. Poleg tega si je država privoščila podaljšanje

Ker je v gornjepetrovski občini vse bolj očitni problem pomanjkanja zdrave pitne vode, saj je zdravstveni inšpektorat izdal odločbo, s katero je zahteval odpravo sanitarno-higienskih pomanjkljivosti na skupinskem vodovodu v Gornjih Petrovcih, katerega upravljalca je tamkajšnja osnovna šola, so se svetniki odločili za temeljite hidrogeološke raziskave v vsej občini. V ta namen bodo z ljubljansko firmo GEOKO sklenili ustrezne pogodbe za izvajanje del. Po določitvi lokacije vrtnice bodo z javnim razpisom izbrali najugodnejšega ponudnika za izdelavo tehnične dokumentacije za gradnjo vodovodnega omrežja. V razpravi pa so vnovič zavrnilo lokacijo za novo pošto v spodnjem delu Gornjih Petrovec, za kar se zavzema poslovna enota Pošte Murska Sobota. S tem ne odstopajo od sklepa občinskega sveta, za katerega je primernejša lokacija nove pošte v zgornjem delu Gornjih Petrovec, ker je bolj v središču območja občine. Takrat so svojo zahtevo povezovali tudi z gradnjo večnamenske stavbe na območju nekdanje gostilne Horvat.

proračunskega leta, česar pa ni dovolila občini! Ker je bilo občini nakazano za 4,157 milijona tolarjev pre malo finančne izravnave, dolg kmetijskega ministrstva pa znaša 1,4 milijona SIT, je terjatev občine Gornji Petrovec do države 5,657 milijona tolarjev,« je pojasnil župan Franc Šlihthuber.

Druga postavka pri odhodkih, ki prav tako bode v oči, pa je druga javna poraba, saj znaša indeks realizacije v primerjavi s planom 700, v primerjavi z rebalansom pa celo 2100. Kot smo lahko slišali v razpravi, je to posledica tega, da so iz lanskega proračuna izpadle nekatere javne prireditve, kot so npr. slovesnost ob odprtju spominskega znamenja v Ženavljah, občinsko gasilsko tekmovanje, kmečke igre in podobno. Je pa gornjepetrovska občina ena od redkih, ki jim je v minulem proračunskem letu uspelo pokriti stroške za zares široko paleto razvojnih programov, v kar so všteti tudi precejšnji zneski za elektrifikacijo posameznih naselij in gradnjo mrljskih vežic. Z dobro zastavljenimi projekti pa so sistemsko rešili tudi urejanje avtobusnih čakalnic in hkratno gradnjo parkirišč ob njih. Zato ni čudno, da so ob soglasju svetnikov (glasovanja sta se vzdržala le dva) potrdili odlok o zaključnem računu za leto 1997. Tako znašajo skupni prihodki blizu 212 milijonov, skupni odhodki pa dobrih 207,3 milijona tolarjev. Odločili so se, da presežek prihodkov nad odhodki, to je skoraj 4,6 milijona SIT, prenesejo v prihodke letošnjega občinskega proračuna. MILAN JERŠE

Zategnite želje Kako kaznovati Veržej, Križevce in Razkrižje?

Več- in manjvredni občani Ljutomerske občine - Do nadaljnjega nič z zaključnim računom - Štirinajst dni javne razprave o proračunu ali kako bodo za svoje želje kaznovani Veržej, Križevci in Razkrižje?

Občinska uprava si po ugotovitvah nadzornega odbora izplačuje previsoke plače. Pa nič. No, kot je v odgovoru svetnikom zapisal župan, so v januarju in februarju dokončno izvedli »uskladitev in korekcije količnikov v skladu z zakonom«, pri tem pa pozabil omeniti katerega leta! Kaj bo z denarjem, ki so si ga preveč izplačali občinski uradniki?

Je nadzorni odbor, katerega poročilo je na tokratni seji potrdil občinski svet, dosegel zgolj pirovo zmago? Največ je bilo svetniških vprašanj v zvezi z mestno hišo oziroma dolgom posameznikov občini. Kdo je pravna oseba, ki že od leta 1994 noče podpisati aneksa k osnovni pogodbi in ki občini dolguje (brez obresti) malo manj kot tri milijone? Podatki so »prosto po županu« tajni. Čudno, ko pa so v gradivu za svet poimensko obravnane fizične osebe, ki niso poravnale najemnine za stanovanja, ki so v lasti Občine Ljutomer. Torej - več dolguješ, bolj ščitiš »dobro ime«?! Temu župan pravi »civiliziran način komuniciranja«. Na »malega človeka« pa je očitno lahko stopiti, ker se ga ne boji, ker nima moči, ker nima sorodnikov na občinski upravi... Svetniki so predlagali, naj »skivnostna« oseba v enem mesecu pripravi in podpiše aneks, pa svetniki predloga niso sprejeli! Se bo

dolg odpisal, pozabil? No, so pa svetniki NO naložili, da izdela končno poročilo o preplačanih sredstvih osebnih dohodkov in poročilo dejanskega stanja dolga najemnikov v mestni hiši. Zabičali pa so tudi, da je potrebno izvajati odlok o oddajanju atrija mestne hiše, kjer ima dvojica dovoljenje za njegovo uporabo, dvojica pa dela kar na črno.

Velikodušno so na občini plačevali tudi izobraževanje svojih delavcev, pri tem pa očitno izgubili ne samo nadzor nad opravljenimi izpiti posameznikov, temveč tudi posamezne dokumente. Bodo nekateri res morali vrniti denar, ki ga je za njihovo šolanje plačala občina, ker ga niso končali?

Zaključni račun

Po debati, ali je »presežek sredstev o zaključnem računu« res visok 85.702.346 tolarjev, ali pa je to zgolj fiktivni znesek, ki se prenaša iz leta v leto, so svetniki najprej zavrnilo zaključni račun. Nato so zaradi proceduralnih

zapletov - beri: nekateri so očitno ušeli - glasovali se niso in se zopet zapletli: kakšna vest na mora biti za sprejem zaključnega računa? Statutarna komisija je zasedala, pa nič: neodločno. Do naslednje seje se bo očitno financirala na podlagi dvanajst zapisanih v planu!

Kazen

Svetniki so začeli prvo odločitev letošnjega proračuna, njegova je jasno razvidna, da investicijskega denarja za Veržej, Križevce in Razkrižje, ki si pradevajo ustanoviti novo občino. Odbor za finance se je s takšno postopkom celo strinjal, da ne bodo obremenjevali proračuna novih občin! Kar nekaj svetnikov je bilo proti takšnim splošnim in manipulacijam - na to, da predlog proračuna za letošnje leto pripravljajo občinska uprava in da je zanj odgovoren župan ...

A. POTOČNIK

Murska Sobota

Kakšne so plače občinskih funkcionarjev?

Pravilnik o plačah in drugih prejemkih funkcionarjev in zunanjih članov delovnih teles Mestnega sveta Mestne občine Murska Sobota, ki so ga potrdili na zadnjem zasedanju, določa tudi višino in način izplačevanja sejin in drugih prejemkov, ki jim pripadajo v skladu z zakonom o funkcionarjih v državnih organih. Tako znaša od 1. januarja 1998 izhodna plača za prvi tarifni razred 40.090 tolarjev, kar je v primerjavi z lanskim decembrom, ko so dobili 38.254 SIT, 4,8-odstotno povečanje. Upoštevajoč predlagane količnike so se tudi sejnine povečale za 4,8 odstotka.

Po novem prejmejo člani mestnega sveta in predsednik nadzornega odbora 18.560 tolarjev sejin, predsednikom delovnih teles, predsedniku občinske volilne komisije in članom nadzornega

an dobi mesečno plačo, ki jo izračunajo na osnovi količnika 8,50, za tajnika pa velja količnik 7,50. Ta količnik pa se seveda lahko poveča za dodatek za delovne izkušnje, in sicer za 0,5 odstotka

Kot zanimivost omenjamo, da je v 12. členu pravilnika navedeno, da pravico do sejin pridobi član, ki je navzoč na seji mestnega sveta, delovnega telesa, nadzornega odbora ali občinske volilne komisije najmanj tri četrti časa, porabljenega za sejo. Kdo bo to pravično nadziral, da se morebiti ne bi zameril svetnikom, pa je seveda drugo vprašanje.

odbora pripada 12.350, članom delovnih teles in občinske volilne komisije pa 6.170 tolarjev.

In kako je s poklicnim opravljanjem občinskih funkcij? Župan za vsako začeto leto delovne dobe, vendar največ do 20 odstotkov. Poleg tega pa je treba upoštevati delovno uspešnost, ki znaša za najvišje ovrednoteno po-

klicno funkcijo največ do 50 odstotkov osnovne plače. Slednjo določi mestni svet na predlog komisije za mandatna vprašanja, volitve in imenovanja.

Predsedniku mestnega sveta se za opravljanje nepoklicne funkcije določi nagrada v višini 33 odstotkov količnika župana, ki to funkcijo opravlja poklicno. Po omenjenem pravilniku je nepoklicni podpredsednik mestnega

sveta upravičen do sejin, prejema člani mestnega sveta, če pa nadomešča predsednika, dobi nagrado, ki jo za opravljanje nepoklicne funkcije dobi predsednik. Tudi podžupana mestnega sveta občine prejmeta za nepoklicno opravljanje funkcije nagrado v višini, ki znaša največ 20 odstotkov županovega količnika.

MILAN JERŠE

Dokaj številni predlogi za investicijska vlaganja v Občini Turnišče

Čemu dati prednost?

Naložbe je lahko planirati, a težko realizirati

Čeprav se bo v turniški občini te dni skoraj gotovo največ govornikov ugotovitvah nadzornega odbora, ki je imel precej kritičnih pripomb na lansko »poslovanje« njihove občine (članom velja vsekakor pohvaliti, da so bili pri svojem nadzornem delu tako temeljiti), bi bilo prav, če bi namesto tega posvetili predvsem razvojnim vprašanjem, pri nadzornem delu pa seveda poskrbeli, da bo vse lepo in prav.

Za investicijsko planiranje je v prvi vrsti odgovoren župan, ki se dogovorja po usklajevanju različnih interesov, želja in potreb svetnikov občinskega sveta, in sicer je to najpomembnejši del občinskega proračuna.

»Vsak plan naj bo nadgradnja prejšnjega z dobro zastavljeno programom investicij in z dobro strategijo gospodarskega razvoja in nekaj časa bomo morda govorili o kakovostnejšem razvoju pokrajine. Za razvoj gospodarstva, predvsem na področju kmetijstva in drobnega gospodarstva (podjetništva), je prva gotova najbolj odgovorna stvar s svojo politiko in zakonodajo. Delež občin iz proračunskih sredstev sorazmerno majhen, intervencije in pogoji s strani resornih ministrstev pa so za našo regijo neustrezni. V danih razmerah je mogoče naložbo lahko planirati, a težko realizirati. V občini Turnišče imamo letu 1998 kar nekaj investicij, pri katerih moramo obvezno skleniti dogovor o prioriteti,« med drugim ugotavlja turniški župan Jozef Križanec.

In katere naložbe so pred njimi? Na prvem mestu je vsekakor saniranje kanalizacione čistilne naprave, saj so o tem sprejeli odločitev lani, medtem pa so že stekla pripravljala dela. Letos namenijo 1. fazo tega projekta, to je zgraditi skupno (občinsko) čistilno napravo, katere vrednost je ocenjena na okrog 140 milijonov tolarjev. V občinskem proračunu naj bi zagotovili v ta namen 42 milijonov, enaka deleža pa pričakujejo še od države in krajevnih skupnosti. Če no je potrebno nekaj storiti tudi glede otroškega vrta v Turnišču, naložbo so se sicer uvrstili v republiški program, vendar seveda v obdobju občinskega proračuna, ki obseva leto 1998. Naslednja naložba, ki jo tako rekoč morajo uresničiti, saj so zaradi odstopni delež) lahko pričakujejo šele prihodnje leto. Ker je v turniški občini občutnejše padlo število predšolskih otrok, ki obiskujejo otroški vrt, pa tudi sicer, bodo po vsej verjetnosti opustili zamisel o odprtvi oz. nadzidavi vrta, ampak ga bodo predvsem temeljito vzdrževali. Naslednja naložba, ki jo tako rekoč morajo uresničiti, saj so zaradi odstopni delež) lahko pričakujejo šele prihodnje leto. Ker je v turniški občini občutnejše padlo število predšolskih otrok, ki obiskujejo otroški vrt, pa tudi sicer, bodo po vsej verjetnosti opustili zamisel o odprtvi oz. nadzidavi vrta, ampak ga bodo predvsem temeljito vzdrževali.

prejeli republiški delež, je posodobitev cestnega odseka Turnišče-brovniki (bližnjica). Potrebno pa bi bilo poskrbeti še za vzdrževanje in komunalno infrastrukturo, tako da bo omogočena nova dnja hiš, delno razširiti prostore občinske uprave ter opraviti nekatere naložbe v kulturnem domu. To naj bi bil osnovni program, ki ga bo potrebe dovolj denarja, saj lahko pričakujejo, da bo skupen znesek investicijskega vlaganja le okrog 55 milijonov tolarjev. Poleg tega potreb pa naj bi iz občinskega proračuna sofinancirali še doma starejših občanov v Lendavi, deponijo komunalnih odpadkov Dolgi vasi, zdravstveni dom v Lendavi, Pokrajinsko knjižnico v M. Soboti, novo strelišče Strelske družine v Turnišču, novo specialno gasilsko vozilo PGD Turnišče in še kaj. De govori o prioriteta bo prav gotovo terjal tehten premislek.

JOŽE GRAJ

VVZ v Rogašovcih

V občini prostora samo za osemnajst otrok

V eni in edini sobici vzgojno-varstvenega zavoda pri Serdici, ki pokriva celotno občino Rogašovci, je osemnajst otrok. Romov in Neromov, starih od 3 do 7 let. Če je vreme lepo, se lahko igrajo na zelenici pred vrtecem, pod budnimi očmi dveh vzgojiteljic seveda, da ne bi ušli na glavno cesto, ki pelje neposredno ob vrtec. V slabem vremenu pa morajo dan preživeti na 33 kvadratnih metrih, in medtem ko mlajši spijo, se starejši prav po tihu igrajo. Verjetno je podobno marsikje po naši deželi. Ampak v Rogašovcih bi lahko bilo povsem drugače, saj je zgradba za novi vrtec že pod streho, tudi otroci so, vendar se nekomu v tej občini že nekaj let ne zdi potrebno, da bi ga dokončali.

Dober start, ki ni dosegel cilja

V letih '86-'90 so v takratnih vaseh, ki so danes vključene v KS Sveti Jurij in KS Rogašovci s samoprispevkom zbrali 5 milijonov tolarjev. Leta 1991 so kupili parcelo, dve leti kasneje pa se je vrtec začel graditi. Poleg prispevkov vaščanov je bilo vloženo tudi veliko prostovoljnega dela. Do leta 1996, ko so prenehali plačevati samoprispevek, je bila tako končana III. gradbena faza objekta. Ob nastanku novih občin se je vsa pristojnost iz krajevne skupnosti prenesla na Občino Rogašovci. Potem pa so začele stvari okoli vrtca stagnirati, čeprav so dobili sredstva tudi od republike. Občina pa je v letu 1996 v proračunu za vrtec namenila 3 milijone tolarjev, v lanskem letu pa 500 tisoč tolarjev. V letu 1995 so imeli pri Ministrstvu za šolstvo in šport zagotovljenih 10 milijonov tolarjev, v letu 1996 pa 3 milijone in 700 tisoč tolarjev. Teh sredstev pa nikoli niso dobili, saj je župan dopis za financiranje na ministrstvo poslal šele lani februarja, torej dve leti po tem, ko so jim sredstva odobrili.

Otroke vozijo v druge vrtee

To je bil v začetku romski vrtec, ki ga je financirala republika. Potem je število Romov upadalo in VVZ je postal mešani oddelek, kar pa so lahko tudi drugi starši vpisali otroke v vrtec, s tem da Romi še vedno prednost pri vpisu. Drugih otrok zato sprejmejo toliko, kot je pač prostora. Ni še večjega povpraševanja za vpis v vrtec, pa »na srečo« priporočajo dejstvo, da odpiralni čas ne ustreza staršem. Odpre se ob 7. uri, ko morajo mnogi starši že biti na delovnih mestih. Tisti starši, ki nimajo druge možnosti, so zato

primorani, da svoje otroke vozijo v vrtec na Cankovo, kjer jih je enajst, ali v Mursko Soboto, kjer obiskuje vrtec pet otrok iz rogašovske občine.

V enem prostoru jedo, spijo in se igrajo

V enem prostoru je tako vsa skupina skupaj devet ur. V tem prostoru se otroci, stari od 3 do 7 let igrajo, jedo in spijo. Poleg tega pa imajo različno stari otroci tudi

na bolje, saj je bila prej samo ena. Kuharica pa ima še vedno obilo dela, saj pripravi za tamkajšnje šole in vrtec 80 malic in 40 kosil, za vse pa mora tudi sama ročno oprati posodo. Poleg tega ni interesa, da bi ji kupili kakšne druge električne naprave, pa tudi posoda, v kateri kuha, je že v letih.

Večje potrebe v novem šolskem letu

Kakšna pa so predvidevanja, koliko otrok se bo lahko vpisalo v vrtec v naslednjem šolskem letu? »Prostih mest bo sedem, več kot deset staršev pa se je že zanimalo za vpis svojega otroka v vrtec. Prepričana pa sem, da bo resničnih potreb več kot za sedem otrok,« je razložila ravnateljica VVZ-ja Angela Felkar.

Novi vrtec meri skupno 270 kvadratnih metrov in bi lahko sprejel kakšnih štirideset otrok, ra-

Rogašovci tako še enkrat zaprosila pristojno ministrstvo, ali bi jim odobrili sredstva za vrtec, da bi ga končno lahko usposobili in omogočili majhnim otrokom varovanje v domači občini. Danes jih ima namreč možnost, da obiskujejo vrtec v domači občini, le 18 otrok.

Na pokopališčih hoteli, vrtec pa v luknji

»Mi smo tudi zrasli na cesti, zakaj bi bilo sedaj drugače,« se v občini sliši mnenje tistih, ki bi lahko kaj spremenili pri projektu vrtca. Mnogi na vasi pa so celo prepričani, da želijo vrtec nameniti za druge namene, za občinsko stavbo ali dom starejših občanov, ne pa, kot je bilo sprva predvideno in za kar se je tudi zbiral denar vaščanov. Marsikaj od tega so verjetno samo govorice, kljub temu

Edina sobica rogašovskega vrtca sprejme osemnajst otrok različne starosti in tudi potreb.

različne potrebe. Medtem ko mlajši počivajo, se starejši v tišini igrajo ali pa počnejo kaj drugega. Kako pa otroke prepričate, da so tiho? »To sploh ni problem, saj že leta delamo tako in otroci so se navadili.« Zanje pa skrbita dve vzgojiteljici, vzgojiteljica in pomočnica oziroma varuška. V tem šolskem letu se je obrnilo nekoliko

zdeljenih v dve skupini, izvajali pa bi tudi program male šole. Prav gotovo pa bi lahko v novem vrtcu dobil delo še kakšen delavec. Objekt, kjer naj bi bil vrtec, je sicer pod streho, ker pa nima oken in vrat, je stavba prepuščena vremenskim razmeram. Potrebujemo pa še sredstva za obrtniška dela in notranjo opremo. Pred kratkim je KS

pa nedokončana stavba buri duhove in spodbuja natolcevanja, saj ljudem ni vseeno, da se na tak način ravna z lastnino. Po drugi strani pa tudi radi pravijo, da si na pokopališčih delajo hotele, vrtec pa so stlačili v eno luknjo.

NANA RITUPER RODEŽ

Na Glasbeni šoli Slavka Osterca Ljutomer imajo rekordno število vpisanih učencev

Le orgel in harfe nimajo

Želijo si, da bi jim omogočili adaptacijo drugega nadstropja stavbe, v kateri deluje šole

Pred dnevi smo dobili tudi povabilo na javni nastop učencev glasbene šole iz Ljutomer, in sicer tistih, ki so se najbolje odrezali na področnih tekmovanjih severovzhodne Slovenije v Celju, Mariboru in Velenju. Prireditelj je uspešna, čeprav smo pričakovali večje število obiskovalcev. To bi pomnilo učencem tudi večjo spodbudo pri nadaljnjem delu.

Poslušali in videli smo lahko nastope sedmih nagrajencev med posamezniki in trobilnega kvarteta, ki je osvojil srebrno priznanje, skladbo pa je skomponiral Drago Zupančič. Srebrna priznanja so osvojili tudi Katja Žibrat (klavir, I. kategorija), Natalija Rantaša (flavta, I. B-kategorija) in Luka Mohorič (saksofon, I. A-katego-

rija). Bronasti priznanji sta prejela Marko Štraki (saksofon, I. A-kategorija) in Nina Klemenčič (klavir, I. A-kategorija). Vsekakor velja omeniti še Fado Azze, ki so ji podelili priznanje v najtežji I. C-kategoriji (klavir).

Ravnateljica Ljutomerske glasbene šole Dragica Marovič pa je ob tej priložnosti posebej čestitala

in pohvalila njihovo vztrajnost na glasbeni poti. Podelila jim je tudi kasete in šopke rož. Prav tako se je zahvalila njihovim mentorjem Romani Rek - Gnezda, Gregorju Vidmarju, Danijelu Sabu, Vlasti Vizjak in Slavku Lašiču ter komponistu Dragu Zupančiču. V krajšem pogovoru z njo pa smo še zvedeli, da ima Ljutomerska glasbena šola (z oddelki v Križevcih, Veržetu in na Razkrižju) v tem šolskem letu vpisanih rekordno število učencev, in sicer 241, medtem ko jih je bilo običajno od 200 do 230. Poučujejo 14 različ-

nih instrumentov, vse, razen orgel in harfe. Na šoli delujejo tudi godalni in harmonikarski orkester, mladinski pevski zbor, big bad in manjše komorne skupine. Med prireditvami, ki jih še čakajo, velja posebej omeniti 20. revijo glasbenih šol Pomurja, ki jo bodo organizirali v Ljutomeru 3. aprila, in nastop mladinskega pevskega zbora na državnem tekmovanju v Zagorju. V »poslovnem« načrtu njihove šole pa predvidevajo čimprejšnjo adaptacijo drugega nadstropja stavbe, v kateri delujejo, s čimer bi imeli zagotovljene dokaj solidne prostorske razmere za svojo dejavnost. To si tudi zaslužijo. JOŽE GRAJ

Kulturna dejavnost na OŠ Puconci

Likovna razstava učencev

V prostorih občinske stavbe v Puconcih so tokrat razstavljena dela učencev petega, šestega, sedmega in osmega razreda domače osnovne šole. Presenetljivo kakovostna dela glede na mladost avtorjev so predstavljena v sklopu likovnega izobraževanja v šolskem letu 1997/98, s katerim so na šoli še posebno zadovoljni, saj je njihova osemletka ena od dvajsetih slovenskih osnovnih in srednjih šol, ki sodelujejo v projektu Evropske hiše za vključevanje Slovenije v Evropsko zvezo. Ta projekt kot likovno dejavnost na predmetni stopnji vodi mentorica Jelena Šardi.

Drugače pa na puconski osnovni šoli namenjajo dejavnostim na kulturno-umetniškem področju prav posebno vlogo. Učenci na centralni šoli in podružnicah se lahko vključujejo v različne interesne dejavnosti, kot so recitacijski, literarno-dopisniški in ugankarsko-novinarski krožki, v gledališke, glasbene in plesno-folklorne skupine ter v pevske zборе. Na šoli vsako leto izdajo šolsko glasilo, učenci sodelujejo na različnih natečajih in nastopajo na več prireditvah v krajevnih skupnostih ter drugod. Za dosežke prejema številna priznanja, za kar so zaslužni mentorji učitelji in tudi zunanji sodelavci.

Na puconski osemletki se zavedajo, da mora biti osnovna šola središče kulturne dogajanja v občini in vzpodbuda društvom po vaseh, da razvijajo kulturno dejavnost tudi med starejšimi občani, želijo pa si, da bi se čimveč kulturnih dogodkov zvrstilo skozi vse leto in ne samo ob slovenskem kulturnem prazniku.

TOMO KOLEŠ

Ustvarjalnost v Društvu paraplegikov Prekmurja in Prlekije

Šopek z ljubeznijo

Prav veselo je bilo omizje, ki je splevalo še zadnje šopke za razstave ročnih izdelkov članic in članov Društva paraplegikov Prekmurja in Prlekije. Ferija, ki je med zbrane prišel le kratek čas in nekam zamišljeno gledal v tla, so vesele izdelovalke živopisnega cvetja kaj hitro spravile v dobro voljo.

»Feri gotovo šteje, koliko jaje bo moral kupiti in v katero smer jih bo moral mešati. Veste, fantje so rekli, da bodo jutri ob štirih vstali ter za jutrišnjo razstavo naredili krofe,« je začela Ivanka, ki ji okroglih in šaljih ni zmanjkalo. Kar trosila jih je in z njimi spravljala v dobro voljo vso družbo. Včasih se je potem obrnila proti meni in pomenljivo pripomnila, da to ni ravno vse za časopis. V njeni dobrodušnosti in veselosti pa jo je znal dobro dopolnjevati njen mož Milan. Njegova naloga za delovnim omizjem pa je bila, da je pomagal pripravljati žico, katero so potem spretno roke upognile tako, da je dobila obliko zelenega ali cvetnega lista, nanjo pa so napele živopisne najlonske nogavice. Izdelane cvetove iz žice in barvnih najlonskih nogavic so potem povezale v pisane šopke, ter jih pozelenile z zelenim bršljanom in belo omelo.

»Šopki so za mlade in zaljubljene pa tudi za manj mlade in stare,«

Jolanka Hari: »Izdelujem predvsem papirnate rože in vedno znova se veselim našega druženja. Moje roke so že slabe, pa zato moram vložiti dosti truda, da naredim cvet. Mlajše roke več naredijo, toda če se potrudim, gre.

Jolanka Bukvič: »Komaj čakamo, da pride sredo, da se spet srečamo, pogovorimo in poveselimo. Tukaj sedaj delamo rožice, drugače pa doma raje pletem. Na razstavi bodo moji »štrikani« izdelki.«

Marta Janežič: »Vsaka aktivnost nam daje kvalitetnejše življenje, zato rada sodelujem v športu in pri ročnih delih. Moj material je volna, izdelujem tudi gobeline in pletene živalce, žgem pa tudi v les.«

Marija Balazic: »Rada se udeležujem vseh aktivnosti, tudi ročnodelskih. Rada pletem, vezem, na razstavi pa bom predstavila ročno izdelane velikonočne voščilnice in s sladkorjem »poštirkane« košarice.«

so izdelovalke zanimivega suhega cvetja predstavile svojo ponudbo. Morda pa se bo našel kateri, ki bo svoji ljubi za osmi marec pa naj bo iz ljubezni ali tako iz navade kupil enega, ali dva, so pokomentirale. Cena pa tako in tako ni tista prava, ker je v vsak šopek vložena veliko truda in prav vsak cvet je izdelan z ljubeznijo in v prijateljskem krogu. Toda če bo kak tolar tako le kanil v društveno blagajno, bo

Z bogato razstavo ročnih del se je dejavnost žensk v okviru Društva paraplegikov Prekmurja in Prlekije prejšnji teden predstavila v društvenih prostorih. Na otvoritev so povabili tudi članice drugih slovenskih regijskih društev, saj naj bi vsakoletno razstavljanje ročnih izdelkov vedno v drugem regijskem društvu postala stalnica v delovanju društev.

»Osnovno znanje za izdelovanje cvetja smo dobili na tečaju, ki ga je na Zvezi v Ljubljani organizirala Borza znanja. Tam smo se naučile tudi slikati na steklo in svilo. Skoraj vso jesen in zimo smo pripravljali izdelke, ki jih sedaj razstavljamo,« je povedala Marija Magdič.

zelo prav prišel.

V šopke povezano cvetje pa bo tudi dopolnjevalo drugo razstavljeno ročno izdelano okrasje in uporabne predmete. Bilo je takšnih in drugačnih košaric, pletenih iz šibja, cekarjev, poslikanih rut in kravat, pletenih puloverjev in nogavic, čudovitih gobelinov in bogato izvezenih prtičkov ter namiznih prtov. Za nekatere izdelke so uvedli prav zanimiv postopek izdelovanja, na primer kvačkane košarice, »poštirkane« v raztopljenem sladkorju. Marija jih izdeluje, ob njih pa se je Jolanka spomnila časov, ko dekleta niso imela utrjevalcev za lase, pa so si frizure oblikovale s sladko vodo.

»Znate, kak je te frizura trdno stala,« je pripomnila.

Milan pa je hitro dodal: »S tako glavo potem nisi smela okrog čebelnjakov hoditi.« In smeh je spet zajel vse omizje. Tudi Marta, čeprav mlajših let, se je spomnila svoje birmo, ko ji je sestrična s sladkano vodo »namotala« lase.

»Ja, pa bi bilo včasih dobro, da bi bila kot čebelica. Doma bi se dvignila pa se tu dol usedla. Če bi lahko bila samostojnejša, bi bilo dobro. Sedaj pa moram vedno prositi, da me kdo pripelje in potem spet odpelje. Ko je vozil naš društveni kombi, je bilo boljše, samo kaj, če so to preveliki stroški,« je potožila Jolanka z Goriškega. In potem nihče drug kot domači spet sedijo za volan, saj je sredo vendar njihov dan.

»Znate, mi stari radi gremo od doma, da se tu malo pogovorimo, pa da malo zamenjamo okolje,« je povedala Harijeva Jolanka.

MAJDA HORVAT

Foto: NATAŠA JUHNOV

Trobilni kvartet Ljutomerske glasbene šole v sestavi Andrej Rebernik (trubenta), Gregor Zorec (trubenta), Danijela Semenčič (rog) in Andreja Karba (pozarna). (Foto: J. G.)

Pogovor z Gezom Džubanom, poslancem državnega zbora in podpredsednikom odbora za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Politični interesi so kmetijstvu lahko škodljivi

V državnem zboru v zadnjem času potekajo številne razprave o nekaterih aktualnih kmetijskih temah - Proračun za leto 1998 bodo poslanci sprejeli na izredni seji, na dnevnem redu zadnje redne seje je predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o skladu kmetijskih zemljišč in gozdov, v prvem branju pa je bil tudi predlog zakona o Kmetijsko-gozdarski zbornici

Ob vključevanju Slovenije v Evropsko zvezo bo kmetijstvo doživljalo največje pretrse, zato se je na to potrebno pripravljati že zdaj in tudi v proračunu zagotoviti kmetijstvu večja sredstva. O vsem tem smo se pogovarjali s poslancem državnega zbora Gezom Džubanom, ki je tudi podpredsednik odbora za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

GEZA DŽUBAN: Pomembna razlika v proračunskih sredstvih, ki jih je dobilo kmetijsko ministrstvo, je nastala v lanskem letu, za kar si zasluže pripisujejo različni posamezniki ali stranke, vendar je pri tem potrebno poudariti, da je povečanje rezultat vladne politike, ki je naravnana na približevanje Evropski zvezi. Kmetijstvo bo pri tem vključevanju še posebno občutljivo, zato je proračunski delež za kmetijstvo porasel za pomemben odstotek in absolutni znesek, med prilaganjem Evropski zvezi pa se bo moral ta delež še pomembno spreminjati. Za sedanje postavke znotraj proračuna menim, da niso takšne, da bi lahko ostale, saj bo ob vključitvi v Evropsko zvezo povsem drug sistem financiranja kmetijstva in temu bo potrebno prilagajati tudi obseg proračunskih sredstev.

Kdo naj subvencionira obresti za kmetijstvo?

Po dostej znanih informacijah naj bi kmetijsko ministrstvo letos iz proračunske pogače dobilo okoli 25 milijard tolarjev. Bo pri tem predlogu ostalo ali pa se lahko pride do drugačne prerazporeditve?

GEZA DŽUBAN: Pričakujemo, da zadeve ne bodo tekale tako kot v lanskem letu, ko smo bili na koncu leta zaradi časovne stiske prisiljeni na hitro sprejeti proračun. Zdaj so amandmaji vloženi, zato je ta številka okvirna in se lahko še spremeni. Spremembe so mogoče zaradi dogovarjanj znotraj vlade, so pa tudi pritiski različnih poslanskih skupin, ki želijo spremeniti prvotni predlog delitve proračuna. Obstaja možnost, da pride do prerazporeditve med posameznimi vladnimi resorji, vendar upam, da ne bo prišlo do poseganja v kmetijski proračun. Vladnih amandmajev še ne poznamo, odbor za kmetijstvo pa je kot matično delovno telo že razpravljalo o amandmajih, ki so jih vložili poslanci. Vladni amandmaji bodo prišli v državni zbor, ti imajo prednost in jih koalicija navadno tudi podpre. Med amandmaji poslancev, ki se nanašajo na kmetijski del proračuna, so takšni, ki predlagajo prerazporeditve med posameznimi postavkami, nekaj je takšnih, ki jemljejo iz kmetijskega proračuna, nekaj pa je tudi takšnih, ki zahtevajo povečanje proračunskih sredstev kmetijskemu ministrstvu.

Na letošnja proračunska sredstva je vezana tudi vladna uredba o uvedbi finančnih intervencij za ohranjanje in razvoj kmetijstva ter proizvodnje hrane v letošnjem prvem polletju, kjer pa med postavkami ni najti subvencioniranja obrestne mere za tekočo proizvodnjo v kmetijstvu. Kakšen je vaš komentar k temu?

GEZA DŽUBAN: Res je, da se je v prejšnjih letih za subvencioniranje obrestne mere v kmetijstvu namenilo precej sredstev, letos pa te postavke v proračunu ni. Na to smo opozorili tudi v odboru za kmetijstvo in dobili odgovor kmetijskega ministra, da se sredstva za to iščejo na drugih postavkah, išče pa se tudi ugodnejši bančni sistem, ki bi bil pripravljen kreditirati kmetij-

stvo pod ugodnejšimi pogoji. Po mojem bo potrebno v prehodnem obdobju sredstva za to iskati v različnih virih za posamezne proizvode, dolgoročno pa bo potrebno ta vprašanja reševati v okviru drugačnega bančnega sistema.

Menite, da je obseg proračunskih sredstev, ki naj bi jih letos namenili za potrebe kmetijstva, realen?

GEZA DŽUBAN: Menim, da je obseg sredstev realen, morda pa bi bile potrebne posamezne prerazporeditve znotraj kmetijskega proračuna.

Potrebne so spremembe zakona glede Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov

Že nekaj časa je zelo aktualna problematika Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov, saj so številne kritike na račun delovanja in postojanja, v zadnjem času pa se zapleta še okoli direktorskega mesta.

GEZA DŽUBAN: Naš odbor je pred približno dvema mesecema razpravljalo o poročilu o delovanju Sklada v preteklem obdobju, vendar na tej seji ni bilo bistvenih pripomb nanj, zato ni bilo potrebe, da bi o poročilu o delovanju Sklada razpravljali tudi državni zbor. Pozneje pa so vendarle izšla nekatera vprašanja, predvsem se je zapletlo pri imenovanju direktorja. Ker je dosedanj direktor potekel mandat, bi moral novega direktorja na predlog vlade potrditi državni zbor, to pa se zaradi neuskajenih stališč posameznih poslanskih skupin ni zgodilo. Zapleti prihajajo še toliko bolj do izraza, ker ima Sklad kmetijskih zemljišč pomembno vlogo na različnih področjih, eno od teh pa je gotovo vprašanje denacionalizacije. Po mojem mnenju pa je zaradi zakonodaje, kakršna je, denacionalizacija zelo težko izvajati in bojim se, da tako, kot je zastavljena, kaj kmalu še ne bo končana. Vodstvo Sklada je pri tem v zelo neprijetni vlogi in kdor koli bo prevzel vodenje, se bo znašel pred zahtevno nalogo, saj poznavalci zakona o denacionalizaciji trdijo, da ga je nemogoče izvajati, da se dogajajo nove krivice, zaradi neresenih zahtev pa so pritiski na Sklad tako hudi, da je delovanje oteženo. Sklad bi moral tudi čim prej ugotoviti in vzpostaviti evidenco lastništva nad kmetijskimi zemljišči in gozdovi, določiti pogoje, pod katerimi bo dajal koncesije, in iz tega tudi nekaj iztržiti. Ena od najpomembnejših nalog bi namreč morala biti na področju prometa z zemljišči in gozdovi, vplivati pa bi moral tudi na gospodarjenje z zemljišči in gozdovi.

Ne glede na vse našeto me zanima, ali je Sklad po vašem mnenju odigral vlogo, ki mu je zaupana?

GEZA DŽUBAN: Sklad zaenkrat svoje vloge ni odigral, vendar moram dodati, da so za to določeni razlogi. V prvi vrsti je namreč potrebno razčistiti, ali je Sklad tej državi sploh potreben, saj so zelo močni pritiski občin, da se ukine in zemljišča razdeli. Sam temu nasprotujem, saj bi bila to ena najslabših rešitev. Če ugotovimo, da je

Sklad potreben, potem moramo tudi ugotoviti, kaj lahko naredi in kaj mora narediti. Njegova naloga mora biti v prvi vrsti promet s kmetijskimi zemljišči in gozdovi ter vpliv na kmetijsko-zemljiško politiko, vendar sklad te funkcije ne more opravljati, dokler ni zaključena denacionalizacija. Zaradi nezmožnosti opravljanja nekaterih funkcij je v postopku predlog za spremembo zakona, da bi nekatere zadeve dodelali, vzpostavili pogoje za prenos zemljišč in gozdov v upravljanje Sklada, da bi potem država lahko dokončno razpisala pogoje, pod katerimi bo dajala zemljišča v najem oz. gozdove v koncesijo in od tega tudi nekaj iztržila. Država namreč vlaga precejšnja sredstva v nekatere dele državnega premoženja, predvsem v gozdove, zato se ji bo moralo v prihodnosti nekaj tega tudi vrniti. Sprememba zakona sočasno predvideva tudi prenos nezazidanih stavbnih zemljišč na občine, kar pomeni, da bo Sklad izgubil del kmetijskih zemljišč.

ste zdaj dobili v obravnavo novo besedilo in o njem že tudi razpravljali na zadnji seji?

GEZA DŽUBAN: Ob obravnavi prvega besedila zakona o kmetijsko-gozdarskih zbornicah, ki je ob republiški zbornici predvideval še več samostojnih območnih zbornic, je prevladalo mnenje, da zakon ni primerna osnova za nadaljnjo obravnavo, zato je bil umaknjen iz parlamentarne procedure in je bilo pripravljeno novo besedilo zakona o kmetijsko-gozdarski zbornici. Ta predvideva centralno zbornico z območnimi enotami, ki bi pokrivalo celotno območje Slovenije. Kje bodo območne zbornice delovale, v zakonu ni natančno določeno, pač pa bodo oblikovanje območnih zbornic določali podzakonski akti oziroma statut zbornice.

Odbor za kmetijstvo je kot matično delovno telo razpravljalo o predlogu zakona, katere so osnovne ugotovitve in stališča vašega odbora?

Kakšna naj bo kmetijsko-gozdarska zbornica?

V Sloveniji je že nekaj časa ideja o ustanovitvi kmetijsko-gozdarske zbornice. Pred leti je bilo pripravljeno besedilo zakona o ustanovitvi te zbornice, državni zbor je o tem opravil prvo obravnavo, nato pa je vse skupaj zastalo. Poslanci

GEZA DŽUBAN: Na seji odbora smo sprejeli stališče, da je predlagani zakon o kmetijsko-gozdarski zbornici primerna osnova za obravnavo v državnem zboru in da se po prvi obravnavi pošlje naprej v drugo obravnavo. V odboru se je bistveni del pripomb nanašal na število članstva, saj bi bili po tem predlogu člani zbornice ob nosilcu tudi člani kmetijskega gospodarstva, kar bi pomenilo nekaj sto tisoč članov. Zato smo predlagali, da naj bi ob pravnih osebah bili člani zbornice le nosilci kmetijskih obratov in le-ti bi imeli tudi volilno pravico. Merilo za članstvo je tudi višina katastrskega dohodka, vendar je predlagani prag prenizek in bi ga bilo potrebno povečati. Če bi namreč ostali pri sedanji višini katastrskega dohodka, bi zajeli zelo veliko število majhnih kmetij, ki pa jim kmetovanje pomeni zelo malo. Če bi ta prag povečali s predlaganih 16.800 tolarjev na 20.000 tolarjev, bi se krog kmetij seveda zmanjšal.

Zakon o kmetijsko-gozdarski zbornici govori o obveznem članstvu. Kakšno je stališče odbora za kmetijstvo do tega vprašanja?

GEZA DŽUBAN: Mnenja v odboru so si bila o tem različna in bilo je govora o obveznem in neobveznem članstvu. Pobude nekaterih poslancev so, da članstvo v zbornici ne bi bilo obvezno, saj ustava govori o prostovoljnem združevanju posameznih interesnih skupin, vendar menimo, da brez obveznega članstva zbornica ne bi mogla funkcionirati, saj članov ne bi bilo dovolj. Funkcioniranje zborničnega sistema in storitve članom bi se namreč morale financirati iz članarine, če pa se bodo v zbornico prenesle še določene strokovne službe, ki jih zdaj financira država, jih bo še naprej financirala država. Verjetno bo morala tudi v prihodnje del teh služb financirati zbornica.

Ali ne bo članarina v zbornici prevelika breme, predvsem manjše kmete?

GEZA DŽUBAN: Članarina za najnižje kategorije članstva bo le simbolična, sprva se je govorilo o nekaj sto tolarjih, zdaj pa so predlogi, da bi članarina znašala od tisoč tolarjev naprej.

Se vedno so deljena mnenja o tem, ali ena centralna zbornica z območnimi zbornicami, ki pa ne bi bile pravne osebe, ali tudi območne zbornice z večjimi pristojnostmi.

GEZA DŽUBAN: V državi si ves čas prizadevamo, da bi zmanjšali stroške državne uprave, očitno pa nam to ne uspeva najbolje. Tudi zbornični sistem je v določeni meri strošek, ki ga sicer plačujejo člani s članarino, zato bi imel klasični sistem z območnimi zbornicami kot pravnimi osebami v osnovi višjo ceno. Tako je prevladalo mnenje, da je sistem z eno zbornico cenejši, sam

statut zbornice pa bo določil pristojnosti posameznih območnih enot in njihovo vlogo znotraj ga zborničnega sistema.

A ni bojazni, da bo takšen centralni sistem preveč odtrujen od nov?

GEZA DŽUBAN: Vzpostavitev sistema odločanja znotraj zbornice bo moral biti tisti, ki bo predloži delo zbornice in preprečiti, da se scentralizirala ali mora biti spolitizirala. Med članstvom in volilnim sistemom bo zato potrebno doseči, da se prepreči politizacija zbornice. Zato je tudi ena od možnosti našega odbora, da vidi možnost, da bi za volitve upravnega večinjski volilni sistem. To je predlog, saj menim, da bi namreč za kmetijstvo sistem enosmernega pregleda, tako da bi določeno število članov predlagalo in volilo svoje delegate v organe zbornice. Sicer pa so v igri še vedno tri možnosti: večinjski volilni sistem, proporcionalni in sistem, ki se odprta za volitve državnih svetnikov. Je pa odprta še cela vrsta drugih vprašanj, od pristojnosti zbornice, oblikovanja območnih enot, od zbornične prispevke do članov člana zakona, ki govori o prispevku nekaterih služb v kmetijsko-gozdarsko zbornico. Seveda pa je potrebno zakon sprejeti čim prej, saj bi v organe zbornice pa skupaj s lokalnimi, saj bi bil prevelik strošek.

Morda še beseda ali dve o aktualni problematiki v okolju, ki vas je izvolila za poslanca državnega zbora. Kako ste se vključili v razprave o teh vprašanjih?

GEZA DŽUBAN: Če se omejim samo na področje kmetijstva, potem moram povedati, da sem se angažiral pri reševanju problemov v Kmetijski zadrugi Pomurja, v Mesni industriji Pomurja in v Agromerkurju. Pri Mesni industriji smo tudi poslanci prispevali svoj delež, da se le-ta ni razprodala in se zdaj razvija na boljše načine. Problem Agromerkurja je drugačen, saj ba, poslanci pa smo sodelovali pri prodaji tistega dela, ki je bil v lasti države. Problematika Kmetijske zadrugi Panonke je izredno zapletena, upam si trditi, da tisti, ki so se li sodelovati pri njenem reševanju, ne sodelujejo. Pri tem mislim predvsem na upravljalke zadrug v zadrugi. Skupaj s ministrstvom za kmetijstvo smo sodelovali pri organizaciji razvoja v upniki, na katerem smo se dogovorili, kakšne so naloge zadrug pri razreševanju težav, pri čem naj bi pomagala tudi država. Predlagali smo določene rešitve, vendar aktivnosti znotraj zadrug niso stekle v dogovorjeni smeri, zato se agonija Panonke nadaljuje.

LUDVIK KOVČ

O problematiki kmetijstva, turizma in drobnega gospodarstva

Položaj kmetov se še naprej slabša

Kmetje za težave krivijo državo, vendar bodo morali tudi sami razčistiti nekatera vprašanja

Javna tribuna o problematiki kmetijstva, turizma in drobnega gospodarstva, ki jo je pripravila pučunska podružnica Slovenske ljudske stranke, je v gostilno Šiplič v Puževce privabila številne obiskovalce, ki so želeli od najodgovornejših dobiti odgovore na nekatera aktualna vprašanja, ki pestijo predvsem naše kmete. Od povabljenih sta se javne tribune udeležila Marjan Podobnik, predsednik SLS in podpredsednik vlade, ter kmetijski minister Ciril Smrkolj, medtem ko so iz ministrstva za turizem in drobno gospodarstvo ter iz ministrstva za ekonomske odnose in razvoj v Puževce poslali le državna sekretarja.

Podobno razpravo o problematiki kmetijstva so v pučunski občini organizirali že lani, vendar se razmere po njej niso izboljšale, zato tudi od tokratnega srečanja ni mogoče veliko pričakovati. Marjan Podobnik in Ciril Smrkolj sta sicer skušala biti prepričljiva, vendar je od besed do dejanj dolga pot. To, da so si v Slovenski ljudski stranki po oblikovanju sedanje vlade močno prizadevali, da bi povečali proračunska sredstva za kmetijsko ministrstvo in so zanj lani zagotovili za 40 odstotkov več sredstev, sicer drži, vendar v praksi kmetje tega ne čutijo preveč in se razmere na neka-

terih področjih kmetijstva celo poslabšujejo.

Kmetje so bili tudi tokrat kritični do sedanje kmetijske politike in do tistih, ki jo oblikujejo, saj se socialni položaj kmetov poslabšuje. Vse več kmetij je zadolženih, za obresti morajo plačevati 20- in večodstotne obresti, letos pa bodo težave še večje, saj za kmetijstvo ni predvideno subvencioniranje obrestne mere. Minister Smrkolj sicer zagotavlja, da so se z bankami dogovorili za posojila po ugodnih obrestnih merah, vendar se zastavlja vprašanje, kakšne obresti kmetijska proizvodnja sploh še

V ministrstvu za ekonomsko odnose in razvoj so že do zdaj menjali sredstva za demografsko ogrožena območja, sredstva za regionalni razvoj pa naj bi se pripravi podvojila. Prav tako je zakon o regionalnem razvoju, ki bi tudi prispeval k enakomernemu razvoju vseh slovenskih pokrajin. Da bi ohranili slovensko pokrajino, bo potrebno h kmetovanju spodbujati predvsem mlade in v kmetijstvu za kmetijstvo občutljivo, bodo že letos začeli z izvajanjem programa podpore mladim kmetom. S pilotskim projektom, v kateri vsaki regiji vsaj dvema ali trem mladim kmetom omogočijo kredit, bodo namreč še več sredstev namenili še več sredstev. Kmetje seveda za vse te stvari pa morajo tudi pri sebi razčistiti nekatera vprašanja. Za kmetijsko družbeno sistema so se krivili brez zadružništva pa tudi v prihodnje ne bodo mogli izboljšati njihova odnosa do pridelave in razvoja kmetijske družbene organiziranosti.

LUDVIK KOVČ

O tipičnem prekmurskem človeku

Filmska upodobitev Poredušovoga Januša

V ponedeljek zvečer je bila v grajski dvorani predpremiere televizijske monodrame Poredušov Januš - Gledališki igralec Evgen Car, ki je tudi avtor monodrame, je z monodramo po vsej Sloveniji nastopil že več kot stokrat

Film je bil posnet v koprodukciji s Timaro productions (Roman Končar) ter Umetniškega programa RTV Slovenija (Jaroslav Skrušny), režiral pa ga je Anton Tomazič, nastal pa je tudi ob pomoči številnih domačih pokroviteljev in slovenskih medijskih hiš. Prihodnji teden bodo film predstavili na portorškem festivalu, na malih zaslonih pa si ga boste lahko ogledali zadnji petek v aprilu ob 20. uri na prvem programu nacionalne televizije. Predvidevajo, da bi slabo uro trajajoč film predstavili tudi tistim številnim Prekmurcem in Slovencem, ki živijo po vsem svetu. Podnapisov ne bo, saj so po mnogih nastopih po vsej Sloveniji ugotovili, da glede razumevanja nikoli ni bilo problemov.

Evgen Car je v življenjski zgodbi kmeta Januša upodobil identiteto prekmurskega človeka iz časov pred prvo svetovno vojno pa do danes. Upodobil je njegove radosti in upanja, a tudi tegobe in otožnost prekmurskega človeka. Torej vsa njegova človeška pričakovanja, ki razvedenijo, in mu na koncu ostane le starost in našemu junaku njegova žena Šarika ter dva aboga tudi lepi spomini. Prekmurci smo s tem filmom dobili nekega tipičnega Prekmurca, veseljaka, hudomušnega, ki potoči kakšno na svoj ali sosedov račun, glasnega razgrajaka, ampak hkrati čustvenega človeka, ki dopusti, se mu je ob manjši nežnosti orosijo oči. O njih pa sam pravi, da naše predhodnike že več kot tisoč let leži krasijo poštenost, pridnost, vztrajnost, strpnost in vernost.

Prekmurje so pogosto filmsko upodabljali, vedno so želeli poudariti prekmursko drugačnost, ki ga dejansko po toliko posebnostih loči od preostale Slovenije, a so drugačnost tako močno poudarjali, da so pogosto naredili prav nasprotno in se še sami Prekmurci nismo mogli spoznati v upodobitvi.

Tako so v preteklosti le redki filmi o Prekmurju in Prekmurcih kazali pravo podobo te pokrajine in ljudi. Poredušov Januš pa prav gotovo sodi med tiste filme o Prekmurcih, ki ne želi razlagati, kako drugačni smo, ampak s popolnoma povprečnim, zanimivim in duhovitim človekom pokaže, da smo prav to. Roman Končar je tudi povedal, da je poleg Carjeve poljudne predstavitev Prekmurja filmu uspelo dvigniti dokumentarnost na umetniško ra-

»Poznamo troje vrste vina: dobro, boukse pa moje.« (Foto: N. J.)

sem se odločil, da to delo mora ostati. Pri predstavi gre za vsebinsko poanto, odlično interpretacijo, predvsem pa da se Prekmurje predstavi na najbolj avtohton način. In glede na današnje medijske možnosti se bo lahko ta posnetek ohranil za generacije naših zanamcev.

Imamo pa tudi slovenske lastnosti in smo tudi taki, da radi iščemo napake. Zato se lahko ustavimo tudi ob jeziku, ki ga govori Januš. Ali je to tipična prekmurščina? In v katero od treh govorov sodi jezik Poredušovoga Januša. Verjetno se še najbolj približa ravninskim jezikovnim značilnostim z nekaterimi posebnostmi preostalih dveh govorov. Tako na primer zabode v ušesa izgovorjava besede diteta ali Šarika s kratkim a-jem, medtem ko Carju enkrat celo uide Šarika. Nekateri besede pa so poudarjene z madžarskim naglasom. Car je razložil, da je govoril prekmurški ljudski jezik, da ga ne bi lovili na to (ne)pravilnost. »Poskušal sem v jezik vnesti dušo vseh teh dialektov in sem zato iz vsakega vzel »sočne stvari«. Pri tem moram povedati še to, da je tekst nastajal tako, da sem prizor najprej povedal na glas, in ko sem imel prizor že narejen, sem po interpretaciji zapisoval. In pogosto se je zgodilo, da sem po ritmu zapisoval in vstavljal besede.«

Sicer pa je besedilo nastajalo

lo dalj časa, z brskanjem po raznih časopisih in knjigah, po literaturi, kjer je lahko zaznal identiteto časa in človeka, ki je v njem živel. »Osnutki so nastajali ob prvi obletnici osamosvojitve, ko nas je imelo deset igralcev iz različnih krajev Slovenije nastop v dialektih. Pripravil sem štiriminutni program, ki se je kasneje razvil v monodramo. Ampak ideja, da bi pisal o naših ljudeh, se mi je porodila že veliko prej. Želel sem narediti nekaj, kar bi bilo odsev prekmurskega človeka, kajti jaz živim drugje, ampak na vsakem koraku sem še vedno Prekmurec.«

Monodrama je bila prvenstveno postavljena na oder in z njo je Car je z Janušom več kot stokrat gostoval na odrskih deskah in ljudem pripovedoval njegovo zgodbo. »Pred nekaj tedni sem gostoval v Budimpešti, za kakšnih 150 ljudi, ki tam bolj slabo govorijo slovensko. Mene pa so razumeli in so bili tako ganjeni in slišal sem, da je eden od gostov šel na stranišče, da se je razjokal, ko je slišal domačo besedo. Čeprav se bolje počutim, ko sem na odru kot ko sem gledal film, sem srečen in všeč mi je, da smo ga posneli.«

»Prekmurje mi je v veselje in žalost, trpljenje pa sreča, sence pa dešč. Mi je življenje ...« lahko slišimo v enem od prvih, če ne prvem filmu, kjer lahko sami vidimo svojo nepotvorbno, predvsem pa podobo nas, Prekmurcev.

A. NANA
RITUPER RODEŽ

VESTNIK

ven, poleg tega pa po resnici in pravici, predvsem pa pošteno veliko povedati o Prekmurju.

In kako je sploh prišlo od odrskega dela do filmske uprizoritve? Končar je povedal, da je bila odločitev zelo preprosta. »Ko sem šel prvič gledat Poredušovoga Januša, je bila to ljubezen na prvi pogled. Takrat

Iz slovestvene preteklosti med Rabo in Dravo

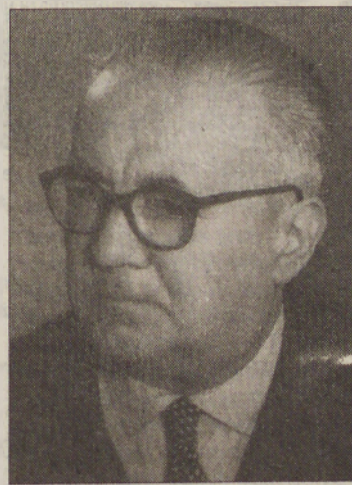
PANONSKI PORTRETI

FRANCIJST
35

BOŽIDAR BORKO

Prispevek BOŽIDARJA BORKA (rojen 2. 2. 1896 pri Sv. Bolfenku/Gomili pri Kogu pri Središču ob Dravi, umrl 12. 12. 1980 v Ljubljani) v slovensko kulturo v času med obema svetovnima vojnama in tudi še v desetletjih po drugi vojni je tolikšen, da je bil upravičeno deležen širše pozornosti kulturne in strokovne javnosti v obliki več revijalno-časopisnih označitev in premislov (npr. Dialogi, Panonski zbornik, Naši razgledi, Večer), nazadnje pa tudi v obliki simpozija (Ormož 1996) in na tej podlagi nastalega Borkovega zbornika (Slavistično društvo Maribor 1996). Slovensko kulturno dogajanje v navedenem času je Borko sooblikoval predvsem kot ČASNIKAR, KULTURNI PUBLICIST, PREVAJALEC IN KULTURNI POSREDNİK. manj, čeprav tudi tu ne neopazno, kot ESEJIST IN LITERARNI USTVARJALEC.

Kakor je bila to takrat pogosto navada v prleških družinah, so po končani ljudski šoli pri Bolfenku prvorojenca Božidarja (poleg njega so se v družini rodili še trije fantje in tri dekleta) poslali na gimnazijo v Varaždin, ki jo je po vmesnih letih samostojno obiskoval (zaradi bolezni) končal leta 1916 v Zagrebu. Svoje literarne vaje je začel v hrvaščini in je bil na začetku svoje ustvarjalne poti kot gimnazijec dvojezičen (v letih 1910-1916 je pisal v hrvaška in slovenska glasila, npr. Krijes, Pobratim, Andjel čuvar - Domači prijatelj, Zvonček, Ljubljanski zvon). Vendar ga ni doletela Vrazova usoda, saj so kulturne razmere na Slovenskem takrat vendarle bile že precej drugačne od tistih pred slabim stoletjem in narodno-kulturno centripetalne sile so bile dovolj trdne in prijazne, da se je pobuda Zofke Kvedrove za njegovo odločnejšo vključitev v slovensko kulturno dogajanje lahko uresničila. Vsekakor pa je dvoji kulturni zrak, ki ga je Borko dihal na začetku svojega udejstvovanja, verjetno že v osnovi določil njegovo poznejše kulturno delovanje, ki ga zaznamuje izrazita odprtost do drugih kulturnih prostorov.

Božidar Borko

Iz te odprtosti se je napajalo vse njegovo kulturno delovanje, še posebej pa je razpoznavna v njegovem prevajalskem in literarnoposredniškem delovanju.

Kot prevajalec je Borko lovil kulturne vetrove z vseh štirih strani neba, saj je prevajal iz ruščine, bolgarščine, takrat še srbohrvaščine, iz češčine in poljščine pa iz francoščine in nemščine ter italijanščine v slovenščino; skrbel pa je tudi, da so bili drugi deležni sadov našega duhovnega zorenja in je prevajal iz slovenščine v francoščino, italijanščino, nemščino, bolgarščino in takrat še srbohrvaščino. Dragica Hara-mija navaja, da je bodisi sam bodisi s sodelovci prevedel tri knjige iz francoščine, devet iz češčine, sedem iz nemščine, eno iz italijanščine, eno iz poljščine, devet iz ruščine in dvanajst iz takrat srbohrvaščine, dve knjigi pa sta »nerazporejena posredna prevoda«. Da bi v Sloveniji laže uresničevali vizijo - preko prevodov ažurno slediti kulturnemu dogajanju v širnem svetu in se v svetovno kulturno menjavo tudi vključevati, je bil Borko soustanovitelj Društva slovenskih književnih prevajalcev in do smrti njegov častni predsednik. Ob lastnem prevajanju in organizacijskem prispevku pa je skrbel

za prevajanje na Slovenskem še na en način: kot urednik Kulturnega pregleda v dnevniku Jutro od 1927 do 1941 in v Ljubljanskem zvonu ter v Taboru je med obema svetovnima vojnama priobčil številne ocene književnih prevodov. V njih je - vsaj v tistih poglobljenih - željo po informiranju publike združeval s podrobnejšim pretesnom prevoda. Pri tem je bil pozoren na to, koliko se prevod ujema z izvirnikom v smislu in pomenu, torej v duhu, vrednotil pa je tudi estetske razsežnosti prevoda. Poleg tega pa je obravnaval tudi problem izbora prevodnih besedil, predvsem tistih, ki naj bi jih Slovenci imeli prevedena.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Gledališka predstava Rock 'n' roll kaskader

Ko želiš biti nekdo drug

grajski dvorani soboškega gradu je bila v sredo zvečer predstava Rock'n'roll kaskader gledališča Nasa kabinet teater, ki je nastala v produkciji kuda France Prešeren

Za grala sta avtor in režiser Matjaž Javšnik in domačin Vladimir Vlaškalič. Predstava je zgodba o dvojniki resničnega rock zvezdnika, ki ga trenutno ni in ga nadomestila drug, prav tako nadomestljiv glasbenik.

Predstava je zamišljena kot klišé, da bi pokazala sliko, kako mi vidimo in sprejemamo naše evraadne zvezdnike. Tako se je Matjaž Javšnik v predstavi na parodičen način lotil glasbenikov, ki veljajo v današnjem svetu in družbi za nedotakljive. Predstava nam namiguje, da so v bistvu prav navadni ljudje, ki so v tako krvavi pod kožo, in da jih lahko rešujemo kočljive življenjske razmere, v katere pa zaradi svoje vsemočnosti veliko ljudi v naši zavesti zamenjamo in nadomestimo ljudje. »Naš teater je zrasel vsem dogodkom, v bistvu gre zato, da pri vsaki predstavi podpiramo zrcalo,« je povedal Javšnik.

Gledališče Nasa kabinet teater je bil ustanovljen leta 1991 in od takrat je imelo sedem avtorskih predstav. Pri predstavah pa so se ukvarjali z odnosom življenje - smrt, z ljubeznijo, mestom in vasjo, pri tej predstavi pa gre za željo, biti nekdo drug. Njihove najodmevnejše predstave so Od boga poslan, Roka roko bije, delajo pa tudi lutkovne predstave. Z njimi aktivno sodelujejo tudi soboški gledališniki, poleg Vlaškaliča še Gorazd Žilavec, kmalu pa se jim bo pridružil še tretji. Javšnik nam je zagotovil, da nam jih ne bodo popolnoma ukradli, ampak da jih imajo samo izposojeno. Pravijo tudi, da omenjeni teater ni angažiran niti politično, niti sociološko, niti antropološko. »Igramo zato, da se imamo lepo in da se zabavamo, predvsem pa, da se ne norčujemo iz drugih, ampak iz samih sebe.« Avtor besedil je Matjaž Javšnik, ki je razložil, da v bistvu besedil ni. »Povem samo idejo, potem pa gre za improvizacijo na

odru. Naredi se skelet, to je kot ladja, ki jo pošlješ v morje, in potem ali splava ali pa se potopi, pri čemer je publika samo eden od igralcev. Od reakcije publike je namreč odvisno, kako se bo razvila. Če ni reakcije, se predstava ne more razviti, ker se igralci ne moremo na nič nasloniti. Tudi v Soboti ni bilo ravno največje reakcije, kar kaže, da publika še ni navajena tovrstnih predstav.

Nasa kabinet teater je gledališče, ki nima namena izobraževati in moralizirati, ampak samo pokaže, kako plehko je naše življenje in kako napihneni smo ljudje v njem. Je gledališče, ki zna biti povsem iskreno, pošteno in direktno. Zato pa daje ljudem, ki v vsakdanjem življenju igrajo, ne-lagoden občutek. Znova pa se je pokazalo, da soboška kulturna publika postane indiferentna do predstav in dogodkov, ki že v začetku ne obljublajo kakega prestiža.

Besedilo in fotografija: ANRR

Tudi sodniki so lahko obtoženi in kaznovani Pritožba Horvatove zavržena

Višje sodišče v Mariboru potrdilo sodbo Okrajnega sodišča Ormož zoper sodnico za prekrške v M. Soboti Vlasto Horvat

V našem tedniku smo že pisali o »toženju« nekdanje sodnice za prekrške v M. Soboti Anice Jerebic proti sedanjemu sodniku Vlasti Horvat. Navedli smo tudi povzetek vsebine njenega »spora« in razsodbo Okrajnega sodišča Ormož, ki je razsodilo v prid Jerebičeve. Postopek pa je bil uveden na podlagi obtožnega predloga Okrožnega državnega tožilstva M. Sobota dne 10. 1. 1995.

To seveda še ni pomenilo, da je zadeva končana, na kar nas je obdolženka po izidu članka z naslovom Anica je tožila Vlasto tudi izrecno opozorila. Medtem pa je tudi Višje sodišče Maribor razsodilo enako kot okrajno sodišče. V celoti je namreč potrdilo prvostopno sodbo zoper obtoženko Vlasto Horvat in razsodilo, da je kriva, »da je o uradni osebi v zvezi z izvajanjem njene funkcije pri državnem organu trdila nekaj, kar bi lahko škodovalo njeni časti in dobremu imenu, na ta način, da je kot sodnica za prekrške v pismu z dne 27. 1. 1994, naslovljenemu na ministra pri Ministrstvu za pravosodje Miha Kozinca, v zvezi s člankom, objavljenim v časopisu Večer z dne 26. 1. 1994 »Je soboški Izvršni svet ravnal zakonito?« in s člankom, objavljenim istega dne v časopisu Delo »Soboški Izvršni svet nima nič z Jugo čevlji«, o vodji sodnika za prekrške v Murski Soboti Anici Jerebic med drugim trdila:

- vodja sodnika za prekrške v M. Soboti Anica Jerebic je na

silo odredila, da se predmetni čevlji prodajo podjetju Barex, d. o. o., M. Sobota,

- nato je vodja Anica Jerebic, ko je že vedela, da je blago prodano italijanskemu kupcu (po simbolični ceni) hotela, da izdam fakturo, s katero bi se podjetju Barex, d. o. o., priznalo 30.000 DEM,

- o višini provizije, vodja, kot mi je znano, ni izdala odločbe,

- o zadevi je vodja Jerebičeva popolnoma napačno informirala IS M. Sobota, ki je na podlagi njene izpovedbe sprejel meni nerazumljivo mnenje.

Nadalje je v razsodbi navedeno, da je Horvatova na ta način o vodji sodnika za prekrške v M. Soboti Anici Jerebic trdila in raznašala neresnična dejstva in s tem škodila njeni časti in dobremu imenu. Zaradi tega je storila kaznivo dejanje žaljive obdolžitve po členu 171/1 kazenskega zakona.

In kazen?

Horvatova mora plačati stroške pritožbenega postopka (50.000 SIT), prav tako tudi »potrebne izdatke in nagrado poplačilne oškodovanke in povprečnino«. Izrečena je tudi pogojna obsodba, s katero je določena Horvatovi kazen dva meseca zapora in preizkusna doba enega leta.

J. G.

V enem tednu kar dve ponudbi »ekobiznisa«

Ameriška leča in italijanski encimi

V Bakovcih in Beltincih naj bi čiščenje odpadnih voda zaupali račji leči, Gospodarska zbornica pa z Italijani prepričuje komunalna podjetja o učinkovitosti encimov, ki uničujejo ves smrad

Da je tudi v Pomurju »ekobiznis« že našel svoje potencialne odjemalce, dokazuje število takšnih in drugačnih posvetov, predstavitev in organiziranje obiskov. Koliko čistilnih naprav in odlagališč smeti so si do sedaj že ogledali nekateri direktorji in župani? Ogromno in o vseh so jih prepričevali, da so najboljša rešitev za njihove probleme. Tokrat ne obiskujejo le najbližjih v sosednji Avstriji, ampak se odpravljajo celo čez lužo - nekateri so si morali ogledati čiščenje vod na ameriški način že dvakrat in ni vrag, da nekaj od tega ne bi kupili in rešili našega okolja.

Poleg leče še kombajn

Sekcija za vode Slovenskega ekološkega gibanja je v sodelovanju z ekošolo v Bakovcih pripravila v ponedeljek, 2. marca, predavanje. Pogled v bodočnost na okolju prijazno in cenovno ugodno čiščenje voda. Bakovcev niso po naključju izbrali za kraj predstavitev ameriškega načina čiščenja voda, ki ga je predstavil mag. Edward Sefer, tudi v Bakovcih izdelujejo projekte za celovito ureditev kanalizacije in čistilno napravo. Kakšno čistilno napravo izbrati za kraj, kot so Bakovci, je drugo vprašanje, kajti to ni ne vas in ne mesto.

Ker se tudi v sosednjih Beltincih in boja tudi na farmi Nemščak (menda tudi v Rogški Slatini) navdušujejo nad lečami, so se predstavniki Lemna čistilnih naprav odločili za predstavitev svojih projektov tudi v Bakovcih. Ali je res mogoče lagune urediti tudi v opučenih peskokopih ali gramoznicah, je drugo vprašanje, na katerega bodo morali odgovoriti na pristojnem ministrstvu, prav tako

o možnostih koriščenja nasipov. Kakorkoli, ker smo o sistemu čiščenja voda s pomočjo rastlinske leče že pisali, naj tokrat le na kratko ponovimo: takšne čistilne naprave naj bi bile za polovico cenejše kot klasične, saj je za čiščenje voda potreben le naravni proces razraščanja račje leče v lagunah, ki jo nato čez čas požanjejo s kombajnom ali kar poberejo v čolne. Odpadni mulj se lahko uporabi tudi kot kompost.

Ameriški način čiščenja voda je v Evropi najbolj razširjen na Poljskem, kjer menda že deluje okrog 30 takšnih čistilnih naprav z lečami, torej so okolju prijazne in poceni, pa še koristi lahko imajo od požete leče in odpadnega mulja.

Odslej farme in gnojnice brez smradu

Še isti teden, v sredo 4. marca, pa so v prostorih Območne gospodarske zbornice za Pomurje pestri množici direktorjev komunalnih podjetij, živilskopredelovalne industrije in vodjem projektov predstavili skorajda novost na svetovnem trgu - tehnologijo EUROVIX, ki s pomočjo posebej vzgojenih encimov čisti odpadne vode or-

ganskega porekla in odstrani smrad pri izcednih vodah in komunalnih odpadkih. Gost iz Italije, dr. Bonassi, je zagotavljal, da je po obdelovanju s takimi encimi tudi gnojnica, ki jo bodo kmetje vozili na polja in travnike, brez smradu ali vonja.

Takšna tehnologija se v svetu uporablja že šest let, vendar imajo že vsa potrebna dovoljenja najvišjih italijanskih in ameriških zdravstvenih organizacij. Vsi za bojniki za zbiranje smeti po New Yorku so že dve leti obdelali z njihovim encimskim praškom - tako ne oddajajo več smradu niti v najhujši vročini. V Sloveniji so na trgu že nekaj mesecev, njihov zastopnik pa je podjetje Geneza z Vranskega.

In kakšna je osnova te tehnolo-

gije: izkoristili so naravno delovanje bakterij, kakršne obstajajo naravi, le da so njihovo delovanje pospešili, v bistvu le kopirajo naravo. Na videoposnetkih smo lahko videli pršenje teh zadev v farme, kjer prašiči zaradi manjše prisotnosti amoniaka hitreje pridobivajo težo in imajo manj črevesnih, daljnih in očesnih obolenj. Če njihov prašek uporabljajo pri mlajem konju (ali drugi živali), boste imeli več stroškov in s tem menjavanjem nastilja; tudi post dozori za polovico hitreje.

O škodljivih stranskih pojavi nismo slišali ničesar; ljudje pa težko verjeli, da jih ni, predvsem pa ne tisti, ki imajo občutljivo kožo in so že imeli kakšno alergično obolenje »neznanege izvora«.

BERNARDA B. PEČNIK

Zadnja vest

Rop v menjalnico

Bila sta pod učinkom mamil

Pred senatom Okrožnega sodišča v Murski Soboti, ki mu predseduje sodnik Roman Petek, se je začel včeraj sodni postopek zoper 20-letnega Roka P. iz Gornje Radgone in 24-letnega Mirka M. iz Žepce. Obtožnica jima očita storitev kaznivega dejanja ropanja v menjalnici Klas v Gornji Radgoni, in sicer 23. decembra lanskega leta. Dejanje naj bi izvršil prvoobtoženi, drugoobtoženi pa naj bi mu dal navodila in maskirna sredstva. Iz menjalnice je bilo ukradenih 475.000 tolarjev in 13.500 šilingov.

Rok P. se je pred senatom sodišča zagovarjal in povedal, da je deloval sam. Trditev je drugačna od tiste, ki jo je podal v preiskavi. Na vprašanje sodnika, ali je pričevanje spremeni, bi mu morda kdo grozil, je odvrnil, da ni bilo groženj. Dejanje pa je dejanje storil pod vplivom mamil.

Mirko M. se za očitano dejanje sosterilstva ni hotel zavežati. Zagovarjal pa se je za drugo očitano kaznivo dejanje krajo nabožnih kipcev po okoliških vaseh. Dejanje je priznal, obžaloval in prosil sodišče za milo kazen. Tudi on naj bi dejanje, ki ga priznava (kipci), storil pod vplivom drog.

Sodišče je v nadaljevanju postopka zaslislalo več prič. Blaženičarka iz menjalnice Klas je povedala, da je ropar uperil pištolo, zato ni mogla oziroma si ni upala reagirati. Policist Gornja Radgona pa je povedal, da mu je Mirko M. dan po prikazal zabojsnik, v katerega je bila odložena pištola.

Trgovsko podjetje išče 150-200 m² velik prostor v bližini v Murski Soboti ali okolici. Možnost dovoza s tovornjakom. Tel.: 41 718 ali 0609 627 753.

Dicuran forte
načrtovan uspeh

- Herbicid nove generacije: nov dvojni mehanizem delovanja zaradi kombinacije triasulfurona in dicurana.
- Deluje praktično na vse plevelne trave in širokoliste plevela, tudi na galium.
- Škropite lahko že pred vznikom in vse do konca razraščanja žita.
- Polno delovanje tudi pri velikih temperaturnih nihanjih.
- Zadoštuje eno samo škropljenje.
- Majhen odmerek (1,5-2 kg/ha), mešanje z drugimi herbicidi v likopilnici ni več potrebno.
- Prihranek pri stroških in zanesljivo večji pridelek so stvarnosti.
- Vse omenjene kvalitete so mi zagotovile vadično mesto v Sloveniji.
- **POZOR!** Z novim načinom prodaje smo uspeli bistveno znižati ceno pripravka.
- Nadaljnja navodila in nasveti pri: Novartis Agro, d. o. o. Kržičeva 3, 1000 Ljubljana tel: (061) 136 12 03 faks: (061) 136 12 14

NOVARTIS
Raziskovanja v korist kmetijstva
Dicuran forte

VEGA d.o.o.

Skakovci 15,
Cankova,
telefon: 40 300

Kmetovalci, pozor

Po zelo ugodnih cenah vam ponujamo:

- umetna gnojila
- semensko koruzo
- zaščitna sredstva
- v zalogi sončnične tropine
- otrobe ...

Gradbinci

- v zalogi ves gradbeni material
- strešne kritine
- vse vrste fasad po najugodnejših cenah
- barve

bela tehnika

mali gospodinjski aparati

audio-video tehnika

posoda

Obiščite nas ter se prepričajte o veliki izbiri in ugodnih cenah

Kriminaliteta v Sloveniji

Reši nas, o gospod, roparjev!

Roparja zlatarne Mandič še iščejo

V tork je bil v Murski Soboti enodnevni posvet o problematiki ropov, ki ga je organizirala Uprava kriminalistične službe MNZ R Slovenije. Predstavniki MNZ so o tem spregovorili tudi na novinarski konferenci.

V preteklem letu je bilo največ ropov (182) na območju UNZ Ljubljana, potem na območju UNZ Maribor (60), UNZ Celje (38), UNZ Krško, UNZ Murska Sobota (13) itd. V letu 1996 je bilo na območju UNZ Murska Sobota 25 ropov. Torej jih je bilo lani za polovico manj. Žal pa vseh roparjev (še) niso odkrili. Neraziskani so še trije ropi, med temi tudi skrivnostni rop v zlatarno Mandič v Kocljevi ulici v Murski Soboti.

Slovenski policisti so v letih 1993-1997 odkrili in ovadili 2.081 roparjev, kar je povprečno 416 v enem letu. Največ (773) so jih odkrili v letu 1996. Roparji so osebe pretežno moškega spola (98,1 odstotka); ženske sodelujejo pri storitvi tega delikta le kot sosterilke. Redko delujejo samostojno. Skrb zbujajoče je, da je skoraj polovica (45,2 odstotka) mladoletnih. Druga večja skupina so roparji, stari od 18 do 21 let (35,6 odstotka). Roparjev, starih več kot 25 let, je k sreči malo. Roparji so večinoma nezaposleni (55 odstotkov); sledijo dijaki (32,6 odstotka), zaposleni (10,7 odstotka) ... Med odkritimi storilci je le 6,8 odstotka povrat-

nikov. V Sloveniji ropajo predvsem državljani Slovenije (92,8 odstotka), med tujci pa državljani ZRJ in BiH. Za mladoletne storilce je značilno, da izvršujejo ulične rope, medtem ko rope v banke, menjalnice, pošte, bencinske črpalke in trgovine večinoma storijo že izkušeni kriminalci, ki so bolj drzni in nasilni. Taki so tudi pogosto udeleženi v ropih na domovih. Med roparji je vse več odvisnikov od mamil.

Najpogostejši tako imenovani objekt napada roparjev v lanskem letu sta bila ulica in cesta (190-krat), potem stanovanje (49-krat), trgovina (44-krat), denarna ustanova (25-krat), avtomobil (6-krat), razne druge »priložnosti« (27-krat). Storišči so uporabili najpogostejše fizično silo (169-krat), nato strelno orožje (38-krat), hladno orožje (27-krat), kemično orožje (10-krat), palico, kol (7-krat) in različna druga sredstva (51-krat).

Najpogostejše žrtve napadov roparjev so bile fizične osebe oziroma občani (302 ropi), potem pravne osebe, podjetja, ustanove ... (35 ropov), drugi (4 ropi).

Od lanskih 302 fizičnih oseb, ki so bile oropane, jih je bila največ (28 odstotkov) starih do 18 let; 17,8 odstotka žrtv pa je bilo starih nad 50 let. Roparji napadajo torej predvsem mlade in starejše ljudi, veliko manjkrat pa srednjo generacijo. Od lanskih 341

ropov jih je 313 uspelo, 28 pa jih je ostalo pri poskusu. Kar 305 ropov je bilo izvršenih na urbanih območjih, 36 pa na podeželju.

Pri dejanju storilci najpogostejše uporabljajo fizično silo. Orožje in druga sredstva za napad pa uporabljajo v eni tretjini vseh omenjenih ropov. Skrb zbujajoče je, da roparji z orožjem ne samo ustrahujejo žrtve, temveč ga tudi uporabijo. Žrtve pri tem ranijo ali celo usmrtijo. Bralci se boste morda še spomnili ropi v Ključarovicah v Slovenskih goricah, ko je ropar ubil trgovca, njegovo ženo pa hudo ranil. Vse več, zlasti na območju UNZ Ljubljana, pa je tudi uličnih ropov, ko storilci uporabljajo pri zastraševanju žrtve strelno pa tudi hladno orožje. Brezobzirnost in brutalnost roparjev sta vse večja, na kar kažejo tudi dejanja, ko žrtve telefonsko poškodujejo z noži ali jih pretepejo, čeprav se ne upirajo.

Tudi to je (že) naša vsakdanjost. Zaenkrat je v Sloveniji, glede na število prebivalstva, manj ropov kot v zahodnih državah, zaskrbljuje pa, da je število naraščalo do 1997. leta. Menda so ropi posledica brezposelnosti in sploh težkih gmotni razmer, z ropom pa hitro obogatiš. Praviloma pa le za nekaj ur, saj večino roparjev odkrijejo in obsodijo na zaporne kazni. Ne splača se!

Š. SOBOČAN

Zgodilo se je ...

Černelavci:

Smrtna nesreča

Ta ponedeljek ob 21.30 je Walter K. vozil avtobus po regionalni cesti Gederovci-Murska Sobota. V Černelavcih je s prednjim delom avtobusa trčil v zadnji del kolesa z motorjem, s katerim se je v tistem trenutku vključeval na regionalno cesto voznik 57-letni Alojz Fras s Petanjec. Pri trčenju je voznik kolesa z motorjem dobil tako hude poškodbe, da je na kraju nesreče umrl.

Beltinci: Padla po vozišču

Neznani voznik temno zelenega osebnega avta R5 je v ponedeljek ob 14.50 v Beltincih v križišču Panonske ulice zavil v levo v Ulico Stefana Kovača ter s tem ne le odvzel prednost kolesarki Mariji G., ampak jo je osebnim avtom zadal, zato je padla po vozišču. Voznik je sicer ustavil in se s kolesarko pogovarjal, nato pa odpeljal proti Gančanom. Policija si želi njegove osebne podatke. Telefon: 113.

Trimlini:

Truplo utopljenke

Delavci vodnogospodarskega podjetja iz Murske Sobote, ki so sredo, 4. marca, čistili obrežje potoka Črnca v Trimlinih, so ob 9.45 našli v vodi razpadajočo žensko truplo. Naslednji dan ga je pregledal sodnomedicinski izvedenec, ki pa na njem ni našel znakov nasilja. Kot vzrok smrti je navedel zadušitev v vodi. Naposled so ugotovili, da gre za posmrtno ostanke Jelene Vnuk iz Lendave, rojene 1935. leta, ki je veljala za pogrešano od 8. aprila 1995. leta. Tedaj je namreč odšla v neznano.

Rakičan:

Bomba v zdravstveni šoli

6. marca je nekdo poklical na srednjo zdravstveno šolo v Rakičan in sporočil, da je v njenih prostorih podtaknjena bomba. Učenci in zaposleni so brž zapustili poslopje, nakar so ga temeljito pregledali delavci urada kriminalistične službe UNZ Murska Sobota, vendar eksplozivnega sredstva niso našli. Seveda bodo skušali ugotoviti, kdo si je privoščil tako »šalo«.

Stanetinci: Vozilo se je večkrat prevrnilo

28-letni Dušan S. iz Vitomarca se je v soboto, 7. marca, ob 4. uri peljal z yugom po lokalni cesti iz smeri Cerkenjaka proti Vitomarcu. V Stanetincih pri domačiji številka 22 je na ravnem delu ceste zapeljal z vozilom na desno čez rob vozišča in desne bankine, nato pa je s prednjim delom avta trčil v betonski prepust za meteorne vode, nakar se je avto večkrat prevrnil po travniku. Voznik se je posebno hudo telesno poškodoval.

Ptuj: Nesreča

Gornjeradgončana

70-letni Stanislav Š. iz Gornje Radgone je vozil 7. marca osebnim avtom po Potrčevi cesti na Ptuj proti Rogoznici. V križišču z Osojnikovo cesto je zapeljal v križišče v trenutku, ko je iz smeri Rogoznice pripeljal tovorno vozilo, s katerim je upravljal Jurgen B., star 26 let, iz Gorisnice. Zaradi trčenja vozil sta se hudo poškodovala Stanislav Š. in sopotnica Vlasta Š., stara 69 let, iz Gor-

Š. S.

nje Radgone.

Kušanovci:

Nepovabljen v delavnici

Med 20. februarjem in 3. marcem je neznanec vlomil v priročno delavnico T. T. v Kušanovcih in iz nje ukradel dve motorni žagi, dva avtoradja in dva vrtna stroja. Lastnik je oškodovan za več kot 100.000 tolarjev.

Ljutomer:

Vlomilec v Agromi

Iz sicer ograjenega skladišča na prostem v Ljutomeru sta med 26. februarjem in 4. marcem izginila rotokopalka Pan-agra in motokultivator Goldoni, vredna 390.000 tolarjev. Neznanec se je priplazil v skladišče podjetja Agroima tako, da je odstranil del žičnate ograje.

Ptuj:

Avtomobilist s pištolo

7. marca ob 0.30 so policisti policijske postaje Ptuj ustavili voznika osebnega avta Romana Š. s Ptuja. Med postopkom so našli pri njem pištolo znamke Beretta in pripadajoče naboje. Orožje, za katero nima orožnega lista, so zasegli in napisali prijavo za kaznovanje.

Radenci:

Vlomil v Delov kiosk

Nebodigatreba, ki je v noči s 4. na 5. marec vlomil v kiosk Dela v Radencih, je odnesel več zavojčkov različnih cigaret, več revij in nalepk za albume, s čimer sicer ni povzročil ravno velikanske škode, toda nikoli se ne ve: kaj pa, če je bil »na vaji« za kaj večjega, hujšega. Policija ga skuša odkriti.

Gornja Radgona:

Popihal jo je

V noči s 6. na 7. marec je neznanec vlomil v garažo ob Gubčevi cesti v Gornji Radgoni in očitno skušal odpeljati (ukrasti) iz nje avto. Toda, glej ga zlomka, vključil se je avtoalarm, ki ni le prebudil lastnika, ampak tudi preginal vlomilca. Nauk: dobro je imeti tako napravo.

Podgrad:

Odklenjena garaža

Prav tako v noči s 6. na 7. marec je neznanec skušal ukrasti avto iz sicer menda nezaklenjene garaže v Podgradu pri Gornji Radgoni. Zlomil je plastiko na armaturni plošči, ni pa mu uspelo odkleniti ali odtrgati ključavnice pri volanu, zato je izginil v noč, za seboj pa pustil škodo na avtu, ki znaša 100.000 tolarjev.

Šulinci: Tatvina v gozdu

M. P. je prijavila tatvino leca. Med 24. februarjem in 7. marcem je namreč nekdo posekal v njenem gozdu v Šulincih na Gorickem več debel, katerih skupna masa znaša ok. 10 kubičnih metrov. Škode je za več kot 80.000 tolarjev.

Moravci:

Požar na kmetiji

9. marca ob 23.30 je izbruhnil požar na gospodarskem poslopju Terezije F. v Moravcih pri Mali Nedelji. Zagorelo je ostrešje v velikosti 10 krat 9 metrov. Ker so hitro posredovali gasilci in vaščani, so ogenj pogasili, še preden je nastala večja škoda. Dejansko škodo in vzrok požara še ugotavljajo.

Š. S.

Svetovni dan Civilne zaštite

Odličja župana in poveljnika

Množičnost - jamstvo tudi za prihodnje uspešno delo

Ljutomerski župan Ludvik Bratuš je organiziral ob dnevu Civilne zaštite (1. marec) srečanje, ki so se ga udeležili člani občinskega štaba, dobitniki priznanj, predstavniki Gasilske zveze Ljutomer, Rdečega križa, Slovenske vojske, policije in ljutomerske izpostave za obrambo.

V nagovoru se je gostitelj zahvalil vsem strukturam Civilne zaštite za prispevek k uspešnemu zagotavljanju varnosti in varovanja pred vsemi oblikami nevarnosti, tako naravnih kot tudi drugih hudih nesreč. Ves sistem je grajen na prostovoljnosti teh struktur, pa naj si bodo to gasilci, pripadniki Rdečega križa, kinolozi, radioamaterji in drugi. Poudaril je, da je ponosen, ker ima občina pri zaščiti in reševanju dobro organiziran in usposobljen kader. S skupnimi močmi nam uspeva zagotavljati tudi zahtevnejšo zaščitno reševalno opremo, s katero se zagotavlja tudi pomoč in reševanje pred nesrečami z nevarnimi snovmi in ob prometnih nesrečah. Množičnost, usposabljanje in pridobivanje mladih v gasilstvu in Rdečem križu ... je jamstvo, da bo delo uspešno tudi vnaprej.

Priznanji župana Občine Ljutomer sta dobila: Miroslav Hunjadi, član PGD Ljutomer, za uspešno delo pri zaščiti in reševanju, še posebno pa na področju po-

žarne varnosti, in Irena Seršen, članica KO Rdečega križa Verzej, za uspešno delo pri zaščiti in reševanju, posebno na področju prve pomoči.

Priznanja poveljnika CZ Občine Ljutomer Franca Jurša pa so

prejeli: Rozalija Korošak, članica KO Rdečega križa Stara-Nova vas, za opravljeno delo bolničarke in aktivistke RK; Marjan Kosi iz Kokorič - za uspešno delo poveljnika CZ in Silvo Lovrenčič, član kinološkega društva, za delo na področju kinologije, ki je sestavni del sistema zaštite in reševanja.

DUŠAN KOSI

Župan Občine Ljutomer Ludvik Bratuš podeljuje priznanje za uspešno delo pri zaščiti in reševanju. - Foto: Topolinjak

V ovinku poslej bolj mirno - Jeseni lanskega leta smo pisali o nevarnem ovinku v Dokležovju in posledicah: pogostih prometnih nesrečah in gmotnih škodah, ki so jih imeli ne le divji avtomobilisti, ampak nič krivi Korošakovi in Mariničevi, saj so se avti velikokrat zaleteli v njihovi hiši. Od pred kratkim pa je na dokležovski Glavni ulici mimeje. Delavci cestnega podjetja so postavili pred Korošakovo hišo varnostno ograjo, z obeh strani pa table za usmerjanje prometa, zato se odteje ni zgodila nobena nesreča več. Tudi ni slišati cviljenja gum zaradi naglega zaviranja. - Foto: Š. Sobočan

Š. S.

Pomurje: 2,45 g/kg alkohola v krvi

V noči s 6. (od 20. ure) na 7. marec (do 3. ure) so imeli pomurski policisti poostren nadzor cestnega prometa, pri čemer so zlasti ugotavljali psihofizično stanje udeležencev v prometu. V sedmih nočnih urah, kolikor je trajala akcija, so kontrolirali kar 627 udeležencev v prometu. Odradili so 105 preizkusov alkoholiziranosti. Število pozitivnih preizkusov (nad 0,5 g alkohola na kilogram krvi) je bilo 23. Med temi je bil tudi močno okajen voznik, pri katerem so namerili kar 2,45 gramov alkohola na kilogram krvi. Sicer pa so našli tudi na 11 voznikov, ki so odklonili alkotest. Sodniku za prekrške bodo poslali 63 predlogov za kaznovanje, na kraju pa so z denarno kaznijo kaznovali 43 voznikov. Akcija je bila koristna tudi zato, ker se v času njenega trajanja ni zgodila nobena nesreča.

Lendava:

Arto brez glasbe

V Lendavi so sicer bolj aktualne kraje avtomobilov, tokrat (8. marca - na dan žena, med 18. in 21. uro) pa je nekdo ukradel avtoradio, montiran seveda v avtu. Škoda znaša 50.000 tolarjev.

Petišovci:

S kamnom po vratih

V noči s 8. na 9. marec je došlejo neznani storilec prišel do gostišča Dnevni bar v Petišovcih ter s kamnom zlomil steklo na stranskih vratih, nakar se je vtihotapil v notranjost. Odnesele je več zavojčkov cigaret, kavo in nekaj drobtin. Lastnico bara je oškodoval za 50.000 tolarjev.

Stara Nova vas:

Tatja so le odkrili

V Stari Novi vasi je nekdo ukradel z neke domačije mešalec za beton, kovinski merilni trak in razno orodje, vse v vrednosti 80.000 tolarjev. Dejanje je bilo storjeno pred letom dni in oškodovanec je skorajda že pozabil na škodo. Te dni pa so policisti storilca odkrili, vendar imena niso dali v javnost.

Murska Sobota:

Vlomilec v Kocljevi ulici

Med 7. in 9. marcem je došel neznan storilec »operiral« v podzemni garaži na Kocljevi ulici. Vlomil je v osebnim avto in odvil avtoradio ter izginil. Lastnik Janček T. je oškodovan za 30.000 tolarjev.

Murska Sobota:

Tat v solariju

V ponedeljek, 9. marca, med 11.10 in 11.45 je neznanec ukradel 35.000 tolarjev iz solarija Brisk H. v Lendavski ulici v Murski Soboti. Policisti zbirajo informacije, da bi dolgo prsteža odkrili.

Prva državna nogometna liga

Potrošnik : Set Vevče 5 : 0

Beltinci - Igrišče v športnem parku, gledalcev 1.500. Sodnik: Vivot (Dolič). Strelci: 1 : 0 Hadžić (avtogol - 3), 2 : 0 Kečan (37), 3 : 0 Kečan (42), 4 : Moro (56), 5 : 0 Kotnik (90).
Potrošnik: Šiftar, Godina, Fanel, Bajič, Zemljič, Dvoršak, Kečan (Kotnik), Črnko (Tratnjek), Adjei, Novak (Osterc), Moro.

Publikum : Mura 1 : 1

Celje - Štadion na Skalni kleti, gledalcev 1.000. Sodnik: Kos (Prevalje). Strelci: 0 : 1 Vogrinčič (48), 1 : 1 Sivko (55).
Mura: Nemec, Dominko, Galič, Ilić, Ošljaj (Horvath), Vogrinčič (Bedž), D. Baranja, Cipot, A. Baranja, Škaper, Cifer.

1. SNL

Rezultati - 20. krog

Potrošnik : Vevče	5 : 0
Publikum : Mura	1 : 1
Olimpija : Rudar	1 : 1
Gorica : Maribor	3 : 0
Korotan : Primorje	1 : 1
Mura	2013 4 3 39:22 43
Primorje	2011 3 6 41:29 36
Maribor	2011 1 8 29:19 34
Olimpija	20 8 8 4 33:28 32
Gorica	20 9 4 7 31:20 31
Publikum	20 8 6 6 36:30 30
Rudar	20 6 6 8 22:20 24
Korotan	20 5 6 9 17:28 21
Potrošnik	20 5 213 25:45 17
Vevče	20 2 414 14:46 10

Nogomet - V okviru priprav na drugi del prvenstva je bilo odigranih nekaj prijateljskih nogometnih tekem. Izidi: Odranci : Lipa 5 : 0, Hotiza : Varis 2 : 2, Dobrovnik : Kema Puconci 1 : 7, Turnišče : Piramida Bratanci 1 : 3, Črenšovci : Nafta 0 : 2, Goričanka : Tromejnik 3 : 1, Kema Puconci : Goričanka 1 : 1, Čarda : Odranci 0 : 1. (FB).

Košarka - V Murski Soboti bo od 13. do 15. t. m. finale državnega prvenstva v košarki za kadetince. Sodelovalce bodo štiri ekipe: Maribor, Slovan, Ježica in Pomurje Skiny.

Strelstvo

Balažic in Gančani

V regijski strelski A-ligi je bilo na sporedu osmo kolo. Rezultati: Jezero : Sebeborci 1049 : 1075, Gančani : Coal 1082 : 1056, SCT : Varstroj 1073 : 1024, Škorpjion : Radgona 1072 : 1085, Bakovci : Dolina 1085 : 1085. Po osmem kolu vodi SD Gančani (8732) s 24 točkami pred SD Bakovci (8617), 20. SD SCT (8595), 18. Sebeborci (8491), 18. in Varstroj (8310), 18 točk. Med posamezniki je zmagal Čontala (Sebeborci) s 370 krogi pred Balažikom (Škorpjion), 369, in Maučecem (Bakovci), 369 krogov. Po osmem krogu vodi Marjan Balažic (Gančani) z 2933 krogi pred Robertom Čontalo (Sebeborci), 2931, Štefanom Balažikom (Škorpjion), 2921, Goranom Maučecem (Bakovci), 2909, in Zvonkom Rebrico (Gančani), 2905 krogov.

V regijski strelski B-ligi sta bila v osmem krogu dosežena naslednja izida: Ali Kardoš : Strelec 1023 : 1032 in Janko Jurkovič : Gederovci 1043 : 1023 krogov. Po osmem krogu vodi SD Strelec Andrejci (6181) s 16 točkami pred SD Ali Kardoš Pušča (7106), 15. in SD Gederovci (6198), 14 točk. Med posamezniki vodi V. Horvat (Ali Kardoš) z 2447 krogi pred B. Koroškom (J. Jurkovič), 2394, in A. Bagarjem (Ali Kardoš), 2357 krogov. (F. Horvat)

Gančani v finalu

V Postojni je bilo polfinalno tekmovalje v državni dopisni strelski

ligi s serijsko zračno puško. Sodelovala je tudi ekipa SD Gančani in dosegla lep uspeh, saj je s 1087 krogi zasedla tretje mesto in se uvrstila v finale, ki bo 15. marca prav tako v Postojni. Med posamezniki je Milan Hari s 364 krogi zasedel deveto, Marjan Balažic s 362 enajsto in Zvonko Rebrica s 361 krogi trinajsto mesto. (T. Horvat)

Zmagal Valter Pajič

V Tolminu je bilo peto kolo tekmovanja v državni pionirski strelski ligi. Izkazal se je član MI Pomurke Murska Sobota Valter Pajič, saj je s 188 krogi zasedel prvo mesto. Ekipno pa je bila SD MI Pomurka s 539 krogi druga. Po petem kolu vodi MI Pomurka, med posamezniki pa Valter Pajič. V Tolminu je bilo tudi tekmovanje mlajših mladincev. Vito Pajič je s 386 krogi zasedel peto mesto.

Šolski šport

Mali nogomet - V Murski Soboti je bilo polfinalne državne prvenstva osnovnih šol za starejše dečke v malem nogometu. Sodelovale so štiri ekipe, med njimi dve iz Pomurja. Največ uspeha je imela DOŠ Lendava, ki je premagala Dravograd s 3 : 2, OŠ III Murska Sobota z 2 : 1, z OŠ Draga Kobala Maribor pa igrala neodločeno 1 : 1 ter zasedla prvo mesto. OŠ III Murska Sobota je premagala OŠ Draga Kobala Maribor s 4 : 2 ter izgubila z OŠ Dravograd s 7 : 1 in DOŠ Lendava z 2 : 1 ter zasedla tretje mesto. Na finalni turnir se je uvrstila DOŠ Lendava.

Rokomet - V Radencih je bilo finale pomurskega prvenstva za starejše dečke v rokometu. Med štirimi ekipami je zmagala OŠ Črenšovci, ki je v finalu premagala OŠ Razkrižje z 12 : 9. Vrstni red: 1. OŠ Črenšovci, 2. OŠ Razkrižje, 3. OŠ Bakovci, 4. OŠ Videm ob Ščavnici. (OB).

Nogometni komentar

Potrošnik zablestel, Mura neporažena tudi v Celju

V odigranem dvajsetem kolu prvenstva v prvi državni nogometni ligi sta prekmurska prvotigaša razveselila ljubitelje nogometa. To se posebej velja za belinski Potrošnik, ki je v zelo pomembni derbi tekmi z visokim rezultatom premagal Set Vevče iz Ljubljane in pred novimi tribunami dosegel težko pričakovano zmago. Beltinci, ki so nastopili v nekoliko sprememljeni postavi (prvič je stal med vrati Šiftar, zopet pa je zaigral Zemljič), so tokrat igrali zelo dobro in povsem nadigrali goste, tako da bi bila lahko njihova zmaga še prepričljivejša. Take zmage Potrošnik ni dosegel že zelo dolgo. Res je sicer, da so jim pri tem pomagali tudi Vevčani, ki so kar dvakrat zatresli lastno mrežo, vendar to ne zmanjšuje uspeha, ki so ga dosegli. Pri tem velja posebej spomniti na četrti in peti zadetek. Pri četrtem zadetku sta pokazala moštvo in temopolta igralca iz Gane Adjei in Moro, ki sta po hitri akciji smat-

rala vratarja gostov Kračmana. Pri petem zadetku pa je Kotnik odlično izvedel prosti strel in neubraljivo poslal žogo v zgornji kot nasprotnikovih vrat. Vodeča Mura iz Murske Sobotice ima krepko prednost sedmih

točk iz jesenskega dela prvenstva. Sobočani so tokrat gostovali na Skalni kleti v Celju in se vrnili neporaženi. Z okrepljenim Publikumom (prvič sta igrala Brazilca Somalia in Andreson) je Mura igrala

neodločeno in tako dosegla začetni uspeh, ostati neporažena. Sicer pa so Sobočani (manjkal je Lukin) igrali standardno dobro in v Celju lahko vrnili tudi s tremi točkami. (F. Mašter)

Nogometaši Potrošnika iz Beltince - člana prve državne lige. Stojijo od leve: Veselič (trener vratarjev), Tarbuk (trener), S. Baranja, Antolin, Adjei, Dvoršak, Mirtič, Kečan, Kuzma, Bajič, Zemljič, Novak, cepič Šiftar, Škafar, Godina, Kotnik, Tratnjek, Fanel, Črnko, Moro in Osterc. Fotografija: J. Zaunec

Sport od tod in tam

Odbojka - V tretji državni moški odbojkarjski ligi so vodeči Beltinci v gosteh premagali Mežico s 3 : 1, v tretji državni ženski odbojkarjski ligi pa je Prevalje premagalo Kemo iz Pucenec s 3 : 2.

Badminton - Na četrtem C-turnirju v badmintonu, ki je bil v Mariboru, je sodelovalo 34 tekmovalcev in tekmovalki iz petih klubov. Lep uspeh so dosegli Lendavčani. Pri moških je bil Pečanič drugi, Novak tretji in Torok četrti, med ženskami pa je Tominceva zasedla drugo mesto. Vsi so se uvrstili na B-turnir. (VS)

Namizni tenis - V Preserju je bil drugi odprti turnir za mlajše kadete. Med 50 tekmoval-

ci iz 19 klubov so sodelovali tudi igralci Moravskih Toplic Sobotice. Ropoša in Ocepek sta uvrstila med osmerico, Lazar pa med šestnajst najboljših. (MU)

Namizni tenis - Na drugem veteranskem turnirju Ljutomer je med štirimi ekipami zmagala ekipa Kamensčaka s 6 točkami pred Grlavo, 4. Cezanjevc, 2. in Branoslavci, brez točke. Na tekmovalcu, ki ga je pripravilo ŠSD Cven, je med 12 igralci pri članih zmagal Marinič, pri kadetih pa Sovič. (NS)

Košarka - V Murski Soboti je bilo predtekmovalje Telekom Slovenije v košarki. Sodelovalo je devet ekip, ki so bile razdeljene v dve skupini. V skupini B je tekmovala tudi ekipa Murske Sobotice in zasedla drugo mesto. Na finalu, ki bo 6. junija v Novi Gorici, bo ekipa Murske Sobotice igrala za tretje mesto z ekipo Nove Gorice. (KG)

Mali nogomet - V Zalae-gerszegu na Madžarskem je bil tradicionalni turnir v malem nogometu, ki ga je pripravil

Klub malega nogometa Spontal. Med šestimi moštvi so sodelovali tudi nogometaši Dolge vasi, Mostja in Lendave. Najuspešnejši so bili nogometaši Dolge vasi, saj so zasedli drugo mesto. Lendava je bila peta, Mostje pa šesto. (F. Horvat)

Mali nogomet - V drugi slovenski ligi malega nogometa so Carioke premagale Zelenice Dveri s 5 : 4 (Stajnik, Vrbnjak, Cmrečnjak, Perko), Fa Maik pa je prepričljivo odpravil Agrotim iz Ljutomer s 15 : 4 (Modlic 2, Makovec in Oletič). Tomaž je bil boljši od Marca Pola in zmagal s 6 : 5. (NS)

Igra z zvanečo žogo - V Krogu je bilo odigrano tretje kolo tekmovanja slepih in slabovidnih v igri z zvanečo žogo za državno prvenstvo. Ekipa Murske Sobotice (Potočnik, Vogrinčič, Korošak in Golob) je premagala ZZSSM Ljubljana z 8 : 2, Koper z 10 : 0 b. b. in Ljubljano z 8 : 3 ter izgubila z Zmaji 6 : 10. Po tretjem kolu vodijo Zmaji s 30 točkami, Murska So-

bota pa je s 27 točkami na drugem mestu. (T. Kos)

Šah - V francoskem Cannesu je bil mednarodni šahovski festival. Med 450 šahistov je sodeloval tudi mojster FIDE Jože Gerencér, član DS Rinkov iz Lendave, in s 5 točkami prvo mesto v zgornji polovici šahistov. Gerencér je trikrat zmagal, štirikrat remiziral in dvakrat izgubil. (FB)

Šah - V Mariboru je bilo kvalifikacijsko tekmovanje za državno prvenstvo invalidov v šahu. Med 36 tekmovalcev so stopili tudi člani DRSI Murske Sobotice. Najuspešnejši med njimi je bil Ivan Raščan, ki je dosegel 5,5 točke, Tomi Špilak je dosegel 5, Franc Gomboc 2 in Jože Lendava 1 točko. (TK)

Šah - Na februarškem mednarodnem hitropoteznem turnirju SD Radenska - Pomurje iz Murske Sobotice je sodelovalo 12 šahistov. Zmagal je Milan Gomboc z 10 točkami pred Ivanom Lazarjem, 9,5, Mirko Koroškom, 8,5, Denisom Gjurkovičem in Nedo Tompa, po 8 točk.

Karate

Sobočani in Radenčani na Madžarskem

V Siofoku na Madžarskem je bilo mednarodno tekmovanje v karateju za pokal Roda. Med 900 tekmovalci in tekmovalkami iz desetih držav so sodelovali tudi člani soboškega in radenskega karate kluba in dosegli nekaj vidnih uspehov. V katah sta zmagala Dejan Novak (12 let) in Matjaž Zrim (17 let). Drugi sta bili Tina Mlinarič (15 let) in Petra Husar (17 let), tretja je bila Mateja Reček (16 let), četrti Miša Zečević (10 let) in Vesna Zadravec (18 let) ter peta Mateja Gabor (10 let) in Sašo Karakatič (11 let), vsi Murska Sobota. V borbah je bila najuspešnejša Nina Gaber (19 let) iz Murske Sobotice, ki je v kategoriji nad 60 kg zasedla prvo mesto. Tretja mesta so zasedli: Štefka Čuček (17 let), Martin Valjak (18 let), oba Radenci, in Sašo Kuhar (18 let) iz Murske Sobotice. Goran Trajbarič (13 let) pa je bil peti. V ekipni konkurenci so malčki Radenec v katah zasedli tretje mesto, člani pa so bili v borbah peti. (D. Skandali)

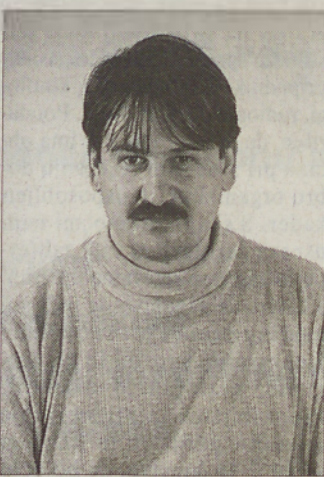
Roman Caf - predsednik AK Prlek Ljutomer

Državno prvenstvo bo v Veržeju

Aeroklub Prlek Ljutomer, v okviru katerega delujejo balonarska in modelarska sekcija ter sekcija za motorno zmajarstvo, se v zadnjem obdobju vse bolj uveljavlja na organizacijskem in tekmovalnem področju. Sicer pa smo se več o njihovem delu, uspehih in načrtih pogovarjali s predsednikom kluba Romanom Cafom.

- Na nedavnem občnem zboru ste ocenjevali vaše delo v lanskem letu. Kaj ste ugotovili?

»Ena najpomembnejših nalog, ki smo se jih lotili lansko leto, je bila gradnja hangerja na vzletišču v Veržeju, ki je zahtevala več kot tisoč delovnih ur pogodbenikov in prostovoljcev aerokluba. Objekt je pred dokončanjem, saj so potrebna le manjša dela. Člani aerokluba so sodelovali na številnih tekmovanjih, prireditvah in festivalih. Zmajarji so se udeležili tradicionalnega tekmovanja za pokal Darka Štamparja v Lendavi. Jože Gajser pa se je udeležil odprtega državnega prvenstva z ultralahkimi letali v Zagorju ob Savi, kjer je zasedel četrto mesto. Tri posadke so sodelovale na mednarodnem tekmovanju Mura rely v Nagykanizsi na Madžarskem, ki je potekalo v treh državah, in dosegli lep uspeh, saj sta Jože in Tomaž Gajser v kategoriji dvosedov zasedla prvo mesto, Vili in Klavdija Ferenc pa sta bila tretja. Med enosedi pa je Roman Caf zasedel drugo mesto. Udeležili smo se tudi državnega prvenstva v letenju z motornimi zmajmi v Ajdovščini, kjer je Jože Gajser zasedel tretje mesto. Klub je tudi organiziral tekmovanje za bronasti kolibri in tekmovanje v pristajanju za pokal gostišča Zorko. Balonarji so sodelovali na

raznih prireditvah doma, udeležili pa so se tudi mednarodnega balonarskega festivala v Bassanu v Italiji in se lepo odrezali, saj so med štiridesetimi baloni zasedli sedmo mesto. Pri klubu pa uspešno deluje tudi letalska šola. Tekmovanje se udeležujejo tudi modelarji. «

- Kaj pa načrtujete za letošnje leto?
 »Z uspešnim delom v lanskem letu želimo nadaljevati tudi letos. Končati moramo dela pri vzletišču hangerja in za 1000 metrov podaljšati vzletno-pristajalno stezo, kar bo omogočilo varnejše letenje. Nadaljevali bomo s tekmovanjem pilotov ULN in balonarjev. Sodelovali bomo na vseh tekmovanjih doma in se udeležili številnih mednarodnih tekmovanj. Posebno pozornost bomo namenili organizaciji državnega prvenstva v letenju z ultralahkimi letali in državnega prvenstva v letenju z motornimi zmajmi. Vzletišču v Veržeju od 18. do 19. septembra, na njem pa bo pred doma sodelovalo štirideset pilotov. Organizirali bomo tudi tekmovanje v natančnem pristajanju za pokal gostišča Zorko in letenje v rekorder (višinski - daljinski). Udeležili pa se bomo tudi svetovnega prvenstva, ki bo v Ajdovščini v Italiji. «

Pikado

B-skupina MS

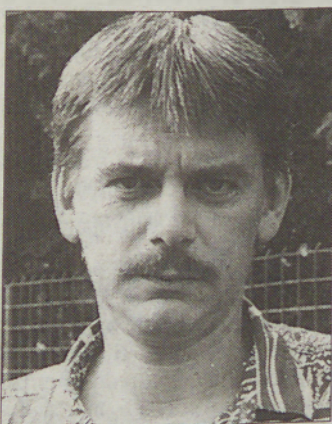
Špilak Bodenci	15	15	0	0	115:35	45
Cigul Krog	15	11	1	3	97:53	34
Picolo Melinci	15	9	3	3	81:69	30
Asfalt Borci	15	8	3	4	83:67	27
Pirarbar Lipovci	15	6	2	7	77:73	20
Putra Puževci	15	6	2	7	76:74	20
Umpfor	15	5	2	8	70:80	17
Zmaj Rankovci	15	3	3	9	56:94	12
G. B. Sabastjan	15	3	1	11	54:96	10
80 Mura Krog	15	0	1	14	41:109	1

Pred štartom 2. SNL

Lendavska Nafta za sredino lestvice

Prihodnjo nedeljo se začne drugi del prvenstva v drugi državni nogometni ligi, kjer pokrajino ob reki Muri zastopa lendavska Nafta, ki je po jesenskem delu prvenstva z 18 točkami zasedla deveto mesto. V zimskem odmoru so bile v Nafti precejšnje igralske spremembe, saj je klub zapustilo šest igralcev: Gašević, Bedž, Bursać, Vicković, T. Novak in Nedelko. Prišla pa sta Bukovec in Gabor. Trener Mirko Škalič in tehnični vodja Marjan Dominko tako razpolagata s skoraj celotnim igralskim kadrom, saj so med 17 igralci trije mladinci. Lendavčani so se začeli pripravljati za drugi del prvenstva 18.

januarja. Priprave so potekale v Lendavi, le štiri dni so bili v Fiesti na morju. V času priprav so odigrali devet prijateljskih tekem. Premagali so Adrio Miren s 3 : 0 in Bratonce 3 : 0, neodločeno igrali s Korotanom 1 : 1, Črenšovci 0 : 0, Varisom 1 : 1 in Aluminijem 2 : 2, izgubili pa s Čakovcem 0 : 2, Piranom 0 : 2, Muro 1 : 7. S potekom priprav je trener Mirko Škalič zadovoljen, vendar pa toži, da ima za zahtevno tekmovanje premaglo igralcev. Na pripravah so sicer imeli nekaj igralcev iz sosednjih klubov, a se žal niso mogli dogovoriti o sodelovanju, ki so bile previsoke, zato kaj več od razvrstitve v sredi-

Mirko Škalič - trener Nafta ni lestvice ni mogoče pričakovati. (FM)

Namizni tenis

Bronasta Horvat in Unger

Sedmo državno člansko prvenstvo za posameznike in dvojice, ki je bilo v Mariboru, je zbralo 130 igralcev iz 27 klubov. Med njimi je bilo 16 Pomurcev, ki so dosegli solidne rezultate, kar zlasti velja za igralce Moravskih Tolič Sobote, ki so osvojili dve medalji, medtem ko so Radgončani ostali brez nje. V posamični konkurenci sta bila najuspešnejša Horvat in Unger, ki sta se uvrstila med osmerico in ponovila lanski rezultat, kar je lep uspeh. Unger je v osmini finala premagal Petrovčiča (Presejce) s 3 : 1, v četrtfinalu pa izgubil s Škafarjem z 0 : 3. Horvat je premagal najboljšega slovenskega mladince Tokiča s 3 : 0, izgubil pa s Smrekarjem z 0 : 3. Dosežanji državni prvak Kocuvčanec je v slabem letu delovanja dosegel velik uspeh. V tekmovalnem tretje namiznoteniške lige je članska ekipa, ki so jo sestavljali Ivan Kuzma, Aleš Fridrih, Andrej Sapač in Robert Smodiš, zasedla prvo mesto in se uvrstila v drugo državno namiznoteniško ligo. Že v jesenskem delu prvenstva je ekipi uspelo zasedeti prvo mesto s prednostjo dveh točk pred drugouvrščeno ekipo Merkurja iz Kranja. Vodilno mesto jim je uspelo obdržati do konca tekmovalja. V razburljivem zadnjem srečanju z neposrednim konkurentom za prvo mesto Merkuriem so zmagali s 4 : 3 in tako povečali prednost na štiri točke. Tekma v Kranju je bila odigrana v zelo napetem ozračju, saj je ekipi Keme iz Pucunec za osvojitev prvega mesta že zadostoval minimalni poraz 3 : 4. Ekipa Merkurja pa bi za osvojitev drugega mesta morala zmagati, v primeru visoke zmage 6 : 1 pa bi zasedla prvo mesto, Kema iz Pucunec pa bi bila druga. Po prvem krogu in odigranih dvojicah je bil rezultat 2 : 2. Zmagi za Kemo sta dosegla Sapač v igri s prvim igralcem in Fridrih. V drugem krogu je Smodiš zamenjal Kuzmo in

sta dosegla mešani dvojici Kocuvčan - Sivec, ki sta se uvrstila med osmerico. M. U.

Kema Puconci prvak v tretji ligi

Namiznoteniški klub Kema iz Pucunec je v slabem letu delovanja dosegel velik uspeh. V tekmovalnem tretje namiznoteniške lige je članska ekipa, ki so jo sestavljali Ivan Kuzma, Aleš Fridrih, Andrej Sapač in Robert Smodiš, zasedla prvo mesto in se uvrstila v drugo državno namiznoteniško ligo. Že v jesenskem delu prvenstva je ekipi uspelo zasedeti prvo mesto s prednostjo dveh točk pred drugouvrščeno ekipo Merkurja iz Kranja. Vodilno mesto jim je uspelo obdržati do konca tekmovalja. V razburljivem zadnjem srečanju z neposrednim konkurentom za prvo mesto Merkuriem so zmagali s 4 : 3 in tako povečali prednost na štiri točke. Tekma v Kranju je bila odigrana v zelo napetem ozračju, saj je ekipi Keme iz Pucunec za osvojitev prvega mesta že zadostoval minimalni poraz 3 : 4. Ekipa Merkurja pa bi za osvojitev drugega mesta morala zmagati, v primeru visoke zmage 6 : 1 pa bi zasedla prvo mesto, Kema iz Pucunec pa bi bila druga. Po prvem krogu in odigranih dvojicah je bil rezultat 2 : 2. Zmagi za Kemo sta dosegla Sapač v igri s prvim igralcem in Fridrih. V drugem krogu je Smodiš zamenjal Kuzmo in

dobil odločilni dvoboj s prvim igralcem Merkurja Jauhuma. V zadnjem srečanju je Fridrih premagal Mačka in tako Kemi zagotovil končno zmago s 4 : 3. Fridrih pa je bil tudi najboljši strelec lige.

Z uvrstitvijo Keme v drugo državno namiznoteniško ligo čaka Pucunčane težje delo, saj bo tekmovalje zahtevnejše. Nanj se bodo morali dobro pripraviti in uspeh gotovo ne bo izostal, saj imajo v svojih vrstah dovolj kakovostnih igralcev, da sem jim lahko uresničijo želje, to je uvrstitev v prvo polovico lestvice. S. R.

Zmagal veteran Fridrih

V dobri organizaciji NK Kema Puconci je bil v telovadnici OŠ Puconci prvi odprti turnir rekreativcev. Sodelovalo je štiriindvajset igralcev iz štirih pomurskih občin (Ljutomer, Gornja Radgona, Murska Sobota, Puconci). V predtekmovalju so tekmovali v šestih skupinah, po dva najboljša pa sta se uvrstila v finale. Na koncu je slavil brez izgubljenega dvoboja Janez Fridrih (Kema Puconci), ki je v finalu po razburljivem tekmi premagal Mitjo Županka iz Murske Sobotice. Tretje mesto je zasedel Veron (KA-EL Puconci), četrto pa Davorin Dervarič iz Zenkovec. Od petega do osmega mesta so si sledili Očepek (Gornja Radgona), Marinič (Cven), Kerec (Šalamenci) in Fajdiga (Cven). S. R.

Rokomet

Krog premagal Polet

V devetem krogu prvenstva v drugi državni moški rokometni ligi je bil v Murski Soboti odigran lokalni derbi med Poletom iz Murske Sobotice in Krogom. Zmagal je Krog s 24 : 19 (9 : 10). Polet Murska Sobota: Roškar, Murgelj 2, Škraban 3, Lovenjak 5, Fefer 1, Slamar 1, Šantavec 1, Vereš, T. Merica 6, Sečko, B. Merica, Kuhar. Krog: Grah, D.

2. liga

Ormož	9	7	1	1	295:214	15
Pomurka	9	7	0	2	234:176	14
Pyramida	9	6	0	3	212:186	12
Krog	9	5	1	3	257:226	11
Polet	9	4	3	2	234:214	11
Radgona	9	3	1	5	221:340	7
Razkrižje	9	1	0	8	191:302	2
Vuzenica	9	0	0	9	214:319	0

Kolmanko 5, A. Kolmanko 5, L. Sapač 1, A. Sapač 4, Hegeduš 5, Meoelic, Kovačič, Babič 3, Horvat, Lukač 1, Hanc. Pyramida iz Moškanjec je premagala Radgona z 20 : 18 (11:11). Radgona: Šic, Vajngerl 1, Vučak 1, Trbuc 4, Pintarič 2, Strah, Smolko 4, Klun 2, Zinkovič 2, Rauš 1, Zorko 1, Kocuvan. Rokometaši Pomurke iz Bakovec pa so premagali Razkrižje z 28 : 17 (15 : 6). Razkrižje: M. Zajnkovič 2, Ovsenjak 9, Hedžet 3, M. Zajnkovič 1, Majerič 2. Pomurka Bakovci: Sedonja 4, Vereš 2, Ritonja 2, Husar 5, Javernik 4, S. Buzeti 1, Okreša 4, D. Buzeti 4, Varga 2.

Športnoritmična gimnastika

Zmagala Tamara Temlin

Klub Športnoritmične gimnastike Murska Sobota je pripravil pregledno tekmovalje C- programa. Med 64 tekmovalkami iz 4 slovenskih klubov so sodelovale tudi članice domačega kluba in se lepo odrezale. Najboljša je bila

je zasedla prvo mesto. Med tekmovalkami od 1. do 4. razreda je bila najboljša Nuša Cah, saj je v obveznih vajah zasedla tretje mesto (26,30). Mirica Marič (25,30) je bila deveta, Maja Prettnier (25,30) deseta, Daša Kardoš

Tamara Temlin, saj je med tekmovalkami od 5. do 8. razreda v poljubnih vajah zasedla prvo mesto z 11,97 točke. Sobočanke so se izkazale tudi v obveznih vajah, saj je Anja Koudila (25,80) zasedla drugo, Nikica Varga (25,10) tretje in Tamara Nešič (24,30) četrto mesto. Ekipa ŠRG Murska Sobota (Koudila, Varga, Nešič)

(24,40) enajsta, Nuša Farič (24,30) dvanajsta, Nika Horvat (24,00) trinajsta in Mateja Kadiš (22,30) petnajsta. Prva ekipa ŠRG Murska Sobota (Caf, Marič, Farič, Horvat) je bila v obveznih vajah druga, druga ekipa ŠRG Murska Sobota (Prettnier, Kardoš, Kadiš) pa tretja. (FM). fotografija: J. Zauneker

Prvenstvo Slovenije v krosu

Sonja Roman najhitrejša

V mestnem parku v Murski Soboti je bilo prvenstvo Slovenije v krosu za pionirje, pionirke, mlajše mladince in mlajše mladinke, ki so ga po dvanajstih letih zopet pripravili atletski soboški

delavci. Starejši mladinci, starejše mladinke, člani in članice pa so imeli pregledni kros, ki je štel za izbirno sestavo državne reprezentance za svetovno prvenstvo, ki bo 21. t. m. v Maroku. Med 115

atleti in atletinjami iz 22 društev in klubov so sodelovali tudi pomurski tekmovalci in tekmovalke in dosegli nekaj dobrih rezultatov. Najbolje se je po pričakovanju odrezala Sonja Roman (AK Pomurje), saj je v konkurenci starejših mladink v teku na

Razvoj športa in rekreacije

V Radencih ustanovili športno zvezo

Pred kratkim so v ustanovili Športno zvezo Občine Radenci. V zvezo je vključenih 11 športnih društev in klubov, nekateri pa so še ostali zunaj. Za predsednika zveze so izvolili Zlatka Mira.

Pričakujejo, da bo športna zveza bolj usklajeno in organizirano usmerjala delovanje društev in klubov na svojem območju, uspešneje reševala finančne in druge probleme, vse skupaj pa naj bi prispevalo k nadaljnjemu razvoju športa in rekreacije. (OB)

4.000 m prepričljivo zmagala in tako še enkrat dokazala, da v svoji kategoriji nima konkurence. Med pionirji v teku na 2.000 m se je izkazal Gregor Dugar (AK Pomurje), saj je zasedel četrto mesto. Dejan Banfi (OŠ III. MS) je bil enajsti, Mitja Podgajski (AK Pomurje) pa enaindvajseti. Pri mlajših mladinkah je Polonea Horvat (AK Pomurje) v teku na 3.000 m zasedla šesto mesto. V konkurenci mlajših mladincev v teku na 4.000 m je Samo Pelc zasedel sedmo, Damir Časek (oba AK Pomurje) pa enajsto mesto. Pri starejših mladincih je Aleš Žalig (AK Lendava) zasedel četrto mesto. Med člani v teku na 4.000 m je Damir Zinko zasedel sedmo, Miodrag Korčulanin (oba AK Pomurje) pa deveto mesto. Pri članih na 10.000 m je Geza Grabar osvojil šesto mesto. Tekmovalje je vzorno organiziralo Združenje atletskih sodnikov Murska Sobota pod pokroviteljstvom Mestne občine Murska Sobota. (FM). Fotografija: J. Zauneker

Odbojka

Ljutomerčanke zmagale v Novem mestu

V desetem krogu prvenstva v državni moški odbojarski I. A. ligi je Fužinar z Raven na Koroškem v Murski Soboti premagal Pomgrad s 3 : 1 (9 : 15, 15 : 13, 15 : 13, 15 : 9). Sobočani so tokrat igrali zelo dobro in zamudili le priložnost za zmago. Po dobljenem prvem nizu so v drugem vodili z 12 : 6, v tretjem pa z 10 : 6, vendar jim je v odločilnih trenutkih zmanjkalo moči. V četrtem nizu se je poškodovale Čeh in moral zapustiti igrišče. Pomgrad: Berdon, Tot, Horvat, Kerec, Marič, Čeh, Novak, Topovšek, Fujs.

V desetem krogu prvenstva v državni ženski odbojarski I. A. ligi so Ljutomerčanke prijetno presenetile v Novem mestu, saj so premagale domačo ekipo s 3 : 1 (15 : 13, 12 : 15, 15 : 13, 15 : 13). Ljutomerčanke so igrale brez bolne Vrbanjakove. Ljutomer Zavarovalnica Maribor: Kodila, Tretinjak, Stankovič, Šostarič, Štumperova, Kosi, Pirher, Hazl,

Vrečko, Jureš, Šerc. Ekipa Sobotice je po pričakovanju premagala zadnji Prebold s 3 : 0 (15 : 4, 15 : 13, 15 : 11), čeprav je nastopila oslabiljena, brez Kopylove. Ekipo je vodil pomočnik trenerja Bojan Vratarič, medtem ko je trener Drago Drevenšek sedel na tribuni. Kot smo izvedeli, so se soboške odbojkarice znašle v velikih finančnih težavah, pomoči pa ni od nikoder, zato se lahko zgodi, da bodo morale prenehati tekmovali v najvišjem razredu, kar bi bila za soboški šport velika škoda. Na tekmi se je v tretjem nizu poškodovala Zaporožčeva in morala zapustiti igrišče. Sobotica: Zaporožec, Drevenšek, Kolar, Kuhar, Mörec, Šlebing, Muraus.

V desetem krogu prvenstva v državni moški odbojarski I. B. ligi je Ljutomer premagal ekipo Termo Lubnik s 3 : 1 (16 : 14, 8 : 15, 15 : 13, 15 : 5). Ljutomer: Primec, Babič, Šumer, Onišak, Horvat, Pirher, Rajnar, Belec, Budna. (NŠ, FM)

Rokoborba

Sobočani povečali vodstvo

V Mariboru je bil četrti krog državnega ekipnega prvenstva v rokoborbi za člane. Sodelovalo je 26 tekmovalcev iz 5 klubov. Največ uspeha so imeli rokoborci Murske Sobotice, ki so osvojili kar štiri prva mesta.

Zmagali so: Slavko Miholič (54 kg), Jože Vrbančič (63 kg), Rade Bačič (76 kg) in Zoran Vukan (97 kg). Druga sta bila Slavko Zec (85 kg) in Mihael Kardoš (97 kg). Četrto mesto pa je osvojil Branko Peterka (97 kg). Pri Mlekoprometu iz Ljutomera je sta zmagala Franc Podlessek (85 kg) in Miloš Horvat (125 kg). Drugo mesto je zasedel Bo-

rut Marinič (125 kg), tretja sta bila Primož Horvat (54 kg) in Iztok Pihlar (97 kg), peti pa Bojan Sagaj (97 kg). Ekipno je zmagala Murska Sobota z 31 točkami pred Mlekoprometom Ljutomer, 18, Keorjem iz Razvanja, 14, Mariborom, 10, in Ivan Pirher Lenart, 4 točke.

Po štirih krogih vodi Murska Sobota s (123) 23 točkami pred Mlekoprometom Ljutomer (99), 21, Keorjem Razvanje (94), 16, Mariborom (29), 9, Ivanom Pirherjem Lenart (25), 9, in Lenartom (4), 1 točko. Naslednji krog tekmovalja bo v Ljutomeru. (R. Bačič)

Kegljanje

Zmagi Nafte in Radenske

V šestnajstem krogu prvenstva v drugi državni moški kegljaški ligi sta obe pomurski ekipi zmagali. Nafte je na Ravnah premagala Fužinarja s 5 : 3 (5007: 4999). Za Nafte so zmagali: Petič, 862, Horvat, 852, Žalik, 842, tekmovali so še: Felšo, 853, Matko, 809, in Radakovič, 781 podrtih kegljev. Radenska pa je premagala drugo ekipo Konstruktorja iz Maribora s 7 : 1 (5216 : 5036). Za Radensko so zmagali: Drvarič, 832, Hojnik, 401, Šebjanič, 440, Kučan, 879, in Lešnik, 897, tekmoval je še Manser, 867 podrtih kegljev.

V devetem krogu prvenstva v tretji državni ženski kegljaški ligi je tretja ekipa Miroteksa iz Celja premagala Nafte iz Lendave s 5 : 3 (2213:2203). Za Nafte so zmagale: Vargova, 401, Rašpergerjeva, 388, in Utroševa, 343 podrtih kegljev, tekmovali so še: Ščapova, 365, Sapačeva, 358, in Staničeva, 344 podrtih kegljev. (MZ)

Košarka

Pomembna zmaga Pomurja Skinyja

V sedmem krogu prvenstva v slovenski ženski košarkarski ligi je ekipa Pomurja Skinyja v Slovinskih Konjicah premagala Celje s 59 : 48 (38 : 18) ter dosegla pomembno zmago in si zagotovila obstanek med najboljšimi slovenskimi ekipami. Sobočanke so si zmago zagotovile že v pr-

vem polčasu, ko so vodile z 20 točkami razlike. Strelke za Pomurje Skiny: Jocičeva 25, Svetinova 13, Glišičeva 8, Horvatova 7 in Huzjakova 6. točk.

Osma zmaga Radenske

V predzadnjem krogu prven-

stva v državni moški košarkarski I. B-ligi je Radenska gostovala v Ljubljani in premagala Ilirijo z 82 : 71 (41:28). Radenci so si že v prvem polčasu pripragali prednost 13 točk, kar jim je v končnici bilo dovolj za osmo zmago. Strelci za Radensko: Balazic 27, Ojsteršek 16, Pavlin 11, Želj 11, Banič 10 in Ulaga 7 točk.

BISERNOPOROČENCA SRAKA IZ BRATONEC - V februarju lani, leta 1938, sta se poročila Ivan in Marija Sraka iz Bratonec. Torej je pred kratkim poteklo 60 let, odkar sta v zakonskem stanu, v katerem sta se jima rodili dve hčerki: Katica in Ivanka, ki sta si seveda ustvarili družini, zato imata bisernoporočena pet vnukov. Ker pa so se tudi oni poročili, imata Srakova tudi šest pravnukov. Še vedno živita v svoji starejši hiši v Bratonicah številka 46; ob njej pa je nova hiša vnuka Borisa in njegove družine, tako da nista osamljena. Zelo pogosto ju obiskujeta tudi hčerki, ki stanujeta s svojima družinama v bližnjih krajih. Čeprav sta praznovala Srakova svojo visoko obletnico poroke v ožjem družinskem krogu (enkrat spomladi pa bo večje slavlje), se je tudi zdaj zbralo lepo število obiskovalcev, ki so jima čestitali tudi za visoko starost: Ivan se je narodil 1912. leta, Marija pa leta 1913. Kmalu potem, ko sta se poročila, sta odšla na delo v Nemčijo, a sta se vrnila pred vojno. Ona je bila v mladih letih nekaj časa šivilja v Cvetičevi tovarni (sedanja Mura), on pa se je pričel za tesarja in naredil marsikatero ostrešje. Svojo družino sta preživljala predvsem z delom na srednje veliki kmetiji, saj sta opustila šiviljstvo oziroma tesarstvo. Svojima hčerkama sta pomagala, kolikor sta le mogla, tudi tedaj, ko sta že odrasli, zato sta srečni, da lahko zdaj pomoč vračata. Gre predvsem za skrb do staršev. Če ju že ne obiščeta vsak dan, ju pa zagotovo pokličeta po telefonu, povprašata, ali kaj potrebujeta, kako je z zdravjem. Lepo!

S. S.

Srečanje s prijaznim Sobočanom »Lejpi ste kak vrag!«

Več kot petdeset let se ukvarja
Feri Hochstätter s fotografiranjem in
zbiranjem starih fotografskih aparatov

Preden se je v pisarni društva upokojencev v Murski Soboti pred nedavnim prikazal ptiček iz fotografskega aparata staroste soboških fotografov gospoda Ferija Hochstätterja, je navrgel čakajočim na slikanje: »Lejpi ste kak vrag!« In te besede je v svojem dejavnem življenju nešteto uporabil in potem so se mu ljudje smejali in posnetki so bili v zadovoljstvo vseh.

Kako neusmiljeno beži čas. Že prek petdeset let spremljajo gospoda Ferija fotografski aparati po Soboti in širini po podeželju. Zdaj, ko je upokojen, se bolj posveča spominom, zbiranju starih fotografskih aparatov in urejanju arhiva zanimivih fotografij, ki že sodijo v zgodovino prijaznega pa-

nonskega mesta in okoliške pokrajine.

Zanimanje za fotografiranje, ljubezen do vizualnega zapisovanja časa in ohranjanja podob ljudi s pomočjo fotografskega aparata je pokazal že v deških letih. Vzornik mu je bil starejši brat, in ko je bilo Feriju sedemnajst let,

Feri Hochstätter ob zbirki fotoaparatur. Foto: F. Š.

ga je ljubezen do fotografiranja povsem omrežila.

Leta 1950 je končal v Ljubljani filmsko tehniško šolo. Postal je filmski snemalec in je delal dve leti kot asistent snemalcev pri Triglav filmu. Sodeloval je pri filmskem snemanju portretov arhitekta Plečnika, pisca Franca Saleškega Finžgarja in drugih pomembnih Slovencev. Ko se je vrnil v pokrajino ob Muri, je bil najprej fotografski pomočnik pri bratu v Gornji Radgoni in pozneje v Mariboru. Leta 1955 je opravil mojstrski izpit in postal samostojni fotograf v Murski Soboti.

Nekoč je delal po osemnajst ur dnevno ali več. Ni mislil na proste sobote in nedelje in našel je še čas za igranje košarke. Ni fotografiral le za »uradne« potrebe. Ni delal le »gasilskih fotografij«, portretov ipd. Ovekoval je tudi stari videz mesta in podeželja. Na fotografijah je ohranil del prvobitne prekmurske pokrajine, kmečka tihožitja, vaško idilo in nekdanji utrip Sobote.

Skozi čas so postajali fotografski aparati vedno bolj izpopolnjeni. Kupoval je nove, starih pa

ni zavrzel. Leta 1960 je začel stare aparate zbirati in zdaj posveča zbirki precej prostega časa. Imajo prek sto tehnično najbolj zanimivih primerkov, izdelanih v Ameriki, Franciji in Nemčiji. Najstarejši je iz leta 1904.

Gospoda Ferija Hochstätterja še vedno odlikujeta prijaznost in spodbuden nasmeh, in to sta bila tudi sestavna dela njegovega poklica. Največ dela je imel v svoj najboljših letih s portretno fotografijo. Ob tem moramo upoštevati, da ima vsak človek ustvarjeno idealizirano podobo svojega obraza. Vsak bi bil rad lepši, kot je v resnici, meni gospod Feri. In fotograf se mora potruditi, da zadovolji pričakovanja naročnika.

Lani ob 50-letnici društva upokojencev v Murski Soboti je gospod Hochstätter razstavljal zbirke stare fotografije in fotoplate. V okviru tega društva je postavil še v Porabju na Mladinskem. Njegove fotografije so tudi sestavni del novega zbornika soboškega društva upokojencev.

FRANČEK ŠTEFANEČ

Letošnje srečanje Selanov v Opatjem selu

V Moravčah pri Ljubljani so se sestali predstavniki slovenskih vasi, ki imajo naziv Sela, Sele ali Selo. Teh je kar 75. Kot je znano, je bilo prvi organizator prvega tovrstnega srečanja Selo na Goričkem, katerega predsednik je bil predsednik KS Selo - Fokovci Janez Škalič. Takrat so se dogovorili o nadaljevanju takih srečanj, ki naj bi postala tradicionalna.

Tokratnega delovnega srečanja so se udeležili predstavniki vseh slovenskih vasi, med njimi tudi štirinčlanska delegacija iz Sela na Goričkem pod vodstvom Janeza Škaliča, in se dogovorili o podrobnostih letošnje prireditve, ki bo zadnjo soboto v juniju, to je 27., v Opatjem selu na Primorskem. Srečanje, katerega osnovni namen je promocija krajev in ljudi, se bo začelo ob 11. uri. Ob tej priložnosti bodo pripravili vrsten kulturni in družabni program, pri čemer pričakujejo tudi sodelovanje mnogih društev. To bo vsekakor dobra priložnost za nadaljevanje poglabitev stikov med ljudmi iz različnih krajev Slovenije, ki naj bi se razširilo tudi na gospodarsko področje.

M. JERŠ

GORNJA RADGONA - V Trstenjakovem domu so se sešli katoliški duhovniki in pastoralni delavci z območja Prekmurja in Prlekije. Na plenumu, ki je vsako leto, so spregovorili o aktualnih zadevah v Cerkvi sedanjega časa. Posbej veliko pozornost so namenili krstni in birmanski pastoralu. Poudarili so, da bo lahko v prihodnje boter le tisti, ki izpolnjuje verske dolžnosti in živi po veri. Svoja zapažanja so posredovali slovenski škofovski sinodi. (F. Kl.)

BELTINCI - V Občini Beltinci je v program javnih del vključenih 27 brezposelnih delavcev. Največ jih opravlja komunalna dela na območju osmih krajevnih skupnosti; v programu pomoč na domu, socialna in pedagoška pomoč pa so vključene štiri osebe. Letos nameravajo program javnih del razširiti še na pomoč otrokom Romov ter njihovo vključitev v vrtec, šolo in lokalno skupnost. (J. Ž.)

Odprto vsak dan od 8.00 do 19.00
ob sobotah od 8.00 do 14.00.

Plese 1 (nasproti Mure), 9000 Murska Sobota

Ko kupujete z nasmehom

Samo v tem tednu

AKCIJA

IN AKCIJSKE CENE

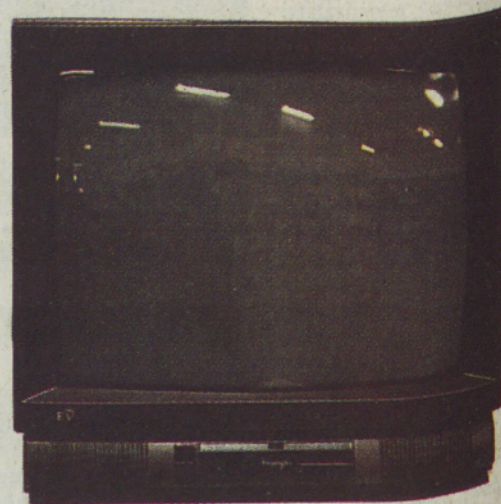
cena 849,00 sit

cena 364,90 sit

cena 239,90 sit

cena 46.900 sit

cena 2.890 sit

cena 51.990 sit

**Ko kupujete
z nasmehom v
samopostrežnem
delu MS-centra:**

vsi špecerijski izdelki,
sadje in zelenjava, vsa
kozmetika in galanterija,
pijača

**Ko kupujete
z nasmehom v
tehničnem delu MS-centra:**

bela tehnika (štedilniki, hladilniki,
zamrzovalniki ...), akustika, kolesa,
kopalniška oprema, vodovodni in
elektrotehnični material, barve, laki ...

**Ko kupujete
z nasmehom**

Je Krajna dobila naziv po koncu turških bojev?

Od zadnje hiše do pokopališča kar pet kilometrov!

Po nekaterih starih zapiskih naj bi vas Krajna dobila naziv po koncu turških bojev, na kar naj bi spominjal značilni beli križ ob glavni cesti iz Murske Sobotice proti Gederovcem. Po drugi varianti pa bi beli križ predstavljal lužino znamenje. Najverjetnejša pa se vendarle zdi navedba, po kateri Krajna pač dobila svoje ime zato, ker leži tik ob meji z Avstrijo. Ob potoku Kučnica na ovinku proti Skakovcem tik ob meji z Avstrijo je bila nekoč graščina, ki so jo pozneje podrli. Zadnja grofica je bila Batyjanijeva. Včasih je obstajala tudi pašna skupnost, ki je od grofice dobila 19,5 hektarja pašnikov. Le-te so jim leta 1956. odvzeli. Postopek o ugotavljanju lastništva pašne skupnosti traja že tri leta. Zdaj jih obdeluje KG Rakičan.

Kje je še 27 kilometrov jarkov?!

Sicer pa nas tokrat ne zanima preteklost, ampak sedanjí utrip kraja. Pri razsvetlitvi zadev nam pomaga vaški predsednik Branko Buček, ki je tudi podpredsednik KS Tšina in podpredsednik občinskega sveta občine Cankova-Titina. Krajna, ki je razpote-

Sicer pa premorejo le eno gostilno in nekaj zasebnikov, nimajo pa trgovine, ki je v bližnjih Gederovcih. Pred leti so naredili tudi ulično razsvetljavo, za katero so plačali 3,3 milijona tolarjev. »Denar smo zbrali izključno s krajevnim samoprispevkom, ki znaša 2,5 odstotka od zaposlenih, 5 odstotkov od obrtnikov in 7 odstotkov od katastrskega dohodka,

ima svoj telefon. Imeli smo tudi problem glede avtobusne povezave za šolarje, kar je sedaj odpravljeno. Že od nekdaj je črna točka na mostu tik ob ovinku, ki je precej ozek. Ta most so že trikrat popravljali in vedno so zgrešili. Tu je veliko prometnih nesreč. Načrtujemo preplastitve cestišč po vasi, ki so že močno načeta in se pojavljajo razpoke.«

Gramoznico spremeniti v turistično postojanko

Streško družino imajo registrirano v Gederovcih. »Imamo klub

VAŠKI PREDSEDNIK - Branko Buček ima še vrsto drugih funkcij.

ZNAMENITOST - beli križ je pomemben pomnik na nekdanje čase. Foto: M. JERŠE

malega nogometa. Poleg tega ima lovska družina Rankovci svoje lovišče in dom na območju naše katastrske občine. Tam bi lahko organizirali razna tekmovanja, bil pa

bi lahko tudi pomembna turistična postojanka, saj mimo poteka precejšen tranzitni promet do mejnega prehoda v Gederovcih.

MILAN JERŠE

V Brezovcih obnavljajo staro šolsko poslopje, ki bo rabilo za potrebe predšolske vzgoje. Kot je razvidno s fotografije, nastaja iz stare in zapuščene hiše lepa stavba, ki bo obogatila krajevno arhitekturo. Uredili bodo tudi zunanjo površino. Gre za otroško igrišče, asfaltirano igrišče in travnato igrišče za mali nogomet. Denar so združili: Občina Puconci, Ministrstvo za šolstvo in šport R Slovenije in Krajevna skupnost Brezovci. - Foto: Š. Sobočan

V Žerovcih, ob zelo prometni magistralni cesti Ljutomer-Ormož, je nova samopostrežna trgovina z velikim parkiriščem. Podjetnik Janko Antolič jo je odprl predvsem zaradi oskrbe Žerovinec in okoliških vasi, vendar v njej kupujejo tudi številni kupci od drugod. Trgovina je dobro založena, ima pa tudi prijazne prodajalke, ki skušajo ugoditi vsaki želji. - Foto: M. Makoter

Srečanje na vasi

Štajerska Prekmurka

Pozimi v novi zidani in centralno ogrevani hiši, poleti pa v dobri stari (in lepi) brunarici, ki jo krasijo rože na oknih.

Marsikdo, ki pravi, da imamo preveč trgovin, ne ve, da jih je bilo nekoč morda še več. Po vaseh so bile namreč številne trgovinice, kjer so ljudje kupovali sladkor, sol, moko, kvas, petrolej, »cilindre« za petrolejke in še kaj.

Tako trgovino so imeli tudi Repoluskovi v Spodnji Bačkovi v lenarški občini. To sta nam povedala mati Ana, rojena 1915. leta v Renkovcih v Prekmurju, in njen sin Janez. Ana, ki je že šest let vdova, je imela šest otrok. Stanuje v stari »cimprani« hiši, katere del je bil nekoč trgovina. Hišico dobro vzdržuje, zato je prava lepota. Pozimi se zadržuje Ana v novi hiši sina Janeza in sname Silve, kjer ima sobo, ogrevano s centralnim grejem, poleti pa je v svoji lepi hišici, v kateri je pomagala možu nekoč prodajati blago. Včasih je to počela sama, saj je on moral s konjsko vprego zdoma, da je nabavil »fasingo« (novo zalogo trgovskega blaga). 1949. leta so oblasti trgovino zaprle in Repoluskova sta se posvetila kmetovanju.

Ana Repolusk, rojena 1915. leta v Renkovcih, že 56 let ne živi v rodni pokrajini, a je nanjo še vedno zelo navezana. Obiski čez Muro sicer niso pogosti, Vestnik pa jo obišče vsak teden. - Foto: L. Kr.

Ana Repolusk je že 56 let »na Štajeri«, vendar jo še vedno zanima, kaj je novega v Prekmurju in drugje v svetu ob Muri. zato rada prebira Vestnik. L. KRAMBERGER

Občni zbor DU Moravske Toplice Po članstvu na drugem mestu

Dvorana gasilskega doma v Andrejcih je bila skoraj premajhna za številne udeležence občnega zbora Društva upokojencev Moravske Toplice. Zlasti prisrčno so pozdravili predsednico upokojenskega društva iz Monoštra Ireno Barber in župana Magyarszombatfe na Madžarskem Lacoja Laszla, ki je nedavno postal tudi upokojenski predsednik. Med navzočimi je bil tudi predstavnik DeSUS-a, pogrešali pa so večje število predsednikov krajevnih skupnosti iz moravskotopliške občine.

Kot je povedal predsednik DU Moravske Toplice Štefan Makoter, so z enoletnim delovanjem društva lahko nadvse zadovoljni. Poleg organiziranja srečanja upokojencev iz Prekmurja se je okrog štiristo njihovih članov udeležilo šestih izletov po Prekmurju in drugje, navzoči so bili na srečanju upokojencev v Turnišču pa tudi ob odprtju mejnih prehodov v Kobilju in Prosenjakovcih. Upoštevali so tudi sklep z ustanovnega sestanka, ki je bil 12. marca lani, in obiskali onemogle člane društva na njihovih domovih in jih obdarili. Pri tem so pomembno vlogo odigrali poverjeniki.

Cepav nimajo lastnih prostorov, kjer bi se lahko večkrat sestajali, so pohvalili vodstvo občine Moravske Toplice, ki jim gre vedno na roko. Potem ko se je pred kratkim društvu priključilo dodatnih 67 članov iz Martjanec, ki so bili prej v soboškem upokojenskem društvu, šteje leto sedaj že 580 upokojencev, s čimer so po številu članstva med podobnimi pomurskimi društvi celo na drugem mestu. V vzajemno pomoč pa je vključenih že 60 posameznikov.

Med glavne naloge v letošnjem letu so uvrstili nakup društvenega prapora, pritegnitev novih članov, vsaj trikratne obiske na domovih onemoglih, delovanje sekcij, zlasti kolesarske in sahavske, organiziranje občinskega srečanja upokojencev, ki bo najverjetneje v Prosenjakovcih, pa tudi udeležbo na vseslovenskem srečanju upokojencev, ki bo v Celju. Poleg tega je predvidenih sedem izletov, razmišljajo o letovanjih na morju in v zdraviliščih, še posebno pa nameravajo poglobiti sodelovanje z upokojenci v Porabju na Madžarskem.

M. JERŠE

VLEČNICA NA KAPELI ČAKA - Potem ko je vlečnica na Kapeli že nekaj let samevala, ker ni bilo vse tako, kot bi moralo biti, se je Smučarski klub Radenci, ki deluje v okviru Društva za rekreacijo in šport Radenci, odločil, da vlečnico popolnoma obnovi in poskrbi tudi za vse drugo, da bi bila mogoča prijetna in varna smuka. Dela se je lotilo okrog deset zanesenjakov pod vodstvom Zlatka Mira in zdaj je res vse nared, le narava bi se jim morala še oddolžiti s snegom. Pripravljeni imajo namreč že tudi teptalni stroj. V vse to so vložili okrog tisoč ur prostovoljnega dela, vrednost naložbe pa je ocenjena na okrog 90.000 mark v tolarški vrednosti. Name-

GLAVNI CESTI - pokopališče z novo mrliško vežico

Na vas na obeh straneh potoka Dobla, ima okrog 90 hišnih parcel, kjer prebiva približno 520 ljudi. Ločimo zgornji in spodnji del vasi, ki ji nekateri pravijo Dobla-Biruška ves. Drugi pa omembe vredno celotno Krajno, ki se razprostira od vaško-gasilskega pokopališča do nekdanje grofice.

Na Krajni imajo daleč naokoli največ vaških cest oziroma potok Dobel, ki bi ga morali čimprej urediti in omogočiti hitrejši odtok vode, s čimer bi lahko postopno osušili tudi zamočvirjena zemljišča. »Voda namreč priteče z Goriškega in se razlije na območju Krajne, kjer tudi ostane, saj nima kam odteči, če je ravno pri nas najnižji teren. Rešitev obljubljajo že osem let, vendar se stvari vse do danes niso premaknile z mrtve točke.«

Kmetijstvo

Kmetijstvo je bilo to pretežno kmetijska vas, ki zdaj izumira, zlasti zaradi krave molznice. Sedaj na njej še pri 14. V naši katastrski občini premoremo okrog 650 hektarov površin, od tega je 300 hektarov zamočvirjenih, kar onemogoča boljšo obdelavo zemlje. Zdaj se le štiri družine ukvarjajo izključno s kmetijem, vsi drugi pa so si našli druge dejavnosti, večinoma v Murski Soboti, nekateri pa tudi v Avstriji. »V kraju je zbiralnice mleka, ki uporabljajo tudi prebivalci Gederovci, kjer nimajo zbiralnice. Ker precej upada število krav, obstaja nevarnost, da bi zbiralnice ukinili.«

Velik problem so zamočvirjena zemljišča

Člani smo sanirali del zamočvirjenih zemljišč, pri čemer nam je pomagal priskočiti tudi občinski odbor za kmetijstvo. Na ta način smo rešili okrog 90 hektarov zemljišč. Zaradi neočiščenih voda je nastal velik problem, ki bi pridobili denar za izkop dveh kilometrov jarkov, s čimer bi lahko nadaljnjih sto hektarov zamočvirjenih zemljišč rešili.

Kdaj bo urejen Dobel?

Kot kaže, je poseben problem, s katerim se že nekaj časa ukvarjajo na Krajni, zaraščenost potoka Dobel, ki bi ga morali čimprej urediti in omogočiti hitrejši odtok vode, s čimer bi lahko postopno osušili tudi zamočvirjena zemljišča. »Voda namreč priteče z Goriškega in se razlije na območju Krajne, kjer tudi ostane, saj nima kam odteči, če je ravno pri nas najnižji teren. Rešitev obljubljajo že osem let, vendar se stvari vse do danes niso premaknile z mrtve točke.«

V vaško-gasilskem domu z novimi garažami sta dve orodni vozili in ročna brizgalna. Dvorana je namenjena raznim prireditvam. »Lani smo izkopali tudi dva nova požarna vodnjaka in poskusno uredili dva hidranta za gašenje požarov. Gasilsko društvo, v katero je trenutno vključenih okrog 50 gasilcev, obstaja že več kot 70 let.«

Največji zalogaj je kanalizacija

Največji naložbeni zalogaj pa bo gotovo gradnja kanalizacije. »Za leto in pol nazaj moramo še plačati 2 milijona iz samoprispevka. Samo za priključek na kanalizacijo morajo posameznika gospodinjstva v štirih letih odšteti po 4000 DEM v tolarški vrednosti. Pri tem bi 1000 DEM zagotovili s krajevnim samoprispevkom, drugo polovico pa bi poravnala občina. Je pa precej analize vode, ki dosti stanejo, toda takrat vemo, kakšno vodo pijemo. Pričakujem, da bomo tudi letos dobili delavce za javna dela, ki so se že lani precej dobro obnesli pri opravljanju komunalnih del. Za elektriko imamo dve odjemni mesti, dva transformatorja. Približno 90 odstotkov prebivalcev Krajne

Dežela smetišč

Vsako leto ista pesem: ko pride pomlad, se pojavljajo cvetoči bregovi, jarki, gozdovi in celo travniki

Mislimo seveda na »cvetoča« smetišča. Vsako leto ista zgodba, kajti vsako leto se pojavljajo isti nemarneži, ki so prepričani, da bo že nekdo počistil za njimi. Ali res obstajajo razna turistična, športna, kajakarska in še kakšna društva samo zato, da čistijo za nekom nesnago? In to v času, ko je po celotnem Pomurju že urejen odvoz odpadkov! Koliko energije porabi nekdo za to, da vso nesnago iz svoje hiše in dvorišča naloži na avtomobilsko prikolico in se po slabi cesti zapelje v oddaljen kraj ali v obmursko šumo, samo da tam

razsiplje svoje smeti, samo da mu ni treba odpeljati smeti tja, kamor sodijo: v zbiralnike, na smetišča. Manj bi ga stalo, če bi to odpeljal v vaše zabojske ali skupno odlagališče smeti.

Ker večini ni vseeno, kakšna je naša pokrajina, bodo čistili. Tako kot vsako leto. Prvi se bodo podali po bregovih Mure člani Kajak kanu in rafting kluba MOST PETANJCI, ki tokrat ne bodo čistili le okolico Mure na obeh bregovih,

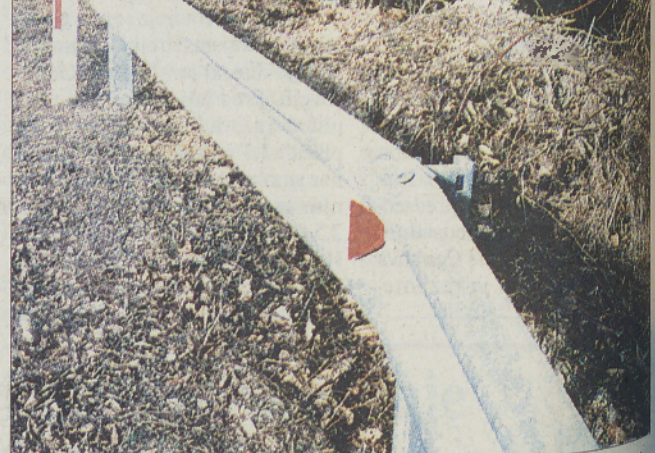
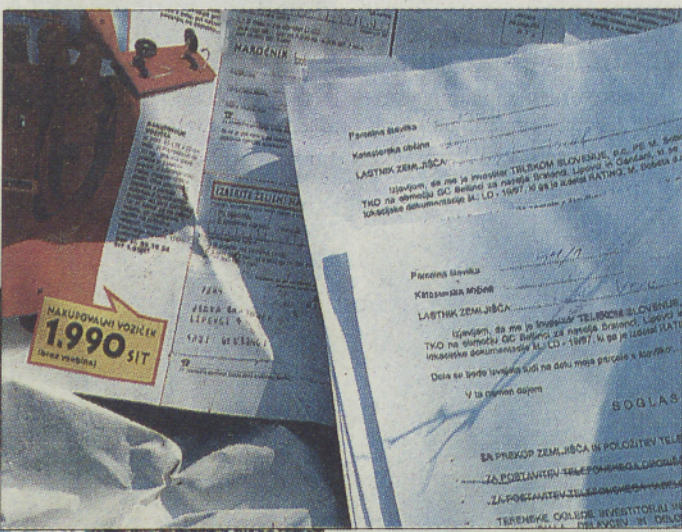
Obmurska šuma (Dokležovje) je še vedno priljubljeno odlagališče mnogim »nesnagam«. Večkrat lahko najdemo celo naslove teh »prizadevnežev« za čisto okolje.

vih, ampak tudi ob tranzitni magistralni cesti M 10-1.

Ali je to njihova dolžnost? Ni.

Mi lahko prispevamo k reševanju problema na svoj način.

BBP, foto.: NJ

Ko se peljete po cesti, ne opazite veliko. Šele ko se ozrete čez ograjo, vidite, kakšne okraske imajo v nekaterih goriških vaseh - v tem primeru nekje pri Bokračih.

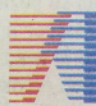
Nepopravljivo škodo povzročijo okolju odpadki, kot so tule na posnetku: stari akumulatorji, baterije, olja. Tudi te odpadke bi lahko oddali Saubermacherju Komunali.

Nekdo (saj se ve, kdo) je na to mesto v gozdu ob Muri vso zimo vozil gnojnice; opravljal je celo storitve sosedom in znanec in tudi njim praznil greznice. Koliko opuščenih gramoznic, jarkov, rokavov, »dnik« je onesnaženih. Kar je preveč, je pač preveč.

Nekateri na pučsko smetišče vozijo odpadke, drugi pobirajo še koristne stvari. Samo da ne bodo končali v kakšnem občestnem jarku ali v gozdu!

KREKOVA BANKA

ZA
VAS

NA SVOJI LADJI
STE VI KAPITAN!

Toda z dobrim krmarjem boste lažje in varneje
pluli po morju vsakodnevnih obveznosti.

VAŠ TEKOČI RAČUN PRI KREKOVI BANKI

ZANESLJIVO UPRAVLJANJE,

ZAGOTOVLJENA DISKRETNOST

IN VSE UGODNOSTI,

ki jih lahko pričakujete
od dobre banke:

ček, plačilne kartice,
kartice za bankomat,
trajni nalogi,
izredna prekoračitev...

KREKOVA BANKA

Da bo denar v službi človeka

proFOCUS

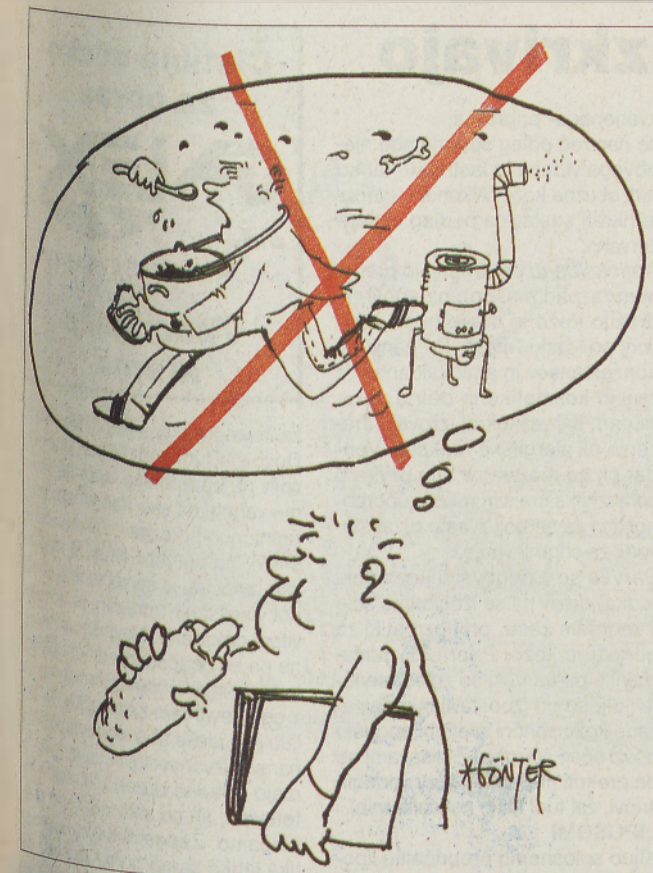
☐ CERKVENJAK - Ne le

sedaj, ampak že pred mnogimi leti, ko seveda še ni bilo toliko avtomobilov, so ljudje umirali zaradi prometnih nesreč. V Cogetincih (na meji med KS Cerkevjak in KS Spodnji Ivanjci) stoji spominsko obeležje na prometno nesrečo 1917. leta, v kateri se je smrtno ponesrečila M. M. od Svete Trojice. Žal je spomenik zapuščen. Spomenik ob cesti v Grabono-

šu pa je še kar dobro vzdrževan ter spominja in opominja na nesrečo 1901. leta, ki se je zgodila zaradi prehitre vožnje s konjsko vprego, zaradi česar se je smrtno ponesrečil 35-letni domačin J. T. (F. B.)

☐ OREHOVCI - Pri PGD Orehovci, ki je bilo ustanovljeno 1882. leta, bodo letos skušali urediti centralno ogrevanje prostorov v gasilskem do-

mu. Še pred koncem tega dvajseto stoletja (leto 2000), pa bodo skušala kupiti novo orodno gasilsko vozilo. Na nedavnem občnem zboru so izvolili ponovno dosedanjega predsednika Marjana Ščancarja, za poveljnika pa Franca Domanjka. Karlu Fejkonju so izročili priznanje za 50 let dela v gasilstvu. Franca Hajnzeka (Haložana) pa so proglasili za častnega člana društva. (F. Kl.)

Fast food vrti svet

Nekaj hitrega z ulice

Povej mi, kaj ješ, pa ti povem, kdo si

Hranjenje je fiziološka potreba telesa. Toda sama hrana, njen izbor, način zaužitja izpričuje mnogo več. Že stari pregovor nas uči: Človek je, kar jel. Po hrani razpoznavamo človekovo pripadnost narodu, na primer spagete ali makaroni so jed Italijanov, po začinenih paprikaših slo-Madžari, ali celo določimo, na kateri zemeljski celini živi in v kateri zgodovinski obdobju. Po hrani, ki si jo človek privoščil, spoznamo, ali je bogat ali reven, in sploh, kakšen je njegov stil, način življenja. Hrana vseh je enolična in cenejša, bogatih pestrejša in razkošnejša, še takrat, ko se ob bogatih večerjeh sklepajo pomembni posli ter si nazdravljajo državniki. V slednjih primerih je hranjenje kot preživetje, hrana pa je pomemben del ceremonij meddržavniških stičaj. Tudi skupini mladih, ki si v hitri restavraciji nakupi hamburgerje, kar potem nekje ob cesti skupaj zaužijejo, je hranjenje enakega pomena, saj je v ospredju druženje. Hrana in način hranjenja torej izpričujeta o človeku, narodu marsikaj, zato ji priznavamo, da je poleg govorenja in oblačenja del človeške kulture.

Da se vas sedaj sprašam, za koga je značilno prehranjevanje s hitro pripravljeno hrano, bo le gotovo odgovoriti, da je to značilnost sodobnega človeka, ki mu pripravljanje hrane zmanjkuje časa, se bolj pa je to hrana najstnikov, srednješolcev.

Street food - fast food: hitra rešitev za krulček želodec

navadah, bi bila vsaka bitka zaman. Hitro pripravljena hrana nam vse bolj, še bolj pa naši mladini, polni želodec.

»Kdor po jedi posedl in po snu poleži, njega se dolgo život drži.« (Slovenski pregovor)

Tudi za hitro pripravljeno hrano velja ... je dobra

Hitro pripravljena hrana pogosto očitamo vse tiso, kar je slabo, toda ko začnemo razkrivati njene prednosti, ugotovimo, da sploh ni tako slaba, saj vendar rešuje časovno stisko sodobnega človeka, je pri roki in po dostopni ceni, je zelo okusna in je lahko eden od dnevnih obrokov hrane, povrh pa si jo lahko odnese-

mo tudi domov. Vsa zaževa pa zna biti še toliko boljše, če je tudi naša izbira hitro pripravljene hrane izbrana. Manj znano je, da so hamburgerji, ki jih pripravljajo v svetovno znanih in strogo kontroliranih restavracijah hitre hrane, pripravljeni iz najkakovostnejšega govejega mesa in da jih pripravljajo na vročih ploščah, ki se ob preveliki vsebnosti maščobe v hamburgerju samodejno izključijo. Kapo dol pred malico, ki si jo sestavimo s takim hamburgerjem, kateremu potem dodamo še mešano solato in vse skupaj razredčimo z jabolkom.

Že pred osmimi leti je bilo na svetu več kot 160 tisoč restavracij hitro pripravljene hrane, ki so prodale za 70 milijonov enot take hrane na leto.

Hrenovka in druge mehke salame (razne posebne) niso kakovostna hrana ne za otroke in ne za odrasle. V njih je ogromno maščobe, ki je kot fina emulzija porazdeljena v masi.

... je slaba

Za želodec in telo pa ni slabšega kot hitro pripravljena hrana slabe kakovosti v nekontroliranih, neustrezno opremljenih, ne-higienskih obcestnih kioskih. Če kupujemo hrano na takih mestih, tvegamo ne le, da nas tu in tam zvije v želodec in da nam ni dobro, ampak na kocko postavljamo tudi svoje zdravje. Nehigien-sko pripravljena hrana je lahko vir mikrobiološke in tudi kemične okužbe. Na zatožno klop pa moramo postaviti predvsem pripravljanje oziroma cvrenje v pregreti, žaltavi maščobi.

no jem, da je ka-kovostna,

- priporočljive temperature za cvrtje so od 150 do 180 stopinj Celzija, saj so pri višjih temperatu-rah spremembe maščob izrazitej-še,

- zamrznjena ži-vila, ki jih damo v cvrtnik, močno znižajo tempe-raturo maščobe za cvrenje, zara-di česar pride do večje absorbcije maščobe v živilo ter se zmanjša

Pouk traja tam do dveh, ampak ker v času do treninga ali drugih aktivnosti kosilo doma še ni kuhano, prav pride nekaj hitrega z ulice. Ostane le še večerja, včasih primerna, pogosto-krat pa tudi ne.

Prav zato slove-nski strokovnjaki s področja prehrane, združeni v Zbornici nutricionistov - dietetikov Slovenije z vso resnostjo opozarjajo na nezdravo prehranje-vanje srednješols-ke mladine ter pri-pravljajo določene

smernice za delo na tem pod-ročju za pristojna ministrstva. Zdravniki na sistematskih pregledih namreč že ugotavljajo, da se povečuje delež slabo hranjenih in slabokrvnih srednješolcev. Pri dekletih je vse pogostejši pojav stalnega hujšanja, kar pogosto privede do bolezni anoreksije nevroze, na drugi strani pa je skrb zbujač tudi delež predebelih otrok, zatoplejnih v gledanje tele-vizije s čipsom in kokakolo v roki.

Na 154 srednjih šolah je vpi-sanih prek 107 tisoč dijakov. Toda v nacionalnem progra-mu financiranja prehrane za dijaške malice ni sredstev. Država regresira prehrano študentov in osnovnošolcev, ne pa tudi dijakov.

»Prehranska vzgoja se zane-marja, pouk gospodinjstva pa bi najraje izbrisali iz učnih programov. Število ur na po-dročju prehrane se drastično zmanjšuje tudi v strokovnih šolah - na živilski, medicinski šoli. V srednjih šolah velika večina učencev sploh ne ve, kaj so beljakovine, ogljikovi hidrati, kaj so balastne snovi, ne vedo, kje jih dobiš. Ne vedo, kako s hujšanjem priza-deneš telo, niti ne, zakaj se rediš. Tem vprašanjem bi morali posvečati več pozorno-sti, saj je prehrana silno občutljivo področje. Zato se nam že in se bo še nepravil-na prehrana mladih vrnila kot humerang.« je o nezdravi prehrani srednješolcev pove-dala predsednica Zbornice nutricionistov - dietetikov Slo-venije dipl. inž. Jolanda Lain-ščak - Prelec.

njegova prehranska vrednosti, v cvrtnik je zato potrebno dajati manjšo količino zamrznjenih živil.

- vsa živila niso enako agresivna do maščobe, kar je potrebno upoštevati pri zamenjavi maščob pri cvrenju. Najhitreje jo kvarijo izdelki z dodanim sladkorjem, maščobami in jajci (krofi, flancati). Kvarijo pa jo tudi odpadli delci pana-de pri paniranih izdelkih.

Fast food - hrana najstnikov

»Hitra hrana« je hrana najst-nikov. Najprej zato, ker je to mo-dno početje, ker se ob tovrstni hrani mladi družijo, in predvsem zato, ker je za najstnika, ki je za-radi številnih obveznosti še naj-bolj brez časa, zelo priročna in poceni. Poglejmo si naše srednje-solce. Zjutraj brez zajtrka hitijo v šolo, malica je potem običajno tisto, kar trgovci pripeljejo v šolo, in ker za kaj drugega tudi ni časa.

VESTNIK

MAJDA HORVAT
Foto: NATAŠA JUHNOV

V salonu DAEWO, podjetja Flamin MS d.o.o. na Industrijski 1 v M. Soboti, so prejšnji teden slovestno predali ključe avtomobila LANOS srečnemu nagrajencu Auerjeve oddaje na Pop TV. G. MILAN NOVIN iz Zelene ulice v Murski Soboti je presrečno dejal: »Pohitel sem na Industrijsko ulico - dobil karto, in v Mari-boru ZMAGAL.«

TAKO ENOSTAVNO JE TO!

Narastek iz kislega zelja

Kislo zelje vsebuje mnogo dragocenih vitaminov. Običajno ga pripravljamo kuhanega s suhim ali svežim mesom. Kuhanemu vedno dodamo nekaj žlic surovega zelja. Tako zaužijemo več vitaminov, ki se med kuhanjem delno uničijo.

Za 6 oseb potrebujemo: 50 dag kislega zelja, 50 dag mleto sveže svinine, 25 dag kranjske klobase (1 par), 1 kg krompirja, 5 dag čebule, strok česna, 8 brinovitih jagod, 1 dcl belega vina, 10 dag margarine, 1 dcl mleka, poper, muškatni orešček in žlico drobno nastrganega sira.

Olupljen krompir narežemo na večje kose in ga skuhamo v slani vodi. Čebulo drobno sesekljamo in prepražimo na margarinu, da postekleni. Zmečkane brinove jagode dodamo k čebuli, ki jo zmešamo s kislim zeljem, prepražimo, zalijemo z vinom in na majhnem plamenu v dobro pokriti posodi dušimo 25 minut. Če se izsuši, prilijemo nekaj žlic vode. V ponvi popečemo mleto meso, da se razpusti.

Kranjsko klobaso narežemo na kolesca. Mleko zavremo, dodamo 4 dag margarine. Kuhan krompir odcedimo, pretlačimo ter zmešamo z mlekom in margarinom v pire. Solimo, popramo in začnimo z muškatnim oreščkom. Kislo zelje zmešamo z mletim mesom in narezano kranjsko klobaso. Dodamo še nasekljan česen. Mešanico damo v dobro namasčeno posodo. Pokrijemo jo s krompirjevim pirejem, potresemo z nastrganim sirom in s kosi margarine. Pri 200 °C pečemo približno 30 minut.

Zraven ponudimo črn kruh.

Cilka Sukič

Ne prezrite!

Čas za oddajo vlog za otroški dodatek

Prejemniki otroškega dodatka morajo najkasneje do 31. marca oddati vlogo in vsa potrebna dokazila za uveljavitev otroškega dodatka za to leto. Pristojni centri za socialno delo bodo namreč ponovno ugotavljali upravičenost do te pomoči otrokom, nove izračune pa bodo upoštevali pri majske izplačilih otroškega dodatka.

Obrazec za uveljavitev otroškega dodatka je letos nov in ga je mogoče kupiti v knjigarnah in papirnicah. Pomembno je vedeti, da je vanj po novem potrebno vpisati poleg EMŠO tudi davčno številko vlagatelja. Vlagatelji, ki so zasebniki, pa bodo morali poleg dobička in zavarovalne osnove vpisati še obračunane prispevke za socialno zavarovanje. Potrdilo o šolanju morajo dodati tisti vlagatelji, katerih otroci bodo v tem šolskem letu stari petnajst let. Vse podatke na obrazec vloge vnesejo vlagatelji sami, razen plače, ki mora biti uradno potrjena pri delodajalcu. MH

Pomurske lekarne razkrivajo zdravilne skrivnosti

Pogled v lonček kreme

VLAŽILCI

Vemo, da je ustrezna hidracija (oskrbljenost) z vodo osnovni pogoj za zdravo kožo. Različna topila, površinsko aktivne snovi oziroma detergenti, suh zrak, staranje zmanjšujejo delež vode v koži. Kozmetičnim pripravkom so dodani vlažilci, ki vežejo nase vodo. Na ta način preprečijo izhlapevanje vode iz pripravka, po uporabi pa jo zadržujejo v koži.

Vlažilno delujejo sladkorji mukopolisaharidi (*hialuronska kislina*), aminokisline in *sečnina* ali *urea*, tudi normalno prisotni v prostorih med celicami kože. Skupek teh naravnih snovi imenujemo »naravni vlažilni faktor« ali NMF.

Največ uporabljani vlažilec je od nekdaj *glicerol*, predvsem v mazilih za roke.

SESTAVINE PODLAGE

Učinek pripravka je posledica ustrezne kombinacije učinkovine in podlage. Podlaga »prinese« učinkovino na kraj uporabe, kjer jo mora sprostiti, da se učinkovina lahko vsrka v kožo ali začne delovati na njeni površini. Mnoge sestavine podlag pa same izkazujejo katerega od že naštetih učinkov: vlažilnega, keratoplastičnega, zaščitnega, ...

Silikoni so sintetske snovi, predvsem v obliki olj. Za razliko od maščobnih olj se ne kvarijo pod vplivom svetlobe in toplote. So sestavine mazil za zaščito rok pri delu. Dobra stran naravnih maščob je, da so sorodne našim in nadomeščajo izgubljen maščobni sloj kože. Negovalne lastnosti imajo na primer *mandljevo*, *avokadovo* in *arašidovo olje*. Sorodniki maščob voski kožo vlažijo in mehčajo: *čebelji vosek*, vosek iz ovčje volne - *lanolin*. Med tekoče voske spada *jojobino olje*, ki se zelo hitro vpije v kožo.

Mineralno olje *tekoči parafin*, pridobljeno pri destilaciji nafte, ne neguje, se pa dobro razmaže in odstrani. Uporablja se za čiščenje

kože in masažo. Istega izvora je znana sestavina mazilnih podlag *vazelin*.

Vrsta in razmerje snovi, ki tvorijo podlago, odloča o obliki kozmetičnega pripravka. Če upoštevamo le eno od razdelitev, razlikujemo naslednje oblike:

- *raztopine* (toniki, vode po britju, tekoča mila, dezodoranti ...)

- *emulzije*: kreme in tekoče emulzije (mleka za čiščenje kože, losioni za telo, ...)

- *suspenzije* (tekoči pudri, ...)

- *gele* (geli za okoličico oči, gelne maske, geli za lase, ...)

Mazila je pojem, ki združuje vse poltrdne oblike, torej kreme, gele in »prava« mazila, ki v nasprotju s kremami ne vsebujejo vode.

Različne oblike z enakimi učinkovinami imajo različne učinke in so primerne za različne tipe kože. Čeprav so minili časi, ko so se kreme delile le na dnevne in nočne, tudi danes ločimo emulzije na dve veliki skupini: tipa »olja v vodi« (O/V) in tipa »voda v olju« (V/O). Prve kreme so na videz bolj bele, mehke in mazljive, kožo predvsem vlažijo in jih poenostavljeno imenujemo »hidratantne« ali dnevne. Druga vrsta so »mastne« kreme, ki ponavadi vsebujejo več učinkovin in se nanašajo ponoči, ki je presnova najbolj dejavna in koža najboljje vsrkava hranilne snovi.

Pomožne snovi

Pomožne snovi so vse tiste, ki so potrebne pri izdelavi pripravka ali odločajo o njegovi stabilnosti oziroma obstojnosti.

Emulgatorji so nujni za pripravo stabilnih emulzij. Med sabo povežejo vodo in maščobno fazo, ki se drugače ne bi mešali.

Tako kot v prehrani preprečujejo *konzervansi* razvoj mikroorganizmov med shranjevanjem pripravka. Bakterije, glivice in plesni potrebujejo za obstoj vodo, zato so konzervansi neobhodni v pripravkih, ki vsebujejo vodo. Posledice »po-

kvarjenega« pripravka so namreč poleg spremembe njegovega videza in lastnosti, lahko tudi okužbe kože. Alkohol - *etanol* je hkrati sestavina podlag in konzervans.

Antioksidanti preprečujejo predvsem razpad maščob na snovi, ki dražijo kožo in imajo neprijeten vonj po »žarki« masti. Preganjanje konzervansov in antioksidantov iz živil in kozmetike je delno upravičeno, saj velikokrat izkazuje draženje ali alergijske reakcije. Vendar pa se moramo v tem primeru sprijazniti s krajšim rokom uporabnosti in se še bolj zvesto držati navodil za shranjevanje.

Barvila so v negovalni kozmetiki redka, dišav pa se izogibamo šele v zadnjem času, pri kozmetiki za občutljivo kožo. Pripravki, odišavljeni s parfumi, ki so zmes eteričnih olj, so po izpostavljanju namazane kože sončni svetlobi pogosto povzročali alergije. Z dišavami se da prekriti neprijeten vonj vhodnih snovi, žal tudi tistih nekvadratnih.

LIPOSOMI

Kljub splošnemu prepričanju liposomi niso učinkovine, temveč »transportni sistem«. So mehurčki mikrometerskih velikosti, zgrajeni iz maščob fosfolipidov (npr. *lecitina*), v njihovi notranjosti pa je voda. V njih so vgrajene različne učinkovine, ki jih liposomi prenesejo v kožo. Prenašajo lahko tudi samo vodo in tako prispevajo k hidraciji kože. Ponekod so liposomi na slabem glasu, ker naj bi povzročali alergije, vendar so taki primeri posledica pomožnih snovi, brez katerih je liposomske pripravke težko izdelati.

Zmote in resnice

V okolju, v kakršnem živimo, se ravnotežje na naši koži kaj hitro poruši. Pravilno čiščenje, nega in zaščita kože lahko preprečijo nastanek poškodb in obolenj. Toda kozmetika ne zdravi in vsaka resna kožna sprememba zahteva nasvet farmacevta ali obisk pri zdravniku! Dajanje zdravil v kozmetične namene s strani nestrokovnjaka je neetično!

Za kozmetične učinkovine se, za razliko od zdravilnih učinkovin, ne

Čistilno mleko za obraz

GLEX d.d. MURSKA SOBOTA

Vitaminska krema

zahteva preizkušanje učinkov. Dovolj je tudi subjektiven vpliv na uporabnika, zato ne moremo verjeti, da vse, kar je napisano, resnično »pomaga«. Za določitev snovi, na primer nekatere rastlinske izvlečke, ki so večinsko znani kot v zeliščnih zdravilih, je vitost dokazana. Novejša ugotovitev dokazuje, da ne pa so pogosto predmet in zavajanja kupcev. Sredstva z oglaševanjem kozmetike, ki ljubila čudeže ali s kakršnimkoli naravnim izvorom sestavin, imajo nobene prednosti pred tetskimi, jih pa zato postopoma plačamo. Zapravljamo si tika lahko samo pomagamo se proces staranja upočasi, ma, ki bi za vedno zgladi ne obstaja; kože ne more hraniti s »hranilno« kremo, pravilno ne hranimo in v znotraj.

Vidimo, da ima tudi sam podlaga določen učinek in je ta dovolj za nego mlađe zahtevne kože. Tradicionalne niške kreme so lahko prav bre kot izdelki zvenečih sščeče ovojnine. Kolekce tljivo kožo imajo običajno ceno, ker je izdelava bre pomožnih snovi težja. Pogledali smo v lonček zato da bi vi naslednje na lonček ali na škatlico, se nahaja. Dobra kozmetika vsebnost učinkovin, stavin podlage ali ki bi utegnile povrniti učinke. Zmeraj se vprašaj, notri in ali moja koža to res buje. Poiščite odgovore glede nege, primerne vaše kože!

VLADKA ČAHUK VAL

V soboto, 14. marca, ob 19.30 v športni dvorani osnovne šole v Gornji Radgoni

ZAIGRAJMO
IN ZAPOJMO
PO
DOMAČE

Radio Murski val 94,6 Mhz srednji val 648 kHz

NAJ
RADIO 97

Voditelj:

GEZA
FARKAŠ

Ivica Šerfezi, Ivo Godnič, Brendi, Korado, Šaleški fantje, Dolores, Pajdaša, Manja Šalamun, Nova legija, Zlatko Dobrič, Pištek, Sergeja Sukič, Miran, Štrk, Štajerski potepuhi, učenci osnovne šole

Vsak obiskovalec
dobi kaseto.

Družabne igre
z nagradami.

Predprodaja vstopnic v Mercatorjevi trgovini Marjanca v Gornji Radgoni, Marketu Mura Apače in Vrelcu Radenci

- Euro Design Apače
- Murales Ljutomer
- Radgonske gorice
- Pomurska Banka
- Občina Gornja Radgona

Glavni pokrovitelji:

med zvezdami

OVEN

Ona: Bolje bo, da ne razmišljaš o maščevanju, saj je trenutek primernejši za pomiritev. Proti koncu tedna bo prišla v položaj, ko se bo potrebno odločiti o velikih stvareh.

On: Jutranji pozdrav neznane lepote ti bo ponovno vrnil samozavest in utrdil prepričanje, da vendarle ni vse tako črno. Toda nikar ne pričakuj preveč, ampak se na srečo navajaj postopoma. Prihodnost je vsekakor tvoja.

BIK

Ona: Bodi iskrena in si ne zidaj gradov v oblakih, saj se le-ti lahko hitro podrejo. In nikar ne zavračaj vse krivde na svojega partnerja, saj se mu lahko dobro zameriš. Poskrbi raje za svoje zdravje.

On: Postavi si si previsoke cilje in za njihovo uresničenje bo potrebna dobršna mera truda in predvsem realnosti. Nova ljubezen te bo popolnoma očarala, po drugi strani pa prinesla kopico problemov.

DVOJČKA

Ona: Dogajale se ti bodo nenavadne, vendar prav prijetne in zanimive stvari. S partnerjem boš imela v začetku nekaj težav, pozneje pa bosta vendarle uspešno ugotovili skupne interese. Z denarjem pa nikar ne razmetavaj!

On: Navdušenje te bo zaneslo na povsem negotova pota, a se bo vse skupaj izteklo na najboljši možen način. Poslovni uspehi se bodo pokazali malo kasneje, vendar se ti tudi sedaj ni potrebno prav nič bati.

RAK

Ona: Nepričakovana ponudba ti bo prinesla zeleno samozavest, ostalo pa bo odprto vprašanje, ali se ti vse skupaj sploh splača. Glede obveznosti ti ne bi škodilo več resnega pristopa pri reševanju le-teh.

On: Postopoma se boš sicer umiril, vendar to ne bo tako zabavno, kot pa si si predstavljaj. Še vedno pa si nisi uspel razjasniti, ali je bila storjena napaka na tvoji strani ali pa ti jo je kdo podtaknil.

LEV

Ona: Ponujena pomoč ti bo prišla še kako prav, saj ti bo veliko pomagala pri tvojih ljubezenskih načrtih. Vendar pa bo bolje, če boš obdržal bistro glavo, prevroča čustva lahko vse skupaj samo pokvarijo.

On: Začel boš premišljevat na povsem nov način, kar te bo privedlo do prav osupljivih rezultatov. Toda nikar ne stoj odprtih ust, ampak zagrizi v vabo, dokler je še topla. Nekdo se bo opekel, toda to vsekakor ne boš ti.

DEVICA

Ona: Doletela te bo pravcata histerija, ki bo v tesni zvezi s tvojim nekdanjim prijateljem. Pomiri se in trenčno razmisli o vseh morebitnih posledicah ter se šele nato dokončno odloči. Vsekakor ti ne bo lahko.

On: Ko boš blizu zmagi, se je boš skoraj ustrašil. Nikar ne omahuj - vse to si si zaslužil, in to več kot pošteno. Tako boš imel sedaj več časa zase in za svoje načrte, ki so vse prej kot skromni ...

TEHTNICA

Ona: Nekaj noči ne boš imela pravega spanca, saj pod pepelom preteklosti še vedno nekaj skriva. Prijatelj te bodo sicer povabili na zabavo, konec tedna preživela na povsem drugačen način.

On: Dosegel boš tisto, kar si že dolgo želel. Ti bo prinesel poslovni uspeh ugoden razpoloženju ljubezenskem področju, ki si ga zadnje čase premozanemarjal. Bo pa sedaj zato lepše.

ŠKORPIJON

Ona: Poležavanje v prijateljski družbi se bo sprotaj v pravo zabavo in kaj hitro se boš zavedel, da je nekoliko predaleč. Zjutraj bo ob tebi bil prostor, kot je bil že nekoč ...

On: Poslovni uspehi so ti odprli mnoga vrata. O nekih si nekoč mislil, da bodo ostala za vedno zaprta. Potrudi se obdržati trenutni življenjski ritam, saj obeta kopica prav zanimivih doživetij. Danes ti bo vseeno.

STRELEC

Ona: Nikar ne pričakuj spremembo prek noči, ampak se še bolj zagrizi v uresničitev svojih želja. Če kaj tedna se ti bo nenadejano nasmešnila sreča, omogočila velik met, vsaj kar se tiče ljubezni.

On: Z močno voljo lahko narediš preveliko svojem poslovnem kot tudi ljubezenskem. Presenetil te bo obisk starega prijatelja, ki ti bo prinesel še presenetljivejše novice.

KOZOROG

Ona: V neki zadevi se nikar ne izmikaj, ampak postopaj vztrajati do konca. Prijatelj ti bo vendar bo s tem mnenjem ostal popolnoma zvest. Kasneje ti bo predlagal pomiritev.

On: O mnogočem si imel prav, toda sedaj ni več bi opozarjal na svojo nezmisljivost. Za neko stvar kasneje še žal, vendar ne kaže postaviti kocko le zato, da bi dobil nekaj, kar ti pozna goče sploh ne bo všeč.

VODNAR

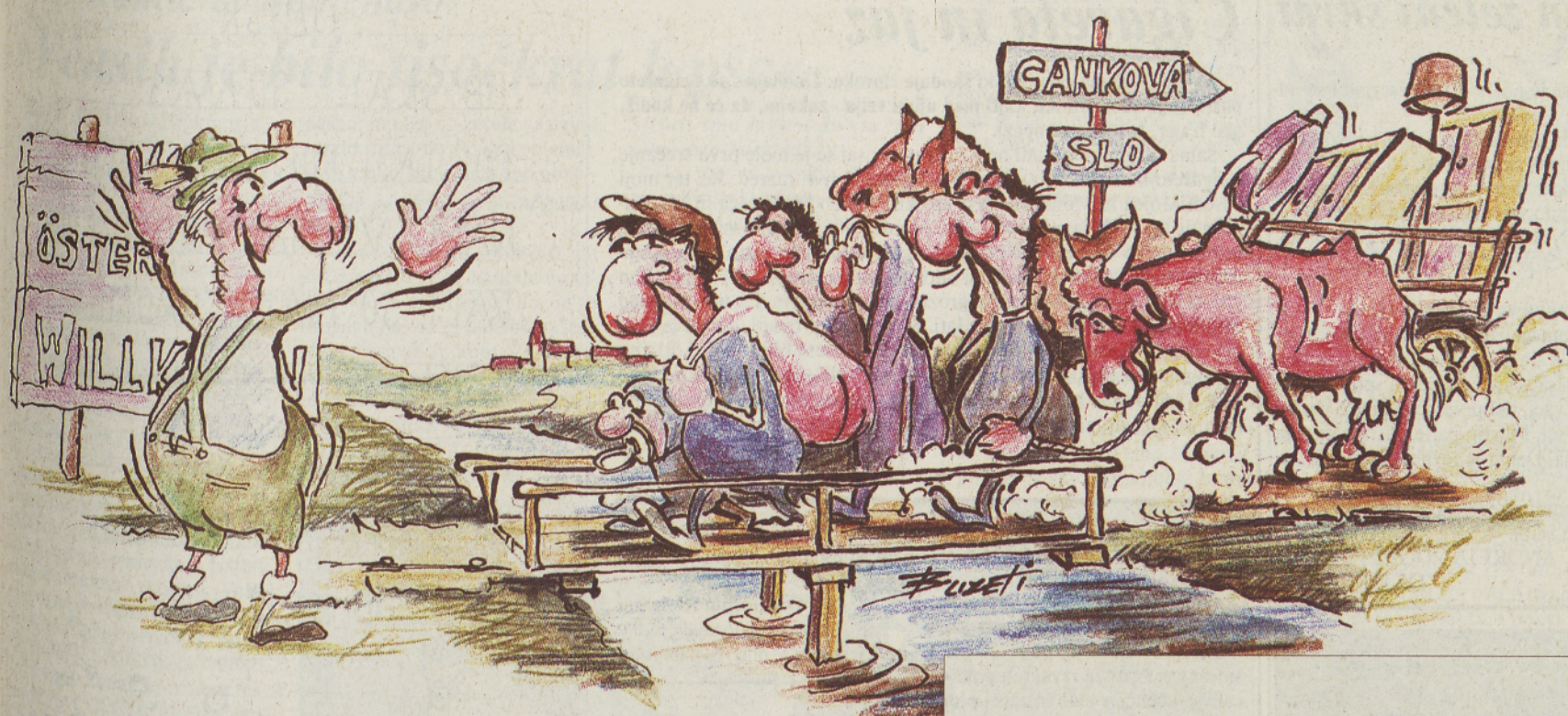
Ona: Hititi na poti v službo, na poti domov, na poti trgovino, na koncu pa vendarle na postojni umiri se in naredi nekaj zase in za svojega prijatelja, na katerega si v zadnjem času zabila.

On: Razveselil se boš prijateljske pozornosti, boš pozneje pričakoval veliko več, vlna dati. Da bi si pridobil naklonjenost so ti ni potrebno razmetavati denarja.

RIBI

Ona: Ker si si premalo prizadevala, si izgubila tistega, kar ti je veliko pomenilo. Toda nika delaj užaljeno, temveč se raje posveti prihodnosti, ki ti jo prinese še kaj lepšega.

On: Ko se boš odločal med poslovno ljubeznijo, se bo tvoja odločitev naglila na slovnosti. Je že tako, da imaš rad predvsem stabilnost, za drugo pa boš poskrbel kaj pozneje.

Obljubljena dežela

Kot smo izvedeli iz zaupnih virov, se zaradi zavlačevanja pri ustanavljanju novih občin Cankovčani že odpravljajo v obljubljeno deželo (Spremljavo jim bo trobental njihov voljeni poslanec news) Karikatura: BUZETI

Rekordna štiri

V štirih letih je državnemu zboru vendarle uspelo sprejeti nov policijski zakon (Poslanci bodo zahtevali dodatek za vožnjo s taksijem news)

Kmetijsko-gozdarska zbornica

Brata Podobnik si ustvarjata svojo kapitalsko bazo (Kmete bosta ožela news)

Györeka v svoje vrste

Iz podvodnih virov SDS smo izvedeli, da bodo v svoje vrste znova sprejeli izpljunjenega Györeka news

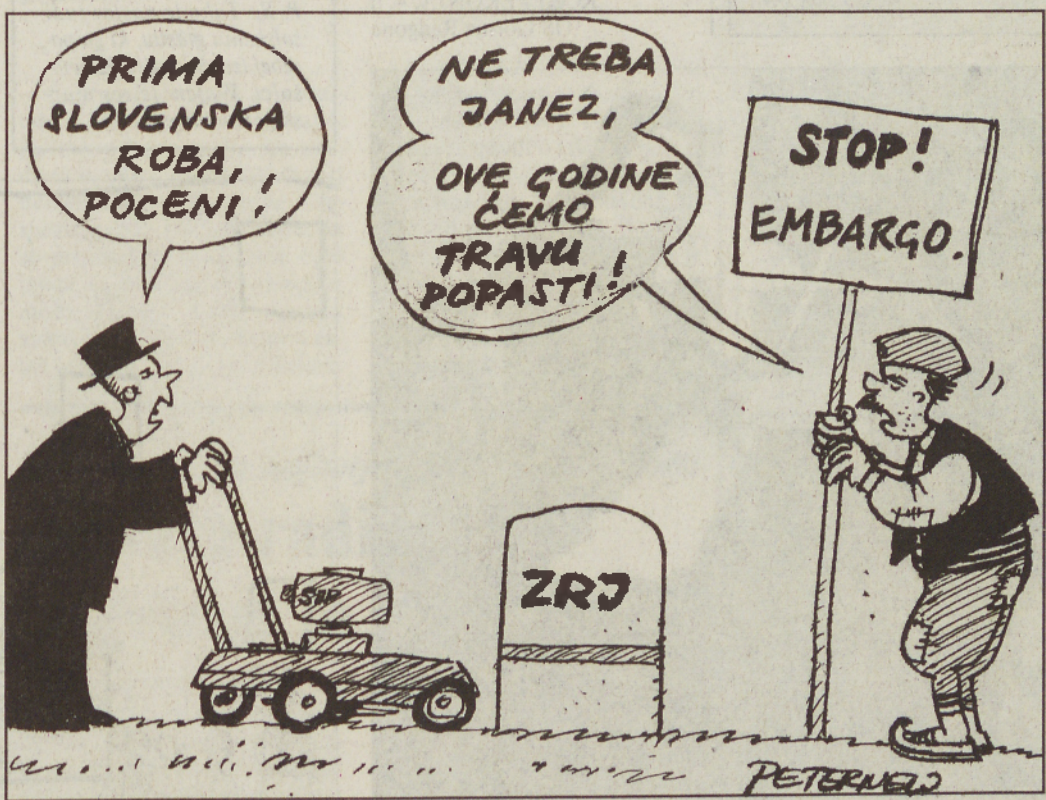
Vrline

Največja vrlina prihodnjega obrambnega ministra Alojza Krapeža je, da je šele tri mesece v vrstah SLS news

Lojze in Borut

Borut: Jah, Lojze, tvoji so bolj ortodoksni kot moji ...

Drnovšek popustil

Janez Drnovšek je pristal, da se Cerkev vrnejo gozdovi v naravi (Na stara leta bi rad gobaril news)

Španske počitnice

Slovenska vojska se je odpravila na vojaške vaje v Španijo (Tam bodo ostali, dokler ne bo dokončno odšel Tit news)

klasični strešnik

mere: 330 x 420 mm, teža 4,5 kg
poraba: približno 10 kosov na m²

132,00/kos

Z Merkurjevo kartico zaupanja se ceneje:

pri nakupu do 37 kosov	132,00/kos
od 38 do 757 kosov	126,70/kos
od 758 do 2.272 kosov	125,40/kos
od 2.273 do 3.787 kosov	124,10/kos
od 3.788 do 5.303 kosov	122,80/kos

večja količina - ugodnejša cena

Pod varno streho bo vsak dom toplejši

Obiščite Merkurjev trgovski center:

TC MERKUR

Obrtniška ulica 39, Murska Sobota
tel.: 069 31 788

Količine so omejene!

Martin Krpan in zeleni škrat

(Domišljjski spis)

Ko je Martin Krpan dobil denar, se je poslovil od cesarja in se odpravil domov.

Moral je potovati več dni. Prvi dan je bil zelo vesel ob misli, da se bo končno spet vrnil k domačim. Ampak drugo jutro, ko se je zbudil, nikjer ni bilo denarja. Iskal ga je in iskal, vendar ga ni našel. Potem pa je zagledal pod posteljo izgubljeno kapo zelenega škrate. Takoj je vedel, kdo ima denar in kam je odšel. Nekaj metrov vstran ga je našel. Zgrabil ga je za lase in ga vprašal:

«Kje je denar?»

Škrat je zajokal: »Ne vem, med potjo sem ga izgubil!»

Martin mu je zapovedal, naj mu pomaga iskati in mu obljubil polovico denarja. Škrat se je strinjal. Iskala sta do poznega večera, vendar ga še vedno nista našla. In potem ... Škrat se je nenadoma spotaknil, in prav tam je ležal denar. Martin ga je vzel, dal polovico škratu, potem pa šel dalje. Škrat je bil tega zelo vesel. Martin pa je mislil samo na dom. Čez nekaj dni je bil končno doma. Denar je razdelil družinam, ki so ga najbolj potrebovale.

Martin Krpan pa je bil tudi brez denarja srečen, kajti ravnal se je po pregovoru, da sreča velja več kot kup zlata.

ANDREJA VOGRINČIČ, 6. b
OŠ II M. Sobota

NAŠI ZMAJI - Pri ročnodelskem krožku smo izdelali zmaje. Res so lepi! Tudi spuščali smo jih. Zelo lepo so leteli s svojimi pisanimi barvami in dolgim repom. Pa tudi fotografirali so se z nami.

KLAUDIJA TRATNJEK, 4. a
OŠ Bakovci

Moj Romi

Doma imamo zelo živahnega psa. Prinesel ga je Rom, zato smo mu dali ime Romi. Vsak dan ne strpno čaka, da greva na sprehod. Kadar pridem iz šole, začne lajati. Potem ko naredim domačo nalogo, grem po Romija in odpravim se na sprehod.

Nekoč je Romi zagledal srne. Začel me je vleči tako močno, da sem padel. Zgrabil sem vrstico in ga ježno vlekel proti domu.

MATJAŽ RAJŠP, 2. raz.
Podružnična OŠ Pertoča

Dan žena

Osmi marec je dan žena, dan vseh mamic in deklet. Vsaka v roki nosi cvet, vsaka srečno se smehlja.

Jaz se tudi veselim, vendar hkrati si želim, da imeli bi ob letu dan žena po celem svetu.

MARTINA VOHAR, 4. a
OŠ Bakovci

Cigareta in jaz

Kajenje je slaba razvada, ki škoduje človeku. Dandanes se s cigareto postavljajo že najstniki, kajti med njimi velja »zakon«, da če ne kadiš, nisi frajer, te nihče ne opazi.

Sama ne kadim in tudi ne nameravam, saj se je moje prvo srečanje s cigareto končalo zelo slabo. Obiskovala sem 4. razred. Jaz ter moji sosedi Mojca in Monika smo se splazile v sobo Mojčinega in Monikinega dedka, ki je ravno takrat spal. Monika mu je potihoma vzela cigareto in stekle smo ven. Prva je prižgala cigareto Monika, nato jaz in nazadnje še Mojca. Njima začuda ni bilo nič, jaz pa sem že po prvem vdihu začela bruhati in potem me je grozno zbolela glava. Po tistem dolgo nisem mogla cigarete niti pogledati. Moram pa priznati, da me je pozneje včasih le zamikalo, predvsem takrat, ko sem bila v dobri družbi, da bi malo potegnila. No, uspela sem reči »NE« in upam, da bo tako tudi v prihodnje. kajti cigareta ti skrajša življenje za nekaj let. Želim, da bi se tudi drugi, predvsem mladi, spametovali in prenehali kaditi.

JASMINA ČERNELA, 8. a
OŠ Bogojina

Smešna šola

Nekega dne, ko sem prišel v šolo, se je zgodilo nekaj čudnega. Učitelji so nam pripovedovali smešnice. Nato je ravnatelj poklical vse učence v avlo in začel plešati, za njim pa so zaplesali še drugi učitelji in učiteljice. Pri telovadbi smo namesto prevalov in drugih vaj lenarili. Pri glasbeni uri nam je učiteljica pela, mi pa smo jo poslušali. Pri matematiki smo mi dajali učiteljici naloge, ona pa je morala računati.

Ob koncu pouka nam je učiteljica dejala, da so nam pripravili en smešen dan v šoli.

KLEMEN POKRIVAC, 4. d
OŠ Gornja Radgona

P. S.: Če se je to dogajalo tudi v resnici, potem je bilo res imenitno!

Vijolica

Doma imamo več vrst vijolic. Rasejo na oknu v kuhinji. So bele, roza in lisaste barve. Meni so najbolj všeč lisaste. V lončku, polnem zemlje, požene vijolica korenine. Nad zemljo ima steblo, liste in cvetove. Vijolice ne smemo zalivati po listih, ampak spodaj v posodo. Zalivamo jo enkrat tedensko. Ko je lonček premajhen, vijolice presadimo v večjo posodo. Mama dela to pri nas vsako pomlad. Pri tem jo rada opazujem.

Ko sem bila majhna, sem utrčala mami cvet. Ona me je opozorila, da tega ne smem delati.

MARTINA SMEJ, 3. raz.
OŠ Odranci

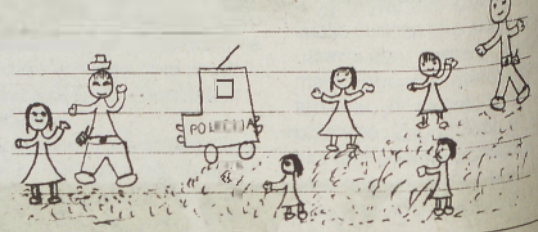
Piflarček

Piflarček dobro se uči, vedno pri knjigah sedi. V šoli vedno vse ve, kakor da leksikon je. Tudi računati zna, in to za dva. Piflarček bo profesor postal in veliko kontrol bo zadal.

TINA FICKO, 5. a
OŠ Tišina

P. S.: Tako je naslov tudi šolskemu glasilu, ki ga posebej izdajajo tišinski petošolci. V njem je res marsikaj zanimivega.

OBISK
OBISKALI SO NAS
POLICAJI. POKAZALI SO
NAM VOZILO. PRIPVEDI
VALI SO NAM O PROMETU
REKLI SO NAM, DA GOSTA
NI IGRIŠČE.
EVA KRAVJEC, 1. b
OŠ KRIŽEVCI

Prova prleška P-prigoda

Prleki pripovljajo pojedino pa pokolejo pet predebelih picekof. Prvo posproviijo perje, potli pa pride pes pa posprovi pečeno piščetino. Prebrisani Prleki pokličejo policijo pa prijavijo požrešnega psa. Policaj pride pa pela psa po pločniki proti policiji. Pes potegne policajja, pa padneta pod potoče prehitrega poršerja. Prleki prestrašeni pobegnejo proti parki, pojedino pa preložijo.

P-prigodo pripravile:
MATEJA, ANITA in
KATARINA
OŠ Janka Ribiča Cezanjevci

Ljubezen

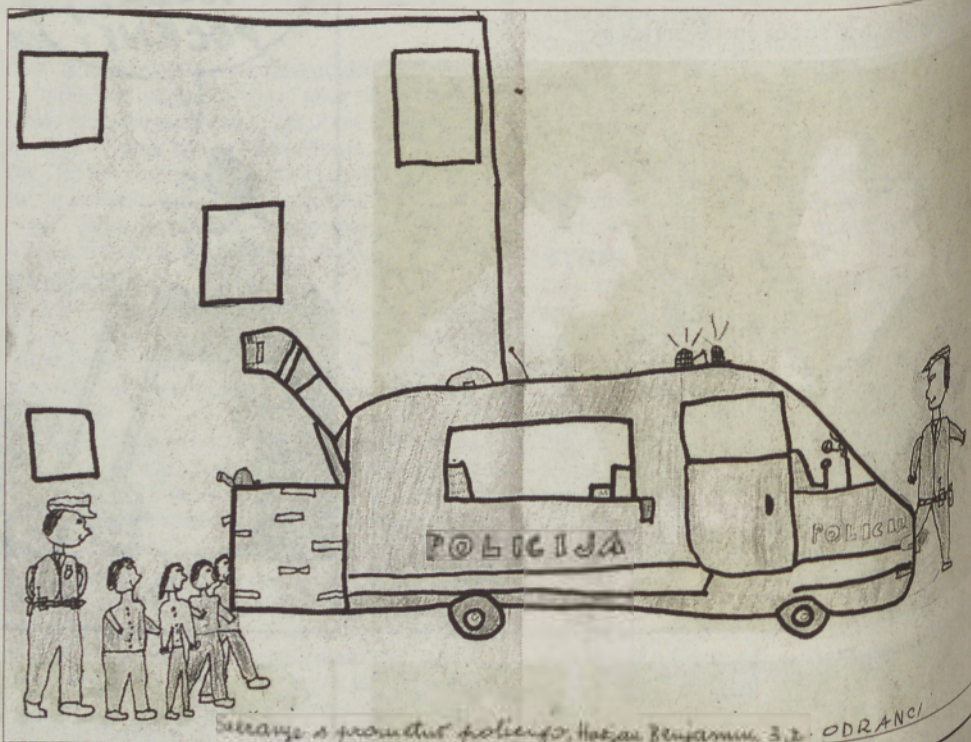
Ljubezen je sladka, a ni vedno gladka. Mislim nate, buljim vate, pišem zate, ker nora sem nate. V razredu te gledam in te vedno posnemam. Doma rišem srčke in pošiljam ti poljubčke. Ti me ne ljubiš in me ne snubiš. Jaz plesala bi s tabo, a ti nočeš z mano. Konec je vsega, adijo, dragi kolega!

DUANA, DORINA, INES in SAŠA
OŠ Svinjarski potok

Smeh iz šolskih klopi

V šoli smo se učili o vodi. Delali smo tudi poskuse. Nekega dne varišica vpraša: »Otroci, kako očistimo vodo?« Moj sošolec Miha odgovoril: »S tušem.« Vsi smo se smejali.

Učili smo se o vrstah povedi. Bilo je vprašanje: »Kako imenujemo povedi, kjer je na koncu vprašaj?« Mihec odgovoril: »Vprašanje.« »Kako pa imenujemo povedi, kjer je na koncu pika?« Spet Miha odgovoril: »Pikaste.« In bilo je polno pikastega smeha. DENIS HAMLER, 4. b
Podružnična OŠ Dobrova

Stran s prometno policijo, Hozan Benjamin, 3. b, ODRANCI

Tudi v župnijskem vrteu Lavra v M. Soboti so namenili posebno pozornost praznovanju slovenskega kulturnega praznika. Pripravili so pester in zanimiv enourni program, v katerem so nastopili otroci, vzgojiteljice in njihovi starši. Le-ti so še posebej presenetili z lutkovno igrico Pod medvedovim klobukom. Vzgojiteljice pa so predstavile še načine, kako lahko sami naredimo lutke iz čisto vsakdanjih predmetov.

Ali veste?

(Pokrovitelj nagradnega kviza je Knjižarna in papirnica DOBRA KNJIGA M. Sobota; nagrade pošiljamo po pošti!)

Vprašanje št. 25 se je glasilo, ali veste, katera država je osvojila največ medalj na olimpijskih igrah na Japonskem. Prejeli smo kar precej pravih odgovorov, in sicer, da je bila to Nemčija (12 zlatih, 9 srebrnih in 8 bronastih); največ sreče pri zbiranju pa je imela Milena Dominič iz Rakičana (Jezere 19). Čestitamo!

KUPON št. 27 - ALI VESTE?

Ali veste, v katerem evropskem mestu je največ mostov in kanalov? Odgovore zbiramo najkasneje do 17. marca. K našemu naslovu pripišite še geslo »ALI VESTE«.

Riše in piše: Peter Nelj

Duet Rumič in Remenarov

»Včasih je bilo tisočkrat lepše«

Kaj poslušamo v Prekmurju? Lahko bi rekli, da vse, kar se pošisa tudi po preostali Sloveniji in v tujini. Ampak nekaj posebnega pa je glasbo, ki se še danes bolj kot v večjih krajih in mestih prepeva po vasi, ob različnih priložnostih in veselih dogodkih. In kaj poslušajo in kaj radi prepevajo Prekmurci? Pogovarjali smo se z duetom Rumič in Remenarov, ki prepevata skladbe, ki so odsev tiste glasbe, ki si jo danes ljudje želijo in z njo čutijo. Glasba, ki je odsev zgodovine in ljudskosti. Glasbenika sta izdala že drugo kaseto, prva sta prodala v 1500 izvodih, druga kak je inda fajn bila pa je zaenkrat izšla v nakladi tisočih izvodov. Tako smo se na predstavitvi kasete pogovarjali z glasbenikoma, pogovor pa je žal nekoliko izgubil svojo barvitost zaradi prevoda prekmurščine v slovenščino. Ampak dejstvo je, da se tudi prekmurskih pesmi ne da prevajati.

Lahko poveste najprej nekaj besed o prvi drugi kaseti? »Na drugi kaseti so povsem drugačne pesmi kot na prvi. Prej bile madžarske in bolj domače, bolj po »indasnjem«, sedaj pa sta na kaseto uvrstila tudi take, ki jih radi poslušajo mlajši. Torej so mnoge bolj ljubezenske.«

Kako dolgo že skupaj pojeta? »Že zelo dolgo, več kot dvajset let skupaj nastopava. Skupaj pa sva prepevala že v 60. letih. Dve leti pa nekoliko intenzivneje, saj sva v tem času posnela dve kaseti. Velik del sva igrala ob kakšnih domačih praznikih, na jožefovo, na borovih gostovanjih. Predvsem pa so naju poklicali, ko so potrebovali kakšno manjšo skupino, saj na takih zabavah pogosto ni prostora za celo skupino. Tega je bilo včasih zelo veliko.«

Ali imeli nekoč več priložnosti za tiste, ki jih imate danes? »Včasih smo veliko več hoteli, ampak tudi po tem, ko sva izdala kaseto, torej v zadnjem času, nam je zelo veliko kličejo na nastope. Lahko poveva, da imava v mesec ali dva vnaprej vse zasedeno.«

Zakaj je, da sta šele pri teh letih začela izdajati kasete, hoditi po koncertih? »Veste, po 45. letu so zelo mla izvajali t. i. prekmurske pesmi. Slovenci so bolj preplavili Aysebi in Slaki. To naju je vzpodbudilo, da sva se odločila, da bova bolj promovirala prekmursko

glasbo, in tako so začele nastajati kasete. In če bo šlo vse po sreči, bova vsako leto izdala eno novo.«

Od kje pa ideja, da bosta izdala kaseto?

»Domači so se spomnili, da sva zaigrala in se naučila že toliko pesmi, da bi lepo bilo, če že drugega ne, da bi kakšno kaseto izdala vsaj za spomin. Potem pa so nama mnogi pomagali in kasete je bila zunaj. Nato pa so naju začeli klicati iz vsega Prekmurja. Ampak midva nisva taka, da bi lahko ves večer igrala na poroki.

Slišali smo lahko, da sta tudi sama avtorja skladb?

»Ja, največ je najinih pesmi. Melodije so že znane, besedila pa sama pripiševa, in to oba.«

O čem najraje »popevate«?

»Največ o tem, kako je bilo nekoč lepo in kako smo hodili po vasi pet.«

No in kako je bilo nekoč?

»Joj, seveda, kak je »inda fajn bilau«. Joj, kako je takrat, ko smo bili še dečki, »fajn bilo«. Vsak večer smo šli po vasi in prepevali.

Tega več ne zmoreva, raje igrava na proslavah ali kakšnih koncertih, kjer je več nastopajočih.«

Katere prekmurske pesmi pa imata najraje?

»Nama so všeč vse. Ljudje pa imajo vedno tudi svoje želje, mnogi imajo radi takšne bolj hecne.«

Nista samo pevca, hkrati tudi zabavata ljudi?

»Ja, seveda. Prepričana sva, da je dobro, če med glasbo povemo še kaj smešnega. Rada kaj malo tako poveva, kakšne šale, najboljše so tiste o ženskah. Ja, veste, midva imava ženske raje kot moške.« (Potem se je slišal dolg navihavanje smeha.)

Pojete tudi v Madžarsčini?

»Ja, tudi. Dobila sva tudi že nekaj pripomb, zakaj na novi kaseti ni več toliko madžarskih skladb. Naši ljudje zelo radi poslušajo madžarsko glasbo. Obljubila sva, da bodo na naslednji kaseti spet madžarske skladbe.«

smela ven na cesto kakor danes. V tistih časih je lahko samo okno odprla, pa še takrat je mama vpila, naj ga zapre, in jo podila stran. Potem smo spet šli k drugi hiši, kjer je stanovala kakšna punca. In tako smo prepevali pozno v noč.«

Ali danes kaj pogrešate tiste čase?

»Stotisočkrat je bilo takrat lepše. Pa smo slabše živeli, ni bilo televizije, ne radia ... Včasih so tudi kakšni iz druge vasi prišli k nam prepevat. To se je tako lepo slišalo po vasi, ko so prihajali, tako od daleč.«

Pa ste vsak večer hodili »vogledi«?

»Vsak večer, čeprav smo doma končali z delom ob 21. uri ali pa še kasneje. Malo smo se umili, potem pa smo do polnoči hodili

Tam, kjer je bila kakšna punca, tam smo pod oknom ostali nekoliko dlje časa ali pa smo se usedli v kakšen »šanece« in prepevali dve, tudi tri ure. Ja, nekoč punca ni

po vasi, potem pa okrog 3. ure zjutraj že šli kosit. (Smeh) Tako smo bili utrujeni, da smo spali, ko smo šli po poti. Ja, »istina«.«

Besedilo in fotografija: ANRR

Novice od tu ... in tam

Ena najlepših in najpostavnejših slovenskih pevk bo prav kmalu postala mamica. Marta Zore, ki ji še vneta raste trebušček, bo namreč čez nekaj mesecev povila potencialnega glasbenika. Ali je punčka ali fantek, se še ve, kdor koli pa je že, je ves čas sodeloval pri snemanju in nastajanju novega albuma.

Čeprav Evrovizija ni ravno odsev najkakovostnejše glasbe, pa ima vendarle toliko prestiža, da se marsikateri glasbenik želi udeležiti tega tekmovanja. Glasbeniki gredo celo daleč, da so pripravljani spremeniti celo imidž, da se prilagodijo trendom mode. To pa je potem pogosto videti tako, kot da bi kakšen ekost iz Burkine Faso vozil slalom.

Michaelu Jacksonu vse bolj kot na glasbenem področju uspeva v rubrikah trača. Tokrat so se mediji razpisali o izhlapevanju z njegovega nekoč polnega bančnega računa. Dajo pa tudi vedeti, da si je vrli glasbenik omislil način, kako ga bo pokrtil. Ponovno se je začel videvati s svojo nekdanjo ženo Liso Marie Presley, ki je po očetu podedovala lepe denarce. Kako smo hudobni!

Jazz & Blues

Jimmy Rogers 1924-1997

Jimmy Rogers je bil pionir čikaškega bluesa. Umrl je decembra lanskega leta v Chicagu, star je bil trideset let.

Rodil se je kot James A. Lane v mestu Ruleville v Missisipiju. Kot otrok je že obvladal igranje ustne harmonike, s šestnajstimi leti pa je nastopal kot kitarist s takrat zelo slavnim Littleom Walterjem Jacobsonom. Leta 1954 se je preselil v Chicago. V nekem studiu je srečal svojega bratranca Muddya Watersa in se pridružil njegovi skupini kot ritem kitarist. To so bila tudi Jimmyjeva najplodnejša leta. Vendar pa je poleg sodelovanja z Watersom deloval tudi samostojno. Pod vodstvom Jacobsa je izdal leta 1947 svojo prvo samostojno ploščo. V petdesetih letih pa sta oba nastopala skupaj z Watersom. V tem obdobju je napisal tudi nekaj skladb, ki danes veljajo za klasike bluesa, kot so That's All Right, Walking By Myself, Ludella in Chicago Bound.

V sredini petdesetih let se je naveličal glasbenega posla in igrac okoli njega in zapustil glasbeno sceno. Šestdeseta leta je preživel predvsem kot poslovnež, saj je kupil nekaj butikov na zahodni strani Amerike, vlagal pa je tudi v podjetja s taksiji in poslovne zgradbe.

V sedemdesetih letih pa se je ponovno vrnil k bluesu in nastopanju. Ta leta je predvsem preživel na nastopih po Evropi. Konec osemdesetih let pa je zaznamovalo predvsem sodelovanje z Rolling Stonesi in Ericom Claptonom. Tik pred smrtjo so pri založbi Chess/MCA, za katero je nekoč snemal, izdali kolekcijo njegovih skladb pod naslovom Jimmy Rogers - The Complete Chess Recordings.

Akustični basist Charlie Haden že kar nekaj let kraljuje na vseh mogočih jazz lestvicah kot najbolj kreativen basist, zato je tudi vsaka nova plošča zelo pričakovana. Nedavno sta izšli dve njegovi plošči z enakim naslovom The Montreale Tapes. Gre za posnetke iz leta 1989, ko je imel Charlie Haden osem zdaj že legendarnih koncertov na Montreal Jazz Festu. Na obeh ploščah sodeluje poleg Charlieja kot bobnar njegov stari znanec Paul Motian, kot pianista pa se predstavljata izredni kubanec Gonzalo Rubalcaba in Geri Allen.

Trobentač Tom Harrell velja za pravega čudaka na današnji jazz sceni. Njegova dela praviloma ocenjujejo z genialno. Njegov najnovejši izdelek nosi naslov Tom Harrell - Performing Live (RCA Victor). Posnetki so nastali od 3. do 8. marca lanskega leta v Newyorškem klubu Village Vanguard. Kot gostujoči glasbeniki se predstavljajo violinistka Regina Carter, basist Andy Gonzalez, bobnar Leon Parker, pianist Danilo Perez, saksofonista Dewey Redman in David Sanchez in kitarist Mike Stern. IZTOK R.

Glasbene lestvice

MURSKO IN SEDEM TUJIH SKLADB NA MURSKEM VALU: N S T S N M V
1. TURNER - Natalie imitirala
2. TOMMY LEE - NEVER LIES - Sheryl Crow
3. TWO PER CENT - ICH LEBE - Fur Sie - Andrea Bocelli & Judy Weiss
4. TO MAKE YOU FEEL MY LOVE - Billy Joel
5. VETTER - Cheryl
6. MY HEART WILL GO ON - Celine Dion
7. CORDELLA VITA - CAN'T STOP THINKING OF YOU - Eros Ramazzotti & Tina Turner
PREDLOGI:
FROZEN - Madonna
WHY HAVE ANGELS DENIED YOU - Alannah Myles
EVERY STEP OF THE WAY - Catu

LESTVICA SLOVENSKE ZABAVNE GLASBE: 7 VELIČASTNIH
1. LUDJI ME NEŽNO - Erhan Filser in Andreja Zakonjšek
2. TITANIC LIUBEZNI - Simona Vadoš
3. VSEMI SE JAVIJO DOPOVEM - Dominik Kozanč
4. OMIJATIKA - TARA ROK
5. KAN BOVOVA SLEBOJ - VS Paterik
6. NALIN SE VANA - MAMA
7. SVET SE SPREMINJA - Zasavci

PREDLOGI:
PISTI CASU ČAS - Geran in Vlado Čadež
POVEJ MI ZAKAJ - Mamo Zore
NEKAT U SALAT - Kontrabant

LESTVICA NARODNOZABAVNE GLASBE: S KRŠČAKOM, CEKRON PA Z MARELOF
1. KA, OVI SVET BREZ MUŽNE - Zlatko
2. MAMA - Ans. Ljubička
3. MENT - Ans. Ljubička
4. JOVALIŠ TEBI - Stijer Kovaci
5. OČER - Stijer Kovaci
6. CE HO SLO PO SREČ - Zasavci
7. NE ROJINI UPANJA - Ans.

PREDLOGI:
KAR LASTOVKE GNEZDOJO - Ans. Franca Miheliča
ZLATI CASI - Maki kvintet z Bracom Korunom
TINI ŽELJE - Celik

izdane kasete pošljite do petrika, 19. marca 1998, na naslov: Murski val, Liso anekta Novaka 13, 9000 Murska Sobota, za glasbene lestvice.

Kupon št. 11

Glasbeni za sklatbo - tuja
narodnozabavna
me in primak ter naslov:

MUSIC
S-H-O-P

TeVe VIKTORJI '97

Ime in priimek: _____
Oddaja: _____
Moj naslov: _____

Radio VIKTORJI '97

Ime in priimek: _____
Oddaja: _____
Moj naslov: _____

Glasba VIKTORJI '97

Ime in priimek: _____
Oddaja: _____
Moj naslov: _____

Glasbena uganka

Tako kot ste nas tokrat zasuli z dopisnicami, nas že dolgo niste. Nagrado prejme Tadej Mesarič, Cven 2b, 9240 Ljutomer. Čestitamo! Novo vprašanje se glasi:

Pri kateri znani skupini je nekoč pel Vili Resnik?

Odgovor:

Kupon št. 72

Odgovore pošljite do 20. marca 1998 na naš naslov: Vestnik, Ulica arhitekta Novaka 13, 9000 Murska Sobota, s pripisom: Na glasbeni sceni! Zelo veseli pa bomo tudi vseh vaših pripomb, želja in predlogov!

MURSKO - MORSKI VAL s turistično agencijo RELAX iz Murske Sobotice postavlja v vsaki sredini večerni oddaji od 21.45 do 22.45 nagradno vprašanje.

Tokratno se glasi:
Najvišja gora v Afriki?

ODGOVOR:

Odgovore pošljite najkasneje do 14. marca 1998 na naš naslov: Murski val, za oddajo MURSKO-MORSKI VAL, Ulica arhitekta Novaka 13, 9000 Murska Sobota. NAGRADA: Prvomajski Relaxov klub v Novigradu.

KUPON ŠT. 54!

Prodajni center AGRO*MA Ljutomer
z ekskluzivno ponudbo traktorjev **GOLDONI**

Vsi tipi traktorjev moči od 22 do 72 KM vedno v ponudbi. Izredna moč, uporabnost in okretnost z varnostjo združene v enem stroju.

Sledimo evropskim trendom na področju razvoja pogonskih strojev, priključkov za obdelavo tal in škroplilne tehnike. Tudi zato je vedno več članov kluba Goldoni!

Prodajalec proizvodov proizvajalca Agroruše iz Ruš s popolno ponudbo. Nova »zelena trgovina« s kompletno ponudbo sredstev za zaščito rastlin, semen in gnojil.

Naj bo zelena trgovina tudi vaša trgovina!

Raziskave

Travno-deteljne in travne mešanice IV

Primerjava pridelka sušine, hranilne vrednosti in vsebnosti elementov v suhi snovi med travno-deteljnimi in travnimi mešanicami

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Tudi koeficienti variabilnosti povedo, da so obstajale velike razlike v vsebnosti surovih beljakovin. Se najmanjšo variabilnost v vsebnosti surovih beljakovin smo dosegali z mešanico K2, in sicer v pov-

prečju 29.0 %, medtem ko sta mešanici K0 in K1 dosegali za vsebnost surovih beljakovin vrednosti med 35.0 in 36.0 %.

V vsebnosti surove vlaknine kakor tudi MJ NEL med proučevanimi TM na lažjih tleh ni bilo bistvene razlike.

Med proučevanimi TM so obstajale razlike v vsebnosti kalcija in fosforja.

Kemične analize sušine TM na težjih tleh so pokazale (pregledni-

Mešanica	Odkos	L E T A								
		1			2			Povprečja		
		SB	SVI	NEL	SB	SVI	NEL	SB	SVI	NEL
K 0	1	12.0	16	7.3	8.8	31	5.0	10.4	23	6.1
	2	10.0	31	7.0	10.5	22	5.3	10.2	26	6.1
	3	10.2	27	6.0	10.0	21	5.4	10.1	24	5.7
	4	15.5	22	6.4				15.5	22	6.4
	Povp	11.9	24	6.7	9.7	25	5.2	10.8	24	6.0
K 1	1	14.0	20	8.9	8.0	32	5.0	11.0	26	6.9
	2	11.9	31	7.3	11.3	21	4.9	11.6	26	6.1
	3	11.4	27	6.0	10.2	22	5.0	10.8	24	5.5
	4	15.0	22	6.6				15.0	22	6.6
	Povp	13.0	25	7.2	9.8	25	5.0	11.4	24	6.3
K 2	1	12.8	19	8.6	9.0	27	5.4	10.7	23	7.0
	2	11.9	30	7.2	13.0	19	5.5	12.4	24	6.3
	3	11.9	28	6.2	12.0	17	5.2	11.9	22	5.7
	4	15.5	22	6.6				15.5	22	6.6
	Povp	13.0	25	7.1	11.3	21	5.4	12.1	23	6.4

Preglednica 5: Vsebnost surovih beljakovin in surove vlaknine v odstotkih ter MJ NEL v MJ v sušini TM (travnih mešanic) na lažjih tleh.

Mešanica	Odkos	L E T A								
		Težja tla			Lažja tla					
		Ca	P	Povprečje	Ca	P	Povprečje	Ca	P	Povprečje
K 0	1	5.0	4.1	5.1	4.3	5.0	4.2	5.2	3.2	3.8
	2	4.7	3.7	3.3	2.9	4.0	3.3	5.8	2.6	5.7
	3	3.6	3.4	7.3	3.7	5.4	3.5	5.8	2.8	5.3
	4	6.8	4.3			6.8	4.3	9.4	3.0	
	Povp	5.0	3.9	4.2	3.6	5.3	3.8	6.5	2.9	4.9
K 1	1	4.9	3.8	5.7	4.2	5.3	4.0	5.6	4.0	4.7
	2	4.4	3.5	6.2	3.4	5.3	3.4	5.3	2.9	6.0
	3	3.0	3.1	5.4	2.9	4.2	3.0	5.7	2.8	5.9
	4	7.1	4.2			7.1	4.2	9.4	3.2	
	Povp	4.8	3.6	5.8	3.3	5.5	3.6	6.5	3.2	5.5
K 2	1	4.6	3.8	6.4	4.0	5.5	3.9	5.3	3.6	4.7
	2	4.9	4.0	5.8	3.9	5.3	3.9	6.5	3.0	6.7
	3	3.2	3.0	6.3	2.9	4.7	2.9	7.0	3.1	6.5
	4	7.9	4.2			7.9	4.2	9.0	3.2	
	Povp	5.1	3.7	6.2	3.6	5.8	3.7	6.9	3.2	5.9

Preglednica 6: Vsebnost kalcija in fosforja v suhi snovi TM (travnih mešanic) na lažjih in težjih tleh

ca 6), da je sušina v povprečju vsebovala za 22 % več fosforja in za 16 % manj kalcija kot sušina enakih mešanic na lažjih tleh.

Tudi za TM je bilo značilno, da je pridelok sušine na težjih tleh vseboval ožje razmerje med kal-

cijskega in fosforja, saj je sušina v skupnem povprečju vsebovala za 23 % več fosforja kot sušina enakih mešanic na lažjih tleh.

Pridelek sušine TM pa so vsebovali na težjih tleh za 13 % več surovih beljakovin kot na lažjih tleh, in sicer 13.1 % na težjih in 11.9 % na lažjih tleh.

3. Na težjih tleh je sušina TM vsebovala v skupnem povprečju za 23 % več fosforja kot sušina enakih mešanic na lažjih tleh (težja tla 3.8 g/kg SS, lažja tla 2.9 g/kg SS), medtem ko ni bilo nobene razlike v vsebnosti kalcija med težjimi in lažjimi tlemi (3.7 g/kg SS; 6.2 g/kg SS).

TM so vsebovale na težjih tleh sušini za 22 % več fosforja kot sušina enakih mešanic na lažjih tleh, sicer 3.7 g/kg SS na težjih tleh, 3.0 g/kg SS na lažjih tleh. Vsebnost kalcija pa se je v sušini TM na lažjih tleh povečala za 16 % (sušina na lažjih tleh 6.5 g/kg SS kalcija, na težjih tleh samo 5.5 g/kg SS).

4. Med proučevanimi TM pa ni bilo nekih bistvenih razlik v vsebnosti surove vlaknine in MJ NEL.

5. Rezultati poskusa ne kažejo, da obstajajo razlike v pridelku sušine ter v vsebnosti hranilnih snovi na različnih tleh. Dejstvo je, da je pridelava ter specifičnosti upoštevati pri pridelavi sušine za živino. Mag. STANKO KAPUN, strokovnjak za travništvo in pridelavo krmne sušine.

Potrebam prilagojeno gnojenje ozimnih žit z dušikom

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

V tej fazi je potrebna dobra preskrba z vodo in zadostna prehrana zlasti z dušikom in kalijem. Dušik vpliva na vzdrževanje primerne bujnosti posevka in intenzivnost asimilacije ter na tvorbo beljakovin, kalij pa omogoča oblikovanje endosperma v zrnju in hiter pretok asimilatov iz listov in plev v zrnje. Vsi naštetih dejavniki vplivajo tudi na podaljšanje faze polnjenja zrnja in povečanje tisočrnske mase.

Ker pa se dušik, posebno rastlinam dostopna nitratna oblika, lahko ob večjih odmerkih hitro izpere v podtalje – zunaj območja korenin – in postane za rastlino nedostopen, poleg tega pa lahko onesnaži talno vodo, moramo z njim gnojiti racionalno glede na lastnosti tal in fazo razvoja žit.

naslednjih gnojil: KAN, NPK-starterje NPK 20-8-6, NPK 22-6-6, NPK 15-15-15 ali gnojevko 15-20 m³/ha. Največji učinek in izkoristek gnojeve dosegamo z uporabo vlečnih cevi, ki so pritrjene na cisterno in s katerimi se gnojivka enakomerno razporeja med vrste posevka.

Izravnavanje potreb spomladanskega gnojenja z N

Prvo spomladansko dognojevanje opravimo najprej na posevkih, ki so poškodovani, redki in slabo razviti. Tu je pomembno predvsem to, da ukrepamo čim hitreje, takoj, ko se začne vegetacija. Za dognojevanje uporabimo gnojila s poudarkom na dušiku. Čimprej in z večjo količino dušika dognojimo posevke, ki so slabo razviti, redki, poškodovani in posejani na slabše rodovitnih tleh in površinah, ki v kolobarju niso bogato gnojene z organskimi gnojili. Goste in bujne posevke na rodovitnih tleh dognojimo z manjšo količino dušika ali razdelimo zgodnje spomladansko dognojevanje na dva obroka. Za prvo dognojevanje priporočamo 40–80 kg/ha čistega dušika za pšenico in 30–70 kg/ha za ječmen in rž. Za dognojevanje uporabimo eno od

Metode za prognozo gnojenja z dušikom

Natančne odmerke dušika za prvo dognojevanje lahko določimo na podlagi N₂ analize tal. Vzorčimo tik preden dognojimo, konec februarja ali na začetku marca, ko tla niso več zamrznjena. Vzorce iz treh globin 0–30, 30–60 in 60–90 cm v hladnem stanju (v hladilni torbi) odnesemo v laboratorij, kjer ugotovijo zalogo mineralnega dušika (NO₃-N + NH₄-N) v kgN/ha. To zalogo N odštejemo od ciljne količine N (120 kg N/ha) in dobimo potrebni obrok N za prvo spomladansko dognojevanje.

V poskusih v Rakičanu smo z gnojilnimi obroki dušika za prvo dognojevanje pšenice, določenih na podlagi vsebnosti mineralnega dušika v tleh, dosegli optimalne pridelke. Z manjšimi odmerki so bili pridelki bistveno skromnejši, z večjimi odmerki pa ni bilo mo-

goče bistveno povečati pridelka. Rezultati raziskave nakazujejo, da je analiza tal z metodo N₂ možna dobra podlaga za določanje optimalnih obrovkov dušika za prvo dognojevanje pšenice ob koncu zime. Za doseganje optimalnih pridelkov pšenice so odločilni dovolj veliki obroki dušika za prvo dognojevanje.

Ozimna rž

Rž je med prvim žiti najskromnejša glede klimatskih in talnih zahtev. Ustrezajo ji lahka, pečena in peščeno ilovnata tla. Na težjih s hranili in humusom bogatih tleh rada poleže. Prenese bolj kislota tla kot pšenica. Optimalna kislost tal je pH 5–6. Rž v primerjavi s pšenico hitreje raste. Ima močnejši koreninski sistem, bolje prenaša sušo in izrablja hranilne snovi iz tal, predvsem fosfor iz težko topnih fosfatov. Odporna je na nizke temperature. Njiva pa mora biti tudi dovolj velika, da se lahko vsak dan ob cvetenju ustvari dovolj velik oblak cvetnega prahu za opravevanje.

Gnojimo ji tako kot pšenici, vendar zaradi nižjega pridelka zrna z nižjimi odmerki. Z dušikom dognojimo 30 do 50 kg N/ha zelo zgodaj spomladi ob začetku rasti. Ob bilčenju je lahko odmerek nekoliko večji, 40–60 kgN/ha.

Tritikala

Na območjih, ki so manj primerna za pridelovanje pšenice, predvsem pa na živinorejskih kmetijah z veliko gnojivke, si tritikala z visokim pridelkom beljakovin in ugodno aminokislinsko sestavo utira pot v pridelavi kot krmno žito. Glede gnojenja ima enake potrebe kot rž, po mnenju nekaterih avtorjev je pozno dognojevanje z 20–30 kg N/ha uspešno za pridelok in kakovost zrnja.

Ozimni ječmen

Ima enake zahteve in potrebe po hranilih kot ozimna pšenica. Gnojenje prilagodimo rastišču, sorti in pričakovanemu pridelku. Na slabših rastiščih je potrebno gnojenje ob setvi tudi z dušikom (tako kot pri pšenici). Dognojevanje z N spomladi prilagajamo fenofazi razvoja in stanju posevka, predvsem gostoti. Za prvo spomladansko dognojevanje ob kolenčenju uporabimo 50–70 kg N/ha, in sicer tem pozneje, čim

gostejši je posevek.

Jari ječmen

Predsetveno gnojimo z P in K in z dušikom 60–80 kg N/ha za krmni ječmen, katerega pa po potrebi dognojimo pred klasičenjem s 30–40 kg N/ha.

Jara pšenica

Ima enake potrebe po hranilih kot ozimna, s tem da odmerkov dušika ne delimo, ampak ga damo večino (60–80 kg N/ha) v obliki NPK ob setvi in po potrebi (glede na stanje posevka ali na podlagi nitratnega testa in drugih meritev N v rastlini ali tleh) dognojimo pred klasičenjem (v fazi zastavice) s 30–40 kg/ha, tako pač v praksi. Nekateri nemški avtorji pa dokazujejo, da do začetka razraščanja zadostuje 20–30 kg/ha N in je boljše deliti odmerek ob setvi 80 kg/ha N na 40 + 40.

Pira

Ponekod se pira (Triticum spelta L., dinkel) vrača v pridelavo kot specialiteta za mlevske izdelke. Na ugodnih legah dosega pridelok 45–65 dt/ha zrnja s pleva. Hösel navaja, da 10 dt/ha zrnja s pleva odvzame 23 kg N, 8 kg P₂O₅, 6 kg K₂O, 3 kg MgO in 1 kg CaO. V osnovi gnojimo s PK tako kot druga žita, z dušikom pa

glede na potrebe in ali meritve z 80–100 kg/ha deljeno na 2–3 obroke.

Oves

Odvino od dostopnosti in sproščanja hranil iz tal potrebuje oves 50–80 kg/ha N ob setvi, glede na to, da ga sejemo zelo zgodaj spomladi, dobro je čim prej, kar je mogoče, da se dobro razraste in lahko formira (odvisno od tipa in sorte) 450–550 latov. Pri dobri oskrbi z vodo je uspešno drugo dognojevanje z N v fazi štirih listov, v sušnih razmerah počakamo do bilčenja. Pozno dognojevanje pred latenjem (v fazi zastavice) imajo radi gosti posevki, ker poveča pridelok in vsebnost beljakovin zrnja. Pri redkih posevkih pa se lahko zgodi, da pri poznem dognojevanju z N oves odžene pozneje.

ZITA FLISAR NOVAK

Turnišče: cene pujskov

Ponudba pujskov na sejmju v Turnišču je bila prejšnji četrtek skromna, saj je bilo naprodaj le 17 živali, starih do 10 tednov in težkih okoli 20 kilogramov. Za par je bilo potrebno odšteti od 16.000 do 17.000 tolarjev, stnike pa je zamenjalo 12 živali. Sejem se pričinja ob 6. uri.

Predavanja kmetijsko svetovalne službe za Pomurje

- 13. 3. 1998 ob 18.00 bo na Osnovni šoli Kapela kviz Mladi in kmetijstvo.
- 14. 3. 1998 ob 18.00 bo v dvorani kulturnega doma v Veliki Polani kviz Mladi in kmetijstvo.
- 14. 3. 1998 ob 18.00 bo na Ivancih predavanje Vzgoja in nega okenskega in balkonskega cvetja, Ureditev dvorišča, Barbara Pintarič, inž. agr., Anica Petrovič, inž. agr.
- 17. 3. 1998 ob 9.00 bo v Gornji Radgoni, gasilski dom, predavanje Spomladansko krmljenje govedi, Janez Lebar, dipl. inž. agr., Jože Puhan, dipl. inž. agr.
- 17. 3. 1998 ob 19.00 bo v Moščancih predavanje Zelenjavni vrt, Ivanka Donko, inž. agr.
- 17. 3. 1998 ob 9.00 bo v Pincih v prostorih vaškega doma predavanje Ureditev dvorišča, Ivanka Donko, inž. agr.
- 20. 3. 1998 ob 18.00 bo na Osnovni šoli v Stročki vasi uri kviz Mladi in kmetijstvo.

KMETOVALCI, POZOR!

Kovašтво Prelog Mlojz s.p.

IZDELOVANJE KMETIJSKE MEHANIZACIJE
Frana Kovačiča 10, 9241 Veržej, tel.: (069) 87 463

ZLOŽLJIVI HIDRAVLICNI IN NAVADNI PREDSETVENIKI do 5 m delovne širine (ježi, valji)

PODRAHLJAJI Z VALJI
ZLOŽLJIVI OKOPALNIKI za sladkorno peso z diski ali zavesicami
OKOPALNIKI za koruzo z dognojevalno napravo
KOMBINIRANE BRANE
KLINASTE BRANE tri-, štiri- in petdelne
REZERVOARJI ZA KURILNO OLJE
DRUGI IZDELKI PO NAROČILU

Priporočamo...

Obdelovanje zemlje - kako, kdaj, koliko

Toliko, kot je nujno potrebno, vendar najmanj, kar je mogoče

V svojem učinku so tesno povezani: obdelovanje zemlje, kolo-bar in gnojenje. Način obdelave tal prilagodimo pedoklimatskim in edafskim razmeram, vrsti in lastnostim tal, poljščinam v kolo-barju, načinu gospodarjenja in reševanju akutnih težav (erozija, zbitost, upadanje rodovitnosti, pleveli, bolezn, škodljivci, propadanje strukture ...)

V poljedelski praksi se danes srečujemo z različnimi načini obdelovanja zemlje:

- konvencionalna obdelava (plug, brana ... sejalnica),
- konzervirajoča - poenostavljena obdelava (brez pluga),
- skratna setev.

V praksi je najbolj primerna izmena konvencionalne in bolj ali manj poenostavljene obdelave. Osnovni namen obdelave tal je povečanje rodovitnosti - biološko intenziviranje - povečanje rodovitnosti tal. Obdelovalna tla lahko aktiviramo:

- biološko (koreninska masa, krmne rastline in podor, talna favna, humus),
- mekanično (obdelovalni stroji in priključki),
- kemično (kalci, fosfor ... mineralna gnojila).

Spremembe in vrstni red načinov obdelovanja zemlje

vrsta	»danes«	»jutri«	»po jutrišnjem«
1	M	K	B
2	B	K	M
3	K	B	M

Kdaj lahko oranje opustimo?

Pravna setev je smiselna samo tedaj, v takem kraju in na takih obdelavah, ko se oranje opravlja plug na obdelanem polju ni potrebno, če delo pluga lahko nadomesti drugi stroj, oziroma priključek, kemični ali biološki postopek, ki nam omogoča izogibanje negativnim posledicam oranja (erozija, plaziranje ...).

Oranje je ekonomski in tehnični razlogi dajejo prednost nekemu drugemu postopku v nadozvejo za oranje. Oranje ni potrebno, če je zemlja po spravilu pridelka predhodne seje dovolj rahla, ni zapleveljena in je dobro založena s hranili. Zbitost tal je potrebno obdelati s plugom ali grebačom, v pravilnem vrstnem redu po opravilu rastline: križnice, lucerna, črna detelja, bob, oves ...

Strojni krožek

Strojni krožek je organizirana oblika medsosedske pomoči. Je prostovoljno združenje kmetov nekega območja na društveni osnovi.

Člani krožka ponudijo proste stroje in stroje, ki jih uporabljajo na svojih kmetijah, drugim članom. Lastnik stroja opravlja storitve drugim članom, za kar dobi plačilo po cenah, ki so jih soglasno določili. Plačila so predhodno dogovorjena. Plačilni povelji so gotovinski ali brezgotovinski preko banke (v prihodnje).

Strojni krožki so organizirani kot združenja (društva). Delovno strojno krožko usmerja osnovni namen združenja članov v društvo, saj so namenjeni sodelovanju in izmenjavi informacij, ne pa izkoriščanju (pobliževanju) dohodkov v strojni krožki.

Krožek vodi in odgovarja za njegovo delo upravni odbor, ki ga vodi predsednik, ki je tudi predstavnik krožka. Posredovanje storitev in organizacija dela opravlja vodja krožka.

Namen ustanavljanja strojnih krožkov

Glavni cilj je povečanje rabe in zmanjševanje stroškov uporabe kmetijskih mehanizacij. Kmetje, ki imajo stroje, se te stroje izmenjujejo in tako zmanjšajo

Intenzivno obdelovanje - oranje vsako leto ni potrebno:

- če pusti posevek čisto nezapleveljeno njivo, biološko rahlo, v dobrem strukturnem stanju in če lahko v enem prehodu pripravimo setvišče,
- kadar bi z obračanjem zemlje spravili na površje več plevelnega semena, kot ga je v globini 0-10 cm,
- kadar so tla plitva, rahla, in če so podvržena eroziji ali zaskorjenju ter v primeru, kadar je poznejše delovanje herbicida v zgornjem sloju še mogoče.

Pri direktni setvi moramo vsake 2-4 leta njivo preorati ali enkrat 15-25 cm globoko obdelati z grebačem. Direktno setev lahko opravimo le na peščenih in humusnih tleh, povsod drugod je potrebno zemljo bolj ali manj rahljati. Direktna setev je primerna za strnine, oljnice, za stročnice le na peščenih in humusnih tleh, za sladkorno peso in krompir je potrebno njivo preorati. Za direktno setev so primerne tiste sorte, ki lahko manjšo gostoto nadomestijo z večjim številom zrn in večjo absolutno maso zrnja. Primerni predpoveški so vse listanke, ki tla obogatijo s koreninjem (biološko obdelovanje zemlje) in katerih nadzemni deli dopolnjujejo organsko gnojenje.

»Kemija« - mineralna gnojila, herbicidi, fungicidi in insekticidi lahko nadomestijo manjkajoče efekte tistih opravil, ki smo jih pri reducirani obdelavi, poenostavljenem kolobarju in enostranskem gnojenju izpustili. Pri poenostavljenem kolobarju in obdelavi moramo intenzivneje uporabljati »kemijo«. Meje takega poenostavljanja so odvisne od kraja, časa in ekonomičnosti ter ekološko povezane obremenitve okolja s temi sredstvi.

Obdelava tal po letnih časih

POLETJE
Značilnosti: Presnova v zemlji se upočasnjuje, rastline dozorevajo (razen okopavin). Tla preidejo oz. bi bil nakup neracionalen zaradi majhne rabe stroja.

Ukrepi: Plitva obdelava, da preprečimo izsuševanje tal. Na težkih neprepustnih tleh obdelamo globoko (zimsko brazdo prestavimo v

poletje) in posejemo rastline z globokim koreninskim sistemom, da učvrstijo zrahljana tla.

JESEN
Značilnosti: Intenzivnejša presnova v zemlji, žetveni ostanki se razkrajajo, tvori se humus. Na prepustnih tleh brez zelene odeje pride do izpiranja mineralov K, Ca in N-nitratov.

Ukrepi: Ko se zemlja nekoliko ohladi, vdelaemo rastlinske ostanke in rastline za podor plitvo v tla. Opravimo jesensko oranje.

ZIMA
Značilnosti: Zamrzovanje, preperavanje tal, tvorba sekundarnih mineralov glin.

Ukrepi: Zimske počitek tal.

POMLAD
Značilnosti: Intenzivna presnova in mineralizacija v tleh, intenzivna rast rastlin in asimilacija.

Ukrepi: Ohranjanje zimske vlage, prekinjanje kapilarnosti (ne tlačimo s težkimi stroji).

Spomladanska priprava tal za setev

Za spomladansko setev je dobro zorati zemljo že jeseni. Zorana zemlja je sposobna zadržati več zime vlage. Zimske mraz brazdo tudi dovolj dobro zdrobi, spodnji del živice in ornice se sklene in nasiti z vodo. Če si hočemo prihraniti spomladansko obdelavo tal, moramo opraviti jesensko oranje zelo skrbno. Na težkih tleh, kjer zmrzal ne seže globoko v tla, je boljše brazdo že jeseni ali pa dovolj zgodaj spomladi zravnavati (februaria ali v začetku marca) s klinasto ali žličasto brano. S to brano zravnavamo tudi vrhni del ornice, ki potem v preostanku zime ponovno premrzne in se zdrobi.

Na težkih glinasto-ilovnatih in zaglejenih tleh imamo nemalokrat probleme z vznikom koroze. Najpogostejši vzrok so hladna in zbita tla. Težka tla se spomladi počasi ogrevajo in ne omogočajo dovolj dobrega vznika in rasti koroze v prvih najbolj kritičnih tednih rasti. V takem primeru priporočamo jeseni plitvo oranje, da preprečimo rast plevelov in globoko oranje pred setvijo, tako se tla hitreje ogrejejo.

Spomladi orjemo tudi njive, ki so zasejane s prezimnimi dosevk. Na lahkih tleh naj bo oranje plitvo (15cm), drugače se lahko pojavi problem pomankanja vlage, na težjih zemljiščih naj bo globina oranja do globine ornice. Pred setvijo moramo tla skleniti s podbrazdom, to pa naredimo s krož-

no ali vrtavkasto brano, ki ji sledi predsetvenik. Spomladansko oranje opravimo le na zelo težkih tleh, ki se počasi ogrevajo, in na površinah s prezimnimi dosevk, na vseh drugih površinah pa je učinkovitejša zimsko brazda.

Globoko obdelavo moramo spomladi opuščati. Pri spomladanskem oranju spravljamo na površje plevelno seme, zapravljamo vlogo iz ornice in prekinjamo kapilarni sistem.

- Namen spomladanskega obdelovanja:
- ravnanje površine
 - priprava tal za setev
 - rahljanje tal
 - osušitev gornjega sloja ornice
 - zatiranje plevela

Spomladi moramo jesensko brazdo zapreti (zravnavati), da preprečimo izgubljanje vlage iz ornice in čezmerno izsušitev površinskega sloja. Brazdo lahko zapremo z vlačo, klinasto brano ali krožno brano. Katero orodje bomo izbrali, je odvisno predvsem od kvalitete oranja in lastnosti zemlje.

Zapiranje brazde spomladi ima več namenov

Izravna jesensko brazdo, uniči plevel, ki je vzklil jeseni in prek zime ni pozebel, razbije skorjo in napravi plitvo mrvino, ki preprečuje izgubo vode iz nižjih plasti. Zaradi prevodnosti toplote proti površini spodbudi plevelno seme, da zgodaj vzklji in ga pozneje z brano pred setvijo še lahko uničimo.

Za vlačo se zemlja rada zamaže po nalivih. Zato je za vlačo primer- no uporabiti še brano ali namesto vlačo samo brano. Lahke brane imajo isti namen kot vlača, to je, da se zemlja zgornj hitro osuši in omogoči zgodnjo setev.

Klinasta brana zadovoljivo rahlja in meša zemljo ter drobi grude, slabše pa poravnava zemljišče. Na lahkih tleh uporabljamo brano z ošiljenimi zobmi, medtem ko je za težka tla primerna klinasta brana z žličastimi zobmi, predvsem za rahljanje in drobljenje zbitih in zaskorjenih tal. Na nestrukturnih in izsušenih tleh pa uporabimo krožno brano, ki reže, meša, drobi in zgoščuje tla.

Pred spomladansko obdelavo potrosimo na brazdo mineralna gnojila, ki jih potem ob ravnanju - zapiranju brazde istočasno vdela- mo v tla. Tik pred setvijo pa opravimo t. i. predsetveno pripravo. Zemljo plitvo zrahljamo in zgostimo v globini setve. Za ta namen je najprimernejše orodje predsetvenik v kombinaciji lahkega grebača ali klinaste brane z valjastimi valji - mrvliniki. Valjaste brane naravnajo tako, da zgoščujejo zemljo na zeleni globini setve.

Valjasta brana s celorbimi poševnimi letvami je namenjena za obdelavo vseh vrst tal. Na težjih tleh boljše deluje valjasta brana z nazobčanimi letvami. Valjasta brana z žičastimi poševnimi letvami je namenjena za predsetveno obdelavo srednje težkih tal (dela do globine 3-5 cm).

Površinska obdelava ne sme biti pregloboka in ne preveč fina. Seme mora imeti trdo posteljo in mehko pokrivalo. Zato pa je potrebno, da združimo grebač, zobato in valjasto brano ter v enem obhodu opravimo pred setveno obdelavo.

Predsetvena priprava tal za jara žita: Pri jarem žitu se izogibajmo oranju spomladi, tla morajo biti sklenjena. Brazdo obdelamo s predsetvenikom: rahljamo do globine 4 do 5 cm, zgoščujemo pa v globini 2-3 cm.

Predsetvena priprava tal za koro- zuzo: Brazde grobo obdelamo s krožno brano že jeseni, če tla niso preveč mokra. S predsetvenikom rahljamo tla 5-8 cm globoko in zgoščujemo na 3-5 cm globoko. Korozi ustreza mrvčasta struktura s premerom talnih agregatov 0,5-2,5 cm.

Predsetvena priprava tal za krompir. Spomladi brazde obdelamo s predsetvenikom (kombinacija vzmetne in valjaste brane z nazobčanimi letvami). Brana naj grebe 10-12 cm globoko, valjčki pa zgoščujejo v globini 3-5 cm. Na srednjetežkih tleh lahko uporabimo namesto predsetvenika vrtavkasto brano, ki naj dela 12-14 cm globoko.

Povzeto iz Svetovalnega lista 3/93, Oranje, Tehnika oranja in rodovitnost tal, KSS, ŽVZ za Pomurje, avtorja: mag. Stane Klemenčič, Zita Flisar - Novak.

Pomladansko zatiranje plevelov v ozimnih žitih

Plevel je rastlina, ki negativno vpliva na pridelek žit. Pleveli odvzema-ajo kulturnim rastlinam svetlobo, prostor, vodo in hrano. Ker imajo večjo konkurenčno sposobnost, izpodrivajo kulturne rastline, zato je zatiranje plevelov upravičeno.

Tabela 1: Pregled herbicidov, dovoljenih za rabo v žitih v letu 1998

PHYTOFARMACEVTSKO SREDSTVO	ODMEREK na ha	ČAS RABE	ENOLET. PLEVELI	TRAJNI PLEVELI
(sklepnost) ANTEN DS (2,4-D + fluoreol)	2,5-3 l	1 2 3 4 5 6 7 8 široko ozko	DA	DA
ANTEN MPD (2,4-D + mekonop + fluoreol)	4,0 l		DA	DA
AXAL SUPER (MCPP + bromoksini + oksalini)	1,3-1,7 l		DA	DA
BASAGRAN 600 (bentazon)	3 l		DA	DA
BASAGRAN DP-P (bentazon + dikloroprop)	3,0 l		DA	DA
COUGAR (izoproturon + d,fluofenikan)	1,25-1,75 l		DA	DA
DEHERBAN A (2,4-D)	1,5-2,5 l		DA	DA
DEHERBAN COMBI-MD (2,4-D + MCP)	4 l		DA	DA
DICOFLOUT MP COMBI (MCPP + 2,4-D)	4 l		DA	DA
DICURAN 500 TEKOCI (diklorofen)	3,0-4,0 l		o	DA
DICURAN 80-WP (diklorofen)	2,0-3,0 l		o	DA
DICURAN FORTE 80-WP (diklorofen + trifluralin)	1,5-2,0 kg		DA	DA
DTOCID (2,4-D)	1,5-2,5 l		DA	DA
DUPLOSAN DP (dikloroprop)	2,5 l		DA	DA
DUPLOSAN KV (MCPP)	2 l		DA	o
GAL-TUM (dikloroprop + mekonop + MCP)	4 l		DA	DA
GRANSTAR (tribenzuron-metil)	15-20 g		DA	DA
HERBOCID (2,4-D)	1,5-2,5 l		DA	DA
LENTAGRAN WP (pendim)	3 l		DA	-
LENTAGRAN PLUS (pendim + olje rastl. porekla)	4,0 l		DA	-
OXYTRIL-M (MCPP + bromoksini + oksalini)	2,5-3 l		DA	DA
QUARTZ (diklorofenikan)	0,3-0,5 l		DA	o
QUARTZ SUPER (diklorofenikan)	2,5-3,5 l		DA	DA
RATIONAL-2,4 D (2,4-D)	1,5-2,5 l		DA	DA
SATIS 18 WP (triasulfuron + fluoreolifen-olil)	0,2 kg		DA	-
STARANE 250 (fluoreolifen)	0,6-1,2 l		DA	o
STARANE-M (fluoreolifen + MCP)	1,0-1,5 l		DA	-
STOPP 3-DE (pendim + olje rastl. porekla)	4,0 - 6,0 l		DA	DA
TOLCAN (izoproturon)	2,5-3,5 l		o	DA

možen čas rabe optimalen čas rabe
OPOMBE: DA je dobro delovanje, o je srednje delovanje, slabo ali brez delovanja.

Čas rabe: 1-faza kalitve, 2-vznik, 3-začetek razraščanja, 4-faza razraščanja, 5-faza razraščanja, 6-faza razraščanja, 7-konec razraščanja in 8-faza kalenčenja.

Pleveli so nezaželene rastline v poljščinah, ki znižujejo pridelek, negativno vplivajo na kvaliteto pridelka, zavzemajo podzemni in nadzemni prostor, odvzemajo zrak in svetlobo, porabijo ogromne količine vode, znižujejo temperaturo tal, izsušujejo tla, so gostitelji škodljivcev in žarišča rastlinskih bolezni ter porabijo ogromno hranilnih snovi, ki jih odvzemajo gojenim rastlinam. Uničevanje plevelov je danes nujni sestavni del vsake agrotehnike. V prvi vrsti je potrebno poznati plevela, ki se pojavljajo na naših površinah. Uničevanje je lahko mehansko ali kemično.

Kemično zatiranje je najpogostejši ukrep zatiranja plevelov. Sredstva, ki jih uporabljamo, se imenujejo herbicidi. Preden se odločimo za uporabo takega sredstva, moramo:

pregledati posevek, oceniti zapleveljenost, ugotoviti stanje posevka, gostoto, vitalnost posevka (ozdravstveno stanje), ugotoviti, kateri od plevelov so žitu lahko najbolj nevarni, ob tem določimo enega ali več dominantnih plevelov in se pri ukrepih po tem ravnamo, poznati moramo gospodarske pragove škodljivosti določenih plevelnih vrst, poznati moramo temperaturne pragove vznikanja plevelov in značilnosti posameznih herbicidov, predvsem za kateri plevel je kateri herbicid namenjen (tabela 1).

Gospodarski pragovi škodljivosti za plevel:

- njivni lisičji rep - 200 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- navadni srakoperec ali pavlica - 200 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- plazeča pimeca - 50 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- njivski osat - 15 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- plezajoča lakota ali smolenec - 5 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- kamilice - 40 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- dresni - 30 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- navadna zvezdica - 50 rastlin na 10 kvadratnih metrov
- jetičniki - 70 rastlin na 10 kvadratnih metrov.

Pri temperaturi **2-7 stopinj C** vznikajo: navadna zvezdica, njivska spominčica, prava kamilica, plezajoča lakota ali smolenec, bršljanolistni jetičnik, njivska vijolica.

Pri temperaturi **7-14 stopinj C** vznikajo: bela metlika (pravimo ji tudi loboda), srhkodlakavi ščir, drobnocvetni rogoviček, mrtva kopriva, navadni srakoperec (ali pavlica).

Pri temperaturi **15-25 stopinj C** vznikajo: krvava srakonja, sivozelena muhvič, navadna kostreba, mnogosemenska metlika.

Škropljenje mora biti opravljeno v brezvetrju, škroplilnica pa pravilno naravnana in testirana (ali ste že dali testirati svojo škroplilnico?).

Čas uporabe herbicida si izberemo glede na velikost plevelov, glede na plevelne vrste, ki so na naših površinah, glede na stanje posevka in glede na temperaturo. Pri stompu ne smejo prerasti kličnih listov, za cougar, quartz in dicuran forte 80 WP pa ne smejo imeti več kot štiri do šest listov. Satis 18 WP deluje tudi na enoletne širokolistne plevela, ki nimajo več kot 3-4 pare pravih listov. S temi sredstvi lahko škropimo zelo zgodaj spomladi. Pri dicuranu forte 80 WP, cougaru in quartzu lahko gremo na njivo že zelo zgodaj spomladi, celo v februarju in januarju, seveda odvisno od tega, kakšna je zima. Glede na letošnjo zimo je priporočljivo, da ta sredstva uporabimo prej, saj je plevelna flora že v taki razvojni fazi, da jo je potrebno uničiti. Glede na temperaturo ni nobenih omejitev, saj se nočne temperature več ne spuščajo pod -5 stopinj C. Ko bo posevek ozimnih žit prerasel površino in zemlja ne bo več vidna, je za ta sredstva uporaba že skoraj prepozna. Ta sredstva je v spomladanskem času potrebno uporabiti v fazi razraščanja žit, do drugega kolena žit. Pomankljivost spomladanskega škropljenja: zelo omejen čas uporabe, neugodne vremenske razmere, možnost zanašanja na sosednje rastline, sovpadanje z drugimi spomladanskimi deli, vznik plevelov glede na vremenske razmere, škropljenje zunaj optimalnega časa.

V fazi razraščanja žita, ko večina plevelov razvije več kot 3 pare pravih listov (pomembna je predvsem velikost plezajoče lakote), lahko uporabimo basagran DP-P, starane 250, starane M in granstar 75 DF. Omenjene pripravke lahko glede na plevelno stanje tudi kombiniramo. Pri uporabi teh pripravkov naj bo dnevna temperatura vsaj 8-10 °C, ponoči pa temperatura naj ne bi padla pod 0 °C. Ko se dnevne temperature dvignejo nad 10 °C, večina plevela vznikne in se razvije, žito pa gre h koncu razraščanja. Tedaj je primerno uporabiti dicofluid MP combi, aniten MPD, galium, oxytril M ali axal super. Ti pripravki dobro delujejo na širokolistne plevela, vključno s plezajočo lakoto, uporabimo pa jih lahko samo do konca razraščanja žit. Duplosan DP in duplosan KV lahko uporabimo samostojno, vendar ju je glede na plevelno floro, tako kot pripravke na podlagi 2,4-D, boljše uporabljati v kombinacijah z drugimi herbicidi.

Po koncu razraščanja žit, najkasneje pa do faze 1. kolena (EC 31), lahko še vedno uporabimo basagran DP-P, duplosan DP, duplosan KV in starane 250. Ker je škropljenje v tem času zaradi bujnosti večine posevkov manj učinkovito, naj bo škropljenje med kolencenjem izjema in ne pravilo. METKA BARBARIČ, dipl. inž. kmet., KSZ za Pomurje

PETEK 13. MAREC

TV SLOVENIJA 1

9.00 Jasno in glasno, kontaktna oddaja
9.45 Sledi, oddaja o ljubiteljski kulturi
10.05 Zenit
10.35 Pomagajmo si
11.00 Dokumentarne iveri
11.30 Opremljalke, ameriška nanizanka
12.05 Vrtnec rož, francoska nadaljevanka, 7/14
13.00 Poročila
14.45 Zgodbe iz školjke
15.15 Gledališka predstava, retrospektiva
16.20 Mostovi
17.00 Obzornik
17.10 Po Sloveniji
17.30 Lahkih nog naokrog
18.20 Novi raziskovalec, ameriška serija
19.10 Risanka
19.30 Dnevnik
20.00 Zrcalo tedna
20.15 Morana, slovenski film
22.00 Odmevi, vreme, šport
22.45 Charlie Grace, ameriška nanizanka
23.35 Zvezde ruskega baleta
0.35 Novi raziskovalec, ameriška serija

TV SLOVENIJA 2

9.00 Otroški svet, nanizanka
9.30 Trdno v sedlu, novozelandska nanizanka
9.55 Doktor Sylvestre, francoska nanizanka
10.45 Zlata šestdeseta
14.40 Lov za zakladom, francoski kviz
16.10 Sestre, ameriška nadaljevanka, 21/22
17.00 Pasje življenje, ameriška nanizanka
17.30 Wildbach, nemška nanizanka
18.25 Kolo sreče
18.55 SP v smučarskih skokih
21.30 Veliki mit in skrivnosti 20. stoletja
22.00 Kaspar Hauser II., nemški film
23.30 V dvomu, nemška nadaljevanka, 2/8

POP TV

7.00 Dobro jutro - 10.00 Senca - 11.00 Esmeralda - 12.00 Dinastija Monre - 13.00 POP kviz - 13.30 Na zdravje! - 14.00 Obalna straža - 15.00 Tarzan - 15.30 Senca - 16.30 Esmeralda - 17.30 POP kviz - 18.00 Roseanne - 18.30 Obalna straža ponoči - 19.20 Vreme - 19.30 24 ur - 20.00 Pva izdaja - 21.00 Dosjeji X - 22.00 Bele peščine, ameriški film - 0.00 Dama 2, erotični film - 2.00 24 ur

TV GAJBA

9.00 24 ur - 9.30 Borzni monitor - 15.00 Highlander - 16.00 Krila - 16.30 Taksi - 17.00 Supermanove dogodivščine - 18.00 Mamice - 18.30 Živa, regionalni program - 19.30 Zlatolaski - 20.00 Izbor filmske zvezde: Robin Williams (090 91 51), Billy Crystal (090 91 52), Steve Martin (090 91 53) - 22.00 M.A.S.H. - 23.00 Newyorška policija - 0.00 Živa

STUDIO AS

9.30 GNES - 10.00 MEHANIKA 1951 - 11.00 Risanka - 12.00 Videostrani - 16.00 GNES - 16.30 MEHANIKA 1951 - 17.30 Videostrani - 18.30 Risanka - 19.00 GNES informativna oddaja - 19.30 TV Dnevnik - 20.00 GNES - 20.30 TV PRODAJA - PATTY INTERNATIONAL oddaja v živo - 21.00 Videoboom 40 - 21.55 iz ZLTV Naj spot - 22.30 GNES - 23.00 Videotop - 23.45 Erotika - 01.00 Videostrani

IDEA TV - KANAL 10

8.00 Videostrani - 9.00 Borzni monitor - 10.00 Živa - 10.05 Svet mode - 10.30 Aktualno - 10.45 Intervju - 11.00 Borzni monitor - 13.30 Video strani - 15.00 TV Gajba - 18.30 Živa, regionalni program - 18.35 Mikrofon, odkrivanje glasbenih talentov - 19.00 Aktualno, informativna oddaja - 19.15 Tedenski komentar - 19.20 Napoved kulturnih in športnih dogodkov - 19.30 TV Gajba

TV HRVASKA 1

7.55 Poročila - 8.00 Dobro jutro - 10.00 Poročila - 10.05 Izobraževalni program - 11.30 Za otroke - 12.00 Dnevnik - 12.25 Rejec govodi, nadaljevanka, 35/130 - 13.15 New York, nadaljevanka, 22/352 - 13.40 Risanka - 14.00 Poročila - 14.05 Sinovi neviht - 15.10 Pol ure kulture - 15.40 Poročila - 15.45 Izobraževalni program - 17.00 Hrvatska danes - 18.00 Kolo sreče - 18.35 Govorimo o zdravju - 19.30 Dnevnik - 20.15 Sedem vrhov, potopisna serija - 20.50 Po naši lepi - 22.10 Opazovanja - 22.40 Tednik - 23.45 Oddelek za umore, nanizanka - 0.35 Ne izklaplaj, ameriški film - 2.05 Sedmi element - 2.55 Magija - 3.20 Koncert zabavne glasbe - 5.30 Človek slon, ameriški film

TV HRVASKA 2

15.30 Koledar - 15.40 Odkrito - 16.25 Za otroke - 17.05 Rejec govodi, nadaljevanka - 17.55 Izobraževalna oddaja - 18.25 Mojstrovine svetovnih muzejev - 18.35 Hugo - 19.00 Zupanijska panorama - 19.30 Dnevnik - 20.15 Serijski film - 21.05 Poročila - 21.20 Cosby Show - 21.50 Florida Straits, ameriški film - 23.30 Rušilna moč, ameriški film

TV MADŽARSKA 1

5.30 Vaška TV - 5.50 Sončni vzhod - 9.35 Vino in oblast, nanizanka - 10.05 Ponovitve - 11.10 Savannah, nanizanka - 12.00 Zvon, ura novic - 14.00 Peterica na otoku - 14.30 Naš Charley, nanizanka - 15.15 Risanka - 15.25 Pastir, mladinski film - 15.55 Za otroke - 16.30 Vesoljske igre - 17.00 Termometer - 17.15 Za upokojence - 17.45 Regionalni dnevnik - 18.05 Okno - 19.00 Marec 1848 - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Savannah - 20.45 Ekskluzivno - 21.10 Med pelimi očmi - 22.00 Aktualno - 22.30 Iščem moža za mojo ženo, nemški film - 0.00 Tako te ljubim, da bi te pojedel, angleški film - 1.30 Dnevnik

TV MADŽARSKA 2

6.00 Dnevnik - 6.15 Aktualno - 6.45 Od meje do meje - 7.00 Dnevnik - 7.15 Svet v slikah - 7.45 Od meje do meje - 8.00 Odprta univerza - 9.00 Zakladnica - 11.10 Slovite knjižnice - 11.50 Narodopisje - 12.00 Zvon, ura novic - 13.00 Vedno lepe melodije - 13.35 Pustite Robinsona, koprodukcijski film - 15.00 Repeta, izobraževalni program - 17.10 Ljudje v naravi - 18.00 Poli Tour - 18.30 Evropska galerija - 18.55 Pravljica - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Omama pustolovščine, nanizanka - 21.00 Madžarska hiša - 22.00 Marec 1848, Marijin dan, madžarski film - 23.50 Globoka voda

TV AVSTRIJA 1

6.10 Otroški program - 9.30 Obalna straža - 10.15 Policija iz Tolza - 11.45 Konfeti - 12.10 Majhni tujen Albert - 12.35 Pojoča družina Trapp - 12.55 Risanka - 14.50 MacGyver - 15.40 Zvezde steze

- 16.25 Obalna straža - 17.15 Vsi pod eno streho - 17.40 Glej, kdo tam razbija - 18.05 Roseanne - 18.30 Grozno prijazna družina - 19.00 Prijatelji - 19.30 Čas v sliki - 20.02 Šport - 20.15 Nekoč je bil umor, filmska komedija - 21.45 Usodna privlačnost, kriminalka - 23.25 Chucky 2 - moriška lutka je zopet tu, srhljivka - 0.45 Zmagovalec, film

TV AVSTRIJA 2

9.00 Poročila - 9.05 Dotik krzna, filmska komedija - 10.35 Bogati in lepi - 11.20 Dežela danes - 12.00 Poročila - 12.10 Vera - 13.00 Poročila - 13.10 Ljuba družina - 14.00 Lipova cesta - 14.30 Umor je njen konjiček - 15.15 Bogati in lepi - 16.00 Kraj srečanja zvezna dežela - 17.00 Poročila - 17.05 Dobrodošli v Avstriji - 19.00 Dežela danes - 19.30 Čas v sliki - 20.15 Primer za dva - 21.15 Žarišče - 22.10 Poročila - 22.35 Moderni časi - 23.05 Ljubzenska strast - 0.00 Čas v sliki - 0.30 Nor nate

3SAT

6.50 Sedem dni drugačne televizije - 7.00 Alpska panorama - 9.00 Čas v sliki - 9.05 Čas za kulturo - 9.45 Deželni magazin - 10.30 Gradbenik iz Odebrucha - 11.00 Dnevnik - 11.15 Srečanja - 12.00 Nočni studio - 13.00 Novo ... - 13.30 Borza - 14.00 Jazzopen Stuttgart '96 - 14.45 Šport pod drobnogledom - 15.15 Sasi pritiskajo - 15.45 Ljudje v Sune-Eggu - 16.45 Design - 17.30 Govorilna ura - 18.15 Polovnjak k umetnosti - 19.00 Danes - 19.20 Čas za kulturo - 20.00 Poročila - 20.15 Celebes - začarani otok - 21.00 Moja Praga - 21.30 Borza - 22.00 Zapiski iz tujine - 22.10 Poročila - 22.35 Prijateljstvo - 23.20 Vietnam: vojna in njene posledice - 1.05 Pogledi s strani - 1.10 Deset pred deseto - 2.15 Jazz: Joe Zawinul

SOBOTA 14. MAREC

TV SLOVENIJA 1

9.00 Čudežno mesto, musical
9.40 Risanka
9.50 Ministranti, nemški film
11.15 Koncert komornega godalnega orkestra
12.00 Tednik
13.00 Poročila
13.45 Čarobni šolski avtobus, risanka
14.15 Tekmovanje mladih baletnih pesalcev
15.20 Čudež v Morgan Creeku, ameriška komedija (č.-b.)
17.00 Obzornik
17.15 Naša pesem
17.50 Na vrtu
18.20 Človeška narava, ameriška serija
19.10 Risanka
19.30 Dnevnik
19.55 Utrip
20.10 Pravi biznis
21.10 Novice iz sveta razvedrila
21.40 Turistična oddaja
22.00 Kaj je tvoj strup?, avstralska serija
22.35 Poročila, vreme, šport
23.05 Capone za rešetkami, ameriški film
0.45 Na vrtu

TV SLOVENIJA 2

8.55 SP v alpskem smučanju, veleslalom (ž.), 1. tek
9.55 SP v alpskem smučanju, veleslalom (m.), 1. tek
11.00 Indaba, francoska nanizanka
11.25 Veleslalom (ž), 2. tek
12.25 Veleslalom (m), 2. tek
13.15 Teniški magazin
13.45 Tv-poper
14.45 Festival San Remo '98
16.10 Film
17.45 DP v nogometu, Primorje - HIT Gorica, Mura: SCT Olimpija, posnetek
19.30 Videoring
20.00 Navadni ljudje, ameriški film
22.05 Zaključni rez, angleška nadaljevanka, 2/4
22.55 V vrtincu
23.35 Sobotna noč

POP TV

8.00 Rožnati panter - 8.30 Iron man - 9.00 Bojevniki prihodnosti - 9.30 Gulverjeva potovanja, risana serija - 10.00 Vrnitev v prihodnost - 10.30 Mlajši brat - 11.00 Čmi vranec se vrača, mladinski film - 13.00 Morska deklica - 13.30 Odiseja, nanizanka - 14.00 Super POP - 15.30 Tekwar - 16.30 Highlander - 17.30 POP party - 18.30 Beverly Hills - 19.20 Vreme - 19.30 24 ur - 20.00 Sostanovalka, ameriški film - 22.00 Teksaški mož postave - 23.00 Pobesneli Max 3, avstralski film - 1.00 Playboy special - 2.00 24 ur

TV GAJBA

15.00 Ponovitev izbora filmske zvezde - 17.00 Šolska košarkarska liga - 18.00 Mamice - 18.30 Zapp, glasbena oddaja - 19.30 Zlatolaski - 20.00 General MacArthur, ameriški film - 22.00 Bruce proti Bilu, ameriški film - 0.00 Zapp

STUDIO AS

9.30 GNES - 10.00 TV PRODAJA - PATTY INTERNATIONAL - 10.30 Videoboom 40 - 11.25 Videotop - 12.00 Videostrani - 16.00 GNES - 16.30 TV PRODAJA - PATTY INTERNATIONAL - 17.00 Videoboom 40 - 17.55 Videostrani - 18.15 Videotop - 19.00 GNES informativna oddaja - 19.30 TV Dnevnik - 20.00 Utrip - 20.15 GNES - 20.45 FILM - 22.30 GNES - 23.00 Videostrani

IDEA TV - KANAL 10

9.00 Video strani - 10.00 Živa - 10.05 Mikrofon - 10.30 Aktualno - 10.45 Tedenski komentar - 10.50 Napoved kulturnih in športnih dogodkov - 11.00 Med našimi športniki: Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Murska Sobota - 11.30 Pregled dogodkov tedna - 12.30 Video strani - 15.00 TV Gajba - 18.30 Zapp, glasbena oddaja - 19.30 TV Gajba

TV HRVASKA 1

7.30 Opazovanja - 8.20 Koledar - 8.30 Poročila - 8.35 Power rangers - 9.00 Dobro jutro - 11.00 Za otroke - 12.00 Dnevnik - 12.25 Kmetijski nasveti - 13.00 Daleč od doma, avstralski film - 14.35 Poročila - 14.50 Briljantina - 15.35 Televizija o televiziji - 16.15 Dr. Quinnova, nanizanka - 17.00 Ganges - sveta reka, dokumentarna serija - 18.00 Muppet TV - 18.30 Kanjon nevarnih iger, otroška serija - 19.30 Dnevnik - 20.15 Freajack, ameriški film - 22.05 Opazovanja - 22.35 Forum - 23.20 Polnočna premiera: Ženska na begu - 2.30 Serija - 3.15 Ko živali napadajo, dokumentarni film - 4.00 Skrita kamera - 4.25 Koncert - 5.10 Največji uspehi hrvaškega športa - 7.15 Jazz pred jutrom

TV HRVASKA 2

9.35 Koledar - 9.45 Trde glave, ameriški film - 11.15 Dosjeji X - 12.00 Čmo belo v barvah, ponovitev - 15.00 Theatron - 17.00 Oddaja o računalništvu - 17.30 Deset velikih svetovnih pisateljev: Henrik Ibsen - 18.30 Zlati gong, glasbena oddaja - 19.30 Dnevnik - 20.15 Triler: St. Petersburg - 21.15 Legendarne manekenke: Claudia Schiffer - 22.15 Kultura življenja: Italija - 23.10 Oprah Show

TV MADŽARSKA 1

5.50 Vaška TV - 8.00 Otroški zdravnik - 11.05 Strasti, nanizanka - 11.50 Angleški nogomet - 12.55 Energetska abeceda - 13.00 Dnevnik - 13.10 Odprti studio - 13.30 Spojena zemlja - 13.50 Čudovite živali - 14.15 Nepal, dokumentarni film - 14.45 Filmski muzej: Geg z gegom - 16.30 15. marec - 16.45 Državljan - 17.30 Območje - 18.00 15. marec - 18.35 Najlepše poletje naše najstniške dobe, nanizanka - 19.05 Lotoshw - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Pest prahu, angleški film - 22.00 Spominska obeležja revolucije 1848/49 - 22.50 V soboto zvečer, Marec 1848, posebna oddaja - 0.20 Tonik

TV MADŽARSKA 2

6.00 Dnevnik - 6.15 Aktualno - 6.45 Od meje do meje - 7.00 Dnevnik - 7.15 Kje, kaj? - 7.45 Od meje do meje - 8.00 Vesoljske igre - 8.30 Blatno jezero - 9.00 Cisterici - 9.30 Manjšinske oddaje - 12.00 Družinski magazin - 12.30 Znanstveni poročevalec - 13.00 V imenu ljubezni, nanizanka - 15.00 Marec 1848 - 16.45 Telesport - 18.00 Prosta ura - 18.55 Pravljica - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Familija, 331. del - 20.30 Madžarska v sedanjem času - 21.20 Bolnica v predmestju, nanizanka - 22.25 Poper, nanizanka - 23.30 Globoka voda

TV AVSTRIJA 1

6.00 Otroški program - 8.25 Vroča sled - 8.50 Slalom za ženske, prenos prvega teka - 9.50 Veleslalom za moške, prenos prvega teka - 11.00 Skoki prostega stila, prenos - 11.20 Slalom za ženske, prenos drugega teka - 12.25 Veleslalom za moške, prenos drugega teka - 13.15 Življenje in jaz - 13.40 Čudovita leta - 14.00 Prino iz Bel Aira - 14.25 Divji bratje s šamom - 14.50 Zabava peterice - 15.35 Beverly Hills 90210 - 16.20 Melrose Place - 17.10 Specialisti - 18.00 Nogomet - 19.30 Čas v sliki - 20.15 Bernardiner in Katz, film - 21.45 Zadnji skavt, akcijski film - 23.25 Dvojna moč, akcijski film - 1.00 Kitajska četrt, kriminalka

TV AVSTRIJA 2

9.00 Poročila - 9.05 V Avstriji - 9.30 Vrag na strani, film - 11.10 Prestolonaslednica, film - 13.00 Poročila - 13.10 Nekaj je v zraku, film - 14.40 Simfonija usode, film - 16.15 70 let Karlheinz Bohma - 17.00 Poročila - 17.05 Pogled v deželo - 17.35 Kdo me hoče? - 17.53 Religije sveta - 18.00 Milijonsko kolo - 18.25 Konflikti - 19.00 Avstrija danes - 19.30 Čas v sliki - 20.02 Pogledi s strani - 20.15 Skedenj muzikantov - 22.25 Poročila - 22.30 Vse je komedija - 0.55 Dvom o obtoženci, srhljivka

3SAT

6.50 Sedem dni drugačne televizije - 7.00 Francoščina - 7.30 Znotraj britanskih otokov - 8.00 Alpska panorama - 9.00 Čas v sliki - 9.05 Čas za kulturo - 9.45 Alpe - Donava - Jadran - 10.15 Šiling - 10.45 Izgubljeni smeh - 11.30 Pred tridesetimi leti - 12.15 Knžem - 14.00 Novo ... - 14.30 Žarišče - 15.15 Televizija za ženske - 15.40 Ulična znanstva - 15.55 Majlijski lisjak, film - 17.35 Nasveti in tendence - 18.00 Odveti privarčevani milijoni - 18.30 Tujina - 19.00 Danes - 19.20 Vstop prost - 20.00 Poročila - 20.15 Bockerer - 23.05 Boulevard Bio - 0.05 Pogledi s strani - 0.30 Projekt X - 1.00 Aktualni športni studio - 2.20 Jazzovski klub

NEDELJA 15. MAREC

TV SLOVENIJA 1

9.00 Ferdi, risanka
9.25 Telerime
9.30 Zvezdica, lutkovna igrara
9.55 Nedeljska maša
11.00 Dogodivščine z Divjega zahoda
11.30 Obzorja duha
12.00 Ljudje in zemlja
12.30 4 x 4, oddaja o ljudeh in živalih
13.00 Poročila
13.45 Pravi biznis
14.45 Novice iz sveta razvedrila
15.25 Ptice brez gnezda, francoski film
17.00 Obzornik
17.10 Po domače
18.40 Naravni parki Slovenije
19.10 Risanka
19.20 Zrebanje lota
19.30 Dnevnik
20.00 Zoom
21.30 Očetje in sinovi
22.25 Poročila, vreme, šport
22.45 Rahločutni zlikovec, ameriški film
0.25 Naravni parki Slovenije

TV SLOVENIJA 2

8.55 SP v alpskem smučanju, slalom (m.), 1. tek
9.55 SP v alpskem smučanju, slalom (ž.), 1. tek
11.00 Indaba, francoska nanizanka
11.25 Slalom (m.), 2. tek
12.25 Slalom (ž.), 2. tek
13.15 SP v smučarskih skokih
15.35 Košarka NBA
16.05 Teater Paradižnik
16.55 V vrtincu
17.35 Športna oddaja
17.55 DP v rokometu
19.30 Videoring
20.00 Strici so mi povedali, tv-nadaljevanka, 5/7
21.20 Stoletje ljudstva, angleška serija
22.20 Šport v nedeljo
23.10 Slovenski magazin
23.40 V New Orleansu, ameriška nanizanka

POP TV

8.00 Rožnati panter - 8.30 Iron man - 9.00 Klop - 9.30 Maček Felix - 10.00 Mladi superman - 10.30 Parker Lewis - 11.00 Beverly Hills - 12.00 Melrose Place - 13.00 Brez zavor - 14.00 Billy dva klobuka, ameriški film - 16.00 Zvita pomočnica, ameriški film - 18.00 Benikerjeva tojpa, ameriški film - 19.20 Vreme - 19.30 24 ur - 20.00 Super POP s Stojancom Auerjem - 21.45 Športna scena - 23.00 Življenje v Texasu, ameriški film - 1.00 24 ur

TV GAJBA

15.00 Šolska košarkarska liga - 16.00 Veliki cirkus, ameriški film - 18.00 Mamice - 18.30 Živa - 19.30 Zlatolaski - 20.00 Zakaj sem sam, jugoslovanski film - 22.00 En, dva, tri, ameriški film - 0.00 Kavarna nočne more - 1.00 Živa

STUDIO AS

9.30 TEDNIK ponovitev oddaj GNES - 11.30 TV PRODAJA - PATTY INTERNATIONAL oddaja v živo - 12.00 MEHANIKA 1951 - 13.00 ZAIGRAJMO IN ZAPOJMO PO DOMAČE Puonci 1. del - 14.05 Iz produkcije ZLTV - ETV ZASAVJE - 14.35 Videostrani - 18.00 Risanka - 19.30 Dnevnik - 20.00 FILM - 21.45 Videostrani

IDEA TV - KANAL 10

9.00 Video strani - 10.00 Prekmurska kuhinja: Kolina, 2. del - 10.30 Svet mode - 10.45 S starimi obrtni v današnje dni: Dovžnjaki - 11.00 Intervju - 11.15 S kamero po Prekmurju in Prlekiji, reportaža - 11.30 Pregled dogodkov tedna - 12.30 Video strani - 15.00 TV Gajba - 18.30 Super genialni Viki, računalniška igrara v živo - 19.00 Vrtec se predstavlja - 19.30 TV Gajba

TV HRVASKA 1

8.00 Opazovanja - 8.30 Risanka - 8.50 Koledar - 9.00 Poročila - 9.05 Medved v Skandinaviji, poljudnoznanstveni film - 9.35 Risanka - 10.00 Otroški festival - 11.30 Filipovi otroci - 12.00 Dnevnik - 12.25 Kmetijska oddaja - 13.15 Opera Box - 13.45 Mir in dobrotu - 14.20 Poročila - 14.25 Oprah Show - 15.10 Potepuhi z Divjega zahoda, ameriški film - 17.20 Poročila - 17.30 Serijski film - 19.05 Loto - 19.30 Dnevnik - 20.15 Knevinja Dora, dramska serija - 21.15 Koncert Miroslava Škore - 22.30 Opazovanja - 23.00 Stoletje žensk, dokumentarna serija - 23.55 Poročila

TV HRVASKA 2

9.35 Koledar - 9.45 Briljantina - 10.30 Cerkevno praznovanje na otoku Krku, prenos - 10.45 S polnočno premiera: Ženska na begu - 16.30 Dokumentarna oddaja - 17.00 Portret Emilia Cossetta - 18.00 Turistični magazin - 18.30 Etnokajda - 19.30 Dnevnik - 20.15 Fatamorgana, oddaja o filmu - 21.00 Foxov filmski večer: Prdi gledat raj - 23.20 Zakonske vode, humoristična serija - 23.45 Film

TV MADŽARSKA 1

6.30 Vaška TV - 7.00 Za otroke - 9.30 Praznovanje 15. marca - 12.00 Zvon, poročila - 12.05 Minute za srečo - 12.30 Stalno omizje - 14.00 2 x 2 - včasih 5, madžarski film (1954) - 15.40 Ekumenski program - 16.00 Kolo, za manjšine - 16.10 Walt Disney vam predstavlja - 17.15 Halo, Madžarska, turistična oddaja - 18.05 Železi ste - 19.00 Teden, Dnevnik - 20.00 Svečana akademija in predstava v državni operi: Slavnosti nagovor, Bank Ban, opera

TV MADŽARSKA 2

7.30 15. marec, praznovanje po regijah - 8.30 Zakladnica, vmes nadaljevanje praznovanja 15. marca - 12.00 Marčevska mladina 1848 - 12.55 Dve vrbi v Naganyedu, tv-film - 16.50 15. marec, praznični program - 18.00 Podelitev nagrad Kossuth in Szecsenyi - 19.00 1848, glasbena igra - 20.30 Slavljenec, tv-igra - 22.00 Svet se obrača, spored pevke Zsuzse Koncz - 22.50 Globoka voda

TV AVSTRIJA 1

6.00 Otroški program - 7.45 Disneyev festival - 8.50 Slalom za moške, prenos prvega teka - 9.50 Veleslalom za ženske, prenos prvega teka - 11.20 Slalom za moške, prenos drugega teka - 12.25 Veleslalom za ženske, prenos drugega teka - 13.15 Smučarski skoki, prenos - 15.15 Paralelna tekmovalje v prostem slogu - 15.55 Po divjem Kurdistanu, pustolovski film - 17.30 Gospod Bean - 18.00 Srček - 19.30 Čas v sliki - 20.15 Blues iz Kaisermlahna - 21.05 Operni ples, TV igra - 0.05 Šakal, film

TV AVSTRIJA 2

9.00 Poročila - 9.05 Alpe - Donava - Jadran - 9.30 Evangelizacijska božja služba - 10.15 Zakladi sveta - dediščina človeštva: Dubrovnik - 10.30 Teden kulture - 11.00 Novinarska ura - 12.00 Visoka hiša - 12.30 Orientacija - 13.00 Poročila - 13.05 Tednik - 13.30 Domovina, tuja domovina - 14.00 Pogledi s strani -

TOREK 17. MAREC

TV SLOVENIJA 1

9.00 Radovedni Taček: Žica
9.15 Narava in človek, angleška serija
9.45 Recept za zdravo življenje
10.30 Po domače
11.30 Kdo je glavni, ameriška nanaizanka
12.05 Savanah, ameriška nadaljevanka
13.00 Poročila
13.30 Dosje
16.20 Milje in vozi
17.00 Obzorik
17.10 Po Sloveniji
17.30 Mejniki naravoslovja in tehnike
17.45 Ob jezeru, francoska nadaljevanka, 4/7

TV SLOVENIJA 2

9.00 Otroški svet, nanaizanka
9.35 Trdno v sedlu, novozelandska nanaizanka
10.00 Rodbina Mogadorskih, francoska nadaljevanka
11.00 Opmijevalke, ameriška nanaizanka
13.35 Kaspar Hauser II., nemški film
15.05 Studio City
16.35 Končni obračun, angleška nadaljevanka, 2/4
17.30 Trdno v sedlu, novozelandska nanaizanka
18.05 Modni atelje, nemška nadaljevanka, 2/5
19.00 Kolo sreče
19.30 Videoring
20.00 Oskamljeni planet: Zimbabve
20.55 Tretji kamen od sonca, ameriška nanaizanka
21.30 Sestre, ameriška nadaljevanka
22.25 Kakor pri Eskimih, angleška drama
23.45 Koncert Baden Baden
0.35 Svet poroča

POP TV

7.00 Dobro jutro - 10.00 Senca - 11.00 Esmeralda - 12.00 POP party - 13.00 POP kviz - 13.30 Popusti - 14.00 Obalna straža - 15.00 Tarzan - 15.30 Senca - 16.30 Esmeralda - 17.30 POP kviz - 18.00 Roseanne - 18.30 Obalna straža ponovi - 19.20 Vreme - 19.30 24 ur - 20.00 Bitka za Jenny, ameriški film - 21.45 Bolnišnica upanja - 22.30 Ne zdravjel - 23.00 Cinema Paradiso, italijanski film - 1.00 24 ur

TV GAJBA

9.00 24 ur - 9.30 Borzni monitor - 15.00 Highlander - 16.00 Krila - 16.30 Taks - 17.00 Zvezdne steze - 18.00 Mamice - 18.30 Živa, regionalni program - 20.00 Silverna obzornica - 22.00 M.A.S.H. - 23.00 Newyorška policija - 0.00 Živa

STUDIO AS

9.30 GNEŠ - 10.00 MURŠI nogometna oddaja - 11.30 Risanke - 12.00 Videostrani - 16.00 GNEŠ - 17.30 MURŠI nogometna oddaja - 18.00 Videostrani - 19.30 Risanke - 19.00 GNEŠ informativna oddaja - 19.30 TV Dnevnik - 20.00 GNEŠ - 20.30 JEDEN OB MURI - 22.00 GLASBA - 22.30 GNEŠ - 23.00 Videostrani

IDEA TV - KANAL 10

9.00 Borzni monitor - 10.00 Živa - 10.05 Športni dnevniki: NK Mura - SCT Olimpija, reportaže - 10.20 Kronika - 10.30 Aktualno - 10.50 Pregled športnih dogodkov - 11.00 Borzni monitor - 13.15 Video strani - 15.00 TV Gajba - 18.30 Živa, regionalni program - 18.35 Vedeževanje s Slavico, oddaja v živo - 19.00 Aktualno - 19.15 S kamero po Sloveniji in Preklji - 19.30 TV Gajba

TV HRVASKA 1

7.55 Poročila - 8.00 Dobro jutro - 10.00 Poročila - 10.05 Izobraževalni program - 11.30 Za otroke - 12.00 Dnevnik - 12.25 Rejec govedi, nadaljevanka - 13.15 New York, nadaljevanka - 13.40 Poročila - 13.45 Grama - 15.40 Poročila - 15.45 Izobraževalni program - 17.00 Hrvaska danes - 18.30 Kolo sreče - 18.35 Oddaja o šolstvu - 19.30 Dnevnik - 20.15 Zločini in kazni, dokumentarna oddaja - 21.05 TV-parlament - 22.40 Opazovanje - 23.15 Farka noč z Ingmarjem Bergmanom: Obraz

TV HRVASKA 2

14.45 Kolesar - 14.55 Ameriški vestern - 16.25 Za otroke - 16.55 Rejec govedi, nadaljevanka - 17.45 Prizma - 18.35 Hugo - 19.00 Županijska panorama - 19.30 Dnevnik - 20.10 Kviz - 20.30 Urgenca - 21.20 Poročila - 21.35 Črna bela v barvah - 21.45 Gangster, ameriški film

TV MADZARSKA 1

9.30 Vaska TV - 5.50 Sončni vzhod - 9.35 Vino in oblast - 10.05 Ponovitve - 11.10 Druga možnost, nanaizanka - 12.00 Zvon, ura novic - 13.00 Narodna glasba - 14.00 Za manjšine - 15.25 Dvorec strahov, nanaizanka, 1. del - 15.50 Za otroke - 16.30 V imenu ljubezni - 17.00 Služba Alfa - 17.10 Išče mo pogrešane - 17.15 Regionalni program - 17.55 Smernica - 18.15 Za otroke - 18.35 Kralj pamp, nanaizanka - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Mr. Bean, angleški film - 20.30 Telesport - 22.35 MM - 22.45 Aktualno - 23.15 Telesport - 23.45 Dnevnik

TV MADZARSKA 2

6.00 Dnevnik - 6.15 Aktualno - 6.45 Od meje do meje - 7.00 Dnevnik - 7.15 Mreža - 7.45 Od meje do meje - 8.00 Odprto izobraževanje - 9.00 Zakladnica - 10.55 Svoje knjižnice - 11.40 Domoznanstveni video - 13.00 Učiteljica, tv-igra - 14.45 Regionalni program - 18.00 Katoliška kronika - 19.30 Dnevnik, sport - 20.00 Kralj pamp, nanaizanka - 20.00 Madžarska v sedanjem času - 20.50 MTV - 21.00 Sport ekstra - 21.30 Sir Georg Solli, portret - 23.05 Globoka voda

TV AVSTRIJA 1

6.00 Otroški program - 9.30 Obalna straža - 10.15 Eski agentov, filmska komedija - 11.45 Konfeti - 12.10 Majni tjuelenj Albert - 13.15 Risanke - 13.35

14.50 MacGyver - 15.40 Zvezdne steze - 16.25 Obalna straža - 17.15 Vsi pod eno streho - 17.40 Glej, kdo tam razbija - 18.05 Roseanne - 18.30 Grozno prijazna družina - 19.00 Varuška - 19.30 Čas v sliki - 20.15 Umor po rojstvu, srhljivka - 21.50 Gospod Jones, film - 23.35 Ritem noči, film - 0.55 Dnevnik Anne Frank, film

TV AVSTRIJA 2

9.00 Poročila - 9.05 Nekaj je v zraku, film - 10.35 Bogati in lepi - 11.20 Dežela danes - 12.00 Poročila - 12.05 Šiling - 12.35 Dežela in ljudje - 13.00 Poročila - 13.10 Ljuba družina - 14.00 Lipova cesta - 14.30 Umor je njen konjiček - 15.15 Bogati in lepi - 16.00 Kraj srečanja zvezna dežela - 17.05 Dobrodošli v Avstriji - 19.00 Dežela danes - 19.30 Čas v sliki - 20.02 Pogledi s strani - 20.15 Univerzum - 21.00 Naredi sam - 21.10 Reportaža - 22.00 Poročila - 22.30 Ogled - 23.05 Nočna straža - 0.00 Čas v sliki - 0.30 Nor nate

3SAT

6.50 Sedem dni drugačne televizije - 7.00 Alpska panorama - 9.00 Čas v sliki - 9.05 Čas za kulturo - 9.45 Slike iz Avstrije - 10.30 Evropski magazin - 10.55 K stvari - 12.10 Tema - 13.00 Hobiteka - 13.30 Umetnost in kič - 14.00 Hansi Hinterseer najbolji priročnik - 14.45 Ljudska glasba iz Avstrije - 15.00 O solemio, film - 16.20 Železniška romantika - 16.45 Svetovne religije - 17.15 Veselje do potovanja - 17.45 Uživanje na pravi, nemški način - 18.15 Slike iz Nemčije - 19.00 Danes - 19.20 Čas za kulturo - 20.00 Poročila - 20.15 1945, film - 21.40 Kratki film - 22.00 Poročila - 22.25 Bela poroka, film - 23.55 Hollywoodski profil: John Malkovich - 0.30 Deset pred deseto

SREDA 18. MAREC

TV SLOVENIJA 1

9.00 Ob jezeru, francoska nadaljevanka, 4/7
9.25 Mejniki naravoslovja in tehnike
9.45 Besede
10.35 Charlie Grace, ameriška nanaizanka
11.30 Newyorška vročica, ameriška nanaizanka
12.05 Gimnazija stritih src, avstralska nadaljevanka
13.00 Poročila
13.20 Rahloučni zlikovec, ameriški film
15.00 Alica, evropski kulturni magazin
15.30 Tv-konferenca
16.20 Obzorja duha
17.00 Obzorik
17.10 Po Sloveniji
17.30 Male sive celice, kviz
18.00 Tišina, tišina v Braziliji
19.10 Risanke
19.30 Dnevnik
20.05 Nash Bridges, ameriška nanaizanka
21.05 Osmi dan
21.30 Podoba podobe
22.00 Odmevi, vreme, šport
22.55 Krog s kredo, opera
0.40 Osmi dan

TV SLOVENIJA 2

9.00 Otroški svet, nanaizanka
9.30 Trdno v sedlu, novozelandska nanaizanka
9.55 Modni atelje, nemška nadaljevanka, 2/6
10.50 Stoletje ljudstva, angleška serija
13.10 Sobotna noč
15.10 Cik cak
16.35 Sestre, ameriška nadaljevanka
17.30 Trdno v sedlu, novozelandska nanaizanka
18.05 Iz dobrega gnezda, nemška nanaizanka
19.00 Kolo sreče
19.30 Videoring
20.00 Liga prvakov v nogometu, četrtfinale
23.35 Zbor, angleška nadaljevanka, 1/5
0.35 Lov za zakladom, francoski kviz

POP TV

7.00 Dobro jutro - 10.00 Senca - 11.00 Esmeralda - 12.00 Bolnišnica upanja - 13.00 POP kviz - 13.30 Na zdravjel - 14.00 Obalna straža - 15.00 Tarzan - 15.30 Senca - 16.30 Esmeralda - 17.30 POP kviz - 18.00 Roseanne - 18.30 Obalna straža ponovi - 19.20 Vreme - 19.30 24 ur - 20.00 Popoln alibi, ameriški film - 21.45 Newyorška policija - 22.30 Na zdravjel - 23.00 Zveži me, španski film - 1.00 24 ur

TV GAJBA

9.00 24 ur - 9.30 Borzni monitor - 15.00 Highlander - 16.00 Krila - 16.30 Taks - 17.00 Detektivka Lea Sommer - 18.00 Mamice - 18.30 Živa, regionalni program - 19.30 Zlatolaski - 20.00 Nova osebnost izkaznica, ameriški film - 22.00 M.A.S.H. - 23.00 Newyorška policija - 0.00 Živa

STUDIO AS

9.30 GNEŠ - 10.00 TEDEN OB MURI - 11.30 Risanke - 12.00 Videostrani - 16.00 GNEŠ - 16.30 TEDEN OB MURI - 18.00 Videostrani - 18.15 Risanke - 18.30 MOJI MALI PRIJATELJI oddaja za ljubitelje živali - 19.00 GNEŠ informativna oddaja - 19.30 TV Dnevnik - 20.00 GNEŠ - 20.30 Iz produkcije ZLTV - MOJ VIDEO - 21.00 FILM - 22.30 GNEŠ - 23.00 Videostrani

IDEA TV - KANAL 10

9.00 Borzni monitor - 10.00 Živa - 10.05 Vedeževanje s Slavico, ponovitve - 10.30 Aktualno - 10.45 S kamero po Prekmurju in Preklji - 11.00 Borzni monitor - 13.30 Video strani - 15.00 TV Gajba - 18.30 Živa, regionalni program - 18.35 Turizem v pokrajini ob Muri - 19.00 Aktualno - 19.15 Filmska ponudba naših kinematografov - 19.30 TV Gajba

TV HRVASKA 1

7.55 Poročila - 8.00 Dobro jutro - 10.00 Poročila - 10.05 Izobraževalni program - 11.30 Za otroke - 12.00 Dnevnik - 12.25 Rejec govedi, nadaljevanka - 13.15 New York, nadaljevanka - 13.40 Risanke - 13.45 Poročila - 13.50 Opera Box - 15.10 Za otroke - 15.40 Poročila - 15.45 Izobraževalni program - 17.00 Hrvaska danes - 18.00 Kolo sreče - 18.35 Skupaj v vojni, skupaj v miru - 19.30 Dnevnik - 20.15 Živa resnica - 20.50 Poslovni klub - 21.20 Z namanom in razlogom - 22.25 Opazovanja - 23.00 Filmska noč z Ingmarjem Bergmanom: Kriki in šepetanja - 0.30 Poročila

TV HRVASKA 2

14.45 Kolesar - 14.55 Rio Diabio, ameriški vestern - 16.25 Za otroke - 17.05 Rejec govedi, na-

daljevanka - 17.55 Med nami - 18.25 Hugo - 19.00 Zagrebska panorama - 19.30 Dnevnik - 20.10 Kviz - 20.25 Jalna, nadaljevanka - 21.15 Poročila - 21.30 Najboljši udarec, ameriški film - 23.20 Frasier, humoristična nanaizanka

TV MADZARSKA 1

5.30 Vaska TV - 5.50 Sončni vzhod - 9.35 Vino in oblast - 10.05 Ponovitve - 11.10 Druga možnost, nanaizanka - 12.00 Zvon, ura novic - 13.00 Narodna glasba - 14.00 Za manjšine - 15.25 Dvorec strahov, nanaizanka, 1. del - 15.50 Za otroke - 16.30 V imenu ljubezni - 17.00 Služba Alfa - 17.10 Išče mo pogrešane - 17.15 Regionalni program - 17.55 Smernica - 18.15 Za otroke - 18.35 Kralj pamp, nanaizanka - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Mr. Bean, angleški film - 20.30 Telesport - 22.35 MM - 22.45 Aktualno - 23.15 Telesport - 23.45 Dnevnik

TV MADZARSKA 2

6.00 Dnevnik - 6.15 Aktualno - 6.45 Od meje do meje - 7.00 Dnevnik - 7.15 Publikum - 7.45 Od meje do meje - 8.00 Odprto izobraževanje - 9.00 Zakladnica - 11.00 Po sledeh sončnega žarka - 11.30 Čudovite živali - 11.50 Arboretumi - 12.00 Ura novic - 13.00 Dežela, od koder prihajam, francoski film - 14.35 Hot Jazz Band - 15.00 Repeta, izobraževalni program - 17.30 Zadeva še ni zaključena - 18.00 Čestni valjardr, nanaizanka - 18.20 Mojstrovine - 18.30 Madžarska danes - 18.55 Pravljica - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Terra X - 21.00 Sport ekstra - 21.30 Dobrodošli v hišo lutk, kanadski film - 23.05 Globoka voda

TV AVSTRIJA 1

6.15 Otroški program - 9.15 Obalna straža - 10.00 Strah agentov, filmska komedija - 11.45 Konfeti - 12.10 Majni tjuelenj Albert - 12.35 Pojoča družina Trapp - 13.15 Risanke - 14.50 MacGyver - 15.40 Zvezdne steze - 16.25 Obalna straža - 17.15 Vsi pod eno streho - 17.40 Glej, kdo tam razbija - 18.05 Roseanne - 18.30 Grozno prijazna družina - 19.00 Vsi ljubijo Raymonda - 19.30 Čas v sliki - 21.50 Nogomet: Liga prvakov - 23.30 Črni tiger, akcijski film - 1.00 Post mortem, srhljivka

TV AVSTRIJA 2

9.00 Poročila - 9.05 Hiša treh deklet, film - 10.40 Bogati in lepi - 11.20 Dežela danes - 11.45 Vreme - 12.10 Reportaža - 13.00 Poročila - 13.10 Ljuba družina - 14.00 Lipova cesta - 14.30 Umor je njen konjiček - 15.15 Bogati in lepi - 16.00 Kraj srečanja zvezna dežela - 17.05 Dobrodošli v Avstriji - 18.50 Loto - 19.00 Dežela danes - 19.30 Čas v sliki - 20.15 Help TV - 22.00 Čas v sliki - 22.30 Križem kračem - 0.00 Čas v sliki - 0.30 Nor nate

3SAT

6.50 Sedem dni drugačne televizije - 7.30 Alpska panorama - 9.00 Čas v sliki - 9.05 Čas za kulturo - 9.45 Slike iz Nemčije - 10.30 Sosedje - 11.00 Zvezdna ura filozofije - 12.00 ML Mona Liza - 13.30 37 stopinj - 13.00 Veselje do potovanja - 13.30 Uživanje na pravi, nemški način - 14.00 Hltparada - 14.45 100 stopinj - 15.45 Pur TV - 16.15 Boji za revir - 16.45 Pustolovščina preživetje - 17.15 Na poti - 17.45 V Avstriji - 18.15 Slike iz Švice - 19.00 Danes - 19.20 Čas za kulturo - 20.00 Poročila - 20.15 Tri dežele - ena tema - 21.30 Tuji otroci - 22.00 Poročila - 22.25 Gonil - 23.55 Pogledi s strani - 0.00 Deset pred deseto - 0.30 Čas za kulturo

ČETRTEK 19. MAREC

TV SLOVENIJA 1

9.00 Male sive celice, kviz
9.45 Tišina, tišina v Braziliji
10.35 Kaj je tvoj strup?, avstralska serija
11.05 Turistična oddaja
11.30 Prvaki, ameriška nanaizanka
12.05 Nash Bridges, ameriška nanaizanka
13.00 Poročila
13.10 Zgodbe iz školjke
13.40 Krog s kredo, opera
15.00 Naravni parki Slovenije
15.30 Podoba podobe
15.55 Osmi dan
16.30 Pripravljeni, oddaja o Slovenski vojski
17.00 Obzorik
17.10 Po Sloveniji
17.30 Tedi, oddaja za mularijo
18.05 Glejte, kako rastejo: Jagnje
18.20 Parada plesa
18.40 Znanje je ključ
19.10 Risanke
19.30 Dnevnik
20.05 Vrtnec rož, francoska nadaljevanka, 8/14
21.05 Tednik
22.00 Odmevi, vreme, šport
22.50 Polnočni klub
0.00 Parada plesa
0.15 Znanje je ključ

TV SLOVENIJA 2

9.00 Otroški svet, nanaizanka
9.30 Trdno v sedlu, novozelandska nanaizanka
10.00 Iz dobrega gnezda, nemška nanaizanka
10.55 Strici so mi povedali, tv-nadaljevanka, 5/7
12.05 Tv-poper
13.05 Veliki miti in skrivnosti 20. stoletja
13.35 Tretji kamen od sonca, ameriška nanaizanka
14.05 Pomp
15.35 Evrogol
16.35 Zbor, angleška nadaljevanka, 1/5
17.30 Trdno v sedlu, novozelandska nanaizanka
18.05 Doktor Sylvestre, francoska nanaizanka
19.00 Kolo sreče
19.30 Videoring
20.00 Največji kaskaderji
20.45 Gettysburg, ameriška nadaljevanka, 1/6
21.30 Zmredna čustva, francoski film
23.10 Opmijevalke, ameriška nanaizanka

POP TV

7.00 Dobro jutro - 10.00 Senca - 11.00 Esmeralda - 12.00 Razprtje - 13.00 POP kviz - 13.30 Na zdravjel - 14.00 Obalna straža - 15.00 Tarzan - 15.30 Senca - 16.30 Esmeralda - 17.30 POP kviz - 18.00 Roseanne - 18.30 Obalna straža ponovi - 19.20 Vreme - 19.30 24 ur - 20.00 Brez zapor z Jonasom in zbranje dobim-podarim - 21.00 Melrose Place - 22.00 Prijatelji - 22.30 Na zdravjel - 23.00 Ženske na robu živčnega zloma, španski film - 1.00 24 ur

TV GAJBA

9.00 24 ur - 9.30 Borzni monitor - 15.00 Highlander - 16.00 Krila - 16.30 Taks - 17.00 Na jug! - 18.00 Mamice - 18.30 Živa, regionalni program - 19.30 Zlatolaski - 20.00 Dosjeji X - 22.00 M.A.S.H. - 23.00 Newyorška policija - 0.00 Živa

STUDIO AS

9.30 GNEŠ - 10.00 MOJI MALI PRIJATELJI oddaja za ljubitelje živali - 10.30 Iz produkcije ZLTV - MOJ VIDEO - 11.00 Risanke - 12.00 Videostrani - 16.00 GNEŠ - 16.30 MOJI MALI PRIJATELJI oddaja za ljubitelje živali - 17.00 Iz produkcije ZLTV - MOJ VIDEO - 17.30 Videostrani - 18.30 Risanke - 19.00 GNEŠ - 19.30 TV Dnevnik - 20.00 GNEŠ - 20.30 ODDAJA O PODJETNIŠTVU (1. oddaja) - 21.00 ZAKOJ PA NEJ mladinska oddaja - 22.00 Videotop - 22.30 GNEŠ - 23.00 Videostrani

IDEA TV - KANAL 10

9.00 Borzni monitor - 10.00 Živa - 10.05 Turizem v pokrajini ob Muri - 10.30 Aktualno - 10.45 Filmska ponudba naših kinematografov - 11.00 Borzni monitor - 13.15 Video strani - 15.00 TV Gajba - 18.30 Živa, regionalni program - 18.35 Iz naših krajev: Ljutomer - 19.00 Aktualno - 19.15 Intervju - 19.30 TV Gajba

TV HRVASKA 1

7.55 Poročila - 8.00 Dobro jutro - 10.00 Poročila - 10.05 Izobraževalni program - 11.30 Za otroke - 12.00 Dnevnik - 12.25 Rejec govedi, nadaljevanka - 13.15 New York, nadaljevanka - 13.40 Risanke - 14.00 Poročila - 14.05 Živa resnica - 14.35 Poslovni klub - 15.00 Risanke - 15.10 Za otroke - 15.40 Poročila - 15.45 Izobraževalni program - 17.00 Hrvaska danes - 18.00 Kolo sreče - 18.40 Hrvški v zrcalu - 19.30 Dnevnik - 20.15 Odkrito - 21.05 Roosevelt, dokumentarni film - 21.50 Pol ure kulture - 22.25 Opazovanja - 22.55 Doba zarot, serija - 23.20 Poročila

TV HRVASKA 2

14.35 Kolesar - 14.45 Geronimo, ameriški vestern - 16.25 Za otroke - 17.00 Rejec govedi, nadaljevanka - 17.50 Morje - 18.20 Moč denarja - 18.35 Hugo - 19.00 Zagrebska panorama - 19.30 Dnevnik - 20.10 Kviz - 20.30 Dosjeji X - 21.25 Poročila - 21.40 Seinfeld - 22.10 Francozinja, francoski film - 23.55 Filmi bratov Marx

TV MADZARSKA 1

5.30 Vaska TV - 5.50 Sončni vzhod - 9.35 Vino in oblast - 10.05 Ponovitve - 11.10 Tango trislasno, nanaizanka - 12.00 Zvon, ura novic - 13.00 Vedno

lepe melodije - 14.00 Za manjšine - 15.20 Dvorec strahov - 15.50 Za otroke - 16.30 V imenu ljubezni - 17.00 Mentalna higiena - 17.10 Begavčki - 17.45 Regionalni program - 18.00 Žalovanje, 2. del - 18.20 Za otroke - 18.35 Kralj pamp, nanaizanka - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Malo mesto - 20.35 Marčevski dogodki - 21.55 Aktualno - 22.55 Telesport - 23.55 Dnevnik

TV MADZARSKA 2

6.00 Dnevnik - 6.15 Aktualno - 7.00 Dnevnik - 7.15 Blatno jezero - 7.45 Od meje do meje - 8.00 Odprto izobraževanje - 9.00 Zakladnica - 11.00 Po sledeh sončnega žarka - 11.30 Dolina Rabe, nanaizanka - 12.00 Ura novic - 13.00 Učenec, tv-film - 14.05 Glasbeno tv-gledališče - 15.00 Repeta, izobraževalni program - 17.30 S seje vlade - 18.00 Čestni valjardr - 18.20 Mojstrovine - 18.30 Madžarska danes - 18.55 Pravljica - 19.30 Dnevnik, šport - 20.00 Nase 20. stoletje - 21.00 Sport ekstra - 21.30 Plof, musical - 0.20 Globoka voda

TV AVSTRIJA 1

6.00 Otroški program - 9.15 Obalna straža - 10.00 Teselni kontakt, film - 11.45 Konfeti - 12.10 Majni tjuelenj Albert - 13.15 Risanke - 14.50 MacGyver - 15.40 Zvezdne steze - 16.25 Obalna straža - 17.15 Vsi pod eno streho - 17.40 Glej, kdo tam razbija - 18.05 Roseanne - 18.30 Grozno prijazna družina - 19.00 Suzana - 19.30 Čas v sliki - 20.15 Komisar Rex - 21.05 Dosjeji X - 21.50 Izven meja - 22.40 Eden - 23.05 Oddaja o kulturi

TV AVSTRIJA 2

11.20 Dežela danes - 11.45 Vreme - 12.00 Poročila - 12.05 Milijonsko kolo - 12.30 Ogled - 13.00 Poročila - 13.00 Ljuba družina - 14.00 Lipova cesta - 14.30 Umor je njen konjiček - 15.15 Bogati in lepi - 16.00 Kraj srečanja zvezna dežela - 17.05 Dobrodošli v Avstriji - 18.50 Kuharske mojstrovine - 19.00 Dežela danes - 19.30 Čas v sliki - 20.02 Pogledi s strani - 20.15 Univerzum - 21.05 Vera - 22.00 Poročila - 22.30 Šiling

3SAT

10.30 Orientacija - 11.00 Münchenski krog - 12.00 Alex - 13.00 Na poti - 13.30 V Avstriji - 14.00 Narodnozabavna glasba - 14.45 Spektrum - 15.30 Ženske danes - 16.30 Szeferan Zweig in njegov včerajšnji svet - 17.15 Novo - 17.45 Borza - 18.15 Deželni magazin - 19.00 Danes - 19.20 Čas za kulturo - 20.00 Poročila - 20.15 Pogledi nekega klovnja, film - 22.00 Poročila - 22.25 Erwin Koller v pogovoru z Dalaj lamo

RADIO MURSKI VAL UKV 94,6 MHZ (DOPOLDAN TUDI SV 648 KHZ)

PET

Brat Džouži

Se fele nagrade so talali že od novoga leta dale, od kulturni, do gospodarski, dramski, književni, pa ne ven kakšni vse, liki pod mus pa pod nujno bi tbele dati priznanje pa nagrado tistin, šteri majo preje semafore pa cestno signalizacijo. Prvo nagrado bi rejsan mogli dati za rekordno rešeno semaforizacijo knjižice v Soboti na Lendavskoj ulici, ge Gregorčičova v njo udari. Samo nej za rekordno hitrost, liki za pedantnost izgradnje pa postavite te semaforne signalizacije, pravi **Bela**. Tou umetniško stvarjenje more biti gvišno, najbolje dognano pa preštudejano zatou, ka so te semafori postavljali lejta pa lejta. Bela je značuno, ka so ga začnoli postavljati ešče v prejšnjon sistemi, tou je v časaj, gda smo bili priključeni avtonomnoj pokrajini Kosovo - Metohija, pa okoliškin bratskin republikan. V tisti zlati časaj (genau letnice se ne spomni Bela) so postavili v omenjenon knjižici semaforne štange pa farbaste posveje so že gor obesili pa kable pod zemloj so fkepalili, te so pa zaključna dela delali lejta pa lejta. V ton časi je računalništvo že tak naprej prišlo, ka je Microsoft Bill Gates gnato najbogatejši človek na svejti, v Soboti so pa nej mogli v pogon spraviti toga semafora, liki so ga delali pa delali pa so vmes napravili v Soboti dva drujgiva pa zdaj pred kratkin so končno v pogon spravili toga na Lendavskoj ulici. Bela je pravo, ka vsi okoličani od sica čestitajo ten, ka so se tak v vrgli s ten tak precizno dognanin, šteroga so v tak rekordnon časi napravili. Ešče eno par stvari de tak pedantno napravljeni v Soboti, samo se ne vej genau, gda.

DRUŽINA KMETIČ

V KRUHOVCIH HOČE NEK TUJEC ZGRADITI TOVARNO... VAŠČANI ZASEDAJO...

Turčija – dežela na dveh celinah

Kjer si Vzhod in Zahod podajata roko

Šesti del:
Ljudje in zemlja

Država

Turčija meri 780 tisoč kvadratnih kilometrov, kar pomeni, da je velika kot tri nekdanje Jugoslavije skupaj. Se pravi ogromna masa zemlje, ki pa ima tudi kaj za ponuditi. Najbolj priljubljeni med turisti sta še vedno sredozemska in egejska obala, kjer je poleg zagotovljenega morja in sonca tudi največ antičnih spomenikov – in to zelo dobro ohranjenih – za ljubitelje tovrstne kulture. Seveda je magična privlačna točka tudi Istanbul, ki je »zaseden« s turisti skozi vse leto. Toda za tiste, ki bi radi odkrivali nekaj novega, pa ostaja še povsem neokrnjena narava na severu poleg Črnega morja. Tamkajšnja pokrajina fascinira vsakega, ki si Turčijo predstavlja stereotipno, saj veste, minareti, morje in pusta, pršnata, pogorja. No, tam je pokrajina povsem podobna tisti v bolgarskih planinah, toda turške strme gmote, »prerezane« z divjimi rekami, potoki in jezeri, se spuščajo naravnost do morja, največja značilnost tega območja pa je, da je to najbolj zeleni del celotne Turčije, saj pade tu vsako leto zelo velika količina dežja. Zato je narava tu radodarna za gojenje glavnega severnoturškega produkta, to pa je čaj, ki se mu po turško pravi povsem enako kot pri nas. Če imate srečo in pridete na obale Črnega morja, ko ne dežuje, vas čaka prava nagrada: kilometri in kilometri praznih, neokrnjenih plaž, ki so primerne za kopanje od junija do avgusta, torej par mesecev manj kot na jugu, saj je tu podnebje vseeno hladnejše. Če pa niste ljubitelji kopanja, si lahko ogledate mesto Trabzon, ki velja za eno najlepših v Turčiji in je glavna gravitacijska točka tega dela dežele.

Število Turkov, ki živijo v matični deželi, bo kmalu preseglo sedemdeset milijonov ljudi, zato ni čudno, da se je eden od mojih vodičev ob podatku, da ima Slovenija dva milijona prebivalcev, sladko zasmel. Na to je imel vso pravico, saj samo v Nemčiji živi tri milijone Turkov. In če smo že pri smehu in Črnem morju, naj povem, da ravno s teh obal prihajajo največji šaljevci celotne Turčije, saj je to območje znano kot neizčrpni izvor vseh mogočih šal. To nam je potrdil tudi vodilec gospoda Michela Nedžad bej, ki se je rodil v teh krajih in je na našem potovanju neprenehoma stresal šale, nekatere od njih so bile take, da jih tu ne morem ponoviti, saj jih papir ne bi prenesel. Že v poznih zrelih letih, z belimi lasmi in očali, je vsak dan pokadil po dve škatlici cigaret, in to vedno iste znamke Samsun, kar je ime mesta, ki leži seveda kje drugje kot ob Črnem morju. Vsako jutro je kupil dva časopisa, saj so Turki vneti bralci in veliki ljubitelji vseh mogočih tračev, ne

smete pa biti presenečeni tudi, če v časnikih ali pa na njihovi televiziji zagledate tudi kakšne zelo zelo pomanjkljivo oblečene pevke z estradne scene, kar je mogoče še ena stvar, ki ruši stereotipe o Turkih pri tistih ljudeh, ki dežele še nikoli niso obiskali. Najbolj pa me je pri Nedžad beju presenetilo, ko mi je povedal, da najbolj uživa, ko gre vsako jutro za dve uri na sprehod, nato pa posluša klasično glasbo, poleg tega

bo tu in tam nahanil, kar govori v prid naravni dobrohotnosti in gostoljubnosti Turkov. V Sloveniji sem večkrat slišal v raznih televizijskih oddajah, da se morate pri nakupu na turški tržnici pogajati s prodajalcem, ker bi vas drugače »premalo cenili«. To je tipično centralnoevropsko razmišljanje, ki sugerira na skopost Nemcev, Avstrijcev in Slovencev. Nihče od teh pa ni pomislil na to, kaj bi se zgodilo, če bi kupili

Vojska ima v Turčiji še vedno veliko vlogo

pa je še fanatični navijač nogometnega kluba Beşiktaş. Zares fant od fare, ki pa je tudi v nekem smislu značilen predstavnik turške nacije. Ko sem mu enkrat omenil, da preveč kadi, misleč na njegovo zdravje, mi je odvrnil: »A te to moti?«, kar je bil tipični turški odgovor. Turki so humoristi, radi se šalijo, če pa ste tudi sami pripravljeni za šalo, le teh ne bo zmanjkalo vsaj dve uri.

Prepotoval sem velik del Turčije in potem, kar sem videl, lahko rečem, da v Turčiji absolutne revščine ni. Obstajajo revni ljudje, vendar imajo vsi ti vsaj streho nad glavo in dotok vode. Ob obrobjih mest se vidijo naselja, ki so bila zgrajena na črno, vendar vlada miži na obe očesi in pušča, da si ljudje s spodnjega dela hierarhične lestvice sami poskrbijo za svoje osnovne življenjske potrebe. In pri tem so zelo iznajdljivi. Tako vas ne bi smelo presenetiti, če prodajalec kruhov s svojimi izdelki na glavi stoji kar na sredini avtoceste med neskončnimi kolonami pločevine, ali pa če na sredini med dvema avtomobilskima pasovoma, na ozkem pasu zelene površine, ljudje kar mirno spijo, potem ko so opravili jutranje delo. In še nekaj mi je padlo v oči: na mojem večtisočkilometrskem potovanju nisem videl niti ene živali, ki bi bila popolnoma shujšana in sestradena. Tudi najbolj potepuški pes bo vedno našel nekoga, ki ga

zaželjeni produkt po prvi ponudni ceni, na to, da bi jih prodajalec takoj povabil k sebi na čaj, jim predstavil svojo družino, jih povprašal o njihovem življenju in deželi, na koncu pa bi postali še prijatelji, kar se je zgodilo meni v obmorskem letovišču Alanya. Nek drug prodajalec mi je povedal, da ne more več prenašati spakovanja nemških turistov, ko slišijo za ceno proizvoda. Rekel mi je: »Dobro, naj pove, to je drago, to je preveč za mene, in naj gre dalje, ne pa, da delajo grimase in se spakujejo ob vreščanju, kako je to drago.« In veste kaj, resnici na ljubo, cene so tako ugodno nizke, da bi moralo barantanje omenjenim turistom biti v sramoto, ne pa v ponos.

Kult osebnosti

Nekaj pa je vseeno obstajalo, kar mi ni bilo preveč všeč, oziroma, kar mi je zbuvalo nelagodno občutke. Se spominjate, kako smo nekdanj pri nas govorili o Titovem kultu osebnosti? Vendar to ni nič v primerjavi s tem, kakršen kult ima v Turčiji Kemal Paša Atatürk, idejni oče moderne evropeizirane države. Na vsakem bankovcu je njegov lik, njegov kip stoji v vsakem mestu, vsaka pisarna in vsak urad ima njegovo sliko. Največje pretiravanje sem videl pri generalnem

Večina ljudi, tako kot tudi tale kmet v Kapadokiji, je zadovoljna s tem, da ima hrano bivališče in svoj duševni mir.

direktorju turške radiotelevizije, ki je imel v svoji pisarni kar tri, več kot meter visoke, slike Atatürka, in to vse na eni steni! Dobro, človek je zares napravil ogromno za Turčijo, jo pripeljal sem, kjer je danes, vendar je vseeno bil samo človek. Vse skupaj me je neugodno spominjalo na naše nekdanje razmere, pa še te so bile manj drastične, kot so glade kulta osebnosti v Turčiji. V Atatürkovem mavzoleju v Ankari so razstavljene vse njegove stvari, tudi od vžgalic do piščance, kar pa me je najbolj presunilo, so bile fotografije, ki so jih napravili pastirji po Anatoliji po njegovi smrti. Namreč na posnetkih je točno videti, kako so se oblaki natančno formirali tako, da je bil viden Atatürkov profil, kako je senca določene skale metala na zemljo njegov profil in podobno. Ker so bili posnetki napravljeni v divjini osrednje Anatolije, sem si zastavil vprašanje: »Kako je lahko pastir ravno takrat imel s sabo fotoaparata? Ali je tekel domov in še pravočasno ujel v objektiv Atatürkov profil?« Zato me je seveda težko prepričati, da ne gre tu za fotomontaže, vendar to ni niti tako pomembno vprašanje, saj gre v glavnem pri teh posnetkih za simbolično verovanje, da Atatürk še vedno bdi nad Turčijo. Bojim se samo, kaj se bo zgodilo takrat, ko bodo večje skupine ljudi začele postavljati vprašanja okrog tega kulta in mu začele nasprotovati. Vemo, kaj se je zgodilo pri nas.

Varnost

Večkrat me doma kdo vpraša, če ni preveč nevarno iti v Turčijo, saj je vseeno to že blizu Bližnjega vzhoda, ki pri nas še vedno pomeni nekaj takega kot ruševine Bejruta. Res ima Turčija dovoljlive sosede: Irak, Sirijo, Gruzijo, Armenijo, Bolgarijo in Grčijo, vendar se je treba zavedati, da je glede na velikost ozemlja Istanbul več tisoč kilometrov od

daljen na primer od Iraka. Azadn več kot tisoč kilometrov stran od stana, kar je edino nevarno področje turistični obisk v Turčiji. In če se spomnim, kako smo šli doma leta 1991 mimo Murino tekmo, medtem ko so se na rideset kilometrov oddaljenem Cabot s sirene oznanjale zračni napadi, in zgovorjanje v Izmiru ali Ankari in žino Kurdistanu svojevrstno spreminjanje. In če še to ni nikogar naj povem, da Antalya v jese 1991 cih izgleda tako kot kakšna Porec Rovinj nekdanj meseca julija, se pravi, so ulice natrpene s turisti z vsakekoro be ceste, saj vlada denar neprerušano ga v obnovu starih cest namenja novih. Tovornjakarjem in avtomobilistim rjem pa je prehitavanje ena od pravih pozdrav »dober dan«, kar smo namreč skorajda izkusili na lastni koži, ko smo za las izognili čelnemu trčenju na razni cesti južno od Ankare. Do nekega mesta imeli takšne sreče, so me zadnje dni krat opozarjale zmečkane pločevine robu cest.

Kriminala v Turčiji skorajda ne pozna vsaj sam še nikoli nisem slišal, da se snega turista napadli ali preleteli. Paziti je treba edino žeparjev v najbolj zaostalih delih Istanbula, kamor pa ne gre, razen najverjetneje sploh ne bo stopila. Ne neje, kar se lahko zgodi tistemu, ki je pod nesrečno zvezdo, je, da se na nepravem mestu v trenutku kakšnega žavnega udara, saj je Turčija še vedno žela vojske, birokracije in diplomacije, dar je takšna možnost enako velika, da na glavo pade meteorit. No, ni nikar ogromni večini pa ne. Zato kar pogosto na letalo, ki vas bo za petdeset tisoč na Brnika v dveh urah pripeljal do Istanbula v dveh urah in pol pa na jug do Antalye, prispeli boste v deželo, kjer v Zahod podajata roko.

Srečanje z zeliščarjem Štefanom Kuronjo iz Moščanec

Za vsako bolezen je zdravilna rastlina

Jezusova krona
za podpisanega
novinarja

Upam, da vdorca Štefan Kuronja in njegova sopotnica Jolanka ne bosta huda, ker bom zapisal, da sem z njima kramljal v utesnjeni in nepospravljeni sobici. Tako je pač povsod tam, kjer imajo ljudje prostorček za svoje korničke – najljubša opravila, ki človeka sprostiti. Jolanka je zelo rada ob svojem starem šivalnem stroju, Štefan pa ves prosti čas porabi za branje in študiranje knjig, v katerih piše o zeliščih, boleznih, zdravljenju ...

V ospredju na mizi je bila knjiga Zdravje iz božje lekarne, v kateri podnaslovu piše: Nasveti in izkušnje z zdravilnimi zelišči. Gre za delo Marije Treben, ki je do sedaj izšlo v šest milijonih izvodov. Pri nas ga je izdala Mavrica iz Celja. »Druga« knjiga na gostiteljevi mizi ima naslov: Naravni zdravnik, v podnaslovu pa piše: Zdravje iz zdravilnih rastlin. Delo, ki ga je napisal Jürgen Sampe, je izšlo pri Slovenski knjigi. Še nekaj naslovov drugih knjig z mize: Kneipov priročnik, Čarovnije zelišč v vsakdanjem življenju, Zdravilne rastline, Velika knjiga o zeliščih, Zdravje iz rastlin, Popolni sistem samozdravljenja, Zdravje je v tvojih rokah, Akupresura in druge naravne terapije ...

Medtem ko sem prelistaval strokovno literaturo, je Štefan Kuronja prinašal s polic na mizo stare in nove naslove. Vse knjige so »nabraljene«, torej niso le vkras, kot druge na marsikateri knjižni polici, ampak so čisto v rakah.

Če bi pred leti vedel to, kar danes, potem bi si bil sam pozdružil bolečine v hrbtenici inorda tudi resil ženo pred zahr-
bno boleznijo, »je bil prepričan«
vovrniki, ki je po poklicu mi-

72-letnemu Štefanu Kuronji je veliko do tega, da bi bila zdrava tudi Jolanka, zato jo občasno nagovori, da skupaj (s pomočjo nihala) ugotovi, katero zelišče ji bo pomagalo. Če med pregledom kakšnega bolnika ali kogar drugega, ki pride in se da pregledati »mimogrede«, odkrije zahrbtno bolezen, tega ne pove, le svetuje, s kakim zeliščem jo je treba zdraviti, pri čemer je treba biti vztrajen in verjeti v učinkovitost. Tak je bil tudi znani zeliščar pater Avšič, ki je k svojim receptom še dodajal: »In v božje varstvo se priporočite.« – Fotografija: Š. S.

zar, a se je moral posloviti od obliča in drugih mizarskih pripomočkov sredi najlepših let svojega življenja. Bolezen, zato zgodnja invalidska upokojitev.

»Ker nisem mogel delati, sem začel brskati po knjigah o ljudskem zdravilstvu in zeliščih. Med prvimi sem dobil knjigo Zdravje iz božje lekarne in z velikim zanimanjem sem jo začel brati, študirati ... Ščasoma sem začel tudi nabirati zdravilna zelišča. Nekatera sem poznal že iz obdobja osnovne šole, a prav vseh nisem mogel več najti na domačem območju, ker so »izumrli«. Pozneje, ko sem nabral ustrezna zelišča, sem se začel samozdraviti. Bolečine hrbtenice sem si povsem pozdravil. Bilo bi dobro, ko me ne bi zadela pred

petimi leti možganska, pozneje pa še srčna kap. Upam, da bom s samozdravljenjem posledice vsaj omilil, če jih že ne bo mogoče odpraviti,« je bil prepričan sogovornik.

Ko sem vprašal neznanca pred vaško trgovino v Moščancih za domačijo Štefana Kuronje, se ni mogel takoj spomniti, kje stoji hiša. Nazadnje pa je dejal: »Ah, že vem, katera je: tam za piščančjo farmo je »doktorjeva« hiša.«

Štefanu sem razkril, da ga je neznanec »krstil« za doktorja. Nič se ni razhudil čez tako poimenovanje; priznal pa je, da se oglašajo pri njem mnogi bolniki, in menil, da bi tudi prišel kateri od pravih doktorjev (zdravnikov), ko bi ga ne bilo sram, kajti mož je prepričan, da je za vsako

bolezen zdravilna rastlina in da se da zato z zelišči pozdraviti vsaka bolezen. Tudi rak, vendar (to je posebej poudaril) pri tistem bolniku, ki še ni bil obsevan ali pa vsaj ne obsevan s prevelikimi dozami. Še sam sem ga »izbral« in se potožil zaradi šumenja v ušesu. Potem pa je kar hitro našel zelišče, ki mi bo pomagalo: sobno Jezusovo raslino oziroma krono, katere listič je treba vtakniti v uho. To, da mi bo pomagala prav ta zel, je ugotovil z nihalom, s katerim se je »sprehodil« nad slikami posameznih zdravilnih zelišč. Pri omenjenem se je nihalo zavrtelo v obliki krožca. Na podoben način ugotavlja pravičnost zelišč (lekov) tudi pri drugih bolnikih. Vse pa tudi opozori, da se je tre-

da bi bil čudež, če bi pomagalo že eno zaužitje. Zelo pomembno: v to, da smo na dobri poti (da bomo ozdraveli), je treba tudi verjeti.

Na pobočju Moščanec, kjer stoji hiša, v kateri stanujeta Štefan in Jolanka, raste mnogo zdravilnih zelišč in v določenem času jih oba nabirata. Za zdaj je v domači lekarni okrog petdeset zdravilnih zelišč. Nekaj sta jih nabrala v drugih krajih, tudi na Pohorju. Zeliščar in ljudski zdravnik je vesel, ker se ljudje zanimajo za njegovo delo. Vesel je zlasti mladih nabiralcev zelišč. Srečen pa je tudi zato, ker (o tem je zelo prepričan) lahko pomaga bolnim ljudem.

Je s svojim zeliščem pozdravil podpisanega novinarja?

Š. SOBOČAN

OGLASE,
ZAHVALE IN
ČESTITKE

LAHKO NAROČITE

- * NAROČNIŠKI SLUŽBI PODJETJA ZA INFORMIRANJE (v »žuti kuči«)
- * TURISTIČNI AGENCIJI KLAS V LENDAVI (na avtobusni postaji)
- * TURISTIČNI AGENCIJI KLAS V LJUTOMERU (na avtobusni postaji)
- * TURISTIČNI AGENCIJI KLAS V GORNJI RADGONI (na avtobusni postaji)
- * TURISTIČNI AGENCIJI TRSEK NA GLAVNEM TRGU V LJUTOMERU

VESTNIK

Radlo Murški, val 94,6 kHz

Gradovi na slovenskem severovzhodu

10. del

Pripravil: Franček Štefanec

10. del
O leto 1246 v bitki z Ogri pri reki Litvi Friderik padel in je s tem rod Babenberžanov v moški liniji izumrl, je poleg drugih salzburških posesti na Štajerskem tudi Ljutomer prišel v roke češkega kralja Otokarja II. Premisla, za njim pa 1276 v roke Habsburžanov, ki so ga 1297 dobili v popolno last. Kot gradniki so takrat gospodovali na gradu Ljutomerski vitezi, ki se v listinah nekajkrat omenjajo. Leta 1249 nastopa neki magister cellerarius de Lutenberch, in še isto leto prvi po imenu znan Ljutomerski vitez Chunradus de Lutenwerde. Leta 1328 se kot Ljutomerski gradnik omenja Hartard Winter. Leta 1363 je bil gradnik in gornik Eberhard komornik Hansu iz Lasberga poleg drugega tudi Ljutomerski grad, ki se tedaj omenja kot vestno označen Lutenwerde, ki velja posej le še za Murško polje, medtem ko je prej veljala za oboje, grad in pokrajino.

Vidanje gradniki kajpak niso imeli na skrbi upravljanje sodnijskega gradu, ampak tudi trg, kjer so imeli sodnijske posele in skrbeli za javno varnost. Po Lasbergovi smrti sta leta 1415 avstrijska

vojvoda Ernest in Friderik podelila grad in gosposčino Ljutomer v zajem Ernestovemu dvornemu maršalu Hansu Schweinbecku. Tako sta se mu oddolžila za njegovo zvesto službo, saj je v letih 1412 in 1413 spremljal Ernesta v Palestino, kjer ga jetudi povzdignil v viteški stan. V darovnici, s katero je Friderik Tirolski na Dunaju 1419 še posebej potrdil to daritev, se omenja die Feste und Herrschaft Luttenberg, sočasno pa grad tudi že označujejo kot hišo, tako 1405 haws Luetenberg, 1420 haws Lutenberg, 1443 haws Lutemberg. Po Hansovi smrti okoli 1425 je gosposčino prevzel njegov sin Jurij in jo ohranil do svoje smrti leta 1449. Naslednji lastnik gradu je bil spet Jurij, sledil mu je Silvester Schweinbeck. Po Silvestrovi smrti je cesar Maksimilijan 8. Janurja 1498 naznanil, da je Ljutomerski grad, ki je postal spet cesarski, podelil v oskrbnišvo Jerneju Perneškemu. Ker je ta kmalu brez potomcev umrl, je grad nekaj časa oskrboval neki Lamberg, leta 1521 pa ga je cesar Ferdinand I., takoj ko je zavladal, ponovno podelil Scheinbečkovim potomcem oziroma Silvestrovim hčeram in njih soprogom. Ko je malo pred 1540 umrl posestnik gradu Hans Laun, so si grad in gosposčino razdelili njegovi dediči: Marjeta, vdova grofa Kristofa Frankopana - Brinjskega, Uršula, soproga Andreja Rindscheita, rojena Schweinbeck, in Hans Alapič. Gosposčina, ki so jo leta 1542 ocenili, je bila vredna 4462 funtov (od tega grad 500 funtov), štela pa je poleg tržanov še 196 podložnikov.

Posest se je nato čedalje bolj drobila. Leta 1570 je gosposčino in krvno sodstvo dobil v zajem Gašper Breuner, na začetku 17. stoletja pa je prek poroke z Marijo Ano, edino hčerjo Nikolaja Alapiča, prišla posest v roke Petra Draškoviča, hrvaškega plemiča s Trakoščana, ki pa je moral poprej poplačati dolgove prejšnjih lastnikov. Draškovičev sin je pred 1631 kupil od Salomona

barona Braneškega gosposčino Branek in jo združil z ljutomersko. Lastniki obeh gosposčin in gradov so odleži isti. Ljutomerski grad so poslej vedno bolj zanemarjali, tako da je prišel polagoma propadati. Kar ni razpadlo, je pozneje uničil požar. Razvaline so okoli 1859 popolnoma odstranili, na mestu nekdanjega gradu pa pozidali novo gosposko hišo. Napis na njenem čelu nam sporoča, da so jo pozidali 1860, plošča pa govori, da jo je 1907 obnovil Anton Jandl, stavbenik iz Ljutomera.

Nekdanjo podobo gradu si delno lahko predočimo s pomočjo starejših upodobitev. Na Clobucciari-
chevi risbi iz okoli leta 1603 je upodobljena dvonadstropna stavba, sestavljena iz dveh stanovanjskih traktov. Ob jedro se z leve direktno naslanja močan stolp, desno je upodobljeno očitno mlajše medzidje, ki ga oblikuje obzidje s cinami, na prednjih dveh vogalih okrepjeno z okroglima zastrešenima stolpčema. Na Vischerjevi upodobitvi iz okoli 1681 je videti le še stanovanjsko jedro, ki oblikuje zaprto notranje dvorišče, druge sestavine pa so povsem izginile.

DVOR IVANJŠEVCI

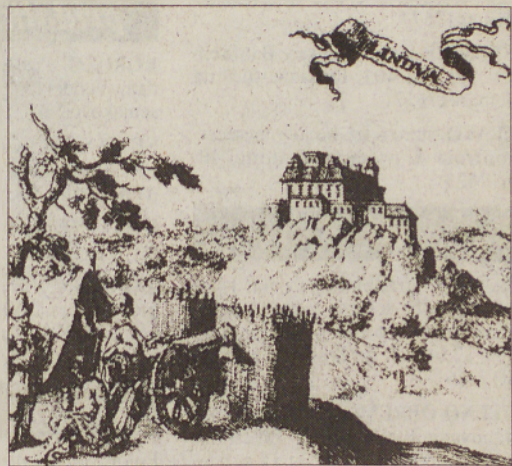
Ekje v istoimenskem naselju (zaselek Radvenici) severovzhodno od Negove v vzhodnem delu Slovenskih goric v občini Gornja Radgona je že v 13. stoletju izprisan strelski dvorec. Leseni, z ilovico ometani dvor se omenja leta 1616, ko je bila njegova vrednost skupaj s priključnimi ocenjena na 2000 florintov. O dvoru v Ivanjševcih ni več sledu.

KOCJAN

Na hribu Murščak pri Kocjanu blizu Kapele v občini Gornja Radgona naj bi stal dvor Kocjan, ki je v virih označen tudi kot stolp. Bil je matični grad rodovine Kacijanarjev, med katerimi je bil zlasti znan vojskovodja Ivan, ki je bil tudi kranjski deželni glavar. Leta 1443 je dobil Mathes Kacijanar v zajem očetovo dediščino, med drugim dvor, dve kmetiji, gornino in vinsko desetino v Kocjanu in drugo. Ivan Kacijanar, morebiti njegov sin, je dolgoval svojemu svaku Pavlu Wartenauerju 135 funtov, zato je moral odstopiti imenje Ivanu Breunerju, ki je dolg poplačal. Stolp se pozneje več ne omenja.

Zgodovinar dr. Fran Kovačič je menil, da je bil na Kocjanu tudi sedež vitezov iz Murščaka, ki se omenjajo med leti 1218 in 1227 in med katerimi sta Ulrik in Gundaker kot spremljevalca babenberskega vojvode Leopolda sodelovala pri križarskem pohodu v Sveto deželo, kjer sta se udeležila bitke pri Damietti. Kovačič opisuje gradišče: »Ostanki tega gradu se še vidijo v gozdu kake četrte ure jugovzhodno od kapelske cerkve ter kažejo popolnoma značaj staroslovanskega gradišča: jedro nekdanjega dokaj majhnega gradu obdaja v krogu jarek, v katerega je mogla le ob deževju po hribu dotekati voda, ker je gradišče ob pobočju hriba nad tako imenovano Šutjovo grabo. Kamenje so leta 1822 do 1823 kmetje zvozili na kapelski vrh, da so ga porabili pri zidanju sedanje cerkve. Gradišče nosi ime »Atilov grad«; Atila kajpada tukaj nikdar ni stoloval, gotovo pa začetek gradu sega v pradavne čase. Dol, ki se sedaj po lastniku imenuje Šutjova graba, se je nekdanje imeval Kačji dol. Od tega so Nemci napravili ime Katzianer za grad in za njegove lastnike, od tega pa zopet Slovenci Kocjan.«

GRAD DOLNJA LENDA

Lendavski grad leta 1683, ko ga oblegajo Kruci in Turki.

V ravnini, ob izlivu Ledave v Krko, v bližini Lendave, se omenja leta 1192 posestvo, ki ga je takrat kupil Hoholt II. 1272 pa nastopa magister Holdus dominus de Lindau, prvi po imenu znani lastnik starega lendavskega gradu, ki ga je bil verjetno pozidal že njegov prednik Hoholt II.

(nadaljevanje v prihodnjem številu)

OBERLUTENBERG

Grad Ljutomer po Vischerjevem bakrorezu iz leta 1681.

JANŽEV VRH - V PGD
Janžev Vrh je veliko mladih, zato je prav, da je tudi mlado vodstvo društva. Na obnem zboru so izvolili za predsednika komajda 24-letnega Romana Frumna, za poveljnika pa 26-letnega Roberta Bratkoviča. Nekaterim starejšim gasilcem pa so podelili odličja. Posebej naj omenimo Jožeta Žinkoviča, ki je dobil priznanje za 50-letno delo v PGD, ki je bilo sicer ustanovljeno 1936. leta. Gasilci Janževega Vrha so lepo obnovili svoj dom, vanj nameravajo napeljati centralno ogrevanja, tja do konca leta 2000 pa bodo skušali kupiti orodno gasilsko vozilo. (F. Kl.)

DOBROVNIK - Na pobudo gradbenega odbora za postavitev kapelice sv. Urbana, zaščitnika vinogradnikov, so krajani Dobrovnika, predvsem pa vinogradniki, ki imajo kleti na območju Dobrovnških gor, izvedli dvakrat zapored očistevalno akcijo in tako polepšali okolico. Kapelico, ki so jo že zgradili, bodo odprli in blagoslovili 25. maja. V njej bo kip sv. Urbana, ki ga izdeluje kipar z Madžarskega.

V Dobrovniku so ustanovili društvo upokojencev in sprejeli delovni načrt. Za predsednico so izvolili Elizabeto Urisk, tajnica društva pa je Katarina Flisar. (F. B.)

motorna vozila

GASILSKI AVTO IMV, letnik 1976, prevoženih 10.500 km, prodajo na dražbi, ki bo v nedeljo ob 10. uri pred gasilskim domom v Vanči vasi. m17543

VW HROŠČ, rumene barve, registriran do decembra, prodam. Tel.: 71 581. m17574

TOVORNI AVTO ZA PREVOZ ŽIVINE Zastava in opremo za nesnice ali piščance prodam. Tel.: 57 100. m17576

OPEL KADETT 1.6, letnik 1992, prevoženih 58.000 km, prodam. Tel.: 72 465. m17580

MEGANE 1.6 E, letnik 1996, prodam. Tel.: 22 602. m17591

FIAT TIPO 1.4 IE, letnik 1991, z dodatno opremo, prodam. Tel.: 41 195. m17622

FORD ESCORT 1.6 CLX, 105 KM, november 1990, prevoženih 75.000 km, prodam. Gederovci 10, tel.: 46 545, zvečer. m17615

živali

NESNICE, mlade jarčice, rjave, hisex, in nove štajerke, pred nesnostjo, opravljena vsa cepljenja, prodaja Farma pri Mostu, d. o. o. po ugodni ceni. Na vsakih 10 ena zastoj. Naročila sprejemajo: gostilna Tibija Horvata, Nemčavci, tel.: 28 190, gostilna Benčec, Bakovci, tel.: 43 070, Franc Movrin, Petanjci 98 c, tel.: 46 505, gostilna Železen, Beznovci, tel.: 49 025, gostilna Rajsar, Grad, tel.: 53 148, Zamuda Galošak Videm ob Ščavnici, tel.: 68 044, gostilna Jože Čeh, Nedelica, tel.: 72 146. m17652

NESNICE, mlade jarkice, cepljene, hisex, rjave, stare 12 tednov, prodam po 450 SIT/kos. Dostava na dom. Tel.: 062 792 357. m17073

MLADO KRAVO, brejo z drugim tetom, prodam. Tel.: 48 339. m17527

PRAŠIČA ZA ZAKOL, krmiljenega z domačo hrano, prodam. Tel.: 54 087. m17554

KRAVO, brejo v 9. mesecu, prodam zaradi bolezni lastnika. Križevci v Prekmurju 195. m17560

NEMŠKE OVČARJE, čistokrvne, cepljene, starši z rodovnikom, prodam. Korovci 17 c, tel.: 40 184 ali 40 113. m17577

NESNICE lahko dobite v Babincih 49. Tel.: 82 401. Dostava tudi na dom. m17617

KRAVO, staro 6 let, brejo 9 mesecev, kontrola A. prodajo. Bratovci 40. m17623

posesti

VANEČA, gradbena parcela, 1460 m², I. gradbena faza, možnost ugodnega posojila, prodam. Telefon: 062 656 123 ob 7. do 8.30 ure zjutraj. m17446

DELNO OPREMLJENO enosobno stanovanje s telefonom in kabelskim priključkom v Lendavski 17 c, prodam. Tel.: 062 651 419, po 17. uri. m17530

STAREJŠO STANOVANJSKO HIŠO, primerno za lokal ali za druge dejavnosti, ob mejnem prehodu v G. Radgoni prodam. Tel.: 32 259, po 16. uri. m17538

VINOGRAD in sadovnjak s kletjo v Filovcih prodam. Tel.: 23 853. m17563

STANOVANJSKO HIŠO V RAKIČANU, komfortno, na lepi in mirni lokaciji, z večjo parcelo, prodajo. Dill d. o. o., tel.: 32 322. m17572

KOMUNALNO UREJENO GRAD-BENO PARCELO v Černelavcih, primerno za obrt ali d. o. o., z že postavljenim montažnim skladiščem, 100 m², ali brez njega prodam. Franc Grah, Černelavci, Zadruga 8, tel.: 22 322. m17585

VELIKO PARCELO, 42 arov, s čebelnjakom na Goričkem prodam. Tel.: 21 608. m17586

MANJŠE STANOVANJE v centru M. Sobote prodam. Tel.: 21 087 ali 38 330. m17597

V NAJEM DAM ENOINPOLSOBNO STANOVANJE v središču M. Sobote. Tel.: 21 230, po 17. uri. m17599

VINOGRAD v Bogojini, 4 are (Čereg), blizu asfaltna ceste, primerno za počitniško hišico prodam. Tel.: 47 068 ali 47 138. m17601

VRSTNO VSELJIVO HIŠO PRODAJO ali zamenjajo za stanovanje z doplačilom. Slovenska 37, Černelavci. m17609

ENOINPOLSOBNO STANOVANJE v centru Ljutnera, 56 m², prodam. Tel.: 83 388. m17618

STANOVANJE v Lendavi, Župančičeva 6, prodajo. Tel.: 78 036. m17621

VINOGRAD, 20 arov, s kletjo, v Čentibi, Kisvölgyok, prodam. Tel.: 76 587, po 19. uri. m17625

AUTOREAL

Traktorji LAMBORGHINI
sedaj tudi v Pomurju!
(069) 57 350

kmetijska mehanizacija

ŽITNI KOMBajn EPLE 840, lepo ohranjen, prodam. Bokračič 14, tel.: 45 392, 56 123. m17548

SILOKOMBajn SK 80 S prodam. Tel.: 40 272, Skakovci 36. m17552

CISTERNO CREINA, 3.000-litrsko, novo, in jermenico za traktor Steyr prodam. Tel.: 63 692. m17578

POLJSKO BALIRKO, visokotlačno, malo rabljeno, prodam. Robert Madjar, Večeslavci 71. m17589

MOTORNIO ŠKROPILNICO, novo, nahrbtnik, prodam. Pinter, Nemčavci 34, tel.: 27 830. m17590

SEJALNICO BECKER za koruzo in z opremo za sladkorno peso in buče, letnik 1993, testirano, prodam. Dolnja Bistrica 163 ali mobilni 0609 644 913. m17592

SEJALNICO za sladkorno peso Becker, 6-vrstno, prodam. Tel.: 46 182. m17600

CISTERNO za gnojevko, 2700-litrsko, ugodno prodam. Tel.: 40 273. m17611

ŽITNI KOMBajn KLAS DOMINATOR 80, z obema adapterjema, 14-colni plug, 10-colni plug, tridelne brane in štiridelne brane prodam. Krog, Murska 16. m17612

TRAKTOR IMT 539, star eno leto, prodam za 13.500 DEM. Tel.: 69 435. m17532

kmetijski pridelki

KORUZO, okrog 25 ton, mleto, prodam. Vendi Škaper, Središče 8. Prosenjakovci. m17544

SEMENSKI KROMPIR, beli in rdeči, in domače slivovo žganje prodam. Žerdin, tel.: 42 171. m17608

KORUZO prodam. Tel.: 82 952. m17616

JABOLKA, sorte jonagold, idared, gloster, cena 80 SIT/kg, prodajo. Gomboc, Križevci 137a, p. Križevci v Prekmurju. m17630

razno

Prerokovanje z dlani: usoda, ljubezen, zdravje in denar. Tel.: 069 21 950. m16926

KLETKE iz pocinkane žice za nesnice in zajce, plastične rešetke za svinjske bokse in plastične greznice različnih dimenzij naprodaj. Maučec, Bratovci 10, tel.: 42 096. m17332

SENO V BALAH in dve svinji za zakol, težki 130 kg, prodam. Sebeborci 53, tel.: 48 757. m17528

DVOOSNO PRIKOLICO Saris za osebni avto, dolžine 3 m, prodam za 3.500 DEM. Tel.: 69 435.

OPAŽ, bruna za »obijanje« in talni pod prodamo. Dostava brezplačna. Tel.: 063 760 610, zvečer. m17535

Preklicujem veljavnost zaključnega spričevala OŠ Puconci, letnik 1983/84, Milena Kovač, Vaneča 16. m17536

Preklicujem veljavnost zaključnega spričevala OŠ Hodoš, letnik 1968, Elizabeta Bedič, Hodoš 87. m17539

Preklicujem veljavnost Naloga za vpis z dne 4. 4. 1997, št. HK 58856-6, Marija Buček, Serdica 21. m17545

POČITNIŠKO PRIKOLICO kupim. Tel.: 062 412 038 ali mobilni 0609 624 459. m17546

KUPIM staro stensko uro z lesenim ohišjem, tudi pokvarjeno, ali pa samo ohišje. Ponudbe z opisom na telefon 062 318 101. m17547

AVTOPRIKOLICO prodam. Tel.: 46 572 ali Petanjci 76. m17555

NOVI VIDEOREKORDER SAM-SUNG prodam. Cena po dogovoru. Nikola Oreč, Ulica arhitekta Novaka 19, M. Sobota. m17557

KOMBINIRANI ŠTEDILNIK GORENJE (zelo lepo ohranjen, malo rabljen), prodam. Tel.: 32 872. m17561

Preklicujem veljavnost zaključnega spričevala SKŠ, izdanega na ime Boštjan Lampe, Radenci, Župančičeva 9, v šol. l. 1994/1995. m17565

SKLOPNA («HARMONIKA») VRATA - ROLETE - ŽALUZIJE! Roletarstvo z 20-letno tradicijo vam v času pomladne akcije na območju Prekmurja daje za svoje proizvode in montažo 3-letno garancijo, popuste in možnost obročnega plačila. VALENTI, 062 631 636. m17566

AKACIJEVE HLODE kupijo. Tel.: 60 503. m17570

Preklicujem veljavnost zaključnega spričevala osnovne šole Razkrižje, izdanega v šol. letu 1994/95 na ime Mitja Sovič, Šafarsko 14. m17587

ODKUPUJEMO delnice Zavarovalnice Triglav, Aktivne Lavant, Gorenja, Telekom, Save, Petrola, Krke, Kom-pasa in Radenske! Telefonska številka: 61 363. m17620

delo

INTERESENTA ZA PREVZEM POSLA (posredniška prodaja vseh vrst vozil) s prostori in dovoljenjem za tovrstno delo, na lokaciji 3 km iz M. Sobote, iščemo. Resne pisne ponudbe pošljite na upravo lista. m17529

TAKOJ ZAPOSIMO KUHARJA IN NATAKARICO z avstrijsko delovno vizo. Tel.: 043 34 762 816. m17610

PONUJAMO VAM TERENSKO DELO, kjer boste v prijetnem kolektivu z našo pomočjo odlično zaslužili. Tel.: 061 15 99 003, vsak dan med 9. in 15. uro. m17614

UGODEN ZASLUŽEK ponujamo pridnim, poštenim in ambicioznim na območju SV Štajerske in Pomurja, priporočljiv lasten prevoz, pri posredniški prodaji ženskih in moških nogavic ter pralnih praškov in drugih detergentov, vse domače proizvodnje. Interesenti naj se oglasijo pri podjetju MOST, Gornja Radgona, Trg svobode 11, ali pokličejo po tel.: 069 61 643 ali 041 619 693. m17619

PODJETNIK išče partnerja v Pomurju za zastopanje nemškega podjetja. Zaželeni osebe, stare med 28. in 55. let. Tel.: 041 691 905. m17627

ŽELITE HONORARNI ZASLUŽEK Z DELOM. Tel.: 041 674 882. m17628

storitve

DELNICE PID serije B, G odkupujem. Gotovina takoj na domu. Tel.: 041 676 170 ali 041 706 645. m17320

NEMŠČINO INŠTRUIRAM za srednje in osnovne šole ter prevajam. Tel.: 27 183, dopoldan, 23 038 popoldan. m17492

ANTENE z montažo: satelitske od 32.900, zemeljske 25.000, dogradnja POP TV, Kanal A, VIVA, Madžarska 2, TAF, Trnje 61, tel.: 70 021. m17624

INŠTRUKTORJA ZA MATEMATIKO IN FIZIKO - 8. razred iščem. Tel.: 31 251. m17629

*Skromno, tiho si živel,
za nas si delala, skrbela.
Srce ljubeče zdaj v grobu spi,
nam pa rosijo se oči.*

ZAHVALA

V 79. letu nas je zapustila naša draga mama, babica, prababica, tašča in sorodnica

Terezija Čontala

roj. Flisar
iz Pertoče 17

Ob boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, znancem in prijateljem ter vsem, ki ste nam v najtežjih trenutkih stali ob strani, zanjo darovali vence, sveče in sv. maše ter izrekli sožalje.

Posebna hvala g. župniku za pogrebni obred, pevcem in za odigrano Tišino.

Prisrčna hvala osebju internega oddelka iz M. Sobote.

Z žalostjo v srcu tvoji najdražji

ZAHVALA

Tiho in brez slovesa nas je v 71. letu zapustila naša najdražja žena, mama, tašča, babica in prababica

Terezija Horvat

roj. Hozjan
iz Čevljarske ulice 16
v Turnišču

Ob boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem, ki ste jo pospremili na njeni zadnji poti, darovali vence, cvetje, sveče in za sv. maše, nam pa izrekli sožalje.

Posebej hvala osebju zdravstvenega doma v Turnišču in Lendavi in Splošne bolnišnice M. Sobota - interni oddelk. Zahvaljujemo se g. kaplanu za pogrebni obred, pevcem za odpete žalostinke, govorniku g. Zveru, sodelavcem kolektiva VARIS in EURESTA v M. Soboti, upokojencem in vsem, ki ste prišli v tako velikem številu ob blizu in daleč. Vsem imenovanim in neimenovanim - prisrčna hvala!

Z žalostjo v srcu vsi tvoji najdražji

ZAHVALA

Po kratki, a težki bolezni nas je v 77. letu za vedno zapustil dragi mož, oče, dedi, tast, brat, sorodnik

Viktor Kuhar

iz Puconcev

Lepo je bilo z njim živeti, zato je praznina za njim velika. Hvala vsem, ki ste nam v težkih trenutkih stali ob strani ali kakorkoli pomagali.

Vsi njegovi dragi

*V naših srcih ti naprej živiš,
zato pot nas vodi tja,
kjer v tišini spiš.
Tam lučka ljubezni vedno gori
in tvoj nasmeh med nami živi*

V SPOMIN

Minevajo leta in tako je 11. marca minilo že 6 let brez našega najdražjega moža, očeta in starega očeta

Jožefa Semlerja

iz Moščanec

V naših srcih pa nas ob spominu nanj še vedno stisne in sprašujemo usodo - ZAKAJ? Hvala vsem, ki se ga še spominjate!

Njegovi najdražji

*Ljubezen, delo in trpljenje
tvoje je bilo življenje.
Ostali so sledovi tvojih pridnih rok.
Nam ostaja zdaj praznina
in velika bolečina.
Le srce in duša ve,
kako boli, ko več te ni.*

ZAHVALA

Po krajši bolezni nas je v 77. letu starosti zapustil dragi mož, oče in stari oče

Evgen Cipot

iz Tešanovec

Ob boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem in znancem, ki ste ga pospremili na njegovi zadnji poti, izrekli sožalje, darovali cvetje, sveče in denar za vzdrževanje vežice.

Zahvaljujemo se gospodoma duhovnikoma za pogrebni obred, pevcem za odpete žalostinke in gasilcem za izkazano čast.

Posebna hvala dr. Šavlovi in zdravstvenemu osebju internega oddelka bolnišnice iz Rakičana.

Zalujoči vsi njegovi, ki smo ga imeli radi

ZAHVALA

3. marca 1998 nas je v 54. letu prezgodaj zapustil naš dragi mož, ati, brat, tast, stric in stari ata

Franc Redenšek

iz Bratoncev 83

V neizmerni bolečini, ki jo čutimo ob izgubi našega najdražjega, se zahvaljujemo vsem dobrim sosedom, sorodnikom, prijateljem in znancem, ki so v najtežjih trenutkih stali ob strani, čutili našo bolečino, nam izrekli sožalje, darovali vence, cvetje, sveče, za sveto mašo in druge namene ter ga pospremili na njegovi mnogo prerani zadnji poti.

Lepa hala tudi gospodu župniku Hozjanu za besede slovesa, gospodu Viragu za ganljivi govor, gospodu Dobrovniku za odigrano Tišino ter pevcem za čutno odpete pesmi. Vsem skupaj in vsakomur posebej še enkrat - iskrena hvala!

Tvoji najdražji, ki te ne bodo nikoli pozabili

Dragi ata!

za vso tvojo ljubezen - hvala ti!

Vedno tvoja Dominik in Daniel

B2 B2 B2 HTTP://WWW.BOMB.SI B2 B2 B2

Računalniški TEČAJI

B2 d. o. o., Slovenska 42, tel/faks: (069) 37 100

23.3. - 27.3. ob 12.00 do 15.15
EXCEL za FINANCIJE
30.3. - 3.4. ob 12.00 do 15.15
WORD nadalj.
30.3. - 3.4. ob 8.00 do 11.15
ACCESS

ZAHVALA

V 86. letu nas je zapustila draga mama, tašča, babica in prababica

Marija Kous

iz Tropovec

Ob boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, znancem in prijateljem, ki ste nam v najtežjih trenutkih stali ob strani, darovali vence in cvetje, sveče, svete maše ter izrekli ustno in pisno sožalje.

Posebej hvala g. župniku Janezu Gregorju za pogrebni obred, pevcem za odpete žalostinke in govornici za ganljive besede slovesa: Hvala kolektivu firme Kučinič, Društvu upokojencev Tišina in pogrebništvu Banfi.

Žalujoci vsi njeni

*Skromno, tiho si živela,
za nas si delala, skrbela.
Srce ljubeče zdaj v grobu spi,
nam pa rosijo se solzne oči.*

ZAHVALA

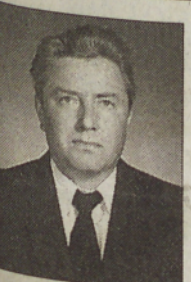
V 51. letu nas je po daljši boleznii zapustila draga žena, mama stara mama, tašča in sorodnica

Marija Kuhar

iz Sela 101

Ob boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem in znancem, ki ste jo pospremili na njeni zadnji poti, darovali vence, cvetje in sveče.

Žalujoci njeni najdražji

*Kako je prazen dom, dvorišče,
naše oko zaman te išče,
nič več ni tvojega smehljaja,
le trud in delo tvojih rok ostaja.*

ZAHVALA

Po kratki in hudi boleznii je v 63. letu sklenil življenjsko pot naš dragi mož, oče, brat, tast, dedek, stric in boter

Karel Novak

iz M. Črnc 48

Strti od bolečine se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem in znancem, ki ste ga obiskovali med boleznijo in ga pospremili na njegovi zadnji poti. Hvala za darovano cvetje, sveče, svete maše in za izrečeno sožalje. Hvala za darovano cvetje pokojnikovim sodelavcem iz Pomurke, Kristininim s plinčnega oddelka, Karlovim iz Agroservisa, Nadinim iz Eureka in Mileninim iz gostišča Gool. Hvala PGD iz Satahovec, Gradišča, Tropovec in domačim gasilcem, ki so z žalno sejo in častno stražo počastili spomin nanj. Iskrena hvala celotnemu kolektivu pljučnega oddelka bolnišnice v Rakičanu za vsestransko pomoč in razumevanje. Hvala g. kaplanu za pogrebno slovesnost, pevcem za odpete žalostinke in pogrebništvu Banfi! Vsem in vsakemu posebej še enkrat - hvala!

M. Črnci, 5. 3. 1998

Vsi njegovi najdražji

*Dolgot življenja našega je kratka,
kaj znancev že zasula je lopata.
Odpri ta noč in dan so groba vrata,
al' dneva ne pove nobena pratka.*

ZAHVALA

V 84. letu nas je za vedno zapustila draga mama, tašča, sestra, babica in prababica

Gizela Sever

roj. Kuzmič

iz Černelavec

Ob boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem in znancem, ki so nam kakorkoli pomagali, nam izrekli sožalje, darovali vence, sveče ter namenili denar za gradnjo mrliške vežice in jo pospremili na njeni zadnji poti.

Hvala g. Francu Ovčku za pogrebni obred, pevcem za odpete žalostinke pa tudi drugim članom Binkošne cerkve iz Veščice za žrtvovani čas, ki so ji ga namenili. Posebno zahvalo namenjamo patronažni sestri Danijeli za vsestransko pomoč med boleznijo. Zahvalo namenjamo tudi pogrebništvu Banfi.

Vsem še enkrat - iskrena hvala!

Vsi njeni

*Skromno, tiho si živel,
za nas si delal in trpel,
srce ljubeče zdaj v grobu spi,
v naših srcih pa zelo boli.*

V SPOMIN

Danes minevajo tri leta žalosti in bolečine, odkar ni več med nami dobrega moža, skrbnega očeta in brata

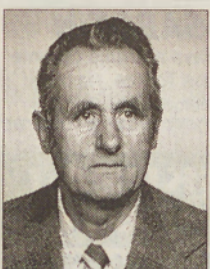
Jožefa Ficka

od Grada

Tvoje pridne roke, dobro in plemenito srce so nam v ponos in lep spomin nate.

Hvala vsem, ki stojite ob njegovem grobu, mu prinašate cvetje in sveče.

Vedno s teboj vsi tvoji najdražji

*Oh, kako čas beži.
Že dve leti te med nami ni,
v tistem grobu spiš.
Zaman vse besede so,
zaman čakajo tvoji mizarški stroji.
Tebe od nikoder ni,
ni te več k nam domov.*

V SPOMIN

6. marca minevata dve leti žalosti, odkar nas je zapustil dragi mož, oče in brat

Alojz Recek

mizar

iz Večeslavca

Hvala vsem, ki ga še niste pozabili, v tihi žalosti obiskujete njegov prerani grob, v njegov spomin prižgnete svečko ali podarite rožo.

Žalujoci njegovi najdražji, ki ga pogrešamo

*Teško delo in trpljenje
zaznamovalo tvoje je življenje.
Zdaj, dragi oče, v miru spiš,
spočijejo naj tvoje dobre se oči.*

ZAHVALA

V 86. letu nas je za vedno zapustil naš dragi oče, dedek in stric

Ludvik Kuzma

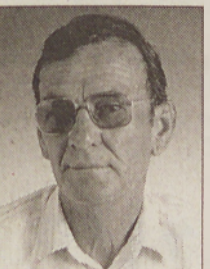
iz Skakovec

Ob boleči izgubi se najlepše zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, prijateljem in znancem, ki ste ga pospremili na njegovi zadnji poti, mu poklonili cvetje in sveče, sočustvovali z nami in nam izrazili sožalje.

Prisrčna hvala osebju in oskrbovancem Doma starejših v Rakičanu za vsestransko pomoč kakor tudi vsem, ki ste ga obiskovali med njegovim bivanjem v Domu, duhovniku g. Jošarju za pogrebni obred, pevcem za odpete žalostinke in pogrebništvu Banfi.

Vsem še enkrat - iskrena hvala!

Žalujoci vsi njegovi

*Prazen dom je in dvorišče,
naše oko zaman te išče.
Zaman vsi dnevi tvojega trpljenja,
bolezen je bila močnejša od življenja.*

ZAHVALA

V 64. letu nas je zapustil dragi mož, oče, tast in dedek

Avgust Perdikal

iz Dokležovja

Med nami je ostala praznina in v naših srcih bolečina. Teško je spoznanje, da te nikoli več ne bo. Ob tej boleči izgubi se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, botrini in prijateljem ter vsem, ki ste nam v težkih trenutkih stali ob strani, nam izrekli sožalje, darovali vence, cvetje, sveče, za maše in druge dobrodelne namene.

Hvala g. župniku za pogrebni obred, pevcem za odpete žalostinke, predstavnikom KS in gospe Greti za poslovilne besede.

Hvala sodelavcem kolektiva MURE - 360. brigadi, VVO Beltinci in podjetju INOKS iz M. Sobote. Posebna hvala družini Jakupak in Mariji Horvat. Hvala pogrebništvu Balažič iz Ižakovca za pogrebne storitve. Vsem še enkrat - iskrena hvala.

Žalujoci: žena Anastazija, sin Avgust ter hčerki Martina in Milena z družinami

*Rad vprašal bi gozdove, reke, morja.
Rad vprašal bi jaz polja,
orna zakaj tema je.
Zakaj ne vidim več svetlosti obzorja,
zakaj ne slišim ptičev žvrgoleti,
zakaj sem moral jaz umreti?*

V SPOMIN

16. marca bo minilo leto dni, odkar nas je zapustil naš najdražji

Branko Holsedel

iz Murske Sobote

Hvala vsem, ki se ga spominjate, stojite ob njegovem mnogo preranem zadnjem domu, mu prižgnete svečko spomina ali na grob položite cvet. Vse dni boš v naših srcih in mislih!

Njegovi najdražji iz Rakičana

*Življenje tvoje se končalo je,
ostal je le spomin na skupne dni.*

V SPOMIN

17. marca je minilo leto žalosti, odkar nas je zapustila

Rozalija Donoša

iz Dolnjih Slaveč

Hvala vsem, ki se je spominjate.

Tvoji najdražji

Ljubi ženi, dragi mamici, hčerki in sestri

V SPOMIN

Tiha bolečina spremlja spomin na 10. marec izpred desetih let, ko se je ustavilo srce naše najdražje

Rozalije Dora

iz Središča

Hvala vsem, ki se je spominjate, ji prinašate sveče, nosite cvetje ali stojite ob njenem preranem grobu in z mislijo počastite njen spomin.

Z žalostjo v srcu tvoji najdražji

*V tistem grobu mirno spiš,
a v naših srcih še živiš.*

V SPOMIN

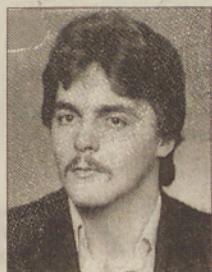
11. marca bo minilo leto žalosti, odkar nas je zapustil naš dragi mož, oče, stari oče in tast

Stefan Lončar

iz Zenkovec 61

Hvala vsem, ki se z dobro mislijo ustavite ob njegovem grobu, mu prinašate cvetje in prižgnete svečke spomina.

Žalujoci vsi njegovi

*Gorje brez tebe
bo še tisoč let,
cvetela roža in
mladi se svet,
a kdor naskrivoma
ti je srce spoznal -
obiskal bo gomilo,
kjer boš spal.*

(Perzijski napis)

V SPOMIN

Branko Holsedel

s Petanjec

stanujoč v M. Soboti

16. marca bo minilo leto dni, odkar te ni več med nami. Pogrešamo te, zato nas pot vodi tja, kjer tvoj tihi dom le rože zdaj krasijo in sveče ti v spomin gorijo.

Hvala vsem, ki obiskujete njegov grob, hranite spomin ter obžalujete trenutke usode.

Vsi tvoji

**BODITE PODJETNI,
POSTANITE USPEŠNI!**

oglašujte v

ELEKTROINSTALACIJE
ZRIM JOŽE Gederovci 13
Tel.: (069) 46 415, mob.: 0609 644 563

VESTNIK

PARKETARSTVO STANKO SRŠA

Ravenska 54, Beltinci, tel.: 36 040, 36 041

IZVEDBA VSEH PARKETARSKIH DEL
OD PREDRAČUNA DO MONTAŽE.

Hitra dobava in montaža

VISOKA KVALITETA, NIZKE CENE

TRGOVINA MOJ DOM

Ravenska 54, Beltinci, tel.: 36 040, 36 041

VELIKA IZBIRA vseh vrst talnih oblog:

Parketov, toplih podov, itisonov ...

PO IZREDNO NIZKIH CENAH

AKCIJA : laminatni podi - 1m² že od 2.150 SIT naprej

ŠIVILJSTVO IN TRGOVINA

Lady D

Belec Danica s.p., Bakovci, Mladinska 2, Tel. & faks: 43 336

Strojno ključavničarstvo ŠTEFAN KRANJEC

Storitve: struženje na avtomatih, rezkanje, pehanje, ozobljenje,
rezanje navojev M8-M52, brušenje. 9221 Martjanci 28a,
tel./faks: 069 48 511

MAZDA Mohor

9252 Radenci, tel. & faks: (069) 65 830

NAJBOLJŠA - MAZDA NAJBO

KTG Darko KERČMAR s. p.

KROVSTVO • TESARSTVO • GRADBENIŠTVO

Gregorčičeva 35, 9000M. Sobota,
tel., faks: (069) 31 471, GSM: 041 717 043

VODA VODA VODA VODA VODA VODA VODA

ALI VAS VREME NEPRIJETNO PRESENEČA in bi se želeli zaščititi pred
posledicami suše in onesnaženja voda?

Rešitev vam ponuja **GORO KROG, d. o. o. s. filtrirni in poceni vrtnjem
studencev do globlin v katerih je ZDRAVA PITNA VODA**

GORO, Krog, Ob Ložiču 22, Krog, tel.: 32 302

MIZARSTVO ŠTEFAN GJERGJEK

Kakovostna in lična IZDELAVA NOTRANJE OPREME za vaš dom:
kuhinje, spalnice, otroške sobe, kopalnice, dnevne sobe

IZDELAVA PISARNIŠKE OPREME

OPREMA GOSTINSKIH LOKALOV

Gorica 64 a Puconci, tel.: 45-254 Mob:0609 651 345

Kupujete, prodajate, oddajate
nepremičnine
ŠARKANJ / ŠARKANJ d.o.o.
Potrebujete ansambel, duo ali
trio, za poroko, veselico ...
kličite 27-983

**SANACIJA
IN POVRTAVANJE DIMNIKOV**
Milan Horvat s. p.
Markišavci 5, tel.: (069) 32 644

TESARSTVO
Alojz Ferčak, Iškovci 3, 0231 Beltinci
Tel.: 069 41 376

Optika Lea
Vam zbistri pogled
in obara svet s kakovostno ponudbo
sončnih in korekcijskih očal za vse
potrebe in okuse. Štefana Kovača 8,
BELTINCI, tel.: 42 430

MIZARSTVO Izdelava
notranje
opreme
Grah
Grah Ciril,
Nemčavci 23, tel.: 32 203

MIZARSTVO - PARKETARSTVO
Vladimir GROF, Sebeborci 110,
9221 Martjanci, tel.: 48-035, 48-145

Izolaterstvo, strojni ometi
in izdelava strojnih tlakov
RADUHA
Sevranska 20, ODRANCI
Tel.: 70 146, GSM 041 671 022

AVTOSERVIS ŠTEVANČEC
CHRYSLER ★ Jeep
KIA MOTORS
Kakovosten servis tudi za vsa
druga vozila Martjanci 9, tel.: 48 667

**ZIDARSTVO, FASADERSTVO,
GRAD. MEHANIZACIJA**
Izdelava strojnih ometov
in stropnih nosilcev po meri
Marjan Madjar, Pertotča 43, tel.: 57 167

Splošno mizarstvo RENATO,
Veščica 13, tel.: 21 402

**ZIDARSTVO, FASADERSTVO,
PREVOZNIŠTVO**
JOŽE REP
Petanji 97 b Tišina,
tel.: 46 656

KLEPARSTVO
KROVSTVO
STRELOVOD
KAVAŠ Alojz, s.p.
Bakovci, Partizanska 58, tel. & fax: 069 43 036

Zidarstvo - fasaderstvo
in izolacije zidov,
strojni ometi
JOŽE HORVAT
Filovci 110, Bogojina,
tel.: 47-014, mobil: 0609 631 193

**POPRAVILA TRAKTORJEV IN
PRODAJA REZERVNIH DELOV**
Zetor, IMT, Torpedo, Ursus
Gergek Franc,
Puconci 61, tel.: 45-122

VESTNIK VESTNIK

**ŠTAMPILJKE
PLAKATI A2
OFSET TISK
NAPISI**

miču - tisk radgona
IZDELAVANJE ŠTAMPILJ
OFSET TISK CRTIL
grajska cesta 12, 9250 g. radgona
tel. & fax: 069/61-867

CHRYSLER ★ KIA
avtokleparstvo
POZVEK
ravnalna miza, komorno lakiranje,
avtoizolacija
VEŠČICA 1h GSM:
M. Sobota 041 717 065
Tel.: 32-406 NON STOP

Pohištvono mizarstvo
SABOTIN
izdelava notranje opreme
Moravske Toplice, Na bregu 20
Telefon: (069) 48 303

**SKUPAJ
PROTI
KRI MI NALU**
080-1200
POKLIČITE!
OSTALI BOSTE ANONIMNI

GRADIŠČE - PGD Gradišče bo letos praznovalo 70-letnico.
Proslava bo v juliju in nanjo se že zdaj vneta pripravljajo. O jubileju so sicer govorili tudi na nedavnem občnem zboru. Tam so tudi povedali, da lani na njihovem območju ni bilo nobenega požara, vendar se bodo še naprej urili in skrbeli za tehnično opremo. (F. Ku.)

CERKVENJAK - Nezavarovana gramoznica v Čagoni, v kateri se leta in leta kopali gramoz, je bila velika nevarnost za otroke, ki so se okrog nje radi igrali. Domačini so pritiskali, naj bi nekdo poskrbel za večjo varnost. Končno se je premaknilo in prav ta čas gramoznico zapravajo in izravnavajo, za kar bo porabljeni 400 »strojnih« ur. Ščasoni jo bodo celo ozelenili. Sicer pa je v bližini dom cerkvenjaške čebelarke družine in od tam se tudi ponuja lep razgled daleč naokoli. To je točka, ki - po ureditvi gramoznice na območju Kremperka (tako domače poimenovanje) - utegne privabiti še kakšnega tujca. (F. Br.)

BRATONCI - Gasilci Bratonec so pripravili v sodelovanju s sevisom GZ Murske Sobotne pregled in, če je bilo potrebno, novo polnitev 40 gasilnih aparatov, ki jih imajo v bratonskih gospodinjstvih in v osebnih avtomobilih. Za preventivo so poskrbeli tudi tako, so očistili deset gasilskih vodnjakov in preverili so delovanje treh drantov. Močno pa si prizadevajo za nakup gasilskega vozila, ki stane 8.000.000 tolarjev. Ker je to prevelik zalogaj za društvo, računajo na pomoč občine. (J. Z.)

MORAVSKE TOPLICE - Gasilci severnega dela Moravskih Toplic so svoje društvo poimenovali PGD Moravci. Lani so praznovali 70-letnico. Z denarjem, ki so ga zbrali ob jubileju, so kupili dve napali šlemov ter prav toliko zaščitnih dežnih jaken. V zimskem času so se izobraževali. Društvo ima 22 članov, ki uspešno nadaljujejo tradicijo prednikov in skrbijo za varstvo pred požarom. (G. G.)

AVTO ADLER d.o.o.

Glavna ulica 101, Dokležovje
tel.: (069) 43 660

Cenjene stranke obveščamo, da smo odprli prodajalno z rabljenimi vozili ter delovnimi in kmetijskimi stroji. Vozila ter delovne in kmetijske stroje jemljemo v posredniško prodajo, možnost odkupa.

Nudimo ugodne kredite z 7 % letno obrestno mero, kredite s.p., d.o.o., ter kmete. Uredimo prenos lastništva brez notarja.

VLJUDNO VABLJENI

Kangoo Express

Ko se odprejo asimetrična krilna zadnja vrata in drsna vrata na desni strani*, se pred vami odpre 3000 litrov prtljažnega prostora. Ni dvoma, to je lahko edinole Kangoo Express, novi Renaultov minister za trgovino, obrt in drobno gospodarstvo. Izbirate lahko med bencinskima verzijama RL 1,2 (1149 ccm / 60 KM) in RN 1,4 (1390 ccm / 75 KM) ter dizelskima verzijama RL 1,9d (1870 ccm / 55 KM) in RN 1,9d (1870 ccm / 65 KM).

*opcija pri verziji RL

LAHKA DOSTAVNA VOZILA RENAULT. V NJIH STE VI GOSPODAR.

RENAULT (S) (E)

RENAULT
AVTO
ŽIVLJENJA

**아직도 망설이세요 !
후회하지 마시라 구요 !**

SEPHIA

17.890 * že od

KREDIT
273 DEM/mes.
pri 1/3 pologa

KIA MOTORS

KIA MOTORS IMPORT d.d. LJUBLJANA
☎ 061 18 43 402 in 18 43 404

ABS+14"

PLATIŠČA IN DISKI
NA VSEH KOLESIH

500 DEM.

/Bransberger E. s.p. Murska Sobota, 069 21-238 / Wolf d.o.o. Cankova, 069 40-088 /
/Auto-R d.o.o. Ljutomer, 069 81-988 /

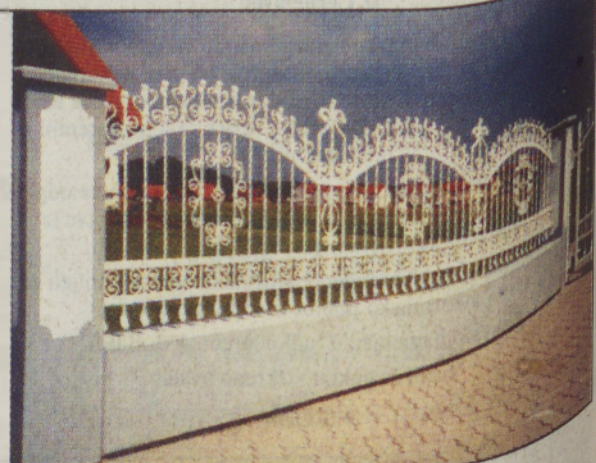
IVAN ŠUMANDL, s. p.
Domača in umetna obrt
Segovci 43b, 9253 Apače
Tel. & faks: (069) 69 435

ROČNA IZDELAVA:

vseh vrst kovanih vrat, okenskih
ščitov proti vlamu, stopniščnih in
balkonskih ograj, kovane ograje in
drugo po naročilu.

INTERNET:

e-mail: franc.sumandl@siol.net
www.geocities.com/PicketFence/2029

KINO

Kino Park
Murska Sobota

Na sporedu bo ameriška pustolovska drama Sedem let v Tibetu, in sicer v četrtek, 12. marca, ob 17. in 19. uri ter v petek, 13. marca, v soboto, 14. marca, in v nedeljo, 15. marca, ob 19. uri. V petek, soboto in nedeljo, ob 17. uri, pa si lahko ogledate ameriško risanko Anastazija.

Kino Gornja Radgona

Ameriška znanstvenofantastična akcijska drama Osmi potnik - Ponovno vstajenje je na sporedu v petek, 13. marca, ob 17. in 19. uri, ter v nedeljo, 15. marca, in v ponedeljek, 16. marca, ob 17. 30 uri. Ameriško »odštekan« komedijo Naga resnica pa si lahko ogledate v petek ob 21. uri ter v nedeljo in v ponedeljek ob 19.30 uri.

Kino Ljutomer

Tu bo na sporedu ameriška komedija Sam doma 3, in sicer v soboto, 14. marca, ob 19.30, in v nedeljo, 15. marca, ob 17.15 in 19.30 uri.

KINO

Lepa kot nevesta
Vestnikova
fiesta!!!

Žrebanje v
soboto, 4. 4. 1998
v Črenšovcih!

Poroke

V UPRAVNI ENOTI MURSKA SOBOTA SO SE POROKILI: Danijel Časar, natak, z Boreče in Katja Baskar, gostinska tehničar, iz Grgarja; Janez Šneider, natak, iz Murskih Petrovcov in Štefka Vrečič, šivilja, iz Murskih Petrovcov; Branko Sabotin, mizar, iz Nuskove in Klavdija Kranjec, frizerka, iz Nuskove; Franc Krenos, strojni ključavničar, iz Krajne in Verica Šinčar, tekstilna konfekcionarka, iz Serdice; Ciril Lopert, šivalec, iz Tropovec in Jasna Norčič, frizerka, iz Murske Sobote; Josip Gregorac, profesor portne vzgoje, iz Šalovec in Ljilja Antolin, slaščičarka, iz Šalovec; Srečko Ilič, nogometaš, iz Sarajeva in Elizabeta Kos, gimnazijska maturantka, iz Rankovec.

Vestnik vam čestita!

Delimo vstopnice za kino

Glavno vlogo v ameriški komediji Austin Powers igra Mike Myers, kar je pravilno zapisal naš nagajenec **Boris Lesjak, Segovci 43c, 9253 Apače.**

Čestitamo, naše novo nagradno vprašanje pa je:

S katero priljubljeno komedijo je zaslovel igralec Mike Myers?

Odgovor: _____

Kupon št. 51

Odgovore pošljite do 17. marca na naš naslov:

Vestnik, Ulica arhitekta Novaka 13, 9000 Murska Sobota.

KOBILJE - V okviru Turističnega društva Kobilje deluje sekcija žena, ki jo vodi Danica Bukovec. Doslej je organizirala sekcija tečaje o pripravi raznih solat, pečenju šarkljev, kuhanju enolončnic, vlaganju sadja in zelenjave ter seznanila ženske o pripravi sira. Žene in dekleta so svoje kuharske dosežke predstavile na razstavi domačih dobrot na Ptuj, udeležile pa so se ekskurzij na razstavo cvetja v Volčji Potok in bile so na srečanju kmetic v Murski Soboti. (J. Ž.)

RADENCI - Dramska sekcija kuda Bubla Radenci je uprizorila komedijo Marjana Marince *Poročil se bom s svojo ženo*. Najprej so nastopili v kongresni dvorani hotela Radin, kjer si jo je ogledalo tudi veliko turistov, nato pa so (in še bodo) gostovali v okoliških krajih. Komedijo je režiral Stane Kralj iz Ljutomer, nastopajo pa: Rudi Ketiš, Stanko Senčar, Natalija Bračič, Marija Marič, Zdenka Zdravec, Mirko Rantaša, Vlado Krajnc, Lidija Slavič in Vlado Fiala. (L. Kr.)

Svet Srednje strojne in tekstilne šole Murska Sobota Šolsko naselje 12, 9000 Murska Sobota razpisuje delovno mesto

RAVNATELJA

Kandidati morajo izpolnjevati pogoje, ki jih določa 53. člen Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. št. 12 z dne 29. 2. 1996). Imeti morajo organizacijske sposobnosti za uspešno pedagoško vodenje in poslovanje šole.

Ravnatelj bo imenovan za 4 leta.

Delovno razmerje bo sklenjeno s 25. 8. 1998.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev, življenjepisom ter vizijo organizacije in delovanja šole pošljite v 8 dneh na naslov šole s pripisom »razpis za ravnatelja«.

Kandidati bodo o izbiri obveščeni v zakonitem roku.

BLISK MONTAŽA MURSKA SOBOTA, d. o. o. Pleše 9, 9000 Murska Sobota objavlja prosto delovno mesto

VODJA OPERATIVE STROJNE MONTAŽE

Delovno razmerje se sklepa za nedoločen čas s 3-mesečno preizkusno dobo.

Pogoji za zasedbo:

- VI. stopnja šolske izobrazbe strojno-tehnične smeri,
- 5 let delovnih izkušenj na enakih ali podobnih delih,
- strokovni izpit po zakonu o graditvi iz strojne stroke,
- vozniški izpit B-kategorije.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev kandidati lahko pošljejo na naslov: Kadrovska služba Blisk Montaža Murska Sobota, d. o. o., Pleše 9, 9000 Murska Sobota, v 8 dneh po objavi. Kandidati bodo o izbiri obveščeni v 15 dneh. Zasedba delovnega mesta je mogoča takoj, vendar najpozneje v 3 mesecih od dneva objave.

KRAJEVNA SKUPNOST KAPCA, Kapca 95, 9220 Lendava

oddaja na podlagi sklepa Sveta KS Kapca z dne 11. 2. 1998 V NAJEM

poslovni prostor v Kapci (stara šola)

v velikosti cca 60 m², komunalno opremljen (voda, elektrika), primeren za lokal ali trgovino.

Pisne ponudbe sprejemamo 15 dni po objavi na naslov: KS Kapca, Kapca 95, 9220 Lendava.

kulturni koledar

Gledališče

MURSKA SOBOTA: V petek, 13. marca, bo v grajski dvorani ob 20. uri premijera komedije La vie des professeurs (Življenje profesorjev), v izvedbi gledališča Torpedo.

MURSKA SOBOTA: V soboto, 14. marca, pa po prva ponovitev predstave La vie des professeurs, in sicer ob 20. uri v grajski dvorani.

GORNJA RADGONA: V soboto, 14. marca, bo v dvorani kulturnega doma ob 19.30 uri komedija R. Cooneya Minister v škripcih. Gostuje Slovensko ljudsko gledališče iz Celja.

Predavanje

MURSKA SOBOTA: V torek, 17. marca, bo v grajski dvorani ob 19. uri foto in video predstavitev z napeto pripovedjo Modre kupole samarkanda s potepa po zadnjih eksotičnih krajih Turkmenije, Uzbekistana in Kirgizije.

Meseč madžarske kulture

LENDAVA: V nedeljo, 15. marca bo ob narodnem prazniku ob 9.30 uri otvoritev madžarske knjigarne v poslopju A banke, ob 11. uri kulturni program in polaganje vencev pri spominskem obeležju Kossutha in Széchenyja. Ob 12. uri pa bo ovenčanje nagrobnega spomenika Janosa N. Ratha pri Sv. Trojici.

DOBROVNIK: V soboto, 14. marca, bo v kulturnem domu ob 19. uri otvoritev razstave mladih prekmurskih likovnih umetnikov in spominska slovesnost. Sodelujejo folklorna skupina Adam Beri - Balogh iz Körmanda in dobrovniško kulturno društvo.

MURSKA SOBOTA: V soboto, 14. marca, bo v gostišču Zvezda madžarski večer, ki ga je pripravilo društvo Baráti Kör.

DOBROVNIK - Društvo vlogogradnikov Dobrovnik je na imelo občni zbor, na katerem so pregledali svoje dosedanje delo, zlasti o rezultatih ocenjevanja vzorcev vin. Udeleženci so tudi z zanimanjem prisluhnili predavanju priznanega madžarskega strokovnjaka dr. Denesa Palfija, nato pa je odšlo vseh 70 udeležencev zboru v Dobrovniške gorce, kjer so prisostvovali praktičnemu prikazu rezi vinske trte. (F. Bo.)

LJUTOMER - V ljutomerskem podjetju Segrap, ki zaposluje 52 ljudi, ustvarijo pretežni del prihodka s prodajo gramoza. Iz svoje gramoznice na Krapju prodajo namreč letno 140.000 kubičnih metrov različnih gramoznih agregatov. - Vodstvo podjetja načrtuje, da bodo letos prvič izplačali dividende. Zanje naj bi namenili 18.000.000 tolarjev. (G. G.)

LIPA - V KS Lipa so zbrali lani s samoprispevkom 3.594.000 tolarjev. Ves denar so porabili za komunalno urejanje vasi, ureditev pokopališke vežice in tudi za obnovo sakralnih objektov. V tem letu bodo obnovili dvorano v vaško gasilskem domu in še kar, za kar bodo porabili 40.000.000 tolarjev. Morda pa se bo našel tudi kdo, ki bo ustanovil kako obratovalnico, saj prostor, kjer je bila svojčas kmetijska trgovina, že lep čas sameva. (J. Ž.)

MELE - Nov predsednik PGD Mele je Janko Klobasa. Na to funkcijo so ga izvolili na občnem zboru društva, ki sicer deluje samostojno od 1952. leta, prej pa je delovalo v okviru PGD Šratovci. Letos v poletnih mesecih bo pripravila gasilska folklorna skupina večjo kulturno prireditev. Na občnem zboru so tudi sklenili, da bodo nadaljevali dela pri pri-

dku gasilskega doma. Alojzu Kurbusu in Ernestu Podlesku so podelili posebni priznanju za 50 let dela v gasilstvu. (F. Kl.)

PETANJCI - Pust je sicer že šel v pozabo, ne pa tudi tako imenovana rusa, ki so jo imeli v Petanjcih, saj so udeleženci sprejema nabrali nekaj cvenka za potrebe gasilskega društva. Vse to je organiziral Boris Šafarič. Morda pa bomo imeli na Petanjcih spet kdaj borovo gostovanje. To je bilo nazadnje pred 40 leti. (F. Ku.)

MAČKOVCI - Na podružnični osnovni šoli v Mačkovcih primanjkuje prostorov za pouk telesne vzgoje in tudi za aktivnosti malčkov vzgojno varstvene enote. Kaže pa, da bo sčasoma boljše: zgraditi nameravajo asfaltirano igrišče, vendar je ovira plazovit teren, ki ga bo potrebo sanitirati. (J. K.)

Republiški zavod za zaposlovanje, Območna enota Murska Sobota

PROSTA DELOVNA MESTA s pogoji za zasedbo

AVTOMEHANIČ

VOZNIK TOVORNEGA VOZILA - MEHANIČ; določen čas 9 mes.; do 18. 03. 98; PETELIN IGOR S. P. BETONARNA PETELIN, TRATE 23, GORNJA RADGONA

VOZNIK TOVORNEGA VOZILA - UPRAVLJALEC GRADBENE MEHANIZACIJE; določen čas 9 mes.; do 18. 03. 98; PETELIN IGOR S. P. BETONARNA PETELIN, TRATE 23, GORNJA RADGONA

SLIKOPLESKAR

SOBOSLIKAR; nedoločen čas; 31. delovnih izkušenj; jezik: slovenski jezik - govorno in pisno; ostala znanja: Vozniški izpit za kat. B; do 13. 03. 98; MGE - ZAVRŠNIK & DRUŽBENIK D. N. O., MLADINSKA 7, GORNJA RADGONA

VOZNIK AVTOMEHANIČ

VOZNIK; nedoločen čas; do 25. 03. 98; JETTRANS, MEDNARODNO PODJETJE ZA TRANSPORT,

PROSTA DELOVNA MESTA NA OBMOČJU

Območje	Izobrazba					
	II	III-IV	V	VI	VII-VIII	SKUPAJ
Murska Sobota	0	8	0	4	0	12

ŠPEDIČIJO, ODRANCI, PANONSKA 8, ČRENŠOVCI

PRODAJALEC

PRODAJALKA SLADOLEDA; določen čas 6 mes.; do 13. 03. 98; OSMANI SAMI S. P. SLAŠČIČARNA CANKOVČEK, CANKOVA 31, CANKOVA

NATAKAR

NATAKAR - NATAKARICA; določen čas 3 mes.; 21. delovnih izkušenj; ostali pogoji: POSKUSNO DELO; do 13. 03. 98; FARIČ D. O. O. TURIZEM, GOSTINSTVO, TRGOVINA, SLOVENSKA ULICA 41, MURSKA SOBOTA

NATAKARICA; določen čas 6 mes.; 21. delovnih izkušenj; ostali pogoji: POŠTENOST; do 13. 03. 98; FERENCIČ TEREZIJA S. P. OKREPOVALNICA ČEBELICA, LENDAVSKA ULICA BB, MURSKA SOBOTA

NATAKAR; določen čas 6 mes.; 24 mes. delovnih izkušenj; jezik: nemški jezik - govorno; do 17. 03. 98; PRELOG MARIJA, S.P. GOSTILNA PRI ŠTAJERCU, PANONSKA ULICA 24, BELTINCI

INŽENIR STROJNIŠTVA ZA ENERGETIKO

VODJA OPERATIVE STROJNE MONTAŽE; nedoločen čas; 60 mes. delovnih izkušenj; ostala znanja: Vozniški izpit za kat. B; ostali pogoji: STROKOVNI IZPIT IZ PODROČJA GRADBENIŠTVA STROJNIŠTVA; do 13. 03. 98; BLISK MONTAŽA D. O. O., PLEŠE 9, MURSKA SOBOTA

INŽENIR ELEKTROTEHNIKE

TEHNOLOG; določen čas 9 mes.; ostali pogoji: DELAVEC ALI PRIPRAVNIK; do 17. 03. 98; ELTI D. O. O., PANONSKA 23, GORNJA RADGONA

INŽENIR RAČUNALNIŠTVA

PRIPRAVNIK; določen čas 12 mes.; do 13. 03. 98; UPRAVNA ENOTA, VRAZOVA ULICA 1, LJUTOMER

PRAVNIK

PRAVNIK; določen čas 6 mes.; ostali pogoji: ZNANJE MADŽARŠČINE; do 13. 03. 98; SKUPNOST VZGOJNOIZOBRAŽEVALNIH ZAVODOV, KIDRIČEVA 1, LENDAVA - LENDVA; (*)

Cenejše kurilno olje

• GOTOVINSKO PLAČILO ALI PLAČILO S KARTICO MAGNA

pri nakupu nad 1000 litrov 39,20 SIT/liter brezplačen prevoz
pri nakupu nad 2000 litrov 38,70 SIT/liter brezplačen prevoz

• OBROČNO ODPLAČILO PRI NAKUPU NAD 1000 LITROV

v 3 obrokih 40,00 SIT/liter brezplačen prevoz
v 5 obrokih 41,00 SIT/liter brezplačen prevoz

• MOŽNOST TELEFONSKEGA NAROČILA IN PLAČILA OB DOSTAVI

• TOČNA DOBAVA NAROČENIH KOLIČIN

Podrobnejše informacije dobite na najbližjih Petrolovih skladiščih in bencinskih servisih.

PETROL

Liter
kurilnega olja
je mogoče
kupiti že za
38,70
tolarjev.

BISEROPOROČENCA KOLBL IZ OKOSLAVEC – Oh, kako hitro teče čas, porečeta Kristina in Jakob Kolbl iz Okoslave, saj ne moreta verjeti, da je minilo že celih 60 let, odkar sta se poročila.

Kristina se je rodila 1915. leta v Radencih, Jakob pa leta 1910 na Turjanskem Vrh. On se je poklicno ukvarjal z gradbeništvom; sprva kot zidar, kasneje pa je postal zidarski delovodja pri gradbenem in komunalnem podjetju v Gornji Radgoni. Žena Kristina pa je ves ta čas doma pridno gospodinjila in vzgajala sinova Janka in Slavka. V tistem času sta si tudi uredila hišo v Okoslavcih, kjer sedaj preživljata jesen svojega življenja.

Biseroporočenca se z nekoliko grenkobe spominjata svoje težke mladosti, vendar sta vse težave premagala s skupnimi močmi in zadovoljna sta s tem, kar sta si ustvarila.

Tudi danes, čeprav se približujeta devetdesetim letom starosti, še rada postorita kakšno kmečko opravilo. Imata pet vnukov in pet pravnukov, s katerimi rada kramljata in tedaj jima misli rade uidejo v njuna mlada leta. – Besedilo: V. Kolbl, posnetek: D. Mauko

BISEROPOROČENCA PRŠA IZ GORNJE BISTRICE – Janez je star 80 let, Terezija pa je v 79. letu. V 60 letih svojega zakonskega stanu so bile tudi težave, a v spominu so ostali predvsem prijetni trenutki, na primer vožnja s kolesom na prošenje na Razkrižje ... Prševa sta skromna in osrečevala so ju drobne stvari. Veselila sta se tudi dobre letine na svojih njivah. Janez, ki je bil neke vrste domači živinozdravnik, je pomagal zlasti pri telitvah. Našel pa je tudi čas za petje v cerkvenem pevskem zboru. Terezija je gospodinjila, pomagala pri delu na njivah in skupaj z možem skrbela za hčerki. Prševa imata štiri vnuke in tri pravnuke. Zdravje jima je še kar naklonjeno, vendar sta tudi sama k temu prispevala: vse življenje sta uživala predvsem zdravo domačo kmečko hrano in trdo sta delala. Imata kar več vzrokov, zaradi katerih sta se na biseroporočni zahvalni maši, ki jo je daroval črenšovski kaplan Ivan Krajnc, zahvalila Dobrotniku. – Foto: J. Žerdin

Menjalniški tečaj

Pomurske banke 10. 3. 1998

Srednji tečaj Banke Slovenije velja od 10. 3. 1998 od 00. ure dalje.

Država	Enota	Banka Slovenije	Nakup	Prodaja
Avstrija	100	1.342,4700	1.325,00	1.340,00
Francija	100	2.816,4103	2.752,30	2.811,40
Nemčija	100	9.444,7024	9.320,00	9.425,00
Italija	100	9,6005	9,29	9,59
Švica	100	11.594,3167	11.331,40	11.574,80
ZDA	1	172,7625	169,90	172,70

Tako ugodnih obresti za gotovinska posojila v Pomurju še ni bilo!

Pravi trenutek, da uresničite želje, ki so se vam še včeraj zdele neuresničljive.

Najnižja obrestna mera že od TOM + 6,5 % letno

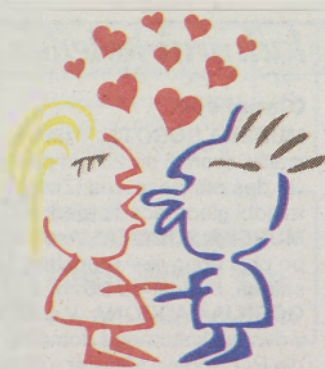
Izkoristite izjemno priliko.

Podrobnejše informacije dobite v vaši enoti Pomurske banke.

pomurska banka

Pomurska banka d.d., Murska Sobota, bančna skupina Nove ljubljanske banke

V dvoje je lepše

Mladost mora imeti troje: pamet v glavi, molk na ustih in sramežljivost na obrazu.

Tako pravi nemški pregovor.

Oh, koliko križev in težav (tudi neprespanih noči) imajo nekateri starši, saj jim njihove rosno mlade hčerke uhajajo od doma in se šele zjutraj vračajo iz diska! Starša Anica in Ciril Gabor iz Puzevec pa imata bolj pridni deklici. Nataša, ki je starejša, pridno študira agronomijo in ekonomijo v Ljubljani, mlajša Elizabeta pa je končala poklicno šolo in se zaposlila kot šivilja v Muri. V disko v Gerlince pa je šla s prijateljicami, ko ji je bilo 19 let.

Toliko je bila stara pred dvema letoma. Tam se je srečala s tedaj

25 let starim avtomehanikom Miranom Poredošem iz Bodonec, zaposlenim v Voitsbergu v Avstriji, in z zabave ni več šla s prijateljicami, ampak jo je peljal omenjeni fant. Nikarte ne mislite, da je imel kak super avto: peljala sta se z »jugom.« No, da, pozneje, ko sta začela »skupaj hoditi«, je kupil oplo calibro.

Mladenec je, enako kot Elizabeta, skrben in še preden je spoznal dekle svojih sanj, je dal sezidati hišo. Praktična darila in denar, ki sta jih dobila mladoporočenca, so prišla zelo prav pri opremljanju hiše, v kateri se kanita naseliti enkrat v prihodnjem letu.

Dobro je bilo, da je Elizabeta šla v diskoklub; dobro je bilo, da se je tja zapeljal tudi Miran, saj sta se spoznala, vzljubila in pred kratim – poročila. Civilna poroka je bila na matičnem uradu v Bodonecih; cerkvena v katoliški cerkvi na Cankovi pa je bila ekumenska: mlada sta poročila cankovski katoliški duhovnik Anton Fakin in bodonski evangeličanski duhovnik Ludvik Jošar. Elizabeti je bil poročni priča Stanislav Kociper iz Odranec, Miranov poročni priča pa je bil Rudolf Kovač iz Murske Sobot. Na gostijo, ki je bila v Šipličevi gostilni v Puzevcih, je bilo povabljenih sto petdeset ljudi in skoraj natanko toliko jih je tudi prišlo. Mladoporočenca in svate je zabaval ansambel Slovenski ekspres iz Šostanja. In zakaj ravno ti godci? Izbrala jih je Elizabeta, saj jih je nekeje že slišala igrati in njihova glasba ji je bila zelo všeč. Ugajala je tudi gostom. Nikomur se ni mudilo spat: gostija je trajala od sobote do nedelje do sedme ure;

zadnja sta šla k počitku mladoporočenca. Še to: ker pričakujeta maja dojenčka, nista šla na poročno potovanje, pač pa sta bila lani v Tuniziji. Na predporočnem potovanju. – S. S.

Lepa kot nevesta Vestnikova fiesta

Sodelujte v naši novi nagradni igri, saj boste morali dobiti katero od tedenskih nagrad. Če pa vam bo sreča še posebno naklonjena, potem vam ne uide Vestnikova fiesta, ki je lepa kot nevesta.

Nagradno vprašanje št. 11

Kdo bo vodil prireditev, na kateri bomo žrebali fiesto?

- a) Geza Farkaš
- b) Geza Grabar
- c) Geza Banfi

Zaokrožite odgovor, za katerega menite, da je pravilen, kupon prilepite na dopisnico in nam jo pošljite do srede, 18. marca, na naslov: Vestnik, 9000 Murska Sobota, Ulica arh. Novaka 13.

Izmed pravih rešitev bomo izžrebali dopisnice treh bralcev, ki se bodo brezplačno zapeljali z Vestnikovim vlakom, in treh bralcev, ki bodo prejeli tople Vestnikove majice. Če boste poslali več kuponov, potem je seveda več možnosti za nagrado. Dopisnice, ki ne bodo izžrebane, bomo shranili in bodo prišle v poštev za žrebanje super nagrade – Vestnikove neveste – fieste.

PRAVILNA REŠITEV
10. NAGRADNEGA VPRAŠANJA:
V Črenšovcih

IZŽREBANI REŠEVALCI:

VESTNIKOV VLAK: 1. Jože Jeneš, Fokovci 79, 9208 Fokovci, 2. Darinka Tivadar, Tešanovci 56a, 9226 M. Toplice, 3. Karel Gjergjek, Prosečka vas 39, 9202 Mačkovci

MAJICE: 1. Angela Zrim, Matjaševci 1, 9263 Kuzma, 2. Marjeta Gujtman, Satahovci 15, 9000 Murska Sobota, 3. Marija Gubič, Martjanci 58 d, 9221 Martjanci

VESTNIK

in

S. O. S. Company d.o.o.

Veščica 4e, 9000 Murska Sobota, telefon: (069) 35 507

Priporočamo olja Castrol

nagradjujeta

Žrebanje v soboto, 4. 4. 1998 v Črenšovcih!

Na slovenskem trgu govejega mesa se je pojavila nova blagovna znamka natur. Pod imenom NARAVNO, NARAVNO, NARAVNO na zeleni podlagi se je pojavil prvi uvoznik poljskih telet, rejec in kmetijski analitik Jože Štelko. Koncentrate za krmljenje mu pripravljajo v eni od murskih mešalnic, ribjo in kostno moko pa so mu ponudili Švedi.

V enem od bifejev v Lendavski ulici je bila v soboto osrednja točka pogovor o jutranjem pohodu in nabiranju zvončkov, ki ga je organizirala velika Viola Mesarič ob asistenci Alojzija in Stanislava. Nabrani zvončki so bili namenjeni za okrasitev poti ob ponovnem vstopu Mirana Györeka v stranko. Ta je po vseh opravljenih testih ponovno moralopolitično neoporečen.

Lujz Behek – Bevanda je dobil pošiljko ledenega čaja, vredno okrog 155 milijonov tolarjev, z okrog 30 milijoni tolarjev zaračunane obroke. Država je namreč ugotovila, da je pri mešanju ledenih čajev uporabil več ekstraktov, kot je za nje plačal davkov. Delničarji so po stečaju TPO-ja in omenjenih znanih izrazili navdušenje nad upravo Radenske.

Franc Šlihtuber je te dni naročil meritve debeline asfalta na novo asfaltiranih cestah. Z meritvami bi namreč dokazal, da dolg Ceste-mu podjetju ni 46, ampak 26 milijonov, za kolikor je s posojilom obremenil občino.

Ljutomer se je že razdelil na občino, in to brez referendumov. Kot so ugotovili Verzejci, Križani in Razkrižani, občine že niso, saj jih ni v letošnjem proračunu Ljutomerske občine. Občan občine so že napovedali, da bodo nepokorščino in blokado do Ljutomera, če jih država tokrat ne bo razumela.

Čeprav je storil vse, da dobimo namesto regionalnih enot kmetijsko gozdarsko zbornico, Poročnik ne namerava prepustiti Terovskega mesta Gezi Džuhanu – Terovskemu mestu. Na Gezo pa se že nekateri vodilni kmeti in poljudni SLS-ja iz Premurja, naj se s tem me za subvencioniranje »planarizacije v omenjeni zbornici.

Ivek Rotdajč je po nagradi za nedržerja leta izjavil, da mu nagrada godi, če bi lahko iz Ljubljane odpeljal vsaj 500 krav črno-belo pasen, ki bi jih pasel na območjih, kjer je moral zapreti zbiralnico. Te bi moral prav tudi za porabo konj, ki jo je zadruga jeseni na veliko uvažala iz Madžarske.

Gadifičev tatni klan iz Murskega Sotja za analize črnega zlata v tujih dneh intenzivno analizira naravnost študijo o sanaciji lendarstva. Ko je ugotovil, da se ta študija bo piše, je začel s pripravo sosednje trge.

V lendavski tatni še niso odgovorili na obtožbe direktorja kmetijskega »švercu« z derivati, dokler ne dobijo uradnih tolačenj. Iz preverjenih virov pa se sliši, da bi ta uradna tolačenja bila ponoven vstop Narte v SLS. Ali bo kak direktor za vstop v SLS UR ponovno poplačan z državnim skrim mestom v predstavstvu tere od tranzicijskih držav, še ni znano.

BESEDNI KORU

Evropska priloga

Energija Gozdarstvo
Promet

Globalizacija Ekologija

Telekomunikacije

Prilogo smo sestavili:
Urejanje: Janez Votek, Andrej Horvat, Amna Potočnik
Tehnična postavitev: Ksenija Šomen, Robert J. Kovac,
Jurij Zauneker
Lektoriranje: Nevenka Emri
Prevodi: Tanja Kovac Flisar, Janez Sušteršič
Ei. pošta: vestnik@eunet.si
<http://www.p-inf.si>

**GOSPODARSKI
VESTNIK**

Evropsko prilogo je sofinancirala Komisija Evropske zveze. Mnenja v Evropski prilogi so izključno mnenja avtoric in avtorjev ter ni nujno, da izražajo poglede in mnenja Evropske komisije.

je ena od politik EZ, ki se v zadnjih letih zelo hitro spreminja.

V zadnjih nekaj letih je energetska politika EZ dobila jasnejšo formulacijo z belo knjigo (Energetska politika za Evropsko zvezo), ki je bila sprejeta v dokončni obliki leta 1996. Število ciljev skupne energetske politike so omejili na tri:

- celovita konkurenčnost,
- zagotovljena preskrba z energijo,
- okolje.

Zagon skupni energetski politiki daje kompromisni dogovor o notranjem trgu elektrike in plina. Pogajanja o tem so tekla kar deset let. Izid je bil negotov glede tega, kdaj bo dogovor dosežen, ne pa glede bistvene vsebine, saj je eno osnovnih gibal in razlogov obstoja skupnosti notranji trg, ki s konkurenčnim pritiskom sili ponudnike blaga in storitev k vse večji učinkovitosti. Konkurenci so se lahko izognile dejavnosti, ki so jih po 90. členu Pogodbe o ES posamezne države izločile kot storitve splošnega gospodarskega pomena. Tradicionalno so med »gospodarske javne službe« pristevali poleg pošte, telefonije, letalskih in železniških prevozov tudi oskrba z elektriko in zemeljskim plinom. Sedaj je prevladalo mnenje, da je potrebno izjeme od konkurenčnosti čim bolj omejiti. Sprememba je nastala zaradi spremenjenih tehnoloških možnosti in novega razumevanja možnosti, da večino teh storitev oskrbijo konkurenčni ponudniki bolje in ceneje kot monopolna podjetja.

Dematične posledice za elektroenergetski in plinski sektor, tudi pri nas, bosta imeli direktivi o »skupnih pravilih o notranjem trgu z elektriko« (Direktiva 96/92/EC, OJ No L 27 p. 20, 30. 1. 1997) in analogna direktiva o plinskem trgu, za katero je politični sklop že sprejet (decembra 1997).

V preteklih letih je veljalo mnenje, da prilaganje EZ v energetiki ne bo težko. »Prilagoditi bo potrebno cene, nekaj podzakonskih aktov ...« Danes smo drugače, da je energetika eno od problematičnih področij, pa so nam povedali iz EZ tudi v dokumentu Agenda 2000.

Na splošno materialni položaj Slovenije v energetiki ni neugoden, pač pa bo potreben velik premik v gospodarsko-pravni ureditvi, pridružitve pa bo imela velik vpliv tudi na strukturo energetskih dejavnosti. Najbolj vidna bo bistveno zmanjšanje ali celo opustitev jermogovništva.

Obeznosti iz Kjota

»Tovornjak«, ki je ravnokar povozil aktualno slovensko energetsko politiko, je Kjoto. Decembra 1997 je Slovenija skupaj z večino razvitih držav, vključno z EZ, prevzela obveznost, da bo zmanjšala emisije toplogrednih plinov do leta 2010 za osem odstotkov pod najvišjo raven iz leta 1986. Če se ne bomo opazovanje CO₂, ki predstavlja blizu 70 % toplogrednih plinov in je neposredno povezan z emisijami in prometom, so bile emisije leta 1996 višje kot v referenčnem letu 1986 (15 milijonov ton). Struktura emisij je bila naslednja: elektroenergetika, promet 4,3 MtCO₂, in druga poraba industrija in gospodinjstva) 5,8 MtCO₂. Leta 2010 bi smela biti vseh emisij CO₂ le 13,5 MtCO₂, predvidevanih o rasti porabe goriv iz osnutka Nacionalnega energetskega programa (EGS-RI in je za nadaljnjih 10 %, na okoli 16,5 milijona ton. V naslednjih štirih letih bi nato emisije morali zmanjšati za 18 %.

Upravičeno je strategije in ocene posledic za zmanjšanje toplogrednih plinov po Kjotu še nimamo, ne dvomim pa je »otrovoitev, da brez izdatnega zmanjšanja pridobivanja in kurjenja premoga ne bo šlo. Izkop premoga bo potrebno zmanjšati s pet milijonov na največ tri milijone ton.

Kaj storiti?

Tranzicijska ima mnogo pasti, eden najpomembnejših pogojev za uspeh je prava hitrost. Izkušnje drugih kažejo, da je izguba tempa usodna. Primerov je vzhodni Evropi veliko, najbolj drastičen je v priporočeni Rusiji ukrajinski. V mednarodnem tekmovalstvu je podobno kot v športu, pri enem odločajo letu, pri drugem pa desetinke ali stotinke sekunde.

Najbolj kritična ocena slovenske tranzicijske energetske politike je, da smo s prepočasnimi sprejemami izgubili nekaj dragocenih let. Razlogov za to je mnogo: iskati v materialni sferi, ne gre za hitrost izvajanja fizičnih projektov, pač pa za prilagajanje »Siva snov« je snov z največjo vztrajnostjo. Izliv in prednost procesa vključevanja v Evropsko zvezo je, da bomo nujne strukturne spremembe težave hitreje. Na negativni strani so kratkoročne težave in stroški za spremembe, ki se bodo kasneje bogato obrestovali.

Precej konkretnih programov sprememb je v energetiki že pripravljenih, veliko tudi v okviru projektov, ki jih je financirala Evropska zveza. Za uspešno »politično higieno« bi bilo koristno čim prej ugotoviti, ali s priključevanjem k EZ mislimo tako resno, kot to javno trdimo. Ali smo pripravljeni tudi na kak grenak grizljaj in tpek požirek? Predvsem pa ali smo sposobni reflektirati, ki bi nam v tem trenutku pokazala, da ovira hitrejšemu dokončanju tranzicijske niso materialne, ampak v družbeni strukturi, te pa so zopet povezane s sposobnostjo prilaganja posameznikov. Projekt reforme energetske politike zato razumem bolj kot projekt (pre)ustrojanja sedanjih in novih družbenih akterjev kot pa zgolj pravno-tehnični projekt.

Mojca Suvorov, dipl. inž. el.

Cene energije

Strategija energetske politike kakšne države se predvsem kaže in izvaja s cenovno politiko. V Sloveniji je večina cen liberalizirana, vendar se cene določenih ključnih izdelkov, kot so npr. cene energije, telekomunikacij in transporta, še vedno določajo administrativno. To pomeni, da poskuša država nadomestiti prednosti tržnega uravnavanja ponudbe in povpraševanja z nadzorom nad cenami.

Ker na sedanji ravni administrativno določene cene energentov ne pokrivajo vselej proizvodnih stroškov, bo v prihodnjih letih njihovo prilagajanje nujno prispevalo k rasti inflacije. Prej se bomo tega zavedeli, več časa bo za postopno prilagajanje cen.

Slovenski parlament je januarja 1996 sprejel Resolucijo o strategiji rabe in oskrbe Slovenije z energijo (v nadaljevanju Strategija), v kateri so zapisani osnovni cilji energetske politike. Ti so: tržna usmerjenost, zanesljivost oskrbe z energijo, sprejemljivost za okolje, spodbujanje učinkovitosti rabe energije in cenovna preglednost.

Strategija je nastajala v času obsežnih sprememb. Republika Slovenija se intenzivno vključuje v evropske integracijske procese, podpisala je Evropsko energetsko listino in aktivno sodeluje v pogajanjih o spremljajočih protokolih.

Cilj Evropske energetske listine je med drugim tudi razvoj učinkovitega energetskega trga po vsej Evropi ter bolje delujočega svetovnega trga na temeljih načela enakopravnosti in tržno usmerjenega oblikovanja cen. Razvoj trgovine z energijo bo potekal v skladu z večstranskimi sporazumi ter na podlagi odprtega in konkurenčnega trga za energetske proizvode, materiale, premo in storitve.

V času, ko se Slovenija pripravlja na vstop v Evropsko zvezo, bo torej treba v energetiki poskrbeti za uresničevanje ciljev, zapisanih v Strategiji, in hkrati zakone uskladiti z evropskimi.

Preglednost cen energentov v Evropski zvezi

Za zagotavljanje cenovne preglednosti je Evropska komisija z direktivo Sveta uvedla postopek za sporočanje cen energentov Statističnemu uradu Evropske komisije. Države članice tako sporočajo cene naftnih derivatov enkrat tedensko, cene električne energije in zemeljskega plina pa dvakrat letno. Te cene objavlja Statistični urad v svojih publikacijah.

Zaradi lažje primerjave cen energentov med posameznimi državami je bila določena posebna metodologija, ki omogoča primerjavo cen energentov med državami ne glede na različne tarifne sisteme. Tudi pri izračunih cen v Sloveniji se že nekaj časa uporablja enak metodološki pristop, tako da je dosežena primerljivost podatkov za posamezne energente. V nadaljevanju so podane primerjave tako izračunanih cen energentov v državah EZ in Sloveniji.

Naftni derivati

Prodajne cene osvinčenega bencina v državah EZ se gibajo od 134 SIT/l v Španiji do 186 SIT/l v Veliki Britaniji. Slovenska cena 102,5 SIT/l dosega le 59 % povprečne cene v EZ.

Tudi primerjava prodajnih cen neosvinčenega bencina kaže izredno nizke cene bencina v Sloveniji. Cena v Sloveniji, ki znaša 94,4 SIT/l, dosega le 57 % povprečne cene v EZ. Tu se cene gibajo od 123 SIT/l v Luksemburgu do 183 SIT/l na Nizozemskem.

Prodajne cene plinskega olja v državah EZ se gibajo v večjem razponu: od 99 SIT/l v Grčiji do 171 SIT/l v Veliki Britaniji. Slovenska cena 86,2 SIT/l dosega 68 % povprečne cene v EZ.

Prodajna cena ekstra lahkega kurilnega olja v Sloveniji dosega 73 % povprečne cene v EZ, kjer zelo izstopata Italija z najvišjo ceno 135 SIT/l in Danska s 110 SIT/l. Najnižja je cena v Veliki Britaniji, 40 SIT/l, kjer je cena nižja tudi od cene v Sloveniji.

Vzrok takšnega zaostajanja slovenskih prodajnih cen naftnih derivatov je v sistemu in višini obdavčitve. Cene naftnih derivatov brez davka v Sloveniji so namreč že sedaj primerljive s cenami v EZ. Sistem obdavčitve pa se precej razlikuje. V Sloveniji je sedaj v veljavi prometni davek, ki znaša od 20,5 % za ekstra lahko kurilno olje do 136 % za osvinčeni bencin.

V državah EZ pa je osnovna cena obremenjena s trošarino, vse skupaj pa z davkom na dodano vrednost.

Članstvo Slovenije v Evropski zvezi bo zahtevalo uvedbo sistema davka na dodano vrednost in zakona o trošarini. Pri trošarinah bo namreč potrebno uskladiti davčne strukture in minimalne stopnje davka skupaj s pravili o posesti in pretoku blaga, za katere velja trošarina. Oba zakona naj bi predvidoma začela veljati 1. januarja 1999.

Pa si pogledimo, kakšne so trošarine in davek na dodano vrednost v državah EZ.

V večini držav članic Evropske zveze v tem času poteka reforma davčnih sistemov v skladu s priporočili Komisije. Reforma je še posebno namenjena pridobivanju dodatnih sredstev za zmanjšanje nezaposlenosti. Mnenje Komisije je, da je reforma potreb-

no izpeljati koordinirano. Manevrski prostor posameznih držav članic na nacionalnem ravni je v kontekstu enotnega trga čedalje bolj omejen. Neizpodbitno je, da pomanjkanje harmonizacije med državami članicami za enake energente vodi k popačenju na trgu in vpliva na izbiro porabnikov. To še posebej velja na obmejnih območjih, kjer je dokazana relokcija porabe predvsem motornih goriv in kurilnega olja.

Zato je bil Evropskemu parlamentu marca 1997 predstavljen predlog za obdavčitev energentov v Skupnosti. V predlogu je podan seznam energentov s predpisanimi minimalnimi stopnjami trošarin. Predložene spremembe tako pomenijo prvi konkretni korak na ravni Skupnosti, ki dajejo državam članicam primerno fiskalno orodje za okoljevarstveno politiko in politiko zaposlovanja in hkrati postavljajo pravila na enotnem trgu.

Po sprejetju predloga bodo države članice dolžne upoštevati predpisane minimalne trošarine za motorna goriva, ki znašajo za bencine 417 ECU/1000 l, za plinsko olje 310 ECU/1000 l, za kurilno olje za ogrevanje 21 ECU/1000 l, za zemeljski plin, namenjen ogrevanju, 0,2 ECU/GJ in za električno energijo 1 ECU/MWh. V letih 2000 in 2002 je predvideno zvišanje teh minimalnih vrednosti.

Stopnje davka na dodano vrednost za energente v državah EZ se gibajo od 5 % do 25 %.

Ob predpostavki, da je Slovenija že članica EZ in s tem mora izpolnjevati minimalne predpisane trošarine, hkrati pa je v veljavi 20-odstotna davčna stopnja na dodano vrednost, bi bile cene naftnih derivatov 1. januarja 1998 naslednje: osvinčeni bencin 146 SIT/l, to pomeni 84 % povprečne cene v EZ, neosvinčeni bencin 147 SIT/l ali 89 % povprečne cene v EZ, plinsko olje 119 SIT/l ali 97 % povprečja EZ in ekstra lahko kurilno olje 52 SIT/l ali 80 % povprečne cene v EZ.

Cilj Slovenije, zapisan v Strategiji, je: »Dosegati raven cen naftnih derivatov brez davka, ki je primerljiva z državami EZ. Delež davka v prodajni ceni bo odvisen od proračunskih, okoljevarstvenih in energetskih vidikov. Pri tem se bodo prodajne cene postopoma približevale cenam v tistih državah EZ, kjer so te najnižje, z upoštevanjem razmer v sosednjih državah.«

Prej izračunane predpostavljene cene popolnoma izpolnjujejo cilje, zapisane v Strategiji, saj tudi s takim zvišanjem cen ne presežemo prodajnih cen naftnih derivatov v sosednjih državah članicah EZ, to je v Italiji in Avstriji.

Električna energija

Cilj Slovenije pri cenah električne energije, zapisan v Strategiji, je: »Doseči raven cen brez davka, ki bo primerljiva z državami EZ ter bo pokrivala podjetniške in zunanje stroške. Ta cilj velja za vse vrste uporabnikov. V naslednjih štirih do petih letih se bodo zato cene električne energije postopno realno povečevale za okoli 7 odstotkov letno. V cenoposameznih podjetij elektrogospodarstva je treba najpozneje v dveh letih vključiti celotne stroške proizvodnje, vključno s polno amortizacijo po slovenskih računovodskih standardih. Prodajne cene pa bodo ostale pod prodajnimi cenami v državah EZ.«

Pa si pogledimo cene električne energije za gospodinjstva z letno porabo 3500 kWh in priključno močjo 8 kW (povprečno slovensko gospodinjstvo). Najnižja je cena v Grčiji, to je 14 SIT/kWh, cena v Sloveniji je 18 SIT/kWh, sicer pa so cene v drugih državah članicah praviloma višje od slovenskih. Najvišja je cena v Italiji, kjer gospodinjstva plačujejo 41 SIT/kWh. Prodajna cena električne energije za gospodinjstva dosega tako v Sloveniji le 70 % povprečne cene v EZ.

V nasprotju s cenami naftnih derivatov, kjer je cena brez davka primerljiva s cenami v EZ, pa za ceno električne energije tega ne moremo trditi. Cena brez davka je namreč na ravni 80 odstotkov povprečne cene v EZ. Cena električne energije je ena od tistih administrativno določenih, omenjenih že v uvodu, ki ne pokriva niti proizvodnih stroškov. O vključevanju zunanjih stroškov v ceno, to je vplivov na družbo in okolje, pa v tem trenutku sploh ne moremo govoriti.

Trenutno velja za ceno električne energije 10-odstotna stopnja prometnega davka. Če torej predpostavimo uvedbo 20-odstotnega davka na dodano vrednost in predpisano minimalno trošarino, bi znašala cena električne energije za gospodinjstva v Sloveniji 1. januarja 1998 19,6 SIT/kWh ali 78 % povprečne cene v EZ.

Zemeljski plin

Pregled cen zemeljskega plina za gospodinjstva kaže raznoliko cenovno politiko v posameznih

državah Evropske zveze. Cene se gibajo od 1241 SIT/GJ v Luksemburgu do 3150 SIT/GJ v Italiji. Prodajna cena zemeljskega plina v Sloveniji, ki je bila izračunana kot povprečje cen v Celju, Kranju, Ljubljani, Mariboru in Slovenj Gradcu, znaša 1196 SIT/GJ. To pomeni, da je nižja kot v državah EZ, saj dosega le 65 % povprečne cene v EZ. Na ceno zemeljskega plina je v Sloveniji 5-odstotni prometni davek.

Ob predpostavki, da bi morali upoštevati predlog o predpisani minimalni trošarini in ob 20-odstotni stopnji davka na dodano vrednost, bi cena v Sloveniji znašala 1411 SIT/GJ ali 77 odstotkov povprečja EZ.

Cilj Slovenije pri cenah zemeljskega plina, zapisan v Strategiji, je: »Dosegati raven cen brez davka, ki bo primerljiva z državami EZ. Posebna pozornost bo namenjena zlasti ustvarjanju primernih razmerij med ceno zemeljskega plina in cenami goriv, ki jih zemeljski plin lahko nadomešča tako, da bo imel zemeljski plin prednost pred drugimi gorivi. Prodajne cene z davkom bodo nekoliko pod prodajnimi cenami v EZ.«

Poglejmo si torej primerljivost cene zemeljskega plina, cene ekstra lahkega kurilnega olja in električne energije v primeru ogrevanja stanovanja.

Cenovna razmerja med energenti

Za analizo cenovnih razmerij med posameznimi energenti je potrebno prodajne cene preračunati na »skupni imenovalec«, to je v SIT/kWh. Prav tako pa je potrebno razlikovati pojma končna in koristna energija. V ceni koristne energije je namreč upoštevana tudi pretvorba energije v napravah, ki so v lasti končnega porabnika. Določevanje energetske učinkovitosti teh naprav pa zahteva mnogo informacij tehnološke narave. Zato so bili za preračun cen končne energije v cene koristne energije uporabljeni konverzijski faktorji iz publikacij, ki objavljajo cene v državah članicah EZ. S tem je tudi zagotovljena primerljivost podatkov.

V spodnji tabeli so prikazana cenovna razmerja na ravni koristne energije v Sloveniji, Avstriji, Italiji in povprečne vrednosti v EZ.

	Cene koristne energije v SIT/kWh			
	SLO	A	I	povpr. EZ
ekstra lahko kurilno olje	6.97	8.56	19.91	9.52
električna energija	12.51	20.48	/	18.58
zemeljski plin	5.9	11.56	15.53	9.03

Če vzamemo za izhodišče ceno zemeljskega plina, vidimo, da jo cene električne energije brez izjeme presegajo. V Avstriji je cena električne energije višja za 77 %, povprečno je v EZ električna energija dražja od zemeljskega plina za 106 %, v Sloveniji pa je cena višja za 112 %. Cene v Italiji za to kategorijo (ogrevanje stanovanj) žal ni na voljo. Cena ekstra lahkega kurilnega olja je v državah EZ višja od cene zemeljskega plina v povprečju za 5 %, v Sloveniji za 18 in v Italiji kar za 28 %. V Avstriji dosega cena ekstra lahkega kurilnega olja le 74 % cene zemeljskega plina.

Rečemo lahko, da se je Slovenija s cenovnimi razmerji že približala povprečnim vrednostim v EZ. Zavedati pa se je treba, da je osnova izračuna v Sloveniji, torej cena zemeljskega plina, precej nižja kot v drugih obravnavanih državah. Povprečna cena zemeljskega plina v EZ je od slovenske cene višja za 53 %, cena v Avstriji za 96 % in cena v Italiji kar za 160 %!

Možnosti za nadziranje cen energentov in odnosov med njimi je veliko in z njimi lahko država dosega različne učinke. Razmerja cen energentov v državah EZ dokazujejo, da razvita gospodarstva prek sistema cen usmerjajo uporabnike k rabi energentov, ki so z narodnogospodarskega vidika najbolj primerne. Zato bi moral biti tudi v Sloveniji prvi cilj cenovne politike ureditev stabilnih razmerij med cenami posameznih energentov. Če se bodo razmerja ohranjala tudi dolgoročno, se bodo potrošniki lahko začeli obnašati racionalno. Najprej seveda racionalno za družinski proračun. S stabilno cenovno politiko pa lahko država to izkoristi za usmerjanje porabe v smer, ki je najboljša z narodnogospodarskega vidika.

Naslednji korak pa je postopno zviševanje cen ob ohranjanju razmerij med njimi. Cilj naj bo doseči raven cen, ki bo primerljiva z državami članicami EZ in bo izpolnjevala predpise in zakone, veljavne v EZ. V procesu približevanja Evropski zvezi bomo morali ugrizniti tudi v to jabolko. Prej se bomo tega vsi zavedali, manj kislo bo.

MOJCA SUVOROV

dipl. inž. el., Elektroinštitut Milana Vidmarja

Jedraska elektrarna Krško - možnost alternative

Kot je pokazal primer ukrajinskega Černobila, imajo lahko ekološki učinki nesreče v reaktorju daljnosežne posledice. To seveda velja tudi za morebitno nesrečo v jedrski elektrarni Krško (JEK), ki bi lahko privedla do resnega onesnaženja z radioaktivnimi snovmi. Tudi zato se v javnosti, tako domači kot tuji, vedno znova zastavlja vprašanje predčasnega zaprtja JE Krško.

Ekološki inštitut z Dunaja je o možnostih in ceni predčasnega zaprtja pred tremi leti opravil raziskavo, ki pa je zaradi omejenih sredstev in kratko odmerjenega časa lahko le kot začetni pregled in odpira več vprašanj kot ponuja odgovorov. Namen te kratke raziskave, ki jo s privolitvijo avtoric in avtorjev povzemamo v nadaljevanju, je bil oziroma je (kjer je še aktualna), da bi rabila kot poskus prispevka k iskanju možnih rešitev problema.

Leta 1993 so hidroelektrarne dobavile 32 odstotkov elektrike, termoelektrarne 45 in JE Krško 21 odstotkov. Skupna termoelektrična učinkovitost javnih in industrijskih elektrarn in toplarn - tj. razmerje med vhodno energijo in pridobljeno elektriko - je znašala le 36 odstotkov. To je sorazmerno malo v primerjavi s tehnološko mogočo učinkovitostjo sodobnih elektrarn in termoelektrarn - toplarn (40-50 odstotkov za elektrarne, ki ne proizvajajo hkrati tudi toplote, in več ko 80 odstotkov za elektrarne, ki so obenem tudi toplarne). V Avstriji znaša to razmerje 53 odstotkov. To kaže, da obstaja še dosti notranjih rezerv za izboljšanje učinkovitosti v proizvodnji energije.

Če si ogledamo proizvodnjo in porabo elektrike po mesecih, se pokaže, da se je izpad JE Krško novembra 1989 lahko nadomestil s povečano proizvodnjo v termoelektrarnah, čeprav je bila takrat poraba elektrike višja kot v kasnejših letih. Analiza nihanj dnevne porabe v začetku 90. let kaže, da bi tudi brez JE Krško obstoječe proizvodne zmogljivosti lahko zagotovile dovolj elektrike za nemoteno normalno porabo v Sloveniji. Brez JE Krško pa Slovenija seveda ne bi mogla Hrvaški dobavljati okoli 300 MW, manjše pa bi bile tudi rezervne zmogljivosti.

Osnovna pomanjkljivost slovenskega elektroenergetskega sistema pa je, da prevladujejo veliki okorni agregati z veliko nazivno močjo, primanjkuje pa srednjih in manjših agregatov, ki bi jih lahko vključili v sistem le ob povečani porabi oziroma ob konicah. Stanje lahko kaj kmalu postane pereče, saj bo povpraševanje industrije verjetno ostalo enako ali pa se bo še zmanjšalo, povpraševanje gospodinjstev in storitvenega sektorja pa naj bi naraščalo. To bo še povečalo porabo ob konicah, saj poraba elektrike v teh sektorjih niha mnogo močneje kot v industriji. Ni nam torej treba graditi velikih agregatov, veliko bolj smiselno bi se bilo usmeriti v gradnjo srednjih in majhnih. Hkratno proizvodnja za krajevne toplotne sisteme in industrijo bi lahko izboljšala termoelektrično učinkovitost in zmanjšala odvisnost od maloštevilnih, a velikih elektrarn. Še več: povišana električna tarifa in programi varčevanja z energijo bi lahko zmanjšali rast povpraševanja v gospodinjstvih in storitvenem sektorju ter tako upočasnili rast porabe ob konicah.

Če bi zaprli JE Krško, bi se slovenski elektroenergetski sistem lahko znašel pred problemom zadovoljevanja potreb ob konicah, vendar pa nujna po povečevanju osnovnih kapacitet še ni zgoča. Nasprotno: s stališča slovenskega elektroenergetskega sistema bi bila zamenjava JE Krško s fleksibilnejšo elektrarno enake zmogljivosti za pokrivanje potreb ob konicah (oziroma z manjšimi elektrarnami enake skupne zmogljivosti, kar bi bilo še boljše) koristna. To pa seveda drži le, če ne upoštevamo električne energije, ki jo je Slovenija dolžna dobavljati Hrvaški. Če namreč pri predurku upoštevamo, da naj bi Slovenija v normalnih razmerah Hrvaški tudi po morebitnem zaprtju JE Krško še naprej zagotavljala 300-350 MW, bi bilo treba zgraditi še eno elektrarno enakega velikostnega razreda.

Vsi ti predurki temeljijo na predpostavki, da bo povpraševanje po električni energiji ostalo nespremenjeno. Vendar pa se bo to gotovo spremenilo. Pričakujemo lahko, na primer, da se bo osnovna poraba zmanjšala, da pa bodo obremenitve ob konicah večje, zato bo potreba po zadostni količini elektrike ob konicah naraščala hitreje, kot bo rasla poraba elektrike nasploh - predvsem zato, ker bo v industriji prišlo do prestrukturiranja od težke k proizvodnji končnih izdelkov in s tem do zmanjšanja pomena velikih porabnikov bazične industrije. Še več, na rast povpraševanja po elektriki in energiji nasploh vpliva tudi aktivna politika varčevanja z energijo, ki lahko korenito spremeni stanje. Na primer, če se cene elektrike dvignejo toliko, da pokrijejo stroške proizvodnje, hkrati pa se uvedejo aktivni ukrepi za varčevanje pri končni porabi elektrike (uravnavanje povpraševanja), se lahko zgodi, da bodo v prihodnosti potrebe po elektriki in energiji precej nižje od predvidenega. Seveda pa bi bilo treba takšno strategijo vključiti v načrtovanje gospodarsko in okoljsko optimalnega sistema proizvodnje elektrike.

Stroški zaprtja JE Krško pred letom 2023

Leta 1993 je bila objavljena vrsta raziskav o izvedljivosti zaprtja JE Krško. Obravnavale so pravne, ekonomske, finančne, okoljske, tehnološke in druge vidike izklopa JE Krško pred načrtovanim zaprtjem leta 2023. Pomembnejše ugotovitve raziskav so:

- Že ob delovanju JE Krško bi bilo treba zagotoviti še okoli 150 MW rezervnih zmogljivosti (glede na sorazmerno visoko porabo leta 1990).
- Osnovna težava slovenskega elektroenergetskega sistema je, da mu primanjkuje srednjih in manjših agregatov, ima pa - glede na velikost sistema - relativno velike enote.
- Možnosti, da bi JE Krško nadomestili z domačimi elektrarnami, pred letom 2000/2005 ni, saj je treba nadomestne proizvodne zmogljivosti šele zgraditi. Če pa bi JE Krško hoteli zapreti še pred letom 2000, pa je premalo časa tudi za sklepanje sporazumov o uvozu.
- Raziskava o izvedljivosti zaprtja navaja, da bi zaprtje JE Krško v letu 1995 povečalo skupne stroške električne proizvodnje v Sloveniji za 3 do 7,5 milijarde dolarjev. Če bi do zaprtja prišlo leta 2000, bi se stroški povečali za 0,6 do 1,8 milijarde dolarjev. Peter Stanovnik s sodelavci je v raziskavi iz leta 1992 prišel do veliko višjih zneskov: gospodarski stroški zaprtja JE Krško v letu 1995 bi bili 6,8 milijarde dolarjev, zaprtje leta 2000 pa bi stalo 5,3 milijarde dolarjev.
- Če bi JE Krško zaprli leta 1995, bi bilo treba - do zgraditve novih zmogljivosti - uvoziti do 900 MW elektrike. To bi bilo tehnično sicer možno, vendar težko izvedljivo, saj se uvozni sporazumi praviloma sklepajo za nekaj let naprej.

Kolikor nam je znano, se nobena od raziskav ni kaj dosti ukvarjala z možnostmi učinkovitejše rabe elektrike (potencialni prihranki elektrike) in s proizvodnjo elektrike, ki bi jo lahko neodvisno proizvajali v industriji kot stranski proizvod. Leta 1995 so na tak način pridobili le 4 odstotke elektrike, zato je zelo verjetno, da tu obstajajo še velike možnosti. Prav tako bi bilo treba oceniti možnost, da se poveča proizvodnja elektrike ob hkratnem zagotavljanju krajevnega ogrevanja, kar pa, kolikor vemo, v navedenih raziskavah ni bilo storjeno. Učinkovito znižanje porabe energije je mogoče doseči z uravnavanjem povpraševanja in drugimi inštrumenti (npr. s standardi učinkovitosti za gospodinske aparate, standardiziranimi tehnologijami v storitvenem sektorju, politiko cen). Ocene možnih prihrankov bi se bilo treba lotiti dosti bolj temeljito, saj bi bila to lahko relativno poceni alternativna rešitev pri iskanju nadomestnih virov za JE Krško.

Enega največjih stroškov, ki bi jih povzročilo predčasno zaprtje JE Krško (pred letom 2023), predstavlja nujnost uvoza elektrike. Slovenski strokovnjaki so leta 1992 izračunali, da bi ta strošek znašal okoli 11 centov za kWh uvožene elektrike. Ta ocena se zdi zelo visoka. Povprečna cena uvožene elektrike v Avstriji, na primer, je znašala leta 1992 in 1993 med 3,3 in 3,7 centa za kWh, v naslednjih letih pa se je (realno) zniževala. Velik del tega uvoza je predstavljal uvoz na osnovi dolgoročnih sporazumov o zagotavljanju normalne porabe pozimi. Čeprav bi se Slovenija morda ne mogla dogovoriti o tako ugodnih pogojih, pa ni jasno, zakaj bi za uvoženo elektriko morala plačevati skoraj trikrat več kot Avstrija.

Primerjava alternativnih možnosti z JE Krško

Če JE Krško preneha z obratovanjem leta 2003, bo prišlo do prihranka zaradi stroškov, ki bi jih bilo treba pokrivati, če bi delovala do leta 2023. Ti vključujejo investicijske stroške (npr. nove uparjalnike, ki so se v tem času v bistvu že »zgodili«) ter stroške obratovanja in vzdrževanja. V nadaljevanju bomo skušali oceniti njihovo velikost.

Predpostavili smo, da bodo 2003. leta stroški obratovanja in vzdrževanja (vključno s stroški za jedrsko gorivo) znašali 85 milijonov dolarjev in da bodo narasli na 110 milijonov leta 2023. Pripominjamo, da je ta ocena zelo zmerna, saj sedanje ocene kažejo, da ti stroški v zadnjih letih dokaj hitro naraščajo. Stroške začasnega skladiščenja izrabljenega jedrskega goriva tvorijo stroški posebnih zabojnikov (1,5 milijonov dolarjev letno) in gradnja suhega skladišča za zabojnike. Ocenjujemo, da bi gradnja suhega skladišča, ki bi zadostovalo za skladiščenje zbranih jedrskih odpadkov do leta 2003,

Tabela: Dodatni stroški delovanja JE Krško od 2003 do 2023 (prva ocena)

nediskontirano	dodatne naložbe	radioaktivni odpadki	neto sedanja vrednost v 1995 (8 % diskontna stopnja)	dodatne naložbe	radioaktivni odpadki	obratovanje, vzdrževanje in gorivo
	mio USD	mio USD na leto	mio USD na leto	mio USD	mio USD na leto	mio USD na leto
1997	100 ¹			86		
2003	50 ²	3	85	27	2	
2005		3	88		1	
2010	100 ³	3	94	32	1	
2020		3	106		0	
2023		3	110		0	
Skupaj:	250	67	2048	144	19	
Vse skupaj:			2355			

¹ zamenjava uparjalnikov; ² dodatne naložbe v suho skladišče zabojnikov; ³ drugi stroški vzdrževalnih del / nujne izboljšave zaradi varnosti

stala 50 milijonov dolarjev, če pa naj bi kapaciteta skladišča zadostovala do konca obratovanja JE Krško (do leta 2023), pa 100 milijonov dolarjev. Predčasno prenehanje obratovanja bi torej prineslo 1,5 milijona prihrankov letno pa tudi 50 milijonov dolarjev manj bi bilo treba nameniti za investicije leta 2003. Na žalost nihče ne ve, koliko bo stala gradnja trajnega odlagališča izrabljenega jedrskega goriva, zato v oceno nismo mogli vključiti stroškov končne obdelave izrabljenega jedrskega goriva, ki pa so lahko zelo visoki. Stroški skladiščenja za dodatne nizko- in sredneradioaktivne odpadke, ki jih bo JE Krško proizvedla z obratovanjem v letih od 2003 do 2023, so ocenjeni takole: JE Krško proizvede 220 m³ odpadkov letno; glede na EVA (1995) so stroški med 7.000 in 14.000 dolarji za m³; to pomeni, da bodo ti stroški znašali okoli 1,7 milijona dolarjev letno.

Zamenjava uparjalnikov bo stala okoli 100 milijonov dolarjev. (Ker je bil v času pisanja te raziskave upravičeno uporabljen prihodnjik, ga bomo zaradi nazornosti prikaza pustili vnaprej.) Poleg tega bodo zahteve, ki so jih postavile varnostne inšpekcije (ICISA, OSART, EC), zahtevale dodatne naložbe (zaščita pred potresom, oprema za simulacijo za šolanje osebja, izboljšanje požarne varnosti), ki pa jih žal nismo mogli ovrednotiti. Vendar pa so na primer vzdrževalna dela v JE Isar-1 (ki je začela delovati 1977), opravljena leta 1994, stala 167 milijonov dolarjev, čeprav je bila elektrarna v remontu že 1993. leta. To pa je le en primer, ki kaže, da je treba v jedrski elektrarni, ki obratuje že dalj časa, opraviti draga vzdrževalna dela (npr. zamenjava cevi, popravilo opreme). S tem zglede smo utemeljili oceno, da bo treba do konca življenjske dobe JE Krško v te namen investirati še 100 milijonov dolarjev. Pri izračunu diskontiranih stroškov smo predpostavili, da bo do te investicije prišlo v letu 2010. Predpostavili smo, da bodo uparjalniki zamenjani leta 1997, če naj bi elektrarna obratovala do leta 2023, in da jih ne bo treba zamenjati, če bo zaprta leta 2003.

Izračun kaže, da bi bili stroški alternativnih možnosti proizvodnje lahko višji od stroškov zaradi obratovanja JE Krško do leta 2023, vendar je razlika veliko nižja od tiste, ki so jo leta 1992 izračunali slovenski strokovnjaki. Do razlike med izračuni je prišlo predvsem zato, ker so naše ocene stroškov investicij v alternativne možnosti nižje, ocene letnih stroškov obratovanja in vzdrževanja JE Krško pa višje, saj namreč ne verjamemo v pravilnost Stanovnikove predpostavke, da lahko stroški obratovanja in vzdrževanja ostajajo (realno) nespremenjeni do leta 2023. Po naši grobi oceni je razlika neto sedanjih vrednosti nadaljnjega obratovanja JE Krško in stroškov zagotovitve alternativnega vira, ki bi nadomestil potrebo po elektriki iz JEK (na primer plinske turbine), v celotnem obdobju od leta 2003 do 2023 približno 186 milijonov dolarjev (če upoštevamo 8-odstotno diskontno stopnjo) oziroma 536 milijonov (nediskontirano).

Pripominjamo, da obstaja določeno tveganje povečanja stroškov, če naj bi JE Krško obratovala do leta 2023, predvsem na račun dodatnih investicij zaradi morebitnih nezd, povečanih varnostnih zahtev itd. Poleg tega pa nismo upoštevali stroškov končnega odlagališča izrabljenega jedrskega goriva, kar bi lahko pomembno povečalo skupne stroške, saj bo JE Krško med letoma 2003 in 2023 proizvedla še dodatnih 200 ton izrabljenega jedrskega goriva.

Stroški alternativnih rešitev pa se lahko po drugi strani znižajo, če se poveča proizvodnja obstoječih elektrarn, če se med rešitve vključi tudi skupno pridobivanje elektrike v industriji in če se prične s stro-

škovno učinkovitim uravnavanjem povpraševanja po elektriki. Za našo oceno je torej mogoče reči, da predstavlja zgornjo mejo dodatnih stroškov, ki jih povzročila predčasna ustavitve JE Krško leta 2003. Če pri tem upoštevamo vse dejavnosti, ki lahko znižajo stroške alternativnih rešitev - to pa žal ni bilo izvedljivo -, je povsem možno, da JE Krško z ekonomskega stališča ne predstavlja škovno najugodnejše možnosti.

Sklepi

Uradne napovedi pristojnih ministrstev o porabi elektrike v Sloveniji obetajo kar nekaj porabe v nekaj naslednjih letih, potem pa naj poraba umirila. Izračuni, ki jih je naredil Ekološki inštitut v letu 1995, kažejo, da te hitre rasti ni mogoče pričakovati, vseeno pa bi se poraba v postopoma povečala tudi nad meje, zahtevane v dnevih napovedih za obdobje po letu 2000. Vendar obstaja tudi možnost, da se bolj dejavno povpraševanje po elektriki z vrsto ukrepov upravljanje, kot so npr. standardi učinkovitosti za gospodinske aparate, ukrepi proti ogrevanju prostorov, triko, uravnavanje povpraševanja itd. S temi ukrepi bi lahko zelo omilili rast porabe električne energije oziroma bi lahko porabo v prihodnosti celo zmanjšali.

Ocenili smo, da znaša zgornja meja neto sedanjih ekonomskih stroškov zaprtja JE Krško leta 2003 namesto leta 2023 za celotno obdobje od leta 2003 do 2023 približno 200 milijonov dolarjev. Ta izračun temelji na merjavi dodatnih stroškov zaradi obratovanja JE Krško od 2003 do 2023 (dodatni stroški investicijski, stroški jedrskega goriva, obratovanje, vzdrževanje) s stroški nadomestne proizvodnje, ki razliko diskontiramo z 8-odstotno stopnjo, pa dodatni stroški približno 200 milijonov dolarjev. Izračunu nismo upoštevali stroškov razredčenja, ki bodo ti stroški nastali ne glede na to, ali bo do leta 2003 ali 2023 na ugasnjena leta 2003 ali 2023.

Zdi se, da je glavna ovira zaprtju JE Krško načrtovanem izklopom leta 2023 sporazum s Hrvaško. Če bi Slovenija hotela zapreti JE Krško leta 2003, bi morala Hrvaška verjetno vztrajati, da ji mora Slovenija naprej dobavljati 2.000 GWh elektrike letno in povsem jasno, kaj bi to za Slovenijo pomenilo.

Ker so bili cilji te raziskave omejeni, ostajajo tih vrsta vprašanj. Najpomembnejše med njimi je razvoj alternativnega scenarija, če bi JE Krško nehal obratovati. Pri iskanju odgovorov bi bilo potrebno kvantificirati možne energijske prihranke in stroške, potencialne, ki jih skriva v sebi, oceniti možnosti krajevnih toplarn, ki bi proizvajale tudi elektriko, ovrednotiti vpliv zacije slovenskega elektrosistema (predvsem na ločitvijo ustrezne strukture velikih, srednjih in majhnih agregatov) in pripraviti ukrepe, s katerimi bi sničili te možnosti.

Opomba: Povzetek raziskave avstrijskega ekološkega inštituta (Österreichisches Institut für angewandte Umweltforschung) leta 1995. Prispevek ni vključen v prihodnji številki 1b revije *Zavod za okoljske analize in razvoj*.

Peter Nagy

Energetska dimenzija razširitve Evropske zveze

Evropska komisija je 16. julija 1997 predstavila svojo *Agendo 2000*. Prikazuje pregled razvoja Evropske zveze in njene politike ter prihodnje razširitve Zveze. Preden se poglobimo v specifičnosti energijskih vidikov v tej Agendi, je smiselno pregledati nekatere točke iz nje.

V svojem mnenju Komisija predstavi podrobno oceno sedanjih in prihodnjih političnih in ekonomskih razmer v državi kandidatki in razmere glede prilagoditve zakonov in običajev v Evropski zvezi. Ocena je bila narejena na objektivnih temeljih z enakim postopkom za vse kandidatke ne glede na ekonomske in politične kriterije za članstvo, določene na kopenhagenskem zasedanju Evropskega sveta leta 1993, in upoštevajoč naslednje perspektive (pet let).

Komisija bo konec leta 1998 Evropskemu svetu predložila redna poročila z oceno napredka v državah kandidatkah. V luči teh poročil lahko Komisija predlaga pogajanja z drugimi kandidatkami. Postopek ocenjevanja še enkrat dokazuje »vključevalni« značaj razširitve.

Globalni predlog finančnega načrta za razširitev neodvisen od posojil npr. Evropske investicijske banke in virov Euratom je takšen:

Finančna pomoč kmetijstvu 500 mio ECU/leto
 Predpristopna pomoč strukturalnim dejavnostim 500 mio ECU/leto
 Predpristopna pomoč 3.000 mio ECU/leto
 Skupaj 3.000 mio ECU/leto
 Finančna pomoč srednje- in vzhodnoevropskim državam se bo v obdobju 2000-2006 v primerjavi z obdobjem 1990-1999 povečala. Lahko torej zapišemo, da Phare, največji program podpore srednje- in vzhodnoevropskim državam, nedvomno postal orodje za pripravo pristopa in bo 30-odstotno osredotočeno na oblikovanje institucij in 70-odstotno na sofinanciranje investicij.

Glede razširitve je nedavni Evropski svet v Luksemburgu potrdil temeljito analizo v mnenjih Komisije. Evropski svet je odločil:

Evropska konferenca bo potekala marca 1998; marca 1998 se bo pričel postopek pristopa za srednje- in vzhodnoevropske države in Ciper; da potrdi, da je razširitev obsežen, vsestranski, vključujoč in tralen proces, ki se bo dogajal postopoma, vsaka kandidatka bo napredovala po svoji stopnji, odvisno od stanja pripravljenosti;

da spomladi 1998 sproži začetek pristopnih pogajanj s Slovenijo, Madžarsko, Poljsko, Estonijo, Češko in Ciprom; konec leta 1998 bodo narejena redna poročila, ki bodo ocenila napredovanje pri pristopu v vsaki državi kandidatki in bodo spremljana s priporočili za vodenje ali nadaljevanje pristopnih pogajanj z drugimi kandidatkami.

Energija in razširitev

V uvodu je potrebno spomniti, da ima energetska sektor odločilno vlogo pri ekonomskem in socialnem prestrukturiranju srednje in vzhodne Evrope. Energetika je strateškega pomena tako v Evropski zvezi kot v srednje- in vzhodnoevropskih državah in je gonilna sila gospodarstva. To je tudi razlog, zakaj je energetska sektor v Agendi 2000 tako dobro zastopan.

Agenda 2000 jasno sklepa, da v energetskem sektorju nobena država ne izpolnjuje današnjih energetskih zahtev v Evropski zvezi vključno z »energetskimi izkušnjami« (cel niz zahtev Evropske zveze iz energetski sektor vključno z zakonskimi, a tudi Komisija odkrila za deset srednje- in vzhodnoevropskih držav na njihovi poti proti članstvu v Evropski zvezi, so:

potreba po izboljšanje konkurenčnosti okolja in energijskega trga (razvijajočega) internega energijskega trga in prilagoditvijo cen energije; nezadovoljive razmere pri pripravljenosti na izrednih rezerv (to je pomemben element pri solidarnosti Skupnosti);

potreba in regionalne posledice prestrukturiranja energijskega trga (trda goriva, uran in nafta iz skrilavca v Estoniji); potreba po povečanju učinkovitosti energije in usklajenosti z učinkovitostjo energije in okoljevarstvenimi pravili v Evropski zvezi (npr. označitev doznosti naprav, minimalnih standardov energetske učinkovitosti in kakovosti goriva);

razvoj sistemov energetskih baz podatkov skladno z zahtevami Evropske zveze; jedrska varnost in ravnanje z jedrskimi odpadki in porabilnim gorivom; Komisija je seveda nagradila že dosežene uspehe nekaterih srednje- in vzhodnoevropskih držav in očitno je, da so nekatere države napredovale bolj kot druge.

Usmeritev pozornosti na sedanje pomanjkljivosti bo zahtevala dodatne napore srednje- in vzhodnoevropskih držav. Morale bodo najti nujno potrebne investicijske sklade, da bi lahko oblikovale naftne rezerve, zgradile energetske mreže, uredile posledice zapiranja rudnikov, se spoprijela s posledicami uporabe jedrske energije itd.

Okrepljena predpristopna strategija, ki med drugim vključuje preusmerjeni program Phare (in Evropske investicijske banke ter posojila Euratom), bo pomagala pri reševanju teh problemov, čeprav bo večji del naložb moral priti iz lokalnih virov.

Pristopno partnerstvo bo pomembno tudi za energetske sektor in bo med drugim ustvarilo načrt za sodelovanje v energetskih programih Evropske zveze (npr. SAVE II za energetske učinkovitost in v poznejši fazi ALTENER II za nove in obnovljive energije). Natančno uresničevanje kandidatki bi moralo omogočiti kontrolo napredka tudi v energetskem sektorju.

Agenda 2000 posveča ob upoštevanju zaščite življenja in zdravja prebivalcev Evropske zveze posebno pozornost jedrski varnosti. Iz tega razloga zahteva, da se raven varnosti podredi mednarodnim standardom. Za na zahodu ustvarjene jedrske tovarne (Romunija in Slovenija) mora biti razvoj nadzorovan, da se zagotovi usklajenost delovanja s primernimi varnostnimi standardi. Za v Sovjetski zvezi zgrajene jedrske tovarne pa je potrebno poskrbeti tako, da bodo ustrezale mednarodnim varnostnim standardom, programi modernizacije pa morajo biti izvedeni v obdobju 7-10 let (Dukovany in Temelin na Češkem, Paks na Madžarskem in določene enote Bohunice in Mochovce (v gradnji) na Slovaškem in Kozludov v Bolgariji).

Odločilnega pomena za izvedbo zgoraj omenjenih ukrepov pa je koordinacija programa finančne podpore.

Prihodnja energetska politika Evropske zveze, a tudi druge politike (npr. okoljevarstvena ali regionalna) bodo morale upoštevati resnično naravo razširjene Zveze. Ta stvarnost vključuje npr. povečano odvisnost od Rusije glede nafte, plina, jedrske tehnologije, izdelovanja in oplemenitenja goriv in delno urana. Vsekakor pa je jasno, da bo v razširjeni Evropi kot prioriteta še vedno nadaljnje izpopolnjevanje notranjega trga energije.

Agenda 2000 poziva tudi k večji povezanosti in dopolnjevanju med notranjimi in zunanjimi politikami Evropske zveze, energetska politika je tukaj navedena kot primer, ki lahko poveča varnost oskrbe in izboljša okolje.

Ena od prednosti energetskega sektorja pri razširitvi Evropske zveze je izboljšanje varnosti oskrbe z energijo ob pomoči boljših povezav s sedanjimi in prihodnjimi dobavitelji, kot so Rusija, osrednja Azija in Bližnji vzhod. Varnost oskrbe bo povečana tudi z neposredno bližino tranzitnih poti (npr. lega Slovaške kot glavne plinske tranzitne države za ruski plin).

Ker bodo srednje- in vzhodnoevropske države morale izpolnjevati visoke standarde Evropske zveze, se bosta izboljšala učinkovitost in okolje, ki sta še dodatni prednosti pristopa. Sinergije energetskih raziskav in tehnološkega razvoja bodo tudi koristile razširjeni Evropski zvezi. Boljši in stabilnejši pretok energije pa ima dokazano pozitiven učinek na varnost in mir v Evropi.

Slovenija, energija in razširitev

Slovenske energetske razmere so bistveni element prejšnjega razmišljanja. Specifičen položaj slovenskega energetskega sektorja na poti k članstvu v Evropski zvezi je bil povzet po poglavju o energiji v mnenju Komisije o slovenski kandidaturi za članstvo v Evropski zvezi in je del Agende 2000. Zaradi uporabnih razlogov je poglavje o energiji priloženo.

Čeprav so bila mnenja Komisije izdana julija 1997, je besedilo pretežno aktualno še danes.

Seveda pa je jasno, da se slovenski energetski sektor zelo izboljšuje in približuje zahtevam Evropske zveze. Toda potrebno je tudi zapisati, da se Slovenija, kot je tudi z drugimi državami kandidatami, srečuje z Evropsko zvezo z »gibajočim ciljem«. V energetskem sektorju je izpopolnitev internega trga energije sestavni del tega »gibajočega se cilja«. Najnovejši dosežek tukaj je politični dogovor, ki ga je sprejel Energetski svet decembra 1997 glede liberalizacije plinskega sektorja. Slovenija bo morala prilagoditi svoj sektor tudi tem prihodnjim navodilom glede plina kot elementa »splošnih energetskih izkušenj«.

Annex

Poglavje o energiji iz mnenja Komisije o slovenski kandidaturi za članstvo v Evropski zvezi (glej bilten Evropske zveze, priloga 15/97).

Glavni cilji energetske politike Evropske zveze, kot so prikazani v beli listini Komisije Energetska politika za Evropsko zvezo, vključujejo povečanje konkurenčnosti, varnosti oskrbe z energijo in zaščito okolja. Ključni elementi energetskih izkušenj (aquis) vsebujejo pogodbeno dogovore in dodatno zakonodajo, ki zadeva konkurenčnost in državne pomoči, notranji trg energije (vključno s smernicami za elektriko, transparentnost cen, tranzit plina in elektrike, ogljikovodikove licence, reagiranje v izrednem stanju vključno z obveznimi varnostnimi rezervami itd.), jedrsko energijo pa tudi učinkovitost energije in okoljevarstvena pravila. Razvoj čez-evropskega energetskega omrežja in podpora za energetske raziskave in razvoj so drugi pomemben element energetske politike. Nadaljevanje razvoja vključuje liberalizacijo plinskega sektorja, izkušnje pri učinkovitosti energije in program Avto-nafta.

Glede jedrske energije so se izkušnje skupnosti v bistvu razvile iz izvirnega dogovora EAEC v sestavi zakonitih in političnih instrumentov vključno z mednarodnimi dogovori. Sedaj se ukvarjajo z zdravjem in varnostjo, vključno z zaščito pred sevanjem, varnostjo jedrskih inštalacij, upravljanjem radioaktivnih odpadkov, investiranjem vključno s finančnimi instrumenti EURATOM, pospeševanjem raziskav, splošnega jedrskega trga, rezervami, varovanjem in mednarodnimi odnosi.

Evropski sporazum skrbi za sodelovanje in za razvoj naprednih povezav trgov energije v Evropi vključno s pripravami za pomoč znotraj sorodnih političnih področij. Bela listina, ki pripravlja srednje- in vzhodnoevropske države na notranji trg energije, poudarja potrebo po polni uporabi ključnih smernic internega trga v kombinaciji s konkurenčnim pravom Evropske skupnosti. Glede jedrskega sektorja opozarja bela listina na varnost jedrske oskrbe in pošiljk jedrskih odpadkov.

Slovenija uvaža več kot 70 % potrebne energije, predvsem nafto in plin (30 % in 10 % energetske bilance vsakega posebej), a tudi trda in jedrska goriva. Domača bogastva so predvsem lignit (ki povzroča resno onesnaženje okolja) in slabo kvaliteten ter podbituminiziran premog, ki predstavlja 20 % energetske bilance, a tudi nekaj hidroenergije, biomase in urana (izkopavanje se je končalo leta 1990 in poteka zapiranje).

Izkopavanje trdih goriv se bo v prihodnje nadaljevalo zaradi strateških razlogov, a v zadnjih letih se je proizvodnja že močno zmanjšala (lignit z 5,1 na 3,9 mio ton v obdobju 1985-1995 in rjavi premog z 2,6 mio ton na 1 mio ton v obdobju 1989-1995).

Zunanja odvisnost se lahko dobro kontrolira zaradi različnega geografskega porekla uvoza in dobrih omrežnih povezav. Električno omrežje je od leta 1974 povezano z omrežjem UCPT v zahodni Evropi. Nafto in plin uvažajo iz Rusije, a tudi iz drugih držav. Učinkovitost energije je zaradi dediščine iz preteklosti le na polovici povprečja Evropske zveze: nizke cene, zastarele in neučinkovite tehnologije in neadekvatne politike energetske učinkovitosti.

En vzdrževani vodni reaktor v Krškem dobavlja 20 % potrebne elektrike v Sloveniji in izhaja 50 % elektrike na Hrvaško. To jedrsko elektrarno, ki je v skupni lasti Slovenije in Hrvaške, nadzoruje Slovenska administracija za jedrsko varnost znotraj Ministrstva za okolje in prostor. Čeprav izkušnje tega ne zahtevajo, bi bila zaželena neodvisna nadzorna struktura. Slovenija bi morala izvesti ta postopek, ki je zajet v pred kratkim ratificirani Konvenciji o jedrski varnosti. Izvedene so bile investicije, ki bodo zagotovile, da bo jedrska varnost vzdrževana na visoki ravni. Dejstvo, da je elektrarna zgrajena na prelomnici, je vodilo k nadaljnjim seizmološkim analizam v njeni okolici.

Leta 1996 sprejeta Strategija za učinkovito rabo in oskrbo energije v Sloveniji je usklajena z energetsko politiko Evropske skupnosti in vključuje: tržno usmerjenost, varnost oskrbe z energijo, zaščito okolja in izboljšanje učinkovitosti energije. Konkurenčni načrt energetskega sektorja se postopno približuje smernicam internega energetskega trga v kombinaciji z uporabo konkurenčnega prava Evropske zveze. Potrebno bo pristopiti k sprejemu specifičnih energetskih zakonov.

Cene energije so premišljeno dvignili, toda nekatere so, iz socialnih ali drugih razlogov, še vedno

(kompromisno) nizke in ne pokrivajo stroškov. Vlada politika dviguje cene za 7 % na leto (v realni vrednosti), tako da bodo leta 2000 dosegle +/- 80 % povprečja cen v Evropski zvezi.

Energetske družbe so na splošno v domeni državnih monopolov, a obstoji tudi nekaj majhnih, neodvisnih proizvajalcev energije. Za upravljanje javnih podjetij v sektorju bi morali urediti ustavno zakonodajo, ki bi zagotavljala učinkovito upravljanje podjetij v državni lasti in preprečevala slabljenje konkurence. Da bi v prihodnosti zagotovili konkurenčnost podjetij, bi moral biti med vladne cilje vključen dvig realnih cen.

Tekoče naftne rezerve (30-dnevna poraba) ne zadovoljujejo izkušenj skupnosti glede pripravljenosti na izredno stanje, ki med drugim predvideva 90-dnevne obvezne rezerve. V primeru hitrega sprejema zakonodaje bi lahko cilje Evropske skupnosti dosegli v srednjeročnem obdobju.

Prestrukturiranje sektorja za trda goriva se nadaljuje in potrebno se bo lotiti socialnih in regionalnih posledic, medtem ko bodo državne intervencije določene v primerjavi s pravili pomoči Evropske skupnosti.

Slovenija je začela z razvojem zakonodaje o učinkovitosti (npr. označevanje naprav, minimalne norme učinkovitosti), ki bo prilagojena Evropski zvezi, kakor tudi okoljevarstvenih pravil (npr. standardi za kvaliteto goriv). V tej zvezi je potrebno omeniti, da so potrebne investicije v lendarški rafineriji, da bi imeli možnost, konkurirati na že nasičenem evropskem trgu.

Jedrsko gorivo na bazi slovenskega urana je bilo proizvedeno v ZDA, kjer so večinoma opravili tudi oplemenitenje. Porabljen gorivo iz reaktorjev bo prepeljano nazaj v ZDA. Politika varnosti splošne oskrbe z jedrskimi materiali prek diverzifikacije pokrepla bo prilagojena Sloveniji s pogodbami o dobavi, sklenjenimi po pristopu. Glede perspektive dolgoročne dobave v razširjeni Evropski zvezi bi bilo za Slovenijo zaželeno, da si z dolgoročnimi pogodbami prisrbi vsaj del potrebnega urana. Porabljen gorivo iz Krškega se skladišči v bazenu elektrarne in njegove kapacitete se lahko povečajo. Mogoče je planirati tudi začasno skladiščenje v suhih sodih. Nekateri od njih bi lahko bili uskladiščeni na Hrvaškem, ki ima koristi od elektrike iz Krškega. Vendar pa dolgoročno dokončna odstranitev porabljenega goriva še ni določena in jo je zato potrebno še dodatno analizirati. Vlada je pričela z zbiranjem denarja za zaprtje krške elektrarne na koncu svojega delovanja.

Ob pristopu bi Slovenija morala izpolnjevati pogoje pogodbe Euratom, še posebno tiste, ki se nanašajo na oskrbo z jedrskim materialom, splošni jedrski trg, varnost in zdravje in mednarodne dogovore. Država zaenkrat še ne izpolnjuje popolnoma vseh ustreznih mednarodnih režimov (na področju Smernic za jedrske dobavitelje, IAEA razširjenega poročanja Agenciji za jedrsko energijo pri OECD), toda ima popoln dogovor o varnosti, veljaven v IAEA, zato ne pričakuje nobenih večjih težav pri izpolnjevanju zahtev zakonodaje na teh področjih. Posebna pozornost pa mora biti posvečena varnemu delovanju jedrske elektrarne in potrebno je podpreti neodvisnost uradov za varnost.

Povzetek

Pod pogojem, da se naporji glede energije uresničijo, bi Slovenija morala biti sposobna, da v naslednjih nekaj letih izpolni večino zahtev energetske zakonodaje Evropske skupnosti. Seveda pa morajo takoj slediti še drugi ukrepi, kot so prilagoditev monopolov vključno z uvozom in izvozom, dostop do omrežij, cena energije, državne intervencije pri trdih gorivih, pripravljenost na izredno stanje, vključno s povečanjem obveznih naftnih rezerv, ter razvoj učinkovitosti energije in kvaliteten standardov za goriva.

Za izpolnitev predpisov Euratoma se ne predvideva nobenih večjih težav, toda Slovenija bi morala dosledno izpolnjevati določene mednarodne jedrske dogovore. Standardi jedrske varnosti bi se morali primerno obravnavati in najti bodo morali dolgoročne rešitve za jedrske odpadke.

Peter Nagy

je zaposlen v generalnem direktoratu za energijo, energetske sodelovanje s srednjo in vzhodno Evropo, Komisija Evropske zveze.

Mnenja, izražena v tej razpravi, se pod nobenimi pogoji ne smejo šteti kot veljavno poročilo Evropske komisije.

Mag. Susanne Geißler

Modeli podpiranja varčne stanovanjske gradnje

Stavbni sektor je poleg prometa z okroglo tretjino porabe končne energije eden največjih porabnikov energije v Avstriji in je odločilno udeležen pri emisiji izpušnega plina ogljikovega dioksida.

Gospodinjstva porabijo 60 odstotkov vse končne energije, ki se porabi za ogrevanje prostorov in tople vode. Po izračunih Ekološkega inštituta bi lahko samo gospodinjstva s toplotno izolacijo, z uporabo učinkovitejših tehnologij za ogrevanje in z ustrežnejšo izbiro vrste energije letno privarčevala 550.000 t CO₂, oz. za toliko negativnih narodnogospodarskih stroškov.

Kako se lahko ta potencial uresniči? Nizke cene nafte in draga tehnologija za uporabo obnovljenih nosilcev energije zelo ovirajo uresničitev ukrepov za varčevanje z energijo in uporabo obnovljenih CO₂ nevtralnih nosilcev energije, kot je npr. biomasa.

V mnogih primerih podpore odločilno prispevajo k razširjanju energijske varčne tehnologije in uporabi obnovljenih nosilcev energije. Mnogi ukrepi graditeljev hiš za prihranek energije in CO₂, sicer niso smiselni, vendar so narodnogospodarsko smotni in zaradi tega vredni subvencioniranja.

Odgovor na vprašanje, kako lahko ta pomoč najlažje doseže ciljno skupino, to je gospodinjstva, leži na dlan: instrument podpiranja stanovanjske gradnje se zdi kot vnaprej določen za to. V časovnem obdobju od leta 1981 do leta 1990 je bilo v Avstriji zgrajenih 65 odstotkov lastniških stanovanj, katerih gradnja je bila podprta s sredstvi stanovanjske gradnje. Če bi torej uspeli povezati podpiranje stanovanjske gradnje s podpiranjem energijske varčnega načina gradnje, potem obstoji možnost vplivanja na pomemben del stanovanjskih poslopij v Avstriji. Čeprav neposredna povezava podpiranja stanovanjske gradnje z ukrepi za varčevanje energije zaenkrat še ni ugotovljiva, lahko kljub temu v mnogih zveznih deželah naletimo na ponudbo dodatnih subvencij.

Podpiranje stanovanjske gradnje se je prvotno razvilo zaradi pomanjkanja gospodarstva po drugi svetovni vojni. Podpora naj bi stanovanjske stroške postavila na primerno raven. Cilj je bil še, da naj se omogoči ustvariti stroškovno ugodne stanovanjske prostore. Tudi socialni vidiki so v ospredju, zato je odločilen kriterij pri pridobitvi podpore za stanovanjsko gradnjo dohodek na posameznega člana v gospodinjstvu. V Avstriji obstoji široka paleta instrumentov podpiranja stanovanjske gradnje: zakoni in odredbe za podpiranje stanovanjske gradnje spadajo v pristojnosti zveznih dežel. V okviru subvencioniranja socialne stanovanjske gradnje imajo splošno skupno podporo za energijsko varčne ukrepe pri gradbeni substanci pa tudi druge ukrepe, vendar pa običajno za energijsko varčne ukrepe zmanjka denarja, zato te ukrepe podpirajo dodatno v okviru razširjenega podpiranja stanovanjske gradnje. V ta namen imajo v posameznih zveznih deželah različne pristope in različno ustrezne podatke glede na stroške in učinkovitost ukrepov podpore.

Energijskorelevantni modeli podpiranja stanovanjske gradnje v Avstriji

Prvi ocenjevalni kriterij za zagotovitev t. i. Vorarlberske podpore za rabo energije v stanovanju je poraba energije za ogrevanje, ki ne sme presegati 70 kWh/m². Drugi pogoj je, da skupna vrednost ocene ne sme biti presežena. Ta vrednost vključuje izgubo pridobljene toplote, porabo energije za ogrevanje vode kot tudi faktorje za primarno porabo energije postavljenih nosilcev energije in oceno emisije pri spremembi nosilcev energije. Model subvencioniranja je večstopenjski; bolj ko je prosilec podpore pod zgornjo mejo te vrednosti, toliko večja bo zagotovljena podpora. Poimenovanje »stanovanje z malo energije« je danes že kakovostni standard, saj vedno sledi končni prevzem. Vorarlbersko društvo za varčevanje z energijo pa preveri, ali je gradbena izvedba primerna. Vsakemu obračunu je priložen energijski list s pričakovanim izračunanim energijskim vložkom. Graditelj se zavezuje, da bo v naslednjih treh ogrevalnih obdobjih vodil knjigovodstvo za energijo in ga dal na razpolago Vorarlberskemu društvu za varčevanje z energijo. Leta 1995 je bilo deležnih podpore 67 odstotkov stanovanjskih zgradb (1675 stanovanj).

Kriterij za pridobitev povečane podpore za stanovanjsko gradnjo v okviru energijsko varčnih ukrepov v Zgornji Avstriji je, zadržati porabo energije na določeni vrednosti. Od januarja 1997 je ta vrednost 65 kWh/m² na leto. Zagotovitev povečane podpore za stanovanjsko gradnjo je povezana z obveznim svetovanjem o energiji in izdelavo energijske izkaznice. To je neke vrste energijska tipska izkaznica hiše, ki dokumentira toplotni standard (stavbe) in porabo energije. V Zgornji Avstriji so z 10.000 svetovanji o energiji v 42 mesecih vplivali na več kot

1.750.000 m² površine. To ustreza privarčevanju 55 milijonov kWh elektrike na leto in zmanjšanju 11.000 t emisije CO₂ na leto. Na kvadratni meter in leto je privarčevanih približno 6,7 kg CO₂. V primerjavi s povprečnim stanovanjem se lahko privarčuje tretjina energije, potrebne za ogrevanje.

V Salzburgu se uporablja kombiniran model: deljena bo dodatna podpora za energijsko varčno gradnjo in za uporabo alternativnih nosilcev energije. Model temelji na dodatkih, ki se izračunavajo po desetstopenjskem postopku. Stopnjevanje se izvaja po ogrevalni moči na kvadratni meter bruto stanovanjske površine v eno- do dvo- ali večdružinskih hišah po najmanjših zahtevah odredb o toplotni zaščiti – dovoljuje ogrevalno moč, večjo od 70 wattov na kvadratni meter bruto stanovanjske površine. Za ponazoritev so na kratko opisani trije od skupno desetih razredov.

Razred 1: Zmanjšanje ogrevalne moči za 1–4 W, dosegljivo z uporabo toplotno izoliranega stekla (k = 1,3) namesto običajnega izolacijskega stekla (k = 2,5).

Razred 2: Zmanjšanje ogrevalne moči za nadaljnje 1–4 W, dosegljivo z izolacijo najnižjih tal ogrevalnih prostorov s k = 0,47 na k = 0,3.

Investicije za prvi in drugi razred se amortizirajo v štirih letih, dežela Salzburg jih kljub vsemu podpira s 400 ATS na m² stanovanjske površine.

Razred 3: Toplotna izolacija stropa v najvišjem nadstropju vodi k skupno 22-odstotnemu privarčevanju energije za ogrevanje itd.

Cilj takšnega načina je, doseči najboljšo možno toplotno izolacijo (stekla, najnižja tla, najvišji strop, zunanje stene). S tem sistemom impulzov je povezano podpiranje uporabe alternativnih energetskih tehnologij. Predpostavka pa je, da se izpolnijo vsaj pogoji privarčevanja v tretjem razredu. Dodatki se izračunavajo po točkovnem sistemu, kjer so kot temelji za ocenjevanje ogrevalna moč na eni in alternativne energije na drugi strani. Dodatek po razvrstitvi v deset razredov se dodeli za toplotno izolacijo, biomaso, toplotno črpalko, aktivno sončno energijo, ogrevanje na nizko temperaturo, zračenje s ponovnim izkoriščanjem toplote. V Salzburgu letno tako preuredijo približno 3000 stanovanj, skoraj vsa v okviru pomoči stanovanjski gradnji. Povečana pomoč obstoji od leta 1993. Po začetni fazi dobiva

dandanes že skoraj 100 odstotkov nosilcev gradenj in pri enodružinskih hišah 60–70 odstotkov graditeljev povečano podporo pri stanovanjski gradnji.

Ne samo varčevanje energije, temveč tudi varčevanje s CO₂

Pri podpori za varčevanje z energijo nosilci energije niso vključeni v noben kriterij in zato pri načrtovanju pogosto niso upoštevani. Ukrepi kot npr. instalacija ogrevanja z biomaso ali uporaba sončne energije pa predstavljajo kljub temu pomemben prispevek k zmanjševanju emisije CO₂. S tega vidika je smiselno porabo energije za ogrevanje in sistem ogrevanja (npr. ogrevanje z biomaso) vključiti med kriterije za višino podpore, kot je to urejeno v salzburskem točkovnem sistemu. V tem času so takšen točkovni sistem začeli uporabljati tudi na Tirolskem. Točkovni sistem zahteva, da se sistem ogrevanja upošteva že pri načrtovanju: gradbenik/arhitekt naredi ponudbo za hišo z določenim številom točk: na ta način se zagotovi optimizacija energijskega koncepta za celotno stavbo.

Od dohodka neodvisne podpore za uporabo obnovljenih nosilcev energije

Poleg povečanega podpiranja stanovanjske gradnje pri energijsko varčevalnih ukrepih in uporabi obnovljenih nosilcev energije so še drugi modeli za zmanjševanje emisije CO₂. Vorarlberg npr. neodvisno od dohodka podeljuje podpore za uporabo obnovljenih nosilcev energije, ki se lahko porabijo ločeno ali pa tudi dodatno k podpori za stanovanjsko gradnjo. Tako je vendarle zagotovljen skupni energijski optimalni gradbeni koncept, saj je za pridobitev podpore potrebno posvetovanje o energiji.

Konkurenčnost namesto podpore za spodbujanje varčevanja z energijo in uporabo obnovljenih nosilcev energije

Dunaj je šel po čisto drugi poti: tam ni nobene za varčevanje z energijo dodatne podpore za stanovanjsko gradnjo. Priporočila za razdeljevanje dodatne podpore, namen je spodbujanje uresničevanja

ukrepov za varčevanje z energijo, daje na Dunaju zemljiški svet: le-ta je odločilno vključen v vsa odločitva pri zelo obsežnih stanovanjskih projektih. Zemljiški svet je komisija, ki sestoji iz predstavnikov različnih smeri (arhitekti, ekonomisti, ekologi, uslužbenci na magistratu ...) s svetovno funkcijo. Vsi projekti zelo obsežnih stanovanjskih gradenj morajo iti skozi ta svet; samo če svet da pozitivno oceno, bodo obravnavani na pristojnem oddelku v magistratu MA50 za podpiranje stanovanjske gradnje. Zemljiški svet ocenjuje projekte po planerskih, ekoloških in ekonomskih kriterijih, s katerimi seznani graditelje. Zemljiški svet nadalje odda priporočila za graditelje v zvezi s zahtevanimi spremembami. Le-te lahko upoštevajo ali ne. Zemljiški svet je aktiven od decembra 1995 in dela zelo uspešno. V enem letu se je priporočila v zgradbah zmanjšala za tretjino CO₂.

Zemljiški svet ocenjuje vročene projekte po dvanajstih kriterijih, od katerih so po štirih planiranje, ekologijo in ekonomijo. Eden od dvanajstih kriterijev se imenuje »gradbena tehnika« in vključuje spet kriterije, katerih je eden poraba energije. Z instrumentom zemljiškega sveta so vključeni najrazličnejši faktorji, od porabe energije odvisni vidiki in vsi možni majhen del vsega tega. Vključevanje čim več gočih vidikov določenega projekta z enim instrumentom v po možnosti čim zgodnejši fazi projekta po eni strani administrativno stroškovno zmanjša, cijo in je po drugi strani dobra osnova za optimizacijo projekta.

Z dodatno podporo za energijsko varčno gradnjo kot tudi z dunajskim zemljiškim svetom in nekaterih avstrijskih zveznih deželah ustvarjajo učinkovit instrument za spodbujanje varčevanja z energijo in CO₂ pri gradnji stanovanjskih objektov. Narasčanje pomembnosti saniranja, ki odločilno vpliva na varčevanje z energijo in CO₂, pomeni, da se že intenzivno dela pri pridobitvi dodatnih modelov podpiranja obnove zgradb.

Mag. SUSANNE GEISSLER
vodi odsek za energijsko
in atomsko energijo pri avstrijskem
Ekološkem inštitutu

Dr. Helmut Haberl

Klimovarstvene strategije

Ogrevanje prostorov in priprava tople vode spadata v industrijskih družbah k dejavnostim, ki so največji porabniki energije.

Po vsem svetu se približno 33 odstotkov primarne energije porabi v stanovanjskih in poslovnih prostorih, največji delež od tega za ogrevanje prostorov in tople vode. V Avstriji znaša delež porabljene končne energije 40 odstotkov in pri emisiji CO₂ približno eno tretjino. Tudi v Sloveniji spada ogrevanje prostorov in tople vode med najpomembnejše porabnike energije. V okviru energetske politike in politike okolja, ki se ravna po klimovarstvenih in okoljevarstvenih ciljih, ima zato ogrevanje prostorov pomembno vlogo. Že dolgo je znano, da so pri ogrevanju prostorov velike možnosti za varčevanje energije, povečanje učinkovitosti in uporabo obnovljenih ali vsaj s CO₂ revnejših nosilcev energije. Za posebne stroškovne ukrepe so tako v Avstriji kot tudi na ravni EZ že izvedli številne raziskave. Te kažejo, da obstajajo precejšnji potenciali, ki se lahko uresničijo z uporabo okolju prijazne in učinkovitejših tehnologij. Mnogi ukrepi bi bili obratovalno ali narodnogospodarsko smiselni in bi skupne stroške za pripravo energijske storitve »ogrevani prostor« znižali ali vsaj ne povzicali.

Pomanjkanje znanja je bilo predvsem na naslednjih področjih:

- Kateri potenciali so realno uresničljivi s politično-administrativnimi ukrepi in instrumenti? Možnosti vplivanja politike na ravnanje potrošnikov energije so omejene, zato bo tehnični potencial zaradi ovir zmanjšan.
- Kaj so stroški politično-administrativnih ukrepov? Izdelava in kontrola toplotnoizolacijskih standardov, izvedba akcij za varčevanje z energijo ali razdelitev sredstev podpore tudi stanejo.

- Kako hitro se lahko potenciali izčrpajo? Tako bo v okviru sanacij, ki so zaradi obnavljanja gradbenih substanc tako ali tako nujne, prej mogoče izpeljati tudi ukrepe za varovanje toplote.

- Kako posamezni ukrepi vplivajo drug na drugega? Tako bo npr. s toplotno izolacijo privarčevan velik del energije. Če se poleg tega uporabi še kotel iz biomase, je prihranek CO₂ pri posameznem ukrepu »zamenjave kotla« manjši kot brez toplotne izolacije.

Ta vprašanja so bila obdelana v raziskavi avstrijskega Ekološkega inštituta z naslovom Stroškovno optimalne klimovarstvene strategije na področju ogrevanja prostorov (Kostenoptimale Klimaschutzstrategien im Raumwaermebereich). Rezultati raziskave so povzeti v nadaljevanju.

V Avstriji bi lahko zmanjšali emisijo CO₂ pri ogrevanju prostorov za 550.000 ton na leto. To ustreza letnemu zmanjšanju CO₂ za 2,7 odstotka v primerjavi s scenarijem »običajnega poslovanja«. Če se takoj začne z uresničevanjem ukrepov, se lahko v naslednjih desetih letih emisija CO₂ pri ogrevanju prostorov zmanjša za 27 odstotkov. To je več, kot predvideva dogovor iz Toronta za celotno Avstrijo. In za uresničitev le-tega niso potrebne žrtve na strani slabšega konkurenčnega položaja v gospodarstvu, odpovedovanje raznim udobnostim ali druge omejitve, temveč zadostuje že izrabljanje narodnogospodarsko smiselnejših možnosti potencialov varčevanja ter podpiranje izrabe obnovljivih nosilcev energije.

Narodnogospodarski neto stroški za redukcijo

CO₂ znašajo 1.579 ATS na tona (ATS/t) CO₂, to pomeni: na tona redukcije CO₂ prihrani avstrijsko rodno gospodarstvo neto 1.579 ATS. Največji prihranek k redukciji CO₂ bi lahko prinesla sanacija obstoječe stare gradnje (glej tabelo). Zmanjšanje porabe energije v novogradnji je kratkoročno dosti boljše, a je dolgoročno neizogibno potrebno. V zgrajenih hišah bomo živeli še desetletja. Načrtovanje strogih okoljevarstvenih standardov imelo katastrofalne dolgoročne posledice.

Na prvi pogled se zdi presenetljivo, da se letna redukcija CO₂ prihrani toliko denarja. To se uresničuje kot sledi: na eni strani je za izpeljavo ukrepov potreben denar, npr. za investiranje v varnejšo ploto, učinkovite ogrevalne kotle, biomasa kot vir itd. Tudi zagon določenih energijsko varčnih ukrepov povzroča stroške. Poleg tega so bili kar nekaj ukrepov – npr. razvoj programov podpore, izdelavo in uresničevanje zakonov itd. Ključnega pomena pa ne povzročajo samo stroški, temveč tudi prihrani pri varčevanju. Ker se poraba energije zmanjšuje, se manjšajo stroški porabe energije, elektrike itd. Poleg tega se zmanjšajo stroški emisije CO₂ za okolje, ki po raziskavi znašajo samo 2.000 ATS/t. Toda celo brez upoštevanja tega posledic za okolje so mnogi raziskovalci ugotovili, da v narodnogospodarsko smiselno in v okolje prijazno smer. Če izhajamo iz stališča, da nastajajo stroški vseh vrstah energije, ki so v uporabi, enakomerno lahko s tem na področju ogrevanja prostorov

Dr. Peter Novak, mag. Milan Šturm

Okolje in energija v Sloveniji

V zadnjih dveh desetletjih smo ljudje začeli spoznavati, da ne moremo imeti zdrave družbe ali gospodarstva v svetu, v katerem sta revščina in degradacija okolja. Gospodarskega razvoja ne moremo ustaviti, spremenimo pa lahko njegovo smer, da bo postal manj uničujoč za okolje. Pri tem so potrebne korenite spremembe, ki naj bi segale od njive do sejne sobe ter od nakupovalnega vozička do državnega proračuna.

To bi lahko dosegli s trajnostnim (usklašenim) razvojem. Pojem trajnostnega oziroma usklajenega razvoja je leta 1987 Svetovna komisija za okolje in razvoj opredelila na naslednji način: »Trajnostni razvoj je takšen razvoj, ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam.« Junija 1992 so v Rio de Janeiru sprejeli osnovna načela trajnostnega razvoja, ki so za področje okolja in energije naslednja:

- Ljudje imajo pravico do zdravega in produktivnega življenja v harmoniji z naravo.
- Današnji razvoj ne sme ogroziti razvoja in ekoloških potreb sedanjih in prihodnjih generacij.
- Države imajo suvereno pravico do izkoriščanja svojih naravnih virov, vendar pri tem ne smejo povzročati škode v okolju zunaj svojih meja.
- Države bi morale sprejeti mednarodne zakone, ki bi določali nadomestila za škodo, ki jo dejavnosti pod njihovim nadzorom povzročajo na območjih zunaj njihovih meja.
- Države bi morale pri varovanju okolja uporabljati preventivni pristop. Kjer obstaja nevarnost resne ali nepopravljive škode, ne bi smeli uporabljati znanstvene negotovosti za odlaganje stroškovno učinkovitih ukrepov za preprečevanje škode v okolju.
- Da bi dosegli trajnostni razvoj, bi moralo biti varovanje okolja celovito vključeno v razvojni proces in ga ne smemo obravnavati ločeno.
- Vprašanja, povezana z varstvom okolja, se najuspešneje rešujejo s sodelovanjem vseh zaskrbljenih državljanov. Države bi morale spodbujati javno zavest in sodelovanje javnosti tako, da bi bile informacije o okolju na voljo najširšemu krogu državljanov.
- Države bi morale sprejeti učinkovito ekološko zakonodajo in sprejeti zakone, ki bi obravnavali odgovornost za žrtve onesnaževanja in druge ekološke škode. Kjer so za pristojne, bi morale države izdelati presoje vplivov na okolje, če obstaja verjetnost, da bodo povzročile resno škodo.
- Načeloma naj bi onesnaževalec poravnal stroške onesnaževanja.

V Sloveniji smo začeli kmalu spoznavati pomen učinkovite rabe energije. Tako smo že leta 1977 sprejeli za tedanje čase odlični program za učinkovito rabo energije, ki pa je šel v pozabo zaradi pomanjkanja politične volje, da bi ga realizirali. Sprejem Pravilnika o učinkoviti rabi energije v zgradbah leta 1984 in kasnejši standardi so pripomogli k energetsko učinkoviti gradnji zgradb. S temi ukrepi ter sprejetjem Odloka o mejnih količinah oziroma koncentraciji škodljivih snovi, ki se smejo spuščati v zrak, smo že v letu 1988 normativno vstopili v Evropo. Istega leta je Slovenija med prvimi v svetu uvedla ekološki davek na rabo energije - žal ne selektivno, ampak le na porabo elektrike, ki pa ga je leta 1991 že ukinila. Sprejet je bil program ekološke sanacije termoelektrarn. Zasnovan je bil raziskovalni program Analiza razvojnih možnosti energetike Slovenije v obdobju 1991-2020. Program je bil zaključen konec leta 1990 in je bil kot osnova za izdelavo strokovnih osnov Strategije učinkovite rabe in oskrbe Slovenije z energijo. Na osnovi teh strokovnih osnov je bila pripravljena Resolucija o strategiji rabe in oskrbe Slovenije z energijo (ReSORE), o kateri je razpravljala državni zbor in je bila kasneje sprejeta in objavljena v uradnem listu leta 1996. Na osnovi sprejetih sklepov resolucije je bil izdelan tudi Nacionalni energetski program (NEP), ki podaja načine za uresničevanje ReSORE. V času od leta 1995 je v več fazah potekal tudi projekt Celovito načrtovanje energetike za učinkovito rabo energije v Sloveniji, ki v načelu dopolnjuje strokovne podlage za učinkovito rabo in oskrbo Slovenije z energijo in NEP. Značilnost celotnega obdobja je, da je stroka natančno vedela, kaj je potrebno storiti, medtem ko politika predloženih ukrepov iz ekonomskih, socialnih ali čisto političnih razlogov ni želela uveljaviti. Celo več, tudi tisti, ki so bili sprejeti, se v praksi nikoli niso izvajali.

Sedanje energetsko stanje v Sloveniji, ki pa se v zadnjem obdobju nekoliko izboljšuje, je posledica gospodarskega in družbenega razvoja v preteklem obdobju.

Energetska intenzivnost, to je razmerje med primarno (PE) ali končno energijo (KE) in ustvarjenim bruto domačim proizvodom (BDP), je v Sloveniji dvakrat slabša od energetske intenzivnosti v Evropski zvezi. Po rabi energije na prebivalca smo na ravni rabe energije v Evropski zvezi, energetska učinkovitost, to je razmerje med končno in primarno energijo, pa je na nivoju Zveze.

Čeprav je pretežni del sveta zaskrbljen zaradi vplivov, ki jih ima zgorevanje fosilnih goriv na okolje, se napovedovalci prihodnjega razvoja energije v svetu vedno pogosteje sprašujejo, koliko

energije je potrebno, da zadostimo osnovnim zahtevam po določeni kakovosti življenja. Potrebna in zadostna količina energije niha glede na stopnjo razvoja neke družbe od ene MWh na prebivalca pa do sedemdeset ali več MWh. Če analiziramo najpomembnejše kazalce kakovosti življenja, življenjsko dobo, umrljivost dojenčkov in nepismenost, lahko ugotovimo določen prag, kjer večja potreba po energiji nima več vpliva na kakovost življenja. Na osnovi analize 127 dežel na svetu (Energy for Tomorrow's World) je mogoče sklepati, da je ta prag med 14,6 do 17,5 MWh/prebivalca na leto. Pri tej količini energije je povprečna življenjska doba med 69 in 73 leti, umrljivost dojenčkov med 12 do 25 na 1000 rojenih dojenčkov in nepismenost pod 7 odstotkov.

Delež nepismenosti v populaciji

Slovenija je z manjšo rabo energije na prebivalca presegla povprečni prag kakovosti življenja, saj je bila v Sloveniji raba končne energije leta 1995 nekaj več kot 24 MWh na prebivalca, raba primarne energije pa 38 MWh na prebivalca. V Sloveniji je povprečna življenjska doba 73,4 leta, umrljivost dojenčkov 6,8 na 1000 rojenih in nepismenost 0,48 odstotka, če upoštevamo število prebivalcev, starih nad 15 let. Glede na kazalce - delež nepismenih v populaciji, število umrlih dojenčkov na 1000 rojenih in dočakani življenjski dobi v Sloveniji - se sprašujemo, ali je še smiselno povečevati rabo energije. Človek je potrošniško bitje in bo vedno težil k doseganju novih in novih ciljev in s tem tudi posredno povečeval rabo energije, čeprav ima s sedanjo rabo »dokaj dober« življenjski standard. Res da se bo v nekaterih sektorjih raba energije zmanjšala, vendar pa se bo raba energije na splošno »vedno nekoliko« povečevala, vprašanje je samo, koliko časa in do katere meje. Z dosedanjim razvojem družbe v Sloveniji smo dokazali, da za enako kakovost življenja ni potrebno povečevati potrebne primarne energije. Kljub temu pa lahko ugotovimo, da so izkoriščanje naravnih energetskih virov, proizvodnja električne energije, ogrevanje zgradb z različnimi gorivi, uporaba tehnološko zastarelih transportnih sredstev ter druge pretvorniške in porabniške tehnologije povzročile v Sloveniji že relativno veliko ekološko škodo. Emisije škodljivih snovi v zrak so se v zadnjih 25 letih povečale za trikrat. Z uvajanjem stalnih merilnih postaj za spremljanje koncentracije SO₂ in delcev skozi vse leto je bilo ugotovljeno, da živi prek 30 odstotkov prebivalcev v razmerah, ki so po WHO definirane kot škodljive za zdravje in so vzrok povečane smrtnosti. Tudi gozdovi v Sloveniji so močno poškodovani. V letu 1987 je bilo poškodovanih že 44 odstotkov dreves, od tega predvsem nekatere vrste iglavcev. Najtežja pa je situacija v krajih z izrazito inverzijo. Prav zato je varstvo okolja v zadnjem obdobju zavzelo pomembno mesto pri vseh odločitvah, ki so kakorkoli povezane bodisi s prihodnjimi investicijami ali pa z ukrepi, s katerimi bomo svoje okolje lahko boljše zaščitili pred onesnaževanjem. Posebna pozornost je bila in mora biti v prihodnje posvečena zmanjšanju emisij in njihovega vpliva na plodno zemljo. Cilj do leta 2000 je, doseči približno takšne vrednosti emisij na prebivalca in emisij na enoto površine, kot bo to s

predpisi urejeno v Evropski skupnosti. Promet, zlasti avtomobilski, veliko prispeva k onesnaženosti zraka, zato bomo morali temu segmentu posvetiti veliko pozornost. Uveljavljanje neosvinčenih goriv, obvezna uporaba katalizatorjev, boljše vzdrževanje in posodabljanje vozne parka so samo delni ukrepi. Za globalno rešitev je potrebno vzpostaviti sodobnejše cestne povezave, zmanjšati hitrost vozil, omejiti tranzitni promet oziroma ga preusmeriti na železnico in stimulirati nakup manjših in cenejših, vendar varnih vozil.

Visoki stroški zaščite okolja

V industriji prevladujejo manjši objekti, kjer so stroški za zaščito okolja specifično visoki. Zato je ekonomsko upravičeno predvsem zmanjšati količino potrebne energije ter uporabljati kvalitetnejša goriva. Vsekakor pa je potrebno vse objekte tehnološko posodobljati in jih s tem prilagajati sprejetim lokalnim energetskim zasnovam, ki morajo biti v skladu s strategijo učinkovite rabe energije. Pri elektroenergetskih objektih pa moramo uveljaviti zahteve po čiščenju dimnih plinov ter ustrezne ukrepe za zmanjšanje emisij NO_x. Prizadevanja za okolju prijazno pridobivanje premoga so povezana tudi z urejanjem sprejemljivega odlaganja pepela, ki ostaja pri pridobivanju električne energije, kjer se kuri domač premog z veliko vsebnostjo pepela. Skladno s prakso v Evropi je potrebno v sodelovanju z raziskovalnimi in strokovnimi ustanovami raziskati možnosti za komercialno uporabo pepela in produktov, ki nastanejo pri razžvepljevanju.

Sistematično povečevanje učinkovitosti rabe energije se je začelo leta 1991, ko se je v državnem proračunu uveljavila nova postavka za programe energetskega prestrukturiranja ter sofinanciranje naložb za učinkovito rabo energije in obnovljive vire. Strategija varčevanja z energijo in spodbujanje rabe obnovljivih virov, ki jo izvaja Agencija za učinkovito rabo energije (AURE), mora biti usmerjena na vse energetske porabnike. Ukrepi za izvajanje te strategije pa bi bili lahko naslednji:

- izobraževanje in osveščanje sta bistvenega pomena za dvig zavesti o potrebnosti varčevanja in učinkovitega ravnanja z energijo,
- pomoč pri energetske sanaciji zgradb (boljša izolacija, kvalitetnejše stavbno pohištvo, pasivna arhitektura, boljša regulacija ...),
- poostreitev predpisov glede toplotne zaščite stavb (vključno z uporabo sončne energije),
- pomoč pri uvedbi rekuperacijskih naprav pri prezračevanju stanovanj,
- financiranje razvoja tehnologije za dodatno izoliranje starih stavb,
- uveljavitev znakov kvalitete oziroma energetske oznake za varčnejše in okolju prijazne proizvode,
- sofinanciranje nabave gospodinskih in drugih aparatov ter svetil z izkazano manjšo rabo energije (zmanjšan prometni davek, uvoz brez carinskih dajatev, zmanjšanje davčne osnove),
- podpiranje drobnega gospodarstva v obliki znižanja davčne osnove ali drugih dajatev pri uvajanju alternativnih virov energije, toplotnih črpalk, vlaganje v izboljšano izolacijo,
- stimuliranje nakupa sprejemnikov sončne energije,

- uvajanje merjenja toplote in obračuna dejanske uporabljene energije,
- kupce avtomobilov spodbujati k nakupu energetsko in ekološko primernih vozil,
- obdavečevanje nadpovprečno močnih in hitrih vozil,
- spodbujanje uporabe mestnega potniškega prometa in koles.

Cenovna politika v energetiki je bila v Sloveniji takšna, da uporabnikom ni omogočala učinkovitega gospodarjenja z energijo. Najkvalitetnejša energija (elektrika) je bila podcenjena, ekološko čista goriva (plin) so imela tržno (previsoko) ceno. Vrednost oskrbe je nihala. Zato so uporabniki, predvsem v široki rabi, investirali v vse vrste naprav, da bi se lahko prilagajali cenovnim spremembam.

Sedanje materialno stanje v družbi nam ponuja le omejene možnosti, da ocenimo možne alternative razvoja energetike v Sloveniji v prihodnje. Visoka specifična poraba energije na enoto

družbenega proizvoda kaže, da bo treba v prihodnje z enako ali nižjo količino primarne energije zagotoviti naše potrebe po energiji. Zato menimo, da je potrebno:

- učinkoviteje pretvarjati primarno energijo v elektriko (modernizacija hidroelektrarn (HE) na Dravi in Soči, zgraditi HE na Savi in Muri, obnova termoelektrarne (TE));
- osvojiti ustrezno politiko cen, ki bo stimulirala uporabo energije glede na njeno kakovost, ne samo po količini; pri cenovni politiki moramo upoštevati priporočila iz Evropske energetske politike, da morajo biti cene oblikovane čim bolj razni upoštevanjem stroškov in koristi varstva okolja, jasnimi in nepristranskimi tržno zasnovanimi usmeritvami, oblikovanimi za doseganje učinkovitejših in za okolje sprejemljivejših rabe energije;
- takojšen sprejem novih predpisov o toplotni izolaciji in prezračevanju zgradb (laboratorij za ogrevanje in sanitarno tehniko na Fakulteti za strojništvo v Ljubljani je Ministrstvu za okolje in prostor posredoval ustrezne predloge za kakovost konstrukcijskih naprav /izkoristki kotlov/);
- finančno stimulirati hitro zamenjavo starih energetsko neučinkovitih gospodinskih aparatov (hladilnikov, hladilnikov ...);
- zapora za uvoz energetske neučinkovite opreme oziroma v primeru odprtega trga njihovo omejitev obdavčenje;
- sprejeti ukrepe za pospešeno uvajanje obnovljivih virov v splošni rabi;
- takojšnje visoko obdavčenje osebnih vozil v zasebni lasti, državnih uprav in javnih ustanov, ki imajo njih podjetij, državni upravi in javnih ustanovah stanje več kot 3,6 mio SIT (približno 40.000 DEM);
- ponovno pretehtati politiko gradnje cest in železnice glede na rabo energije in onesnaževanje okolja.

Končni cilj slovenske energetske politike biti v:

- zmanjševanju energetske odvisnosti od tujine na sedanjih 75 (leto 1997) na 50 odstotkov leta 2005,
 - razvoju vsaj ene energetske tehnologije, ki bi lahko tržili na svetovnem trgu (gorilne celice, sprejemniki sončne energije ...) in
 - ohraniti sedanjega razmerja med nosilci energije (ne smemo biti preveč odvisni od samega domačega goriva).
- Ker so premogi pri uporabi skoraj enako dragi na ekološka rešitev, sta glede na obstoječo tehnologijo mogoči le strategija postopnega prehoda na obnovljive vire in skrajno učinkovita raba energije. Pri prehodu na obnovljive vire energije (npr. hidroelektrarne, vetrne elektrarne, sončne elektrarne) se nam ponujajo tehnološki rešitve, ki bi ob upoštevanju ekoloških rešitev omogočale dvig s sedanjih 24,2 PJ na prebivalca na leto na 60 PJ na prebivalca do leta 2000 se izteče moratorij za gradnjo jedrskih elektrarn (JE) v Sloveniji, zato moramo obnoviti razpravo, kako v prihodnje z JE v Sloveniji pred tem pa moramo razrešiti problem odpadkov nastalih jedrskih odpadkov.

Energija je vir življenja. Kdor ima roko nad energijo, ima roko nad življenjem. Za neodvisno državo se nismo odločili zato, da bi prešli od ene oskrbe na drugo. Na svetovnem trgu je energija ceni samo danes.

Tega se moramo zavedati, ko načrtujemo energetski razvoj. Vso tehnologijo za termoelektrarne moramo uvoziti, večino tehnologije za hidroelektrarne pa imamo doma. Dežela in politika, ki ne upoštevajo nujnosti domačega tehnološkega razvoja, nimajo prihodnosti, tega pa se moramo zavedati. Strankarski veljaki v Sloveniji ne imajo prihodnosti, kracija in tržni liberalizem nimajo nekega uničevanja slovenske industrije. Tudi na področju energetike je znanje, ki ga vsak dan izgubljamo, dno več kot vse parlamentarne in druge razprave. Denacionalizaciji, lustraciji, privatizaciji, svetovalcev, še posebno na področju energetske rabe energije, izdelave študij o razvoju energetskega varčevanja z energijo ali o zgraditvi novih energetskih objektov in subjektivno ter finančno neuporabno dejanje.

Upamo si trditi, da smo imeli do osamosvojitve leta 1991 dobro organizirano energetsko gospodarstvo, ki so ga v razvoju ovirale (in ga še danes državno regulirane cene. Na koncu pa je prišlo do razvoja slovenskega energetskega gospodarstva, ki ni bil posledica celotnega sistema, ampak zaradi rekanjem gradili vsi v Sloveniji. Zaradi tega imajo boljše rešeno poslanci v DZ in strankarski veljaki nimajo niti najmanjše pravice, da bi prodali energijo. Mogoča je samo privatizacija v obliki razpisa, tve delnic pokojninskemu skladu in ali razpisa zavarovalnici oziroma slovenski znanstveni fundaciji.

Dr. Peter Novak, profesor na Fakulteti za strojništvo, mag. Milan Šturm, asistent Strojne fakultete

Karikatura: Anton Buzeti

Štefan Kovač, dipl. inž.

Biomasa – energijski vir

V svetu energetike še zmeraj prevladujejo konvencionalni energijski viri, ki niso obnovljivi in katerih zaloge bodo verjetno že v naslednjem stoletju začele pohajati. Že desetletje pa se utrjuje zavest o pomenu obnovljivih energijskih virov. Zanimivo je, da sta bila spodbujevalca takšnega razmišljanja onesnaževanje ozračja in učinek tople grede, šele potem morebitne negativne posledice črpanja omejenih energijskih virov in njihovih cen.

Obnovljiv energijski vir posvečajo veliko pozornost vse evropske države tako na deklarativni kot operativni ravni, še posebno pa so učinki prizadevanj vidni v skandinavskih deželah in sosednji Avstriji. Madridska deklaracija iz l. 1994 predvideva substitucijo 15 odstotkov konvencionalnih potreb po primarni energiji z obnovljivimi viri do leta 2010. Poleg novih delovnih mest bi v državah EZ, to pomenilo tudi zmanjšanje emisij ogljikovega dioksida za 350 mio ton.

Tudi Slovenija se je z resolucijo o strategiji rabe in oskrbe z energijo, ki jo je sprejel državni zbor januarja 1996, aktivno vključila v pospeševanje uporabe alternativnih virov. Resolucija temelji na naslednjih ciljih:

- dolgoročna zanesljivost in zadostnost oskrbe ter učinkovitost rabe;
 - sprejemljivost za zdravje, okolje in prostor;
 - gospodarska učinkovitost in socialna ustreznost;
 - tehnološka učinkovitost in sposobnost prilagajanja.
- Lahko rečemo, da biomasa med obnovljivimi viri v celoti dosega navedene cilje, pomembna pa je tudi zaradi tega, ker:
- je domači vir energije;
 - lahko bistveno prispeva k negi mlajših gozdov, iz katerih je mogoče pridobivati drobnejši – na trenutnem trgu nezanemljiv les, in tako tudi h kakovosti obstoječega gozda;
 - v globalnem ozračju ne povečuje stopnje CO₂, pa tudi lokalna emisija je lahko ob ustreznih rabi minimalna;
 - omogoča žvepla pri zgorevanju skoraj ni;
 - prispeva k raznolikosti energijske oskrbe in navsezadnje
 - spodbuja ustvarjanje novih delovnih mest.
- Vredno se zdi v času, ko zemeljski plin prodira v vse večjo vazo, konzervativno razmišljati in propagirati ravnanje prostorov in sanitarne vode z dvemi ali trojnimi ostanki. Evropske dežele, po katerih se tako razvijamo, so prerasle to razvojno obliko in spoznale večstranske pozitivne lastnosti uporabe manjših oblik lesa (drva, sečni ostanki, odslužen les, krajinski sekanci, žagovina, kosovni ostanki sekundarne energije ...). Konjunktura uporabe lahkih olj se zmanjšuje. Morda bo trg tisti, ki bo nakopal in spodbujal uporabo alternativnih virov energije, med katere prav gotovo sodi tudi biomasa.

Finančne spodbude za uporabo biomase

Strategija učinkovite rabe in oskrbe Slovenije z energijo predvideva povečanje uporabe biomase od 6 odstotkov primarne energije oz. 900.000 ton na 10 odstotkov v letu 2010. Les in lesni ostanki imajo torej že danes pomemben delež v energijski bilanci države, da je v Sloveniji 53-odstotna gozdna energija, dobiva ta energijski vir še močnejšo razvojno perspektivo.

Ministrstvo za gospodarske dejavnosti (MGD) že od leta 1991 vsako leto objavlja javne natečaje za sofinanciranje projektov, ki temeljijo na uporabi obnovljivih virov. Res je, da z njimi bolj podpirajo sisteme daljinskega ogrevanja na biomaso (skupna kotlovnica ob manjšo vasio ali mesteca na katero od lesnih oblik), vendar pa v obliki nepovratnih subvencij po splošni tudi gradnjo individualnih sistemov. Višina sofinanciranja investicijskih projektov v letu 1996

- za naprave za kurjenje z avtomat. doziranjem 15 % vrednosti naprave;
 - za daljinske sisteme ogrevanja na biomaso 25 % vrednosti investicije.
- Pot, kako pridobiti ta sredstva, največkrat ni lahka, vendar skoraj gotovo dosegljiva, če investitor predloži naslednje dokumentacije:
- idejni projekt;
 - investicijski program;
 - dokazilo o lastnih sredstvih;
 - dokazilo o zaprtosti celotne finančne konstrukcije, membo lastnega sistema znotraj obstoječega objekta (potem ne).

Investitor mora torej predhodno zagotoviti sredstva v višini celotne investicije in šele potem je lahko in potrdi njegovo pravilno odločitev.

Pomemben prispevek k uporabi biomase, predvsem pri gradbeno dovoljenju (če gre le za sprejeto, potem ne).

Investitor mora torej predhodno zagotoviti sredstva v višini celotne investicije in šele potem je lahko in potrdi njegovo pravilno odločitev.

DEM,

- do leta 2000 v skladu s Programom razvoja gozdov v RS predvidenih 3,71 mio DEM.

Operativno to pomeni, da lahko lastniki gozdov, katerih gozdna posest ne presega 100 hektarjev, na podlagi predhodnega posveta z revirnim gozdarjem in izdane odločbe o izvedbi predpisanih negovalnih del pričakujejo sofinanciranje del po naslednjem kriteriju redčenja I in II d 40 - 60 % od (5 dnin x 9.100 SIT/dnino) 45.500 SIT/ha.

Pozitivni učinki:

- kljub visokim stroškom sečnje in spravila na enoto lesne mase, pridobljene iz prvih in drugih redčenj (od 3.500 do 6.500 SIT/m³), postane takšno pridobivanje lesne mase s subvencioniranjem tudi ekonomsko zanimivejše, če ne že kar donosno;
- mladi gozd zaradi primerne gostote pridobiva stojnost (mehanska stabilnost) in tako ni ogrožen njegov obstoj zaradi ekstremnejših vremenskih razmer;
- izločanje – posek določenih drevesnih vrst oblikuje drevesno sestavo preostalega sestaja in tako pripomore h končni drevesni sestavi, ki jo pričakujemo ob zrelosti sestaja.

Gozd kot izvir biomase

Po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije za leto 1996 je znašala površina gozdov v Sloveniji 1.097.929 ha oz. 53,8 % vseh površin RS, lesna zaloge 231.521.274 m³ oz. 211 m³/ha, prirastek pa 6.086.204 m³ oz. 5,5 m³/ha letno.

Evidence sečenj kažejo, da se seka v povprečju manj, kot znaša prirastek. Lesne zaloge naraščajo. To marsikoga navaja k razmišljanju, da gozd zori in da je lesna njiva vse bolj narej za žetev – pridobivanje biomase. Biomasa se res povečuje, vendar se spreminja tudi njena notranja struktura v smislu kakovosti in posledično vrednosti. Napak je razmišljati necelostno in mehanistično. Les je sicer primeren energijski vir, vprašanje pa je, kako pridobivati tistega, katerega uporaba je najbolj smiselna v energijske namene – drobnih tehničnih les, drva, vrhači in podobno.

Pri uporabi lesne mase v energijske namene je potrebno upoštevati nekatere imperativne:

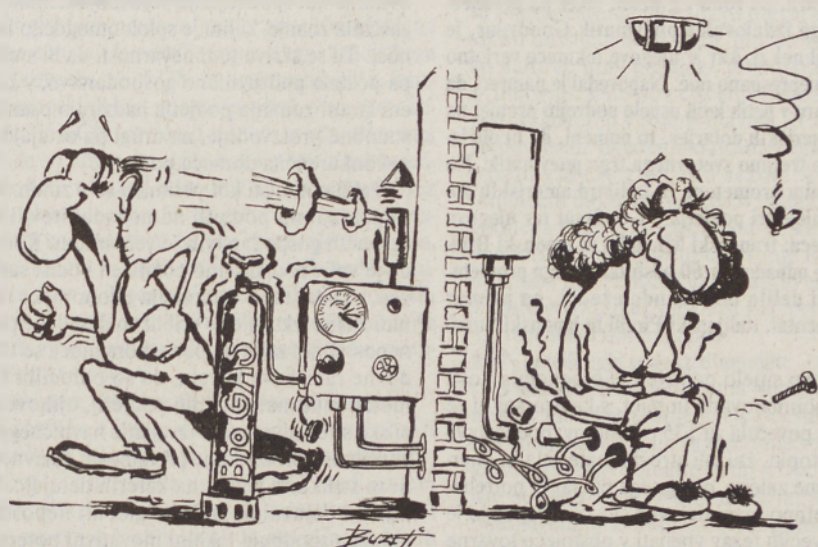
- Gozd deluje tako v energijskem kot materialnem smislu lokalno. Stopnja entropije (izgube) je tako zelo majhna. To je potrebno upoštevati tudi pri uporabi lesa, katerega predelavo in porabo je potrebno zagotoviti čim bližje nastanku. Transport lesa je energijsko in stroškovno zelo obremenjujoč, zato ga je potrebno čim bolj zmanjšati.
- Pridobivanje lesa v gozdu mora biti takšno, da v gozdu ostane več kakovostnega lesa, hkrati pa se iz njega odpelje čim manj biomase, bogate z mineralnimi snovmi (lubje, drobne veje, listje). Ni najbolj modro, po končani sečnji odpeljati iz gozda vse do zadnje vejice, ki se lahko skuri ali zmelje v sekance. Gozdna rastišča se s tem siromašijo.
- Velika koncentracija posekanega lesa je z vidika transporta lesa in njegovih stroškov zanimiva, je pa nesprejemljiva za gozdni prostor in gozd, če seveda želimo, da ima poleg lesnoproizvodne vloge še kakšno drugo. Podpirati je potrebno dispergirano odzemanje širom po gozdu, saj so morebitne energijske plantaže energijsko potratne in simbolizirajo onesnaževanje okolja.
- Delež mladega slovenskega gozda znaša približno 20 odstotkov. Stroški sečnje in spravila v mlajših razvojnih fazah največkrat presežejo prihodke. Kratkoročni ekonomski učinki so negativni, zato tudi zainteresiranost za pridobivanje biomase pada. Pa vendar je lahko tudi to delo zanimivo, še posebno, če je podprto s finančno stimulacijo. Za to pa so možnosti v okviru sofinanciranja pri Zavodu za gozdove.

Posebnosti v pomurskih gozdovih

Za deželo ob reki Muri je v primerjavi s preostalim slovenskim prostorom značilna manjša poraslost z gozdovi, ki znaša le 28 odstotkov oz. nekaj več kot 36.000 hektarjev. Lokalno so površine gozda zelo različne. Več ga je na osrednjem in vzhodnem Gorickem ter v Prlekiji, manj pa na zahodnem Gorickem, Ravenskem in Dolinskem. Za vsa območja pa je značilna močna razparceliranost in nasploh majhna posesti.

Zaradi revščine so bila v povojnih letih dela v gozdovih zelo intenzivna. Pogosto je bilo tudi stelarjenje, katerega posledice niso bile le »čisti« gozdovi, ampak tudi osiromašenje tal in s tem spremembe v drevesni sestavi.

Danes so razmere popolnoma drugačne. Izboljšanje standarda, realen padec vrednosti lesa, pomanjkanje delovne sile, konjunktura drugih energijskih virov in nasploh nizko tretiranje gozda kot vrednote kažejo stanje, ki sicer ni značilno za vse lastnike, je pa pogosto:

Karikatura: Anton Buzeti

- večina sedanjih lastnikov je gozd pridobila z dedovanjem (ni ga kupila), zato jim ne predstavlja objekta, s katerim je treba gospodariti tako, da bi se morala začetna naložba čim bolj povrniti;
- čustvena naveza na gozd kot površino v »moji lasti« je kljub temu velika, kar verjetno izvira iz zgodovinsko močne navezanosti na zemljo;
- lastniki se spominjajo svojega gozda ponavadi le takrat, ko bi kaj iz njega potrebovali ali (kot je pogosto v zadnjem času) ko potrebujejo finančna sredstva za druge namene, kaj bo še ostalo v gozdu, jih ne zanima;
- druge aktivnosti v smislu negovanja odrasajočega gozda jih zanimajo malo ali nič, zato bi bil razvoj gozda brez gozdarske službe in subvencij pogosto prepuščen naravi;
- večina sečnje se želi opraviti po načelu, kaj potrebujem, in ne, kaj bo za mano v gozdu še ostalo za moje otroke;
- pomurski gozdovi zato dostikrat dajejo vtis zane-marjenih – slabo negovanih gozdov.

V neizvajanju izbiralnih redčenj v mlajših razvojnih stopnjah tiči velika priložnost za pridobivanje biomase. Ob strokovni izbiri dreves za posek bi to zelo ugodno vplivalo tudi na razvijajoči se gozd. Zaradi majhne posesti in slabe cene lesa pogosto prihaja do primerov, da se za kurjavo – za drva – podirajo drevesa, katerih sortimenti po ceni tudi do dvakrat prekašajo ceno drv. V takšnih primerih lahko govorimo o veliki gospodarski entropiji.

Možnosti za pridobivanje biomase kot energijskega vira tudi ob upoštevanju prej navedenih imperativov obstajajo. Do njihove realizacije bo prišlo šele takrat, ko bo pri večini lastnikov vrednota gozda v hierarhiji vrednot napredovala, ko bo realno narasla cena drugim energijskim virom in ko bodo po dostopnejših cenah na voljo kotli (peči) za avtomatsko doziranje biomase in s tem tudi samodejno uravnavanje priprave tople vode v stanovanjskih hišah.

Biomaso že sedaj predstavlja pomemben delež v slovenski energetiki, po podatkih iz leta 1992 (Vir: Strategija učinkovite rabe in oskrbe Slovenije z energijo, MGD, LJ) je njen delež v skupni primarni energijski porabi 6-odstoten, v primarni energiji iz domačih virov (2/3 je namreč tako ali drugače uvažamo) pa kar 17-odstoten. Še pomembnejši pa je podatek, da je za tretjino slovenskih gospodinjstev še zmeraj osnovni energijski vir. Trendi zadnjih petih let sicer kažejo na povečano uporabo zemeljskega plina in kurilnega olja, vendar bi bilo nespametno, da se biomasa kot energijski vir umakne z ruralnih območij ali še posebej iz gospodinjstev, ki so gozdni posestniki.

Poleg individualnih kurišč je velik »proizvajalec« biomase tudi lesnopedelovalna industrija, ki z lesnimi ostanki, nastalimi pri predelavi lesa, dosega kar 35 odstotkov. Velik delež tega se porabi kar v industriji, nekaj pa se proda individualnim porabnikom.

Možnosti za učinkovitejšo rabo biomase

Najpogostejši vzroki za opuščanje uporabe biomase so potreben čas za njeno pripravo, stalna ali občasna navzočnost zaradi kurjenja in slabe možnosti za reguliranje intenzivnosti ogrevanja. Štedilniki, peči ali kotli zahtevajo tudi dnevno čiščenje. Ogrevanje stanovanj in sanitarne vode z drugimi energijskimi viri tega ne zahteva. Tudi nekoliko višja cena slednjih bo še zmeraj privlačna za individualna kurišča.

Izdelovalci kurilne tehnike so pred časom zaznali te pomanjkljivosti in ponudili izdelke, pri katerih so odpravljene.

- Posebne peči in dozirne naprave ne zahtevajo več stalne navzočnosti človeka pa tudi regulacija temperature je mogoča. Kot kurivo se v tem primeru uporabljajo sekanci, pripravljeni v posebnih mlinih.

V njih je mogoče, odvisno od tipa, predelati vse od lubja in vejic do kosov premera 30 cm.

- Uporaba trajnogorečih kotlov je bila znana že prej. Njihova slabost so bili slabi izkoristki in slabo izogrevanje, zato tudi povečane emisije. Proizvajalci danes ponujajo trajno goreče kotle, ki z ventilatorji dovajajo svež zrak – podpihujejo ogenj ali ustvarjajo v kuršču turbolenco, ki bistveno izboljša izkoristke, delno pa lahko vpliva tudi na regulacijo toplote. Navzočnost človeka je potrebna enkrat ali največ dvakrat na dan.
- Lončene peči v osrednjih bivalnih prostorih spet dobivajo domovinsko pravico. Pravilno dimenzionirane lahko v prehodnem obdobju (jesen, pomlad) zadovoljujejo potrebo po ogrevanju stanovanj in vlivajo občutek domačnosti. Tudi tu je potrebno nalaganje drv le enkrat ali dvakrat na dan.

Zaradi visoke cene so opisane prednosti v uporabi še zmeraj zelo redke. Za primerjavo navedimo, da samo cena peči srednje velikosti z dozirno napravo za sekance (brez razvoda, radiatorjev ...) krepko presega 10.000 DEM, to pa je znesek, za katerega si povprečno gospodinjstvo lahko naroči celoten sistem ogrevanja s katerim drugim energijskim virom.

Možnosti za razumno pridobivanje biomase v gozdovih so že predstavljene. Omeniti je treba le še, da to niso samo možnosti, ampak da bo potrebno določena negovalna redčenja, katerih produkt je pretežno biomasa, primerna kot energijski vir, izvajati ne glede na to, ali bo les sploh uporabljen ali ne. Optimalno bo zato finančno podpiranje investicij, ki temeljijo na uporabi biomase, pa tudi podpora negovalnemu načinu pridobivanja lesa. Vse skupaj pa bo potrebno podkrepiti še z osveščanjem javnosti o pomenu uporabe obnovljivih energijskih virov za ogrevanje stanovanj in pripravo sanitarne vode.

Pepela ni

Biomaso, predvsem drva in vejevina, je v slovenski bivanjski kulturi predstavljala pomemben člen v načinu življenja in vplivanja na svojo okolico, na krajino. Rast standarda in vrednote moderne družbe so začele močno načenjati tudi prvotne vire ogrevanja stanovanj. Plin in olje ne povzročata žuljavil rok pa tudi pepela ni. Vse je tako idealno čisto! Za hišo pa je gozd, ki se šele razvija in kar kliče po sekiri, motorni žagi, vejniki. Tudi njegov pohod na druga kmetijska zemljišča ni oviran. Nič! Ne splača se!

Ker so stanje, možnosti, priložnosti in nevarnosti v zvezi z biomaso že predstavljeni, za konec citiramo izjavo enega od anketirancev, dano ob izvedbi ankete Gozdarskega inštituta Ljubljana leta 1995, ki vsebuje veliko modrosti in resnice:

»Star sem šestdeset in za sedaj še ne razmišljam o zamenjavi kurjave. Če pa bi jo kdaj, bi jo s plinom. Na podeželju bi sploh prepovedal prodajo in montiranje kotlov na kurilno olje. Koliko denarja porabi država za nakup kurilnega olja?! Za mene velja, da če kuri kmečko gospodinjstvo v hiši s kurilnim oljem, potem to ni več kmečka hiša. Naši sinovi in vnuki ne bodo več vedeli, kaj je sploh gozd. Ne bodo znali in že ne znajo in tudi nočejo prijeti v roke vejnika, sekire ali motorne žage, cepina. Bolj bomo postajali moderni, bogati, vse bolj bodo naše nekoč tako lepe krajine zaraščene in neobdelane. To govorim za našo Tolminko. Če se zapeljejo po Soški dolini, ne bodo videli drugega kot slabo cesto in grmovje. Ponavljam: grmovje! Pa ne zamerite mojim mislim.«

Prepričani smo, da se podobni trendi kažejo tudi drugod po Sloveniji in da niso koristni niti za slovenski prostor niti za slovensko ekonomijo in navsezadnje niti za prebivalstvo. Biomaso je koristno pridobivati in uporabljati – tudi v deželi ob reki Muri.

Štefan KOVAČ,
dipl. inž. gozdarstva
Zavod za gozdove RS, Murska Sobota

Prof. dr. Jochen Lorentzen

Multinacionalke: ključ do uspeha na svetovnem trgu?

Globalizacija in tranzicijska gospodarstva

Samir Gabara, po rodu Egipčan, sicer pa predsednik ameriškega izdelovalca pnevmatik Goodyear, je nedavno izjavil nekaj, kar je njegove tekmence verjetno stalo vsaj eno neprepano noč. Napovedal je namreč, da naj bi Goodyearu v petih letih uspelo podvojiti promet na 23 milijard ameriških dolarjev, to pomeni, da bi obvladoval približno tretjino svetovnega trga pnevmatik. Na tem trgu z letnim prometom 70 milijard ameriških dolarjev prevladujejo tri podjetja – Goodyear ter njegova prastara tekmeca: francoski Michelin in japonski Bridgestone. Nanje odpade kar 60 odstotkov vsega prometa. Preostanek si delijo manjši udeleženci, na primer nemški Continental, italijanski Pirelli in japonski Sumitomo.

Goodyearovo smelo napoved je omogočila nova tehnologija, poimenovana impact, s katero naj bi se produktivnost povečala za 135 odstotkov, poenostavili delovni postopki, znižali stroški materiala in energije ter potrebne zaloge, poleg tega pa naj bi potrebovali tudi za tretjino manj delovne sile. Zdi se, da jo je mogoče brez večjih težav vpeljati v obstoječe tovarne tako rekoč kjer koli na svetu. Kaj lahko pa se tudi zgodi, da si bo Goodyear spetoma priključil Sumitomo in si s tem izboljšal položaj na azijsko-pacifiških trgih. Prihranki, ki jih bo prinesla proizvodna inovacija, bodo zvišali profitne stopnje na tem trgu, kjer so dobički sicer minimalni. Ali pa se bodo – in tega se manjši proizvajalci najbolj bojijo – cene znižale toliko, da ne bodo mogli več pokrivati svojih stroškov.

Goodyearova poteza jasno kaže, kaj je gonilo globalizacije: liberalizacija in tehnološka inovacija. Zaradi liberalizacije svetovne trgovine in pogojev investiranja, zaradi boljšega pretoka informacij in razvoja komunikacij lahko podjetja svoje strategije začrtajo globalno. Goodyear bi se lahko na primer odločil, da se z evropskimi tekmeci spoprije tako, da v Evropi postavi svojo najsodobnejšo opremljeno tovarno. Lahko bi stala v srednji Evropi: primerjalno so tam stroški dela nizki, trgovsko je povezana z Evropsko zvezo, blizu Skupnosti neodvisnih držav, poleg pa so tudi pomembnejši proizvajalci avtomobilov. Zaradi vsega tega so tranzicijska gospodarstva še kako privlačna.

Globalizacija torej preoblikuje podobo gospodarstva. Podjetja, ki se ubadajo z vse večjo konkurenco, se v številnih panogah prestrukturirajo tako, da se povezujejo in združujejo. Drugače rečeno: veliko je lepo, ogromno pa je še lepše. Tako podjetja, ki je danes drugo največje v Evropi glede na tržno kapitalizacijo, leta 1997 sploh ni bilo na seznamu 500 najboljših podjetij, ki ga vsako leto pripravi Financial Times. Novartis je nastal z združitvijo dveh farmacevtskih podjetij, Ciba-Geigy in Sandoz, ki sta še pred združitvijo sodili med ducat največjih v Evropi.

Globalizacija je tudi povzročila, da je svetovno gospodarstvo vse manj igrisce samo za bogate države. Na države v razvoju pride sedaj skoraj polovica svetovne proizvodnje. Najuspešnejše med njimi so si prislužile naziv »porajajoča se tržišča« (emerging markets), ki opisuje tako politiko – namreč gospodarske reforme – kot njen rezultat: nadpovprečne stopnje rasti. Kot napoveduje Mednarodni monetarni sklad, bodo države v razvoju ob prelomu tisočletja dosegale 6,5-odstotno realno rast BDP, države v tranziciji pa 5,4-odstotno, kar je skoraj dvakrat več, kot naj bi dosegala razvita gospodarstva. Economist Intelligence Unit napoveduje, da se bodo na vrh lestvice najhitreje rastočih gospodarstev v letu 1998 ob že tradicionalnih favoriti, kot sta Kitajska in Čile, uvrščale tudi države, ki jih sploh ne bi pričakovali med tekmujočimi, na primer Bosna in Angola. In kaj imajo te države skupnega s Slovenijo? Multinacionalna podjetja jih vštevajo med potencialne lokacije svojih neposrednih naložb v tujino. Kaj to pravzaprav pomeni?

Vloga multinacionalnih podjetij pri modernizaciji

Če je verjeti Konferenci Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD), so to dobre novice, in sicer zato, kot utemeljuje v svojem Poročilu o svetovnih naložbah 1995 (World Investment Report 1995), ker bodo multinacionalke prinesle dobrrote, kot so kapital ter tehnološka in vodstvena znanja. Poleg tega bodo svojim partnerjem v skupnih vlaganjih in svojim podružnicam pomagale pri prodaji njihovih proizvodov na svetovnih trgih. Konec koncev pa bodo tudi pospešile prestrukturiranje in modernizacijo celotnega gospodarstva, saj bodo s svojimi naložbami spodbudile tudi druga podjetja.

Nekateri pa menijo, da so to le pobožne želje. Skrbijo jih, da multinacionalna podjetja pod to krinko za male denarje pokupijo dragoceno državno premoženje. Ko enkrat zavzamejo položaj na tržišču, ga zlorabijo in dvignejo cene. Raje, kot da bi vpeljale nove tehnologije, prenašajo zastarele proizvodne načine. Tudi ob redkih priložnostih, ko multinacionalna podjetja postavijo sodobne obrate, si bolj prizadevajo za

oviranje kot spodbujanje prelivanja tehnologije, da bi zaščitila znanje, ki jim je sploh omogočilo konkurenčnost. Tu se skriva tudi nevarnost, da bi srednja Evropa postala podružnično gospodarstvo, v katerem na eni strani zunanja podjetja nadzirajo osamljene niše sodobne proizvodnje, na drugi pa ostajajo pretežno nekonkurenčna domača podjetja.

Tako optimisti kot pesimisti so v zmoti. Vpliv multinacionalnih podjetij na posodobitev industrije v domačih gospodarstvih je večplasten. Kdorkoli trdi, da je vpliv bodisi samo pozitiven bodisi samo negativen, zanika tako spoznanja ekonomske teorije kot tudi znane izkušnje že približno desetletje potekajočih neposrednih tujih naložb v porajajoča se tržišča. Nedavne raziskave kažejo, da so odločilni naložbeni motivi multinacionalnih podjetij, njihove organizacijske strategije, način izvajanja navpičnega nadzora, značilnosti proizvodnje pri njihovih dejavnostih v tujini in struktura trgov, na katerih delujejo. Vse to so ključni dejavniki, ki določajo, ali neposredna tuja naložba spodbuja lokalni inovativni potencial, omogoča prelivanje in povečuje konkurenco ter s tem prispeva k potekajoči gospodarski reformi in prestrukturiranju.

Naložbeni motivi

Raziskava, ki sta jo izvedli Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) in Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), je pokazala, da so multinacionalna podjetja sprva vlagala v srednjo Evropo predvsem zato, ker so hotela prodajati na lokalnih trgih. Obstajalo je (sicer prikrito) povpraševanje po dobrinah splošne porabe, zaradi posodabljanja industrije in infrastrukture pa so se pokazale potrebe po zahodnih investicijskih dobrinah, kot so na primer stroji za proizvodnjo. Dostop do trga je bil torej pomemben. Tuja podjetja so v regiji iskala tudi relativno ceno, a izurjeno delovno silo. Ta jim je omogočila delovno intenzivni del proizvodnje prenesti v srednjeevropsko regijo in tako znižati stroške na enoto proizvoda. Deli, obdelani v regiji, so bili nato ponovno izvoženi. Proces je znan pod imenom dodelavni posli. Nekatere multinacionalke pa so iskale dostop do dejavnosti, ki zahtevajo veliko človeškega kapitala, da bi proučile lokalno tehnološko znanje. Kot primere v proizvodnji telekomunikacijske opreme lahko navedemo Siemensovo sodelovanje z Iskratelom in Ericssonov prevzem Nikole Tesle. Noben od teh motivov za vstop sam po sebi ne zagotavlja, da bo tuji kapital prispeval k posodabljanju. Vsekakor pa je malo možnosti, da bo lokalni industriji globalno omogočila naložbe, ki jih vodi, le želja po dostopu do tržišča. Ko tuja podjetja iščejo lokalne vires, je pomembno zagotoviti, da domači partnerji ne bodo vključeni le v tiste dele proizvodne verige, ki ne dodajo veliko nove vrednosti. Pri dodelavnih poslih takšno tveganje gotovo obstaja.

Organizacijske strategije

Sčasoma so se razvile različne oblike mednarodne proizvodnje. Po drugi svetovni vojni so multinacionalna podjetja v tujini običajno ustanovila samostojne podružnice z enako organizacijsko strukturo, kot jo je imelo matično podjetje. Kasneje so ovire pri trgovanju postajale vse manjše, kar je omogočilo vzpostavitev enostavnih povezovalnih strategij. Tipičen primer je razpršitev proizvodnje. Za enostavne povezave je značilno, da so nekatere podjetniške funkcije skupne, medtem ko morajo za druge dobavitelji proizvodov poskrbeti sami.

Za tista podjetja, ki jim uspeva skoraj kateri koli del proizvodne verige namestiti tja, kjer so donosi največji, so v zadnjem času značilne kompleksne povezovalne strategije. Nedošlo od tega so bile določene proizvodne dejavnosti – kot na primer raziskave in razvoj – omejene na domačo državo podjetja matere. Te dejavnosti se dandanes lahko prenesejo na posebno izurjeno in inovacijsko intenzivne enote v tujini. Enako velja za skupne dejavnosti, kot sta računovodstvo ali finančni menedžment. Vse večja mednarodna konkurenca je tisto, kar sili multinacionalna podjetja, da na tak način optimirajo svoje proizvodne verige glede na donosnost.

V mednarodnem poslovanju hkrati obstajajo vse tri opisane strategije – samostojnost, enostavna povezanost in kompleksna povezanost. Slednja je sicer novejšega datuma, saj je zmoglost upravljanja kompleksnih povezav odvisna od stopnje gospodarske povezanosti in tehnološke razvitosti. Svetovno gospodarstvo je doseglo ustrezno stopnjo šele v 80. letih tega stoletja. Kompleksna povezovalna strategija zahteva zapleteno organizacijsko strukturo, ki omogoča usklajevanje in nadzor nad težavami, ki jih porajajo globalne proizvodne verige. To vodi k funkcionalni, proizvodni ali zemljepisni specializaciji znotraj korporacije. Lokalna podjetja v srednji Evropi so tako lahko odgovorna za izvedbo določenih del za celotno korporacijo. Podružnica VW Škoda na Češkem na

primer je odgovorna za oblikovanje nadvožja, notranjih delov in luči za vse dele skupine. V Sloveniji je Bosch-Siemens določil MGA za European Competence Centre, evropski center strokovnosti torej, pristojen za male gospodinske aparate.

Izvajanje navpičnega nadzora

Sestava multinacionalk je raznolika. Nekatere vse ključne odločitve sprejemajo na sedežu, medtem ko je v drugih hierarhična delitev ohlapnejša: posamezne enote poročajo različnim področnim in/ali proizvodnim centrom in so pri odločanju samostojnejše. Kot zgled se pogosto navaja elektroinženirska skupina ABB. Tam, kjer je navpični nadzor močan – kot na primer pri proizvajalcih avtomobilov, ki so vlagali v srednji Evropi –, se lahko od podružnic zahteva, da na primer prispevajo za raziskave in razvoj, ki jih v okviru skupine izvajajo nekje drugje. Decentralizirane podjetniške mreže pa bolj ohranjajo relativno samozadostne podružnice, ki skušajo hkrati maksimizirati uspešnost skupine in podjetja.

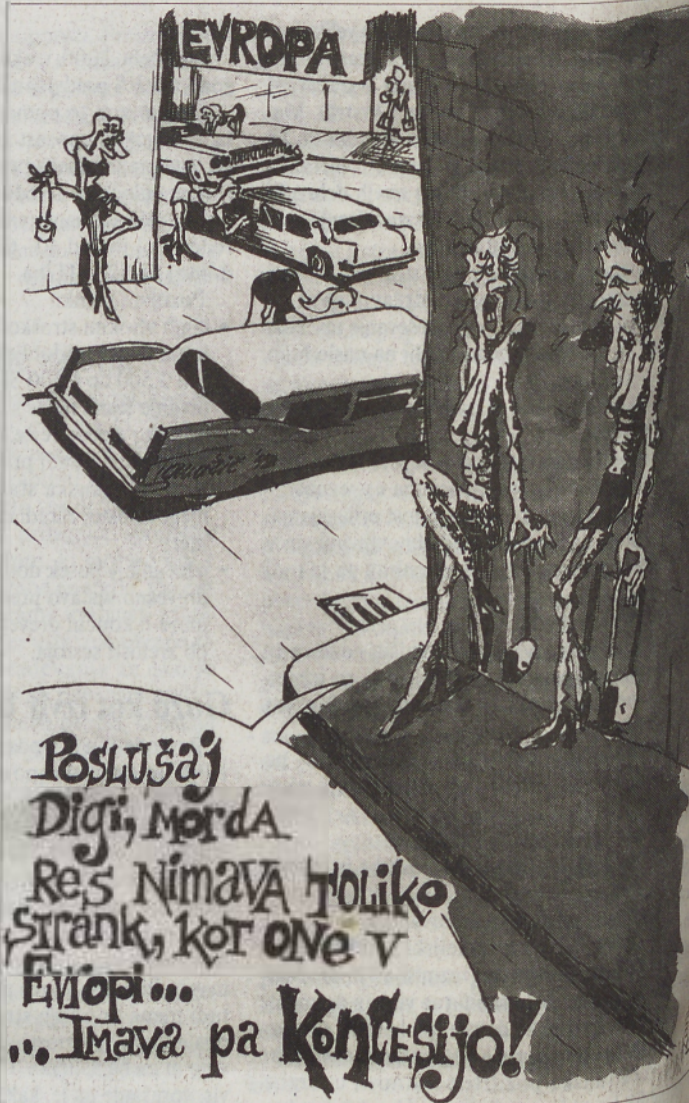
Lastnosti proizvoda

Obstajajo področja, kjer morajo razvoj in raziskave, načrtovanje, preizkušanje prototipov in izdelava končnih proizvodov potekati pod eno streho, da bi se lahko dokopali do operativnih rešitev, osredotočenih na reševanje problemov. Tehnološki inženirji in proizvodni tehniki preizkušajo nove dosežke raziskovalnega oddelka in jim posredujejo povratne informacije o obnašanju, zanesljivosti, pogostosti napak itd. Sodelovanje med razvojem in proizvodnjo je torej tesno, vzajemnost učinkov je močna. Visoka raven sinergije omejuje možnosti premestitve napredne proizvodnje v tujino. Dve taki panogi sta strojni inženiring in farmacija. Prav tako pa obstajajo panoge, kjer sta lahko načrtovanje in proizvodnja brez težav ločena in potekata na različnih lokacijah. Ko proizvod enkrat zapusti laboratorij, sam postopek izdelave ne omogoča več izboljšav. Sodelovanje med razvojem in proizvodnjo je torej slabo oziroma ga sploh ni, povezanost je šibka. Pri nizkih ravneh sinergije, kot na primer v proizvodnji mikročipov, je veliko lažje vzpostaviti decentralizirano proizvodnjo.

S stališča gospodarstva, ki sodi med porajajoča se tržišča, je malo verjetno, da bi tuje naložbe v panoge, za katere so značilne visoke ravni sinergije, spodbujale lokalne inovacijske zmoglosti, saj se raziskave in razvoj praviloma opravljajo na sedežu podjetja. Tuje investicije, ki jih izvajajo podjetja iz panog z visoko sinergijo, bodo praviloma usmerjene v manj zahtevne dele proizvodnega procesa, razen če prenese multinacionalka na svojo podružnico odgovornost za celotno proizvodno linijo. Investicije, ki jih izvajajo panoge, za katere je značilna nizka stopnja sinergije, pa so lahko usmerjene bodisi v raziskave in razvoj bodisi zgolj v proizvodnjo. Pomembna razlika je, da nadgrajevanje prvih ni smiselno, pri slednjih pa ni mogoče. Tako na primer tovarne zabavne elektronike, kot so Sony, Philips ali Samsung, praviloma zaposlujejo veliko delavcev, vendar zaenkrat še ni dokazov, da bi tudi kaj prispevale k lokalni raziskovalni dejavnosti, recimo pri oblikovanju čipov. Če se tega zavedamo, nam bo prihranjeno marsikatero razočaranje.

Struktura trga

Multinacionalna podjetja z dobavitelji in razpečevalci pogosto sklepajo ekskluzivne pogodbe. Če podjetja te tako imenovane navpične omejitve uporabljajo za to, da bi zmanjšala tveganje, povezano z vstopom na novo tržišče, bo njihova uporaba delovala v prid povečanja konkurenčnosti. Obratno pa je mogoče tudi, da jih podjetja ustvarjajo, da bi novin-

Poslušaj
Digi, morda
Res nimava toliko
strank, kot one v
Evropi...
..Imava pa kontesijo!

cem onemogočila dostop do trga. Kakšni so nagibi, je v splošnem odvisno od tržne strukture, obstaja močna konkurenca med blagovnimi znamkami, bo povečanje konkurenčnosti in učinki običajno prevladali nad negativnimi učinki. Če pa so ovire za vstop velike, konkurenca med blagovnimi znamkami pa majhna, take omejitve privedejo do zmanjšujejo konkurenčnost.

Poleg vpliva na razdelitev rent med proizvajalci in porazdelitev izkupička med državami. Če so investicije v tujino povezane z navpičnimi omejitvami, njihov končni izid lahko globalno predstavljajo le enostransko maksimizacijo dobička investitorja. Neposredne tuje naložbe so mogoče ne z ovirami za vstop, saj so multinacionalne enote dobro opremljene za njihovo obvladovanje. Drugače rečeno: neposredne tuje naložbe so mogoče zlasti za trge, kjer prodajo nadzoruje le malo ponudnikov. Zato tuji investitorji često vstopajo v domače gospodarstvo z vidika vseh prejšnjih tržnih moči, ki jo lahko uporabljajo v svoji konkurenčni navzdol kot tudi navzgor. Politični moči, ki jih vidiki uporabe te moči so drugačni kot pri domačih podjetjih, saj gre pri tem za vprašanje nacionalne ali globalni dobrobiti.

Multinacionalna podjetja vsekakor lahko pomagajo tranzicijskim gospodarstvom k uspehu na svetovnih trgih. Ni pa to nujno. Pomembno je, da se pričakovanja uradnikov in podjetnikov v državah gostiteljici realna in da jih je mogoče uskladiti s strategijami tujih podjetij. Realizem navsezadnje velja za eno od sedijo ljudje, ki so sposobni analizirati in odločati se v domačem gospodarstvu z vidika vseh prejšnjih tržnih moči, o katerih je bilo prej govora. To ne le pomeni re k oblikovanju popolne slike o tem, kje in v kateri re k oblikovanju popolne slike o tem, kje in v kateri multinacionalk sovpadajo z interesi domačih gospodarstev, kje ne, temveč tudi zagotavlja enotno mnenje multinacionalk, ki se potegujejo za nakup državnih sredstev.

Pet dejavnikov določa učinke mednarodne dejavnosti v državah gostiteljici. Seveda se ne more od dogaja izolirano. Multinacionalke lahko prispevajo velikim številom različnih držav, domačega gospodarstva pa imajo včasih to srečo, da lahko izbirajo med tujimi snubci. Odločitve o tem, kje in v kateri državi se vedno oblikujejo glede na to, kaj se dogaja v tem gospodarstvu. Pomembno pa je, da države na to ne pozabijo, ko se pogovarjajo z multinacionalkami in ko izpopolnjujejo svoje specialne konkurenčne prednosti.

Dr. Jochen Lorentzen, gostujoči profesor, Johns Hopkins University, Balgona

Prof. dr. Danijel Vrhovšek

Načini čiščenja odpadnih voda

Za čiščenje onesnaženih voda obstajajo različni sistemi, kjer delujejo mehanski, fizikalno-kemijski in biološki procesi, bodisi posamezno ali v kombinaciji. Med biološkimi sistemi se pojavljajo tudi nekateri novi, ki poskušajo kar najbolj posnemati naravne procese, to velja tudi za rastlinske čistilne naprave (RČN).

RČN posnemajo samočistilne procese v naravnih močvirjih ekosistemih, s tem da je cilj pri zgraditvi in funkciji teh sistemov doseganje čim večje učinkovitosti čiščenja na čim manjšem prostoru. V te sisteme so vključene močvirne rastline, različni substrati in nanje vezani mikroorganizmi, ki odstranjujejo polutante iz odpadne vode. Glede na veliko vrst odpadnih voda (komunalne, tehnološke, izcedne, itd.) in njihovo različno sestavo so RČN ciljno projektirane tako, da je učinkovitost čiščenja maksimalna. Tako kot pri drugih naravnih bioloških čistilnih sistemih zagotavljajo RČN še dodatne koristi: ponovno uporabo odpadne vode, možnost vzpostavitve ali ohranitve pomembnih močvirskih habitatov in s tem povečevanje pestrosti okolja.

Čistilno sposobnost rastlin in pomen močvirij so poznali že Azteki in stari Egipčani, ki so zajemali vodo za pitje samo med plavajočimi rastlinami v reki. Ekologi se danes v splošnem strinjajo, da so močvirja verjetno eden najpomembnejših ekosistemov na Zemlji. Izhajajoč iz njihove sposobnosti delovanja so kot "ledvice pokrajine", močvirja ne le uravnavajo pretok površinske vode, temveč tudi izboljšujejo biološko in kemijsko integriteto teh voda z zadrževanjem sedimentov in odstranjevanjem nutrientov, s čimer lahko postanejo potencialni vir pitne vode. Tako je sposobno rečno povodje, ki vsebuje od 5 do 10 odstotkov močvirskih tal, v primerjavi s povodjem brez močvirij ob deževju zagotoviti 50-odstotno redukcijo poplavnih prežkov. Moč letnih poplav omilijo z razprostrtjem vodnih presežkov na poplavnih ravnicah in zadrževanjem vode v plitvih zaježitvah. Zamočvirjen predel ob vodotoku stabilizira rečne bregove, saj z ravno površino zagotavlja habitat rastlin, katerih korenine zadržujejo prst. Hkrati imajo pomembno vlogo v prehranjevalni verigi in ohranjanju biološke diverzitete.

Način čiščenja vode v RČN

Vsi ti procesi potekajo tudi v RČN, seveda v konkretnih razmerah (prostor, čas, učinkovitost). RČN lahko izboljšajo kakovost vode s pomočjo celotnega spektra bioloških procesov, ki so v močvirskih ekosistemih in substratu, pretvorijo organsko snov in druge nutrienle v odpadni vodi v take hranilne snovi, ki omogočajo ugodne življenjske razmere za pestro močvirsko družbo. Rastline igrajo aktivno vlogo pri odvzemu razpoložljivega dušika, fosforja in drugih snovi (kot so npr. težke kovine) iz odpadne vode.

Na osnovi podatkov iz različne literature je učinkovitost zmanjševanja onesnaževanja z RČN naslednja: suspendirane snovi 80-95% učinkovitosti, celoten P 60-95%, celoten dušik 40-70%, BPK, 50-80%, za kovine, kot so Cd, Cr, Zn, živo srebro 50-90%, svinec 80-95%, koliformne bakterije in bakterije fekalnega izvora do 99%.

RČN je učinkovita, zanesljiva in poceni tehnologija ob pravilnem vzdrževanju in upravljanju. Tehnologija je mogoče uporabiti v širokem razponu geografskih območij vključno s sušnimi, tropskimi in alpskimi regijami, čistijo pa lahko tudi s hranilnimi snovmi bogate odpadne vode v ekstremnih vremenskih razmerah, npr. v času zmrzali. Dimenzije RČN se lahko široko prilagajajo velikosti, obliki in lokaciji. Glavna omejitev pa je razpoložljiva velikost potrebne celotne površine RČN, ki je izključno govornik v prid učinkovitosti delovanja RČN tudi v visokogorskih predelih. Če poznamo, ko so te naprave prekrite s snegom, dosko učinkovitost čiščenja.

Velika prednost pred drugimi napravami za čiščenje odpadnih voda je enostavno vzdrževanje, saj za in v večini primerov deluje brez električne energije. Potrebna sta do dvakrat tedenski pregled dotokov in iztokov na RČN in enkrat letna košnja rastlin. Učinkovitost čiščenja se spreminja z mesečnimi analizami vod, pred čiščenjem in po njem. Plošč na katerih so prednosti RČN še naslednje: - postavitve je enostavna in ne zahteva velikih posegov v prostor, - izredno velika učinkovitost čiščenja, 80-95 odsto- - na delovanje običajno nista potrebni energija in stroj- - ob razgradnji se določen del 20-30 odstotkov hrani-

in snovi (npr. fosfor, dušik, ogljik itd.), težkih kovin, pesticidov in drugih toksičnih snovi vgradi v rastlinsko biomaso, ki pri drugih čistilnih napravah brez dodatnih kemikalij za obarjanje odtečejo v okolje,

- energija, ki se je vgradila v rastlinsko biomaso, se lahko ponovno uporabi (briketi, kompost, krma itd.),
- ne povzročajo smrada in razvoja nevarnih insektov, ker je tok vode pod površinski,
- ob izpadu ali popravilu strojnega dela pri drugih čistilnih napravah potrebuje mikroba populacija za svojo obnovitev nekaj dni, pri čemer surova odpadna voda odteka in onesnažuje okolje, do česar pri RČN ne prihaja,
- v primerjavi z drugimi sistemi čiščenja so veliko cenejše,
- vzdrževanje je enostavno in poceni,
- sposobnost kompenzacije hidravličnih presežkov,
- lepo se vklaplja v okolje.

Med slabostmi lahko omenimo le, da RČN niso primerne za velika mesta in hude onesnaževalce. Za čiščenje komunalnih odpadnih vod večjega mesta bi potrebovali ogromne površine, ki pa so predrage in predragocene. Toda tudi te težave v svetu že rešujejo. Namesto centralne čistilne naprave z dolgimi kanalizacijskimi sistemi gradijo manjše, za posamezna mestna območja, ki so obenem zeleni del mesta.

RČN so zaradi omenjenih lastnosti pogosto predmet primerjav z drugimi biološkimi sistemi čiščenja, predvsem z najbolj razširjenimi čistilnimi napravami s pritrjeno mikrobo biomaso. Učinkovitost je pri vseh visoka, vendar imajo RČN nekatere prednosti. Pomembno je, da se v RČN veliko hranilnih snovi (dušik, fosfor) in mnoge strupene snovi (težke kovine, pesticidi) vgradijo v rastlinsko biomaso, pri čistilnih napravah s pritrjeno biomaso pa, če ne dodamo kemikalij za obarjanje, odtečejo v okolje. Prednost RČN je tudi v tem, da ne more priti do izpada delovanja med popravilom, kar je pogosto pri strojnih ČN s pritrjeno biomaso. Ob obnovi mikrobo populacije ČN, ki traja nekaj dni, odpadna voda neprečiščena onesnažuje okolje. Tudi za ponovni zagon je potrebno določeno obdobje, da se ponovno razvije učinkovita mikroba razgradnja. Pri RČN takih problemov ni, ker jih tudi daljše prekinitev delovanja ne motijo, saj namreč delujejo kot naravna močvirja. Navsezadnje je pomembna tudi razlika v ceni. V primerjavi s strojnimi ČN so stroški zgraditve in vzdrževanja polovični, ob sodelovanju uporabnikov z lastnim delom pa se še občutno zmanjšajo. S svojim rastlinjem se RČN popolnoma vklopijo v okolje in s tem popestrijo videz krajine. Pogoj za ureditev RČN je razpoložljiva površina, in sicer 2-3m²/PE, medtem ko za čistilno napravo s pritrjeno biomaso potrebujemo 1,6m²/PE.

Število zgrajenih RČN v Sloveniji

Trenutno deluje v Sloveniji in Italiji približno dvajset RČN za čiščenje najrazličnejših vrst odpadnih voda, ki jih je projektiralo podjetje Limnos s partnerji. Prek trideset RČN pa gradijo oziroma so zanje izdelani projekti. V svetu je tehnologija široko sprejeta in njena uporaba narašča. Gradnja RČN je namenjena čiščenju:

- komunalnih odpadnih voda posameznih gospodinjstev in gostinskih objektov,
- komunalnih odpadnih voda manjših naselij,
- nevarnih izcednih voda z odlagališč komunalnih odpadkov,
- določenih tehnoloških (predvsem živilskopredelovalnih) odpadnih voda,
- rudniških odpadnih voda,
- odpadnih voda s cestišč,
- za terciarno čiščenje voda, ki pritekajo iz velikih čistilnih naprav, ki opravijo le mehansko čiščenje,
- terciarnemu čiščenju voda iz farm,
- povsod, kjer so hidravlične obremenitve neenakomerne (npr. turistični, gostinski in podobni objekti).

Industrijske

- Gradišče pri Kozini - Sudest, Droga Portorož,
- Središče ob Dravi - Gosad, Droga Portorož
- Črnomelj - Belsad, Kolinska Ljubljana
- Kanal ob soči - Mercator,
- Čiščenje izcednih vod iz komunalnih odlagališč
- Dragonja
- Ljubevč - Idrija
- Ljubljanska deponija
- Čiščenje gospodinjstevskih odplak
- Planina - 600 PE
- Ponikva pri Šentjurju - 350 PE
- Krasinec pri Metliki 250 PE
- Individualne hiše
- Šempas

V Italiji je podjetje Limnos skupaj z italijanskimi partnerji projektiralo deset RČN za komunalne vode. Največja je za Martinsiguro za približno 20.000PE.

Tipi RČN doma in po svetu

RČN za komunalne odpadne vode

Kadar predpisi ne dovoljujejo zgraditve klasične greznične jame ali je oddaljenost od kanalizacijskega sistema prevelika, so RČN za posamezno hišo, kmetijo ali gostinski objekt poceni in učinkovita alternativa. Izpusti iz RČN ustrezajo zahtevam sekundarnega čiščenja in so lahko zgrajene kot sistemi z neposrednim izpustom v bližnji odvodnik ali kot sistemi brez izpusta z akumulacijo vode za njeno ponovno uporabo. Sistemi so učinkoviti tudi za reševanje problematike komunalnih in meteoritnih odpadnih voda manjših naselij, kjer je decentralizirano čiščenje v manjših rastlinskih čistilnih napravah bistveno gospodarnje kot zgraditev dolgega kanalizacijskega sistema s centralno čistilno napravo.

RČN za primere netočkovnih virov onesnaževanja

Naraščajoča zavest, da imajo netočkovni viri onesnaževanja velik vpliv na onesnaževanje potokov, rek in jezer, je privedla do uporabe RČN tudi na tem področju. Sistem je sposoben zadržati in filtrirati vode, ki odteka iz obdelovalnih površin, in da ob iztoku vode z nižjimi vrednostmi raztopljenih snovi in nutrientov, ki bi sicer povzročali eutrofikacijo.

RČN za onesnažene meteorne vode

Meteorne odpadne vode z urbanih in neurbanih površin, industrijskih in komunalnih objektov in od gradbenih dejavnosti so pogosto pomemben vir netočkovnega vira onesnaževanja za potoke in jezera, v katere odteka. RČN za onesnažene meteorne vode lahko zadržijo velike količine vode po močnem deževju in hitrem taljenju snega. Ta akumulacijska sposobnost RČN omogoča filtriranje meteoritnih vod in nižjih poplavnih presežkov.

RČN za zakisane rudniške odplake

Vodna vegetacija, organske snovi in mikroba aktivnost v RČN skupaj prispevajo k dvigu pH- kislih rudniških odplak in odstranjujejo kovine, kot so Fe in Al, iz nevtralnih rudniških voda in voda z nizkim pH.

RČN za odpadne vode s cestišč

S povečevanjem urbaniziranih površin se povečuje količina površinskega odtoka, ki poleg poplav in erozijskih pojavov zaradi svoje onesnaženosti čezmerno obremenjuje okolje. Zato je pri gradnji avtocest, ki so trajen poseg v prostor, potrebno upoštevati okoljevarstvene pristope. RČN kot eden od načinov čiščenja odpadnih voda ponujajo s svojimi značilnostmi pri gradnji prometnic z okoljevarstvenim pristopom kar nekaj možnosti za varovanje vodnega okolja. Onesnaženost vode s cestišč lahko poveča obremenitev obcestnega vodnega okolja kar do 50 odstotkov s suspendiranimi snovmi, do 16 odstotkov z ogljikovodikmi in med 35 in 75 odstotki s težkimi kovinami in olji, masočobami in s kloridi ob soljenju, s povečanimi koncentracijami sulfatov, nitratov, povečano motnostjo in specifično električno prevodnostjo. Kljub onesnaženju, ki ga povzroča padavinska voda z avtocest, pa je zaradi nihanja tako v količini kot sestavi čiščenje težavno. Na osnovi tega se je pojavila ideja o sistemu, ki bi bil sposoben kompenzirati tako hidravlične kot polucijske presežke. Tak sistem predstavlja RČN.

RČN za izcedne vode z odlagališč komunalnih odpadkov

Izcedne vode sodijo zaradi svoje toksičnosti med specifične odpadne vode, katerih čiščenje je težavno, in zato resno ogrožajo kakovost podtalnice in površinskih voda ter so za človeka in njegovo okolje resna nevarnost. Težave z izcednimi vodami pa se ob širjenju deponij lahko le večajo in kljub zaprtju deponije ostanejo. V svetu se zato usmerjajo k čim hitrejši sanaciji obstoječih deponij. Strokovnjaki po svetu ugotavljajo, da so zaradi svojih lastnosti RČN primerne tudi za čiščenje bolj specifičnih odpadnih voda, kot so izcedne vode iz deponij, in tako bistveno prispevajo k varovanju talnice in površinskih voda. Vode, onesnažene s strupenimi snovmi, npr. težke kovine, pesticidi itd., ki so nerazgradljive, se v RČN očistijo, zadržijo v RČN (substrat, rastline) in ne odteka v okolje. Imamo jih pod kontrolo.

RČN za terciarno čiščenje (piloranje)

RČN so v svetu pogosto namenjene terciarnemu čiščenju odpadnih voda. Zmogljivost klasičnih čistilnih naprav v Sloveniji je nizka in ob dejstvu, da imajo nekatere le mehansko stopnjo čiščenja in ne dosegaajo želene učinkovitosti, se zopet ponuja možnost za uporabo RČN, ki so dodatek k obstoječemu čiščenju.

RČN za industrijske odpadne vode

Industrijske odpadne vode izvirajo iz širokega spektra proizvodnih procesov. Tipi odpadnih vod, ki so najprimernejši za čiščenje v RČN, so odpadne vode papirne industrije, živilskopredelovalne industrije, mesne industrije, odpadne vode iz nekaterih kemijskih obratov, iz rafinerij itd.

RČN za čiščenje odpadnih voda v visokogorskem svetu

Na podlagi domačih in tujih izkušenj lahko pričakujemo učinkovito čiščenje tudi v naših visokogorskih postojankah. Drugi alpski narodi so si nabrali precej izkušenj, saj so že kar nekaj postojank opremili z RČN. Inštitut za biologijo iz Ljubljane že vrsto let

opravlja analize stanja naših gorskih jezer. Rezultati jasno kažejo, da se stanje slabša. K temu poleg prenosa onesnaževanja na daljavo precej prispeva tudi povečan turistični obisk gora. Močan vir onesnaževanja so namreč prav gorniške postojanke, ki še nimajo učinkovitih sistemov čiščenja odpadnih vod. Dejavniki, ki govorijo v prid postavitvi RČN v teh predelih, so predvsem: ugoden obratovalni čas postojank, ki so oskrbovane le v poletni sezoni, kar se pokriva z vrhuncem bioloških procesov; stalnost in zadostnost vodnega vira, ki omogoča stalno količino odpadnih vod in s tem učinkovito delovanje RČN; primernost prostora, kjer se RČN ekološko in estetsko vključuje v obstoječo krajino; možnost kompenzacije sezonskih oz. tedenskih obremenitev.

RČN za čiščenje vode iz ribogojnic

S stališča ribištva oziroma ribogojstva so RČN zanimive zato, ker preprečujejo onesnaževanje zaščitnih vodotokov, čistijo onesnažene vode iz ribogojnic, kondicionirajo dotočeno vodo v ribogojnice in zaščitijo stoječe vode (ribnike, barja, jezera itd.) pred onesnaženim dotokom. Izjemno zanimivo in v Ameriki že uporabljeno pa je izkoriščanje očiščene vode (prek RČN) za gojenje rib. V Ajdovščini sta na pilotni napravi dva takšna sistema, ko prečiščena voda teče v ribnik. Rezultati so spodbudni. Sistem RČN je posebno zanimiv tam, kjer je vode malo in je z njo treba ravnati skrajno racionalno.

Upravičenost gradnje RČN

Glede na velikost naselij, urejenost kanalizacijskih sistemov, stanje obstoječih čistilnih naprav, specifičnosti posameznih geografskih področij in ekonomskih razmer lahko v Sloveniji najdemo mnogo možnosti, kjer bi bila gradnja RČN smiselna.

Slovenija sodi med relativno redko naseljene države, saj živi v njej povprečno okoli 93 prebivalcev/km² (podatki za leto 1988). Ob tem živi 59,5 odstotka prebivalstva v naseljih z do 5000 prebivalci. Največji delež teh prebivalcev živi v naseljih z 201-500 prebivalci. V ta velikostni razred sodi 1107 naselij, medtem ko je naselij z 2000 prebivalci 5787. Ob ugotovitvah, da so RČN primerne predvsem za manjša naselja (100-500 PE), kaže strukturiranost slovenskega prebivalstva ustrezne možnosti za uporabo RČN kot alternativne metode čiščenja.

Pri upoštevanju opremljenosti naselij s kanalizacijo in neposrednim izpustom v vodotok, ko kanalizacija ni priključena na čistilno napravo, je 400 naselij s skupno 140000 prebivalci s tega stališča primernih za zgraditev RČN. Med redko naseljena območja z večjim številom manjših naselij sodi tudi predel ob Muri. Pomurje s svojim pretežno agrarnim značajem, kamor spadajo občine Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota, zajema po podatkih iz leta 1995 6,5-odstotni delež prebivalstva Slovenije. Od tega je 20,4 odstotka kmečkega prebivalstva v 21844 kmečkih gospodarstvih, ki predstavljajo 56,7-odstoten delež vseh gospodinjstev.

Ob podatku, da v Sloveniji očistijo čistilne naprave le 25 odstotkov vseh odpadnih voda iz približno 150 naselij, nanje pa je priključenih 14 odstotkov prebivalstva Slovenije, in le polovica te vode se očisti v mehansko-biološkem postopku, se kaže neurejeno čiščenje slovenskih odpadnih voda in s tem potreba po učinkovitejšem čiščenju.

RČN so v svetu pogosto namenjene terciarnemu čiščenju odpadnih voda. V Sloveniji je po podatkih Ministrstva za varstvo okolja in urejanja prostora približno 150 čistilnih naprav. Zmogljivost teh naprav je nizka, saj jih ima kar 97 povprečno zmogljivost do 1052 PE. Zaradi nizke zmogljivosti večine čistilnih naprav in ob dejstvu, da ima 14 čistilnih naprav le mehansko stopnjo čiščenja in da mnoge ne dosegaajo želene učinkovitosti, se zopet ponuja možnost za uporabo RČN kot dodatka k obstoječemu čiščenju.

Mnogokrat je pri gradnji RČN sporna tudi površina, ki jo za to metodo čiščenja potrebujemo. Po podatkih iz leta 1988 (Statistični podatki zemljiškega katastra, julij 1989) je bilo v Sloveniji 93,2 odstotka neuporabljene površine. Urbaniziranih površin pa je okoli 5 odstotkov. V Sloveniji porabimo za potrebe urbanizacije okoli 1575 do 2000 hektarjev proste površine letno, medtem ko bi površina obstoječih in načrtovanih RČN (2-3m²/PE) šele v nekaj letih dosegla nekaj hektarjev, to pa je glede na urbanizirano površino zanemarljivo. Tudi v nižinskem svetu - v predelih ob Muri - je smiselnost gradnje RČN upravičena. Tu se srečujemo zlasti z ogrožanjem kakovosti talnice. Razlog za slabšanje kakovosti talnice je poleg neurejenega čiščenja komunalnih in industrijskih odpadnih voda tudi intenzivno kmetijstvo, zato se kaže potreba tudi po terciarnem čiščenju. Zaradi učinkovitosti RČN pri zmanjševanju vsebnosti P- in N-spojnin v odpadni vodi bi bila uporaba takega sistema čiščenja na tem področju smiselna. Prav tako se kaže možnost uporabe RČN za kondicioniranje vode iz potokov in rek za namakanje.

Prof. dr. DANIJEL VRHOVŠEK, mag. biol., LIMNOS, d. o. o., Notranje Gorice

Pogovor z dr. Andrej Kirnom

Od kapitala k ekologiji

O ekologiji se je začelo intenzivneje razpravljati v začetku sedemdesetih let in je bila v ospredju do konca osemdesetih.

Nato je bila ekološka problematika porinjena na stranski tir. Kolikor je danes še aktualna, je aktualna v vlogi prevladujoče liberalne ekonomije rasti, ki je »ekološka« toliko, kolikor ji to rabi za povečevanje dobičkov. Zaradi tega je potrebno ekološko paradigmo ponovno aktualizirati in o tem sva se pogovarjala z enim od naših vodilnih družbeno-ekoloških mislecev dr. Andrejem Kirnom.

Ekoloških problemov ni mogoče osvetliti, ne da bi se ob tem dotaknili zgodovinskih virov sodobne ekološke krize. Ta je nesporno povezana s človekovo produkcijo. Lynn White išče v delu Zgodovinske korenine naše ekološke krize nekoliko drugačna izhodišča. Za temeljni razlog evropske ekološke krize navaja krščansko teologijo, ki gradi na voluntarizmu, v nasprotju z vzhodnjaško teologijo, ki je intelektualistična. Na kakšen način se ta odnos do ekologije aktualizira v današnjem času?

KIRN: Obstajajo različne ekološke, miselne in duhovne tradicije, ki jih aktualizirajo različna ekološka gibanja in skušajo pokazati njihov pomen v različnih okoljih. Mislim, da ni naključje, da je v sedemdesetih in sedemdesetih letih na Zahodu, zlasti med mlado generacijo, dobila na pomenu vzhodnjaška miselnost. Mlada generacija se je v tem času čutila v potrošniškem in tehniziranim svetu duhovno osiromašena in prazna, zato je iskala vzore za duhovno izpopolnitev v azijski vzhodni kulturi (konfucionizmu, zen budizmu, taoizmu). White obtožuje krščansko tradicijo in monoteistične religije, da so duhovni krivci za sodobno ekološko krizo, a je njegova teza doživela mnoge kritike.

Vzhodna misel je bila z ekološkega vidika privlačna zaradi drugačnega odnosa do narave in življenja. Pri tej tradiciji je v ospredju spoštovanje življenja. Za ponazoritev se spomniva scene iz filma Sedem let v Tibetu, ki lepo pokaže »vzhodni« odnos do narave. V enem od prizorov vidimo priprave na gradnjo stavbe. Na zemljišču, kjer naj bi stala stavba, delavci nalijejo na črve. Tu si delavci zastavijo vprašanje, kako naj nadaljujejo z deli, saj črvi vendar ne morejo umreti. Napotili so se k daljini in ga vprašali za nasvet, na kaj jim je odgovoril, da so dovolj pametni in naj najdejo rešitev. Vse črve so prenesli na drugi prostor jih skrbno pokrili z zemljo in potem nadaljevali z gradnjo. Pri nas se gotovo nihče ne bi oziral na črve in bi buldožer brez pomislekov začel riti po zemlji. Prispevka pokaže na pomembno razliko pri načelu spoštovanja narave in življenja. Drugo načelo, ki je značilno za vzhodne religije, je načelo sočustvovanja, ki ne obravnava življenja in organizma kot stvari. Na zahodu se živa bitja obravnavajo kot stvari in to je prišlo tudi v pravno prakso. Na tej ravni se kaže drugačen odnos do narave in stvari, ki je navdihnil mlado generacijo na zahodu. Iz tega se lahko marsikaj naučimo, in to ne samo iz vzhodnjaške tradicije, ampak tudi iz ekološke tradicije ameriških staroselcev, avstralskih domorodcev in afriških ljudstev. S tem seveda ne mislim, da bi to enostavno prevzemali, ker so življenjske razmere popolnoma drugačne. Izginile so okoliščine, v katerih je zrasla omenjena ekološka misel. Če bi si to mislili resnično živeli, bi morali radikalno spremeniti svoj način življenja, dela, proizvodnje in porabe. Z mehaničnim prevzemanjem vrednot in cepljenjem v drug svet ne bomo dosegli želenega cilja. To pa ne pomeni, da se iz teh vrednot ne da kaj naučiti. To je lahko tudi izziv, da lahko bolj kritično razmislimo o svoji lastni tradiciji, navsezadnje gre za drugačne miselne izkušnje z naravo, kot so naše. Če se človek lahko sooči z razlikami, je to prvi pogoj, da je v kritičnem odnosu do svoje lastne misli in prakse.

Ko sva pri Whitu, ali je mogoče ekološki problem osvetliti drugače, tudi z lastnim miselnim vzorcem, ki smo ga že imeli v odnosu do narave? Če se povrnem dvajset ali trideset let nazaj, ko v kmetijstvu še nismo imeli opravka z intenzivno pridelavo, je prevladovala poravnana drugačna logika od današnje. Če danes govorimo o čim gostejšem posevku pšenice zaradi večjega pridelka, je bil v šestdesetih in prej cilj redke posevek, saj so ga tako naravno zaščitili pred boleznimi. K temu lahko še dodava dosledno spoštovanje kolobarja. Potemtakem tudi lastne tradicije ne kaže zavreči.

KIRN: S tem se popolnoma strinjam. Ne gre samo zato, da bi se mi učili od drugih kultur in praks, mnogo se lahko naučimo iz lastne preteklosti, iz tega, kar je izginilo, in sedanje generacije tega ne vedo, saj je to izpodrinilo novo intenzivno kemizirano kmetijstvo, podvrženo ekonomskim kriterijem konkurenčnosti in produktivnosti. S tem pa je praviloma nastala ekološka škoda. Ekonomskim ciljem se podreja ekološki. Prakse, ki niso povzročale ekološke škode, so izrinjene in pozabljene.

Kapital vpliva na odnos do narave, na to je med prvimi opozoril Marx, ki je pokazal na nekontrolirano rast kapitalistične produkcije. Temu ob hok postaviva Rimski klub in njegova študija Meje rasti, ki je prva resno opozorila na ekološke probleme in omejene naravne danosti.

KIRN: Rimski klub in njegova študija sta prva resno opozorila na ekološke probleme in omejene naravne danosti z vidika sistemskega globalnega modeliranja. Odnos do narave se je v industrijskem sistemu radikalno spremenil v primerjavi z družbami naravnih proizvodnje. Danes pa je blagovna proizvodnja že

planetarna. Merilom konkurenčnosti in dobička sta se podredila razvoj tehnologije in uresničevanje znanstvenotehničnih možnosti. Brez kapitalnega odnosa in globalne ekonomsko-tehnoške prakse bi monoteistična religija, ki ji White pripisuje takšen pomen, ostala nemočna pri spodbujanju novega praktičnega odnosa do narave. Krščanskomonoteistična religija ima dvatisočletno tradicijo in v svojem odnosu do narave v predindustrijskih družbah ni povzročila takih katastrof kot pojav industrijske revolucije.

Rousseau je postavil zahtevo po upočasnitvi napredka, da se izognemo propadu.

KIRN: Rousseauja je potrebno obravnavati širše kot v smislu poziva »nazaj k naravi«. Njegova osnovna misel je, da tehnični napredek ne gre vzporedno z moralnim razvojem človeka. V bistvu moralni razvoj človeka zaostaja za znanstvenotehničnim in ga moralno kvari. Po njegovem znanstveni oziroma tehnični razvoj povečuje človekovo razkošje, ki negativno vpliva na moralno naravo človeka. To je osnovna trditev, v kateri morda lahko iščemo stično točko s tisto vzhodnjaško miselnostjo, ki je sodila, da dela uporaba tehnike človeka zvižane in prekanjenega ter ga moralno kvari. To je osnovno poročilo zgodbe o srečanju kitajskega filozofa Cekunga in njegovih učencev z vrtnarjem, ki je z vrčem zalival vrt. Filozof je vprašal vrtnarja, ali ne ve, da obstaja naprava, s katero bi lahko z manjšim naporom namočil veliko večjo površino. Vrtnar mu odgovori, da napravo pozna, ampak je ne bi hotel uporabljati, ker bi ga naredila nemoralnega in nesrečnega. Na prvi pogled gre za staro zgodbo, ki je za sodobnega človeka navidezno nepomembna, ker mu še na misel ne pride, da bi odklanjal tehniko. V podobnem položaju so bili morda kmetje v tretjem svetu, ko so prihajali k njim eksperti svetovnih organizacij in multinacionalk in jim svetovali nove metode obdelovanja zemlje. Ti niso ravnali kot kitajski vrtnar, toda sprejete metode in tehnik je bilo pogosto ekološko in socialno destruktivno. Osnovni problem Rousseauja in zgodbe kitajskega vrtnarja je, kakšen je odnos človeka do tehnološkega napredka in vpliv tega na človekovo moralnost in družbenost. Naj spomnim, da je bil tudi Einstein zaskrbljen nad razkorakom, ki ga je videl v mogočnosti sredstev, ki jih omogoča znanost z neustreznimi družbenomoralnimi cilji. Seveda tehnološkega napredka nikakor ni mogoče obravnavati samo v negativni luči, saj je nedvomno prispeval k napredku na socialnem, zdravstvenem, kulturnem in na še na mnogih drugih področjih.

Ustvaril pa je tudi mnogo senčnih stvari. Potreben je radikalno drugačen pogled na naravo znanstvenotehničnega napredka. Vprašati se je treba o družbeno-ekoloških stroških napredka. Kdo žanje sadove in kdo nosi bremena? Tudi pri zgodbi o uspešni slovenski tranziciji gre za to, da je bila za nekatere nesporno uspešna, drugim pa je prinesla veliko stisk in bede, toda teh ljudi, ki jih je na tisoče in tisoče, se ne sprašuje, kaj mislijo o tej zgodbi o uspehu. Sodobni znanstvenotehnični napredek predstavlja nove družbeno etične izzive. Lep primer, toda ni edini, je npr. genska tehnologija. Vredno se je spomniti Nietzschejeve misli, da nas posledice naših dejanj držijo za ušesa tudi potem, ko smo se že odločili, da se poboljšamo.

Eden od avtorjev študije Meje rasti Meadows pravi, da ga razvoj dogodkov ni demantiral, saj zlom vendarle prihaja. To navsezadnje dokazuje usmeritev EZ, ki je vse skupaj podredila dosegu skupne valute, zmeraj bolj pa so zanemarjeni socialni dejavniki in posredno s tem tudi ekološki.

KIRN: Študija Meje rasti iz leta 1972, ki je izšla istega leta, kot je bil prvi svetovni kongres organizacije Združenih narodov o okolju v Stockholmu, je mrzla prha za vse tradicionalne modele o nenehni ekonomski rasti. Ne glede na kritike, ki so prihajale iz vrst naravoslovcev, družboslovcev, ekonomistov, podjetniške sfere in tudi različnih ideoloških okolij iz tedanjega socialističnega, kapitalističnega in tudi tretjega sveta, se veliko napovedanega še dogaja in še zmeraj smo na tirnici eksponencialne rasti. Morda so celo socialna vprašanja še bolj na robu od ekoloških. Po študiji Meje rasti razprava o rasti in napredku ni več takšna, kot je bila, četudi se napovedi in opozorila stalno ignorirajo. The Economist je 20. decembra 1997 objavil prispevek (Environmental scares), da je bila študija Meje rasti in njej podobne ena sama zmota, ker empirični podatki glede cen naravnih virov in proizvodnje hrane ne potrjujejo nobenega poslabšanja, prej nasprotno. Empirična argumentacija je v stilu optimizma tistega, ki je padel iz šestnajstega nadstropja, pa pri petem nadstropju ugotavlja, da je še vse v redu. Tako se v bistvu obnašajo najbolj trdi zagovorniki eksponencialne ekonomske rasti, vendar s to razliko, da niti ne priznavajo, da padamo, niti da bi mogli pasti zaradi ekoloških in fizičnih omejitev rasti. Avtorji Meje rasti so opozorili, da posledice njihovih napovedi nastopijo šele po letu 2020. To pomeni, da četudi sedaj ekonomija še deluje bolj ali manj brezhibno, ne moremo biti brez skrbi. Njihove napovedi tudi niso bile deterministične, nujne, kot so npr. napovedi luninih in sončnih mrkov, ampak so bile pogojne, saj so računale z družbenimi ukrepi na različnih področjih: demo-

grafskem, kmetijskem, energetskem, surovinskem, ekološkem idr. Napovedi v Mejah rasti bodo ovržene v primeru, če bo po letu 2020 še vedno lepo funkcionirala eksponencialna ekonomska rast brez človekove intervencije, ki bi spremenila in preusmerila dosežanje eksponencialne trende. Avtorji so trdili, da ne zadostujejo ukrepi na posamičnem področju pa tudi ne na mnogih področjih istočasno, če se eksponencialna rast nadaljuje. Po letu 1972, ko je izšla študija Meje rasti, so bili gotovo doseženi številni lokalni in regionalni okoljski uspehi, toda kljub temu sodim, da se, gledano v celoti, kvaliteta okolja ni izboljšala, ampak poslabšala.

Z ekonomskega vidika se z opozorili Meje rasti ni nujno strinjati in jih lahko pometemo pod preprogo, vendar se kljub vsemu še kažejo na individualni psihosocialni ravni, saj nekatere študije iz konca osemdesetih let že ugotavljajo, da imamo petnajst odstotkov psihičnih bolnikov, kar posredno kaže na negativne, tudi ekološke učinke.

KIRN: Škode okolja in posredno tudi socialne, ki so okoljskega izvora, so ogromne. Zadovoljivi globalni agregirani kazalci rasti morda trenutno ne kažejo kakšnih katastrofalnih trendov, vendar so se dogodile in se dogajajo številne lokalne katastrofe (Bhopal, izlivi nafte iz tankerjev, Černobil ...). Tudi v Sloveniji imamo svoje lokalne katastrofe, npr. Anhovo, Mežico, Belo krajino. Še zahrbtnjeji in nevarnejši pa so počasni destruktivni ekološki procesi, ki ne vzbujajo pozornosti množične javnosti.

Ob študiji Meje rasti je še pomembno, da četudi se njene napovedi ne uresničijo, to ne zanika vrednosti njenega dela. Njihove napovedi vključujejo in tudi računajo z možnostjo človekove akcije. Napovedi bi bile, če bodo ovržene po letu 2020. Prepričan sem, da se kljub nekaterim lokalnim izboljšavam na globalni ravni ni nič izboljšalo, ampak se je stanje okolja in naravnih virov kvečjemu poslabšalo.

Koliko je na sprevrženo zavest o ekološkem izboljšanju vplivala tehnološka revolucija? Ali ne gre pri znanstvenotehniški revoluciji za brisanje sledi in navidezno izboljšavo odnosa do okolja, ko imamo na prvi pogled opravka z višjo tehnološko ravni, ki dajejo videz večje prijaznosti do okolja?

KIRN: V sedemdesetih letih se je začela revolucija učinkovitosti pri rabi energije v zahodni Evropi in ZDA, ki zagovarja, da z obstoječo energijo pridobimo več in manj onesnažujemo. Podobno naj bi se revolucija energetske učinkovitosti prenese na rabo materialov. Ta proces so celo poimenovali ekološka tranzicija ali ekološka modernizacija tehnologij. Pozitivne ekološke dosežke revolucije učinkovitosti (efficiency revolution) ni mogoče zanikati. Toda če to postane opravičilo in argument, s katerim se odrečemo spremembi ciljev produkcije in potrošnje ter družbenih in ekonomskih institucij, bodo okoljski rezultati revolucije učinkovitosti le začasni. Dolgoročno jih bo izničila stalna širitev produkcije in porabe, zato so potrebne spremembe tako pri sredstvih kot ciljih. Na to je zelo prepričljivo pokazal ekonomist Herman Daly.

V času visokih tehnologij strokovnjaki opozarjajo na nov ekološki problem – elektronski smog.

KIRN: V današnjem času obstaja velika mitologizacija in fetišizacija vloge znanja in računalniške tehnologije. Gotovo lahko računalniško podprt in informacijski okoljski nadzorni sistem hitreje diagnosticira stanje in omogoči pravočasno ukrepanje, toda obstajati mora tudi družbenopolitična volja in pripravljenost, da se reagira na posredovane strokovne informacije. Računalniško podprte tehnologije so lahko tudi bolj racionalne v rabi energije in materialov. Toda če je produkcija naravnana na stalno rast, kar je v naravi kapitala, ki jo še pospešuje proces globalizacije, potem v okviru eksponencialne rasti za ekološke probleme ni trajnih rešitev, ker je problem sama rast. Ekoloških problemov ni mogoče trajno uspešno reševati ob stalni rasti produkcije. Nemalokrat se srečamo z absolutizacijo pomena novega znanja, ki se opredmeti v tehnologijah in novih substitutih. Ni sporno, da se s pomočjo znanja drugače producira, drugače zadovoljuje potrebe, drugače zabava, potuje ..., toda to ne more biti razlog za podcenjevanje vloge naravnih virov, tako obnovljivih kot neobnovljivih. Samo znanje v ekonomiji malo pomeni, če se ne opredmeti v fizičnih strukturah, za te strukture pa so potrebni neki izhodiščni naravni viri, ki jih sama znanost ne more ustvariti. Tehnologije so same odvisne od virov nizke entropije, zato ne morejo biti perfektni nadomestek za naravne vire.

V bistvu gre za poudarjanje redefinicije gospodarske rasti, v kateri naj bi se težišče prenašalo v terciarni in kvartarni sektor, ki nista energetsko in snovno tako intenzivna kakor sta primarni industrijski in sekundarni kmetijski sektor. Strukturne spremembe v družbeni delitvi dela in uveljavljanje storitvenih dejavnosti naj bi že bili eden od izhodov in blažilcev ekološke krize. Ob tem zanemarjamo, da je terciarni sektor, kamor sodi vsa infrastruktura (šolstvo, zdravstvo, znanost in druga področja), tudi sam neposredno in še bolj posredno ekološko obremenjujoč. Razširitev terciarnega in kvartarnega sektorja predpostavlja visoko produktivnost primarnega in sekundarnega sektorja. Visoka produktivnost pa pomeni hitrejši pretok

naravnih virov in energije skozi ekonomski sistem. Podatki za Veliko Britanijo kažejo, da je pri polovici zaposlenih v storitvenem sektorju neposredno angažirana pri proizvodnji materialnih dobrin. Gre za storitve (finančne, izobraževalne, raziskovalne, tržne, reklamne in druge), ki so povezane s materialnim in sekundarnim proizvodnim sektorjem. Nadalje je zanimiv podatek, da je poraba energije v transportu in skladiščenju hrane, ki spada med storitve, skoraj tako velika, kot je pri proizvodnji in delavi hrane. Ta primerjava dovolj zgovorno pokaže, da so tudi storitve lahko ekološko izredno onesnaževalne. Pričakovanja, da se bo z računalniško roki poraba papirja zmanjšala, ne držijo, saj naj v celoti povečala. Računalniki energetsko in snovno manj obremenjujejo okolje, toda v sami proizvodnji čipov so uporabljene za okolje zelo nevarne snovi. Zato je še kako na mestu razmislek o obremenitvah okolja s strani terciarnega in kvartarnega sektorja.

Ko ste se dotaknili terciarnega in kvartarnega sektorja, ste odprli vprašanje globalizacije, ki predstavlja razvoj teh dveh sektorjev, s čimer praktično za sabo ekološke probleme in vse bolj izključuje zavest naravo kot stičničen dejavnik razvoja, kar je bilo predvsem pri izkoriščanju naravnih virov.

KIRN: Odprli ste zanimivo vprašanje po globalizaciji trga z ekološkimi posledicami. Vprašanje o tehnološko-ekonomski vidiki globalizacije omenjajo se tudi vprašanja socialnih posledic globalizacije, bistveno manj pa se govori o kulturnih in ekoloških posledicah, o tem, kaj pomeni globalizacija nacionalno kulturno identiteto, kaj prinaša pomeni za okolje in naravo. Zagovorniki svetovnega trgovinskih tokov zagovarjajo izrazito pozitivne učinke, medtem ko vse druge, tudi ekološke, minimizirajo. V ospredju je namreč trditev, da svetovna trgovina ni vir ekoloških problemov. V devetdesetih letih so bile narejene prve empirične študije, ki ocenjujejo ekološke posledice svetovne trgovine. Prej sva se dotaknila transporta, ki je velik vir onesnaženosti. Problematičen je aksiom, ki zagovarja proizvodnjo na osnovi prednosti v tehnologiji, in sili ali naravnih danostih, ki ima skupni imenovalec poceni blago, to pa ima skupni imenovalec nižjih in kvalitetnejših proizvodih. Če vzamemo samo kmetijstvo in živinorejo, takoj vidimo, da globalizacija ne gre v korak z ekološko logiko. Razdvajanje poljedelstva in živinoreje zaradi prednosti v produktivnosti ter konkurenčnosti prinaša na škodo okolja. Enako velja za gojitev monokultur. Nadomestitev organskih gnojil je zahtevna in likanski vnos mineralnih gnojil ter onesnaževanje prsti, vode, podtalnice, hrane, po drugi strani pa poveča, kam z organskimi odpadki živinoreje, in tudi okoljski problem.

V tem kontekstu lahko odpreva vprašanje

KIRN: Čeprav bi nekateri naravoslovci nasprotovali, da se pojem prenese iz fizikalne sfere na socialno in ekološko, z določeno previdnostjo lahko rimo o socialni in ekološki entropiji. Entropija zahteva postavljanje kvalitativnih in ne kvantitativnih meril napredka in razvoja. Potrebno je zastaviti vprašanje, in sicer, ne samo koliko stroškov proizvedli na časovno enoto in ob kakšnih stroških temveč tudi, koliko snovne in energetske vrednosti smo proizvedli na enoto produkta. V ceno produkta da se sedaj po načelu, da naj plača onesnaževanje, ne vključujejo stroški onesnaženja, toda še vedno se ne upošteva znižanje kvalitete ali celo uničenje številnih brezplačnih storitev narave, ki so nujne ne samo za človekovo produkcijo, ampak sploh za človekovo življenje. Pomembna je ekološka entropija vse bolj rastoče tehnološke civilizacije, povezana z globalizacijo, in sicer z vidika, da pomeni za kvaliteto človekovega življenja, za njegovo socialno varnost, za njegovo delo, za njegovo psihično počutje idr.

Do sedaj sva definirala odnos ekonomije in ekologije, z vprašanjem entropije pa se odpirajo nova tika in ekologije. Ob globalizaciji je potrebno razmisle, ki se nanaša tudi na entropijo, naravno, da se kaže, da bo kapital skoncentriran v nekaj multinationalkah, ki bodo ohlajale svetovno ekonomijo in tem proizvodnjo, medtem ko bodo entropijo prinašale na ramena posameznih držav, kar bo politično, kajti reševanje problemov bo zahtevalo politične rešitve. Pred politiko, ki se je začela, se je dila kapitalu in dobičku, bodo veliki problemi, če se ne seho, če upoštevamo, da je povsem zavrnjen ekološki ali marksistični ekonomski model. Se zdi, da je cialno in kapitalsko uravnotežena. Se zdi, da je pomembno za ekologijo, ki je v zavesti političnih merjavi s sedemdesetimi leti pristala povsem ohrobtu.

KIRN: Ekologija je v politiki v zadnjih letih porinjena na stranski tir. Delno je k temu prispevala ekološka zavest, ki se je kazala skozi množice ekoloških gibanj in ekološko-političnih strank, delno pa bi to lahko pripisali tudi uspehom ekološkega modela, delno pa stalnim kapitalističnim težnjam k znižanju stroškov dela in s tem povečani produktivnosti in cenejši okolja.

Karikatura : Nenad Bajić

Dr. Riana Benko

Pomoč programa Phare

Slovenija je prejemnica pomoči programa PHARE od leta 1992. Do leta 1996 je dajal program PHARE vsem državam v tranziciji pomembno tehnično pomoč Evropske zveze, namenjeno prestrukturiranju gospodarstva v smislu podpore hitrejšemu vključevanju v evropske integracijske procese.

Na zasedanju Evropskega sveta v Essnu decembra 1994 pa je bilo sklenjeno, da postane program PHARE ključni instrument pomoči državam srednje in vzhodne Evrope v njihovem približevanju Evropski zvezi. Poudarjena je bila njegova vloga pri pripravi kandidatke za polnopravno članstvo v Evropski zvezi z izvajanjem predpristopne strategije, ki se opira na:

- priprave na prevzemanje obveznosti prihodnjega članstva,
- razvoj medevropskih povezav,
- gospodarske in družbene reforme.

Celotna višina odobrenih sredstev za Slovenijo iz programa PHARE je bila do vključno z letom 1997 približno 155 mio ecujev (približno 310 mio DEM).

Pri pripravi na članstvo bomo morale prilagoditi države kandidatke poleg pospešenega usklajevanja zakonov, standardov in pravil na vseh področjih normam Evropske zveze tudi svoja podjetja in glavno infrastrukturo, to pa bo zahtevalo precejšnje naložbe.

Zato so v okviru programa PHARE predvidene tudi oblike investicijske podpore, med drugim tudi za transevropske mreže, energetiko in telekomunikacije ter medregionalno sodelovanje.

Spodbujanje regionalnega razvoja

Cilj Evropske zveze je uravnoteženje regionalnega razvoja znotraj posameznih držav in skupnosti kot celote. Zato Evropska zveza usmerja svoje prednostne naloge zlasti v infrastrukturo, tehnološko difuzijo, izobraževanje in regionalni razvoj. Od tod tudi izrek Misliti globalno, delati lokalno.

Ekonomija 21. stoletja bo multidimenzionalen globalni sistem, kjer bodo prevladovala zahteve po boljši kakovosti življenja, kar se bo poznalo tudi pri merilih in prednostih v infrastrukturi. Evropa je danes pred logistično tranzicijo. Dogajajo se pomembne spremembe pri izboljšanju transportne, komunikacijske in energijske mreže in vse to bo pripeljalo do pomembnih sprememb v proizvodnji, distribuciji in porabi in bo delovalo na spreminjanje ekonomske strukture, vključujoč podobne spremembe v družbenih, kulturnih in političnih odnosih.

Obrobnost regij, socialno izključenost in medregionalne razvojne razlike želi EZ reševati zlasti z:

- razvojem čezmejnega regionalnega sodelovanja (obmejne evroregije),
- zmanjševanjem izolacije obrobni regij,
- uveljavljanjem uravnovešene ruralnega sistema (policentrizem),
- varovanjem ruralnih območij (podeželja).

Dejstvo je, da imamo danes v Sloveniji majhno regionalno mobilnost. Slaba infrastruktura na posameznih področjih zavirajoče deluje na tiste, ki so zainteresirani za gospodarsko dejavnost. Velika ovira je tudi, ker nimamo regionalne ravni oz. organizirane javne infrastrukture s celostno

podpore pri vzpostavljanju in širjenju stikov in sodelovanja, ki bi motivirala, usmerjala in podpirala. Predvsem pa ni zagotovljenih lokalnih finančnih virov.

Zato za sedaj posameznim območjem ne preostane drugega kot čim tesnejše sodelovanje z državo pri oblikovanju strateških razvojnih odločitev, spodbujanju regionalnega razvoja in uporabi različnih razvojnih pomoči, med drugim tudi pomoči programa PHARE.

Dosedanja pomoč programa PHARE v infrastrukturi

Slovenija aktivno sodeluje in uporablja vse možnosti programa PHARE, ki so nam na voljo. Do konca leta 1999 imamo možnosti sodelovanja in pridobivanja sredstev iz treh sklopov programa PHARE in sicer iz:

- nacionalnega programa,
- programov čezmejnega sodelovanja,
- večdržavnih in horizontalnih programov.

Iz vseh teh programov je dobila Slovenija od leta 1992 do vključno z letom 1997 od Evropske zveze za transport, telekomunikacije in energetiko približno 30 mio ecujev (tj. približno 60 mio DEM). Sredstva so bila namenjena podpori oziroma realizaciji nacionalnih projektov, projektov, v katerih smo sodelovali z nekaterimi drugimi državami, prejemnicami pomoči programa PHARE, in projektov ob italijanski, avstrijski in madžarski meji.

Na primer:

- s področja energetike na nacionalni ravni: Razvoj pravnega in institucionalnega okvira energetskega sektorja v Sloveniji, Strategija učinkovite rabe in obnovljivih virov energije za Slovenijo, Celovito načrtovanje energetike za učinkovito rabo energije v Sloveniji, Študija izvedljivosti za ustanovitev obnovljivega sklada za učinkovito rabo energije, Demonstracijski projekti energetske učinkovitosti tehnologij v zgradbah in industriji, Usposabljanje izvajalcev energetskih pregledov, Sklad za investicije v učinkovito rabo energije in še drugi manjši projekti predvsem s področja izobraževanja; na področju večdržavnega sodelovanja pa: Povezovanje v mednarodno energetske mreže, Harmonizacija evropske energetske politike, Povezovanje energetskih agencij idr.
- s področja telekomunikacij na nacionalni ravni: Zakonodaja na področju kableske TV, Prestrukturiranje telekoma in pošte, Mobilni digitalni sistemi, Nabava različne opreme in izobraževanja; na področju večdržavnega sodelovanja: Alternativni modeli razvoja telefonije v ruralnih okoljih, Upravljanje spektra in frekvenčni nadzor, Oročja za razvoj stroškovno utemeljenih tarif, Razčlenba tržišča in profila uporabnikov poštnih storitev, prenosa paketov in pospešenih pošiljk idr.
- s področja transporta na nacionalni ravni: Prestrukturiranje Slovenskih železnic, Podpora in vzdrževanje železniške infrastrukture ter prilagajanje UIC standardom, Transportni masterplan za Slovenijo, Vpliv transportne infrastrukture na okolje, Razvoj vsestranskega nacionalnega prometnoinformacijskega sistema in statistike transportne politike, vključno s planskimi instrumenti, Študija kombiniranega transporta, Prilaganje prometnega sektorja z EU standardi in predpisi, Priprava regionalnega in mestnega prometnega razvojnega načrta za širšo ljubljansko regijo, Analiza tehnološke in socio-ekonomske kompatibilnosti slovenskih prevoznih podjetij s prevozniki EU; na področju večdržavnega sodelovanja: Cestni mejni prehod Dolga vas, Mejni prehod Fernetiči, Železniški mejni prehod Hodoš, Neposredne železniške povezave z Madžarsko - Rekonstrukcija železniške proge med postajama Murska Sobota - Puconci, Ocena potreb transportne infrastrukture, Alternativne prometne poti, Prilaganje v skupni evropski trg idr.; pri programih čezmejnega sodelovanja: Modernizacija cest na Tolminskem, Hrvatska obvoznica, Rekonstrukcije cestnih mejnih prehodov Jezersko, Ljubelj in Pavličevo sedlo ter na meji z Madžarsko kot npr. Kobilje in Prosenjakovci.

V letošnjem letu je na področju energetike predvideno izvajanje nacionalnega programa prek Sklada za investicije v učinkovito rabo energije. Sklad je novost pri organiziranosti skladov v Sloveniji, saj ni pravna oseba, je le portfelj različnih finančnih virov, katere upravlja na javnem razpisu izbrana slovenska komercialna banka. Sklad je rezultat skupnega projekta Vlade RS in programa PHARE Evropske zveze. V osnovni portfelj sklada je izbrana komercialna banka namenila 10 mio ecujev lastnih sredstev, kar znižuje obrestno

mero na 83 odstotkov komercialne obrestne mere. Tudi vlada RS je namenila 300 mio SIT za subvencioniranje obrestne mere, kar omogoča znižanje na 60 odstotkov vrednosti komercialne obrestne mere. Na ta način bodo spodbujene investicije v učinkovito rabo energije, katerih izvedba bo omogočila energijske prihranke, ki bodo morali zagotoviti polovico sredstev za odplačevanje posojila.

Pri telekomunikacijah potekajo trenutno aktivnosti le pri večdržavnih programih, kjer imamo možnost vključevanja v programe, npr. s področja zakonodaje in usklajevanja zakonodaje z EZ, inter-regionalnega spektra upravljanja in frekvenčnega nadzora, stroški telefonije in telefonske storitve, izobraževanja in treningi vodstvenih kadrov.

Pri transportu bodo letos potekale aktivnosti v vseh treh sklopih programa PHARE. Nacionalni program zajema dva projekta - Celostno upravljanje prometnega povpraševanja ali mobilnosti, kjer gre v bistvu za dolgoročno transportno politiko, in Ocena konkurenčnosti slovenskih prevoznih podjetij v poslovnem okolju prevoznikov Evropske zveze. Pri večdržavnih programih imamo možnost vključevanja v projekte predinvesticijskih študij, v izobraževanja in treninge na področjih kontrole letalskega prometa, pomorske varnosti ipd., na področju kombiniranega transporta, cestne varnosti, vzdrževanja cest idr.

Pri programih čezmejnega sodelovanja bodo določene aktivnosti pri projektih, vezanih na italijansko in avstrijsko mejo in tudi na projekte tristranskega sodelovanja med Slovenijo - Avstrijo - Madžarsko in med Slovenijo - Madžarsko.

Pomembnost programa PHARE pri nadaljnjem vključevanju v Evropsko zvezo

Po sklepu Komisije Evropske zveze bo program PHARE še naprej glavni finančni instrument Evropske zveze pri podpori priprav kandidatke na polnopravno članstvo. V tej obliki bo program potekal do konca leta 1999. V prihodnje se nam prek programa PHARE obeta tudi več t. i. komplementarne pomoči, ki naj bi vključevala in združevala različne finančne možnosti, v naložbene programe. Pri tem so mišljene povezave sredstev programa PHARE s posojili mednarodnih institucij, kot so Evropska investicijska banka, Evropska banka za obnovo in razvoj in Svetovna banka. Ta možnost je še posebno dobrodošla za pridobivanje sredstev za infrastrukturo. Po letu 2000 pa se bo program preoblikoval in tudi finančno okrepil. V Agendi 2000 je Komisija Evropske zveze predvidela za države, s katerimi se bo začela pogajati za polnopravno članstvo, še dodatna sredstva. Poleg tega pa se nam počasi odpirajo tudi možnosti za sodelovanje v programih zveze, kot so: Leonardo, Socrates, Youth for Europe, Media, Life, Save, Leader, Kaleidoscope, Rafaelo, Ariane idr.

Smotno bi bilo, da se že sedaj začne razmišljati o iskanju ugodnih mednarodnih posojil in jih kombinirati s sredstvi države in sredstvi programa PHARE. Ena takih možnosti je npr. Evropska investicijska banka.

Evropska investicijska banka (EIB) je samostojna ustanova Evropske zveze za investicijsko financiranje in aktivno sodeluje v procesu vključevanja srednje- in vzhodnoevropskih držav v Evropsko zvezo. Svojo vlogo bo povečala z uvedbo novega predpriljučitvenega programa financiranja, s katerim se bo še bolj vključila v proces širitve. Večino finančnih sredstev pridobiva na mednarodnih trgih kapitala, namenja pa jih za financiranje projektov, ki so v skladu s političnimi cilji Evropske zveze. Za sedaj je dodeljevanje posojil prosilcem zunaj petnajsterice omejeno, vendar prehajajo odnosi s kandidatkami v novo fazo sodelovanja. Dodeljevanje posojil kandidatkam bo natančno odsevalo prednostne cilje, ki so usmerjeni zlasti v promet, energetiko, telekomunikacije in varstvo okolja. Agenda 2000 označuje EIB kot glavno zunanjo finančno ustanovo v predpriljučitvenem procesu. EIB je dobila januarja 1997 od Sveta Evropske zveze mandat za posojilo 3,5 mrd ecujev državam kandidatkam. S tem želijo kandidatke obravnavati kot članice, ki so upravičene do dodeljevanja posojil.

Dr. Riana Benko,
Služba Vlade RS za evropske zadeve

da imamo dve ali tri podjetja, ki so sposobna letno prevzeti 500 000 ton konoplje, potem se šele odločimo za nadomestitev uvoza s pridelavo domače konoplje. To je pravi način, da se spodbudi zanimanje za konopljo. Če pa začnemo najprej s šolanjem kmetov, kako naj pridelujejo konopljo, in takoj gradimo tovarne za predelavo, potem se nam lahko kaj hitro zgodi, da ostanejo kmetje s svojo konopljo, ki je nihče ne potrebuje, sami. To napako, da se zgradi tega sektorja ne usklajuje s povpraševanjem. Delajo vse dežele, vključno z Nemčijo. To potem zelo škoduje hitrejšemu razvoju tega sektorja.

Tem primeru torej velja, da povpraševanje povzroča ponudbo. Kaj pa za vas tukaj pomeni »investiranje v povpraševanje«?

Podjetja je potrebno naučiti, kako lahko uporabijo konopljo. Dejstvo je, da večina podjetij, ki bi lahko uporabljala konopljo, niti ne ve, da konoplja obstaja. Tista pa, ki to vedo, pa konoplje zopet ne morejo uporabiti, ne vedo, kje jo je mogoče dobiti, in ne vedo, kakšna je kakovost te surovine. Če so namreč tehnologiji in vodstvo podjetja seznanjeni z možnostmi uvajanja konoplje v proizvodnjo, potem se vse skupaj lahko začne razvijati. Dostikrat je potrebno zgolj minimalna finančna pomoč pristojnih ministrstev, da podjetje del svojih strojev priredi zahtevam za proizvodnjo izdelkov, ki jih je sedaj izdelovala iz drugih surovin, na materiale, ki temeljijo na konoplji. Za spodbudo in zagon takšnega podjetja je zelo pomembna ravno država, pozneje prihaja potem že tudi do zasebnih pobud in zasebnega interesa. V vsakem narodnem gospodarstvu je mogoče dokaj enostavno ugotoviti, ali sploh obstajajo podjetja, ki bi jih konoplja utegnila zanimati. Če je tako, potem je tudi smiselno razmišljati o lastni pridelavi konoplje, drugače pa ne. V Luksemburgu so recimo ugotovili, da takšnih podjetij ni, in zato konoplje ne pridelujejo.

Trenutno je tovarn za predelavo konoplje v Evropi dovolj. Na Nizozemskem imamo recimo zmogljivosti, kjer je mogoče izdelati dve toni konopljinih vlaken na uro in kjer sedaj gradijo še drugo linijo, ki bo proizvajala osem ton vlaken na uro. Potem imamo na tisoče ton konopljinih vlaken, ki bi se jih dalo predelati, pa jih nihče neče. In če ni mogoče prodati niti teh količin, ne vidim razloga, da naj bi naša podjetja proizvajala še dodatne količine konopljinih vlaken.

Kakšno je raziskovalno dejavnostjo inštituta, v kateri ste direktor? Aprila lani ste imeli v Frankfurtu že mednarodno konferenco z naslovom Bio-surovina konoplja. Imate v Nemčiji sploh kakšno konkurenco pri raziskovalni dejavnosti okrog konoplje?

Ne, v Nemčiji nimamo nobene konkurence. Povsem moram, da je način dela interdisciplinaren in nas sram sestaviti skupine raziskovalcev in raziskavcev iz tako različnih področij, kot so kemija, fizika, psihologija ipd. Pri tem smo zelo odprti. Gre namreč za to, da če recimo tehnična univerza določen problem, naredi to zelo ozko. Mi pa potem najverjetneje tudi tehnično konopljo, vendar pa je celotna zadeva za uporabo v gospodarstvu praktično neuporabna in takšnega proizvoda tudi dejansko uporaben za trg, ne moremo niti čista ekonomija niti čista tehnika. Če želimo, problema je običajno zelo raznovrstna in pri se ravljanju določenega koncepta je treba upoštevati čim več dejavnikov, kot so recimo obseg in struktura trga, njegov imidž. Vse ima pri tem danes zelo pomembno vlogo - da potem lahko pride do uspešne uveljavitve proizvoda. Če kdo želi interdisciplinarno raziskavo, potem pride k nam. In ker mi zaenkrat od našega dela kar dobro živimo, drugi pa očito ne, potem tudi nimamo konkurence.

Kaj bi mogoče letos katero od pristojnih ministrstev (MOP, MZT, MGD, MDGT) v Sloveniji naročilo interdisciplinarno raziskavo o možnostih in smiselnosti pridelave konoplje v Sloveniji, bo ali ne? Sodelovanju povabilo tudi vaš inštitut?!

Zakaj pa ne?! Zaenkrat smo na tam področju

Andrej Horvat

Karikatura: Otto Reisinger

Sramota! To je še od zadnjic...

Mag. Harald Isemann

Telekomunikacije v Avstriji

Od 1. januarja 1998 je telekomunikacijski sektor v Avstriji popolnoma liberaliziran. Z odpravo monopola v telefoniji so sedaj prek linijsko povezanega omrežja vsi segmenti telekomunikacij odprti za konkurenco.

Takšen razvoj v Avstriji je sledil skladno z enajstimi drugimi državami, članicami Evropske zveze, zgolj za Grčijo, Irsko in Portugalsko velja večletno prehodno obdobje.

V tem kratkem zapisu bom poskusil osvetliti proces liberalizacije telekomunikacij v Avstriji in raziskati perspektive tega hitro rastočega trga.

Spremenjene razmere delovanja

Sprememba ravni in strukture stroškov kakor tudi hitri tehnološki razvoj, uporaba steklenih vlaken, poenostavitev upravljanja omrežja zaradi digitalizacije, tehnologije za mobilno radijsko telefonijo ipd. so konkurenci olajšali dostop na tržišče. Tako se je na ravni gospodarske politike uveljavilo spoznanje, da za telekomunikacijski sektor naravni monopol ni več primeren ter da bi lahko s prehodom iz monopolistične ponudbe na tržno konkurenco v celoti dosegli boljše narodnogospodarske učinke (nižje cene, večje investicije, večjo ponudbo izdelkov, učinkovitejšo strukturo). Zakonita liberalizacija dostopa na tržišče je zato osrednji element reforme telekomunikacijske politike, za katero si ne prizadeva samo Evropska komisija.

Vendar pa izkušnje držav, ki so že izvedle liberalizacijo (npr.: Velika Britanija, ZDA, Švedska), kažejo, da z omogočanjem konkurence pravzaprav ni še nič narejenega. Obdobja med formalno uvedbo in dejanskim razvojem konkurence vsekakor ne gre podcenjevati. Velika tržna moč nekdanjih monopolistov lahko v prehodnem obdobju vodi k hudim motnjam in oviram zaradi konkurence na cenovni in kakovostni ravni.

Z liberalizacijskimi ukrepi nastanejo obsežne, za sektor specifične regulacijske zahteve. K temu spadajo npr. pogoji za skupno priključitev omrežij, dolžnost oddajanja določene infrastrukture v najem, kontrola cen in razdelitev frekvenc. Poleg tega je osrednja naloga reguliranja z vidika gospodarske politike tudi, v konkurenčnih razmerah zagotoviti najmanjšo oskrbo celotnega območja s telekomunikacijskimi storitvami. Koncept univerzalnih služb mora zadovoljiti te potrebe. Toda o tem več kasneje.

Regulacijske zahteve na prehodu v konkurenčni sistem vodijo k temu, da – in to se zdi zunanemu opazovalcu presenetljivo – je v razpravah o liberalizaciji trga telekomunikacij »reguliranje« verjetno ena od najpogostejše uporabljenih besed. V večini držav so ustanovili celo nove inštitucije s strah zbujajočim nazivom Urad za reguliranje.

... mi smo Evropa

Evropska komisija je dala z objavo zelene knjige pobudo za reformo telekomunikacijske politike in oblikovanje evropskega notranjega trga za telekomunikacijske storitve. Osrednji element te politike je ukinitve monopolov nacionalnih telefonskih družb. S celo vrsto smernic Komisije so bile na podlagi 90. člena Sporazuma Evropske skupnosti postopoma odpravljene posebne in izključevalne pravice monopolistov. Začelo se je že leta 1988 s sprostitvijo trga za dokončno pripravo vseh naprav. Leta 1990 je sledila liberalizacija ponudbe storitev, ki so dosegale presežno vrednost, in »korporacijskih omrežij« (*corporate networks*). Po tem ko se je sprostila ponudba najemnih linij, je s 1. 1. 1998 sledila odprava monopola v govorni telefoniji, to pa je bil zadnji pomemben pravni korak pri uresničevanju paketa reform.

S pristopom k Evropski zvezi leta 1995 se je Avstrija v okviru prevzema *aquis communautaire*, torej pravnih določil Evropske skupnosti, tudi zavezala, da bo pri telekomunikacijah uresničila nujno potreben paket reform. Zanimivo je, da v obširni in tudi nasprotujoči si javni razpravi o pristopu k Evropski zvezi vprašanje liberalizacije trgov telekomunikacij in s tem odprava monopola pošte ni igralo nobene posebne vloge. Vendar pa je verjetno, da je bilo to povezano z leta 1994 še ne javno priznано neverjetno dinamiko rasti tega sektorja in tudi z zamudami političnih in za sektor specifičnih akterjev.

Liberalizacija in reguliranje v Avstriji

V Avstriji je bilo za uresničitev paketa reform Evropske zveze, ki jih je prineslo članstvo, potrebno popolnoma preurediti pravne okvire telekomunikacijskega sektorja. Rezultat tega je novi Zakon o telekomunikacijah (TKG, Telekommunikationsgesetz), ki je 1. 8. 1997 nadomestil stari Zakon o medkrajevnih pogovorih (Fernmeldegesetz). Pot do novega zakona je bila otežena zaradi nasprotujočih si interesov monopolista PTA (Pošta in telekom Avstrije), ki je bil takrat še v državni lasti, in alternativnih upravljalcev omrežij (predvsem podjetij za oskrbo z energijo). Ker so s političnimi pripravami

začeli zelo pozno, se je Ministrstvo za promet znašlo pred težko nalogo: v kratkem času z zelo malo osebja izdelati osnutek zakona, ki zagotavlja, da bodo na eni strani novi operaterji dobili možnost enakovrednega dostopa na tržišče, ne da bi pri tem ogrožali za leto 1999 zakonsko predvideno privatizacijo Pošte in telekoma Avstrije.

Večina držav je – drugače kot Avstrija – izbrala drugo pot, ki olajšuje proces liberalizacije: najprej reforma in privatizacija monopolistov in šele potem odprtje tržišča za konkurenco. Sestavina avstrijske reforme je večidel tudi popolna delitev podjetniških področij telekomunikacije in pošte. V Pošti in telekomu Avstrije so še vedno pod eno streho združena področja telekomunikacije, »rumena pošta« in služba poštinih avtobusov.

Enako težko so potekala politična pogajanja za Telekomunikacijski zakon v Avstriji. Po treh osnutkih in z novim ministrom so po dobrem letu julija 1997 v parlamentu končno sprejeli liberalni zakon.

- informacijske storitve,
- oskrba celotnega območja s telefonskimi govornicami.

Po odredbi se lahko v obveznost univerzalnih storitev vključijo še druge. Univerzalne storitve je načelno potrebno uvesti na podlagi javnega razpisa. V prvih letih po liberalizaciji je potrebno izhajati iz tega, da je samo podjetje Pošta in telekom Avstrije sposobno zagotoviti javno službo. Zato sta v prvih treh letih Pošta in telekom Avstrije k temu tudi zakonsko obvezana.

Izvajalec univerzalnih storitev ima pravico do poravnave dokazljivih finančnih primanjkljajev, ki izhajajo iz teh storitev, če je njegov promet na ustreznem tržišču padel pod 80 odstotkov. Z ustreznim tržiščem imamo v Avstriji v mislih trg govorne telefonije, torej žične in prenosne. Poravnava se opravi iz sklada, v katerega določen delež od prometa vplačujejo vsa na trgu navzoča podjetja, ki dosega vsaj 250 mio šilingov letnega prometa.

stniška funkcija prenesena na finančno ministrstvo. Ob izločitvi sta imela Pošta in telekom Avstrije za 110 milijard šilingov dolgov, od tega jih je 44 milijard prenesenih na Pošto družbo, ki je hkrati z delno privatizacijo Pošte in telekoma Avstrije kot skupno podjetje borzno pooblaščenec. Zakon o poštini strukturi predvideva borzno vredno celotne Pošte in telekoma Avstrije (vključno s rumeno pošto in avtobusno službo) najkasneje konca leta 1999.

Tako je Pošta in telekomu Avstrije zaradi prejšnjega dolga (finančno ministrstvo rado in glasno jemlje iz blagajne dobičkonosnih državnih monopolistov, in to ne samo v času konsolidacije proračuna) preostalo natančno eno leto in pol za uvedbo najmanjše mere stroškovne usmerjenosti in usmerjenosti h kupcem, da bi se lahko uveljavili v rodni konkurenci. Reforma zbornične strukture družbe s približno 55.000 sodelavci, od katerih je približno 18.000 zaposlenih pri telekomu, v kratkem času ni lahka naloga za štirinastlansko upravo Pošte in telekoma Avstrije.

Za zelo donosno hčerinsko firmo mobilne telefonije Pošte in Telekoma Avstrije – Mobilkom Austria – je bil že spomladi leta 1997 najden strateški partner. Italijanska državna družba za mobilno telefonijo »Stet« je prevzela strateški manjšinski delež to je 25 odstotkov plus eno delnico pri Mobilkomu. Prav tako se išče tudi mednarodnega partnerja na področje telekoma, ki bo sedaj kot samostojna hčerinska družba ločen od Pošte in telekoma Avstrije.

Alternativni upravljalci omrežij

En mesec po propadu monopola telefonije in žičnem omrežju so podelili že dvanajst konkurenčnih omrežij. Večina novih ponudnikov se bo prej osredotočila na donosni posel z večjimi posli tudi z zasebniki. K tem spadajo UTA (Unifon Telekom Austria), Združenje devetih državnih podjetij za oskrbo z energijo, tele.ring, ki je član Evropske zveze (vseavstrijsko podjetje za oskrbo z energijo in avstrijskih zveznih železnic, kot tudi Citykom, kooperacija različnih mestnih oskrbovalnih podjetij). Vse tri tako kot PTA trenutno intenzivno iščejo stroškega partnerja iz tujine.

Mobilna komunikacija

Področje mobilne komunikacije v Avstriji je leta 1995, v letu pristopa k Evropski zvezi, doseglo prve zasebne ponudnike. Licenco za drugo GSM-omrežje (Mobilkom upravlja analogni D-omrežje od leta 1993 digitalno GSM-omrežje AT) je dobil tako imenovani O-call konzorcij, ki se je začel pri začetku obratovanja 1. 7. 1996 preimenoval v Max.mobil (konzorcij sestoji iz: Siemens Austria, Deutsche Telekom, EA Generali, RZB, Kreditsanierung, BAWAG, Bayerische Landesbank). Konzorcij je ponudil 4 milijarde ATS za licenco, kar je bil eden največjih zneskov v primerjavi z velikostjo trga. Leta 1997 je kdaj na svetu ponudili za licenco za mobilno telefonijo. Avgusta 1997 so podelili še eno licenco za mobilno telefonijo na frekvenčnem območju DCS 1800. Dodatno licenco je dobila »Connect Austria« (lastniki Connect Avstrija so: Radex Herakle, Orange, Tele Nor, Tele Denmark). Manjša licenca za pristojbina je v prvi vrsti posledica višjih in nižjih stroškov za tehnologijo DCS 1800 in konkurenca vstopa na trg. Connect-Avstrija bo predvidoma začela obratovati julija 1998.

Trg mobilne komunikacije se je v Avstriji v zadnjih dveh letih – navsezadnje zaradi agresivnih marketinških strategij obeh konkurentov – zelo namično razvijal. Januarja 1996 je »Handy« imelo približno 400.000 ljudi, približno ena tretjina na le-teh na GSM-območju. Konec leta 1997 jih je bilo že 1.160.000, kar ustreza približno 150.000 mu trgu.

Povzetek

Leto 1998 bo še eno napeto leto glede telekomunikacije v Avstriji in vsej Evropi. Zemljevid evropskih partnerstev se bo še vedno spreminjal. Dinamičnost trga se zdi nezlomljiva in omogoča številne nove možnosti zaposlitve.

Naloga politike na nacionalni in evropski ravni ter uradov za reguliranje pa bo, skrbeti za uspešno konkurenco vsem potrošnikom čimrje prispeva k nudbo ob nizkih cenah in visoki kakovosti.

Karikatura: Anton Buzeti

Ključne točke novega Zakona o telekomunikacijah

Za pridobitev koncesije morajo poskrbeti: ponudniki storitev mobilne telefonije, potem govorne telefonije in najemne linije na bazi samostojno upravljanja trajnih omrežij. Vse druge telekomunikacijske storitve je potrebno samo prijaviti Uradu za reguliranje. Načelno ni nobenih omejitev pri številu koncesij. Vsak, ki razpolaga s potrebnimi tehničnimi in finančnimi možnostmi, si lahko pridobi koncesijo. Izjema pri tem pravilu so samo koncesije za mobilno telefonijo. Tukaj se podeli koncesija na podlagi javnega razpisa na osnovi razpoložljivih frekvenc. Licence za mobilno telefonijo so zaradi omejene razpoložljivosti uporabnih frekvenc redka dobrina in je zato z njimi očitno potrebno drugače gospodariti. Zakon tukaj predvideva tudi možnost dražbe.

S pridobitvijo koncesije so povezane tudi različne naloge. Za podjetja, ki obvladujejo tržišče – to so pretežno tista, ki imajo več kot 25-odstotni tržni delež – veljajo posebna določila. K temu spadajo obveznost potrditve ponujenih cen, obveznost nediskriminacijske (stroškovno orientirane) priključitve drugih omrežij ali priprava minimalne ponudbe najemnih linij. Za vse udeležence na trgu pa je potrebno posebej poudariti prepoved navzkrižnega subvencioniranja. To je pomembno predvsem za tista podjetja, ki imajo na drugih trgih monopolni položaj in sedaj vstopajo v telekomunikacijski posel. Sem spadajo na primer javni oskrbovalci z energijo pa tudi Avstrijske zvezne železnice (ÖBB), ki že razpolagajo z – delno visokokakovostno – telekomunikacijsko infrastrukturo, ki pa so jo do zdaj smeli uporabljati le za interne namene znotraj podjetja.

Koncept univerzalnih storitev naj bi tudi v razmerah konkurence za celotno področje zagotovil osnovno oskrbo z določenimi telekomunikacijskimi storitvami po dostopnih cenah. K univerzalnim storitvam ta hip spadajo:

- dostop do telefonskega priključka določene kakovosti,
- brezplačen dostop do nujnih storitev,

Koncept univerzalnih služb je osrednji krmilni instrument na liberaliziranih trgih. Tudi brez podpore javnih sredstev se lahko izpolnijo določeni cilji politike telekomunikacij, saj se lahko financirajo tudi v okviru sektorja.

Ustanovitev neodvisnega Urada za reguliranje telekomunikacijskega sektorja je bistvena novost v avstrijski upravni strukturi in reguliranju konkurence. Komisija kontrole telekoma je kolegijski organ s tremi člani, katerih predsednik je sodnik. Komisija odloča npr. o podelitvi koncesij, o potrditvi poslovnih pogojev in tarif pa tudi o pogojih za priključitev omrežij. Da bi pripravili odločbe komisije in druge regulacijske naloge – npr. tržne raziskave ipd. –, je bila ustanovljena Telecom Control, d. o. o. Ta družba ima približno 40 zaposlenih in je v 100-odstotni lasti Ministrstva za telekomunikacije in promet in se financira iz od prometa odvisnih prispevkov tržnih udeležencev.

Pošta in telekom Avstrije (PTA)

Izločitev pošte in uprave za telegrafiranje iz javne uprave je tako iz vidika konkurenčnega prava kakor tudi iz podjetniško gospodarskega razmišljanja pomemben korak pri pripravah na popolno liberalizacijo. Kot je bilo že omenjeno, obsežne razprave o liberalizaciji v času, ko so bile zastavljene osnovne smernice – namreč pred pristopom k Evropski zvezi –, ni bilo. To je očitno vodilo tudi k temu, da so potrebo, da pred vstopom novih tržnih udeležencev avstrijska pošta postane samostojno, učinkovito in udarno podjetje, politiki, menedžerji in sindikalni zastopniki realizirali šele zelo pozno (v dvojnem pomenu). Maja 1996 je prišlo po trdih pogajanjih končno tako daleč. Z uveljavitvijo Zakona o strukturi pošte sta bila pošta kot Pošta in telekom Avstrije, d. d., izločena iz Ministrstva za promet. Varovanje pravic lastnikov je preneseno na Pošto družbo (PTBG), ki spada v resor finančnega ministrstva. Tako so z enim samim korakom zadostili osrednji zahtevi paketa reform Evropske zveze: »regulatorja« in »operatorja« so ločili, s tem da so regulacijske naloge in telekomunikacijska politika ostale v okviru Ministrstva za promet, medtem ko je bila la-

Mag. HARALD ISEMANN
kabinet avstrijskega ministra za promet in
telekomunikacije, tehnologija, gospodarstvo

Renato Lukač

Internet in informacijska doba

Priče smo informacijski revoluciji, ki ne prizanaša nikomur. Informacija postaja bistvena vrednota. Že davno je mimo čas, ko se je moč demonstrirala z velikostjo ozemlja. Poslavljam se od dobe, ko je bil bogatejši tisti, ki je imel večjo tovarno. Zdaj je bogatejši tisti, ki ima več informacij.

Pri tej igri zelo pomembno vlogo komunikacijski sistem. Internet je komunikacijski medij prihodnosti in zdaj že lahko rečemo tudi sedanjosti. Pogoj za njegovo brezhrebno delovanje so povezave - linije, prek katerih poteka komunikacija med omrežji. Najpogostejše je to kar telefonska linija. Pomembno je, da sam sistem ne čuti geografskih mej, pa čeprav se temu v končni fazi ni mogoče izogniti, ker so mednarodne linije zelo drage in njihov strošek tako vpliva na prepustnost med posameznimi segmenti. Vstopne točke so lahko računalniki v službi, ki imajo pogosto kar najeti vod do bližnjega vozlišča, ali kar domači PC-ji, pri katerih po potrebi vzpostavimo zvezo z modemom prek navadnega telefonskega priključka.

Verjetno nitce ni slutil revolucionarne misije povezovanja mrež konec šestdesetih let, ko so se kot plod hladne vojne med ZDA in Sovjetsko zvezo povezali štirje inštituti v okviru projekta ameriške vojske ARPANET z namenom, da računalniški sistem preživi jedrski napad. Postopoma so se vojaškim mrežam pridruževale akademsko-raziskovalne, v tem desetletju pa je svojo priložnost uvidela tudi komerciala. Med sabo so povezani strežniki (serverji), do katerih ima potem vsakdo dostop kot odjemalec.

Marsikdo si ne more več predstavljati življenja brez interneta, za nekatere pa je še vedno »bavbar«. Kaj je sploh internet? Obstaja niz različnih definicij, vendar se bolj ali manj vrtijo okrog globalnega omrežja računalniških mrež. Zelo primeren je tale: internet je odprto mednarodno omrežje računalniških mrež, v katerem lahko načeloma vsak računalnik komunicira s katerim koli drugim. Iz take zasnove sledi ogromen potencial, tega ponuja svetovno globalno omrežje. S takim načinom komunikacije se lahko preprosto določene servise, kjer se predstavljamo, reklamiramo, prodajamo lastne izdelke itd. Način komunikacije je povezan z izjemnimi hitrostmi pri prenosu podatkov. Gibalo vsega je tudi s tega vidika. Uporabnik plača stroške uporabe do svoje prve vstopne točke, pa čeprav pošilja pošto v Ameriko ali pretaka informacije iz Francije. To pomeni hitrejši in bistveno cenejši prenos informacij.

Glavni namen potrebam po hitrih povezavah tehnologija še sledi, toda finančni vložki, predvsem zaradi linij, so za marsikoga prehodna breme, tudi za državo, ko gre za nekomercialne mednarodne povezave. Zasedimo lahko skeptične napovedi, da zaradi preobremenjenosti bo prišlo letos do sesutja celotnega sistema. Podobne namige lahko zasledimo že skoraj vsakodnevno. Slutnje niso prevelikane. Tako se je recimo novembra 1996 v predelih San Francisca sesulo kar nekaj telefonskih omrežij, v Silicon Valleyju pa jeseni istega leta niso mogli pravočasno vzpostaviti šestnajst odstotkov lokalnih pogovorov. Povprečen uporaba kot bi sicer ob normalnem pogovoru. Tudi povezava med Gimnazijo Murska Sobota in Arnesom je padla sredi februarja letos zaradi preobremenjenosti linije.

Popularna storitev WWW (World Wide Web) ali svetovni splet, ki eksplozivno narašča, izkazuje multimedijsko komunikacijo, le-ta pa je zelo poželjiva, kar se tiče linij. Tako je lahko vzpostavitev linije preizkus potrpljenja deskarja na internetu, kot imenujemo uporabnike storitev WWW, s katerimi pa je primernejša za World Wide Web kot prej omenjena definicija. Vzroka obremenitve sta predvsem dva: vsak dan tisoče novih uporabnikov in popostritev predstavitev na spletu s slikami, videom ter audio vložki. Za večino uporabnikov je WWW kar internet. Z integracijo preostalih storitev v okvir WWW je tako trditi, kar precej resnična, čeprav se za internetom skriva dosti več kot WWW. Osnova so spletne strani s t. i. hiper tekstom, kjer se prepletajo stranske posamezniki, državni organi, politične inštitucije itd. V trenutku, ko na server naložite novo vsebino, je le-ta dostopna vsem. Neke stroge definicije, da je internet informacijsko smiselno in leglo marsikaterega problema. V taki poenostavitvi je prava umetnost najti želeno informacijo. Pogosto pri iskanju zaidemo na strani, ki nas sploh niso zanimale.

Toda k sreči komunikacija ne postaja vedno bolj počasnejša, ampak se v določenih trenu-

tkih, ko pride do dviga zmogljivosti linije med določenima segmentoma ali nadgradnje komunikacijske opreme, bistveno pospeši. Ta proces ni kontinuiran, predvsem pa često zaostaja za realnimi potrebami. Ne smemo pozabiti na vmesne člene, to je komunikacijsko opremo, in končne točke, to je serverje, ki prav tako vplivajo na odzivni čas. Tudi pri teh so potrebne nenehne nadgradnje. Kdor bi rad preizkusil reš pravo hitrost svetovnega omrežja, temu priporočamo čas zgodaj zjutraj, ko Američani že, Evropejci pa še spijo.

Kaj se dogaja na stari celini?

Marsikje v Ameriki so lokalni pogovori zastoj, čemur Evropa niti približno ni kos. Taki lokalni pogovori so namreč osnova za priključitev na internet od doma in iz službe za manjša podjetja, katerim je zakup najetega voda neracionalen. Tudi oprema je čez lužo bistveno cenejša, saj je večina profesionalne opreme ameriškega porekla. Razlika ni zanemarljiva: dober server je v Evropski zvezi (EZ) že polovico dražji kot na ameriškem tržišču.

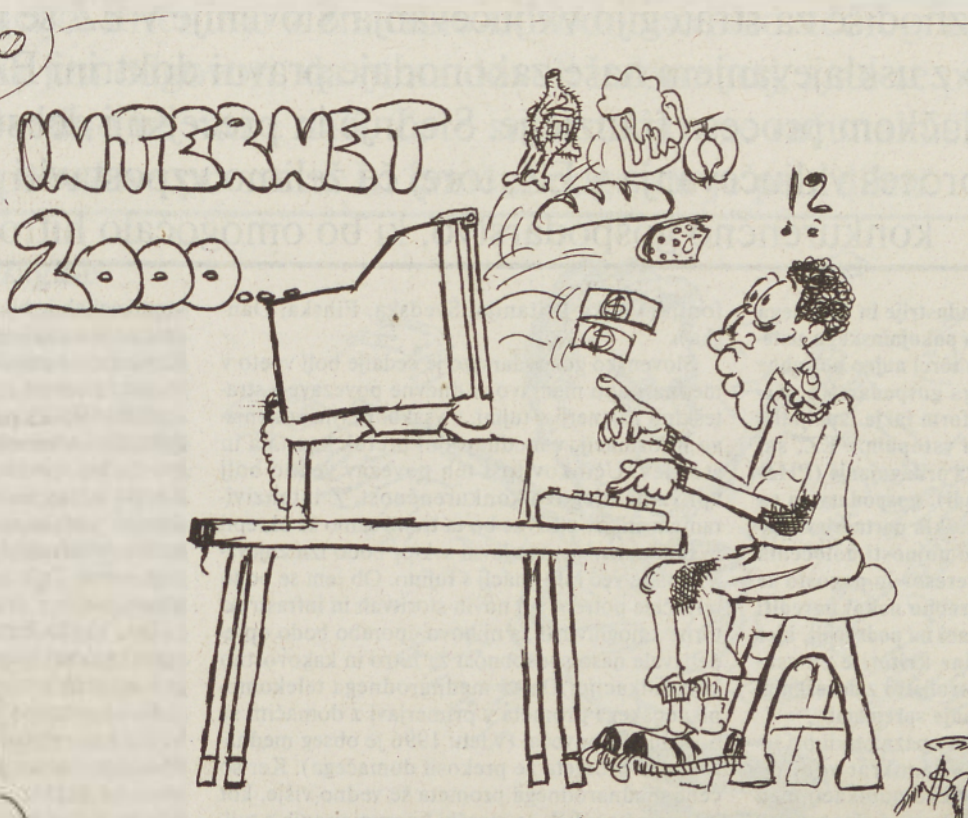
Evropsko omrežje TEN-34 povezuje raziskovalne mreže šestnajstih držav in je večinoma prepleteno s povezavami hitrosti od 10 Mbit/s do 22 Mbit/s. Glavna hrbenica z zmogljivostjo 34 Mbit/s vodi iz Švice prek Nemčije v ZDA. Statistika kaže, da so zmogljivosti tega omrežja povprečno izkoriščene približno le za petino. EUNET - Evropsko računalniško omrežje povezuje komercialne mreže večine evropskih držav in ima najmočnejšo čezoceansko povezavo, 72 Mbit/s. Na približno 450.000 priključenih računalnikih koristi njihove storitve čez dva milijona komercialnih uporabnikov.

Specifičen problem Evrope so jeziki. Seveda je v Ameriki komunikacija bolj ali manj v angleščini, toda v Evropi je cel niz narodov, ki jasno želijo ohraniti svojo identiteto pri komuniciranju. Nekako je tudi tukaj bolj ali manj standard angleščina, toda večina spletnih strani je še vsaj v materinščini. EZ je izdelala izredno močan informacijski sistem, katerega posebnost je prav večjezikovna arhitektura. Ob prihodu na njihove strani se najprej odločite za enega od enajstih jezikov, grška varianta pa še ni aktivna. Tako pestra ponudba je le na začetku, na nadaljnjih straneh vas opozorijo, da je zaenkrat večina informacij le v petih jezikih in da bo nadaljnjih šest kmalu dodanih. Vsekakor zahteva tak koncept ogromno dodatnega dela za urejevalce strani oz. prevajalce.

Skrb zbujajoča je neenotnost članic EZ glede obdavčevanja prodaje prek telekomunikacij, kjer lahko pride v primeru prodaje uvoženih artiklov na serverju tretje države do dvojne obdavčitve. Še bolj se razhajajo stališča glede t. i. bit davka, s katerim želijo obdavčiti promet na internetu. To je hud problem, saj količina pretočenih podatkov ni merilo za vrednost le-teh. Članice pa imajo lastne poglede, ki jih je težko uskladiti. Na področju kriptografije je razhajanje manj. EZ, predvsem Nemčija, s pridom izkorišča prednost pred ameriško konkurenco, kateri njen zakon prepoveduje izvoz tovrstnih algoritmov in izdelkov.

Kaj se dogaja na sončni strani Alp?

V Sloveniji poskušamo slediti trendom v Evropi. Pri uvajanju novega komunikacijskega medija je imela in ima najpomembnejšo vlogo Akademska in raziskovalna mreža Slovenije ARNES s središčem v Ljubljani. Po državi imajo večino 512 kbit/s povezave, do Celja, Maribora in Kranja pa 2 Mbit/s. V tujino imajo 10 Mbit/s povezave na TEN-34 in 2 Mbit/s v ZDA. S tem je pokrit praktično ves nekomercialni promet Slovenije. Imajo tudi niz klicnih modemov, prek katerih

Karikatura: Tomislav Strbad

imajo dostop do interneta šolarji, dijaki, študenti, raziskovalci itd. Na serverjih v njihovem okviru je tudi zelo domiselna predstavitev Slovenije Mat Kurja, predstavljajo pa se tudi vlada, obe univerzi, srednje in osnovne šole, društva, ustanove itd. Tudi sicer ima Arnes pestro ponudbo storitev in ponuja svojim strankam profesionalno pomoč.

Za potrebe komercialne sta na voljo predvsem mreža SIOL, ki vsakomur omogoča priključitev na najbližji centrali in s tem tudi za mnoge najcenejši dostop do interneta, ter SINET, ki je del EUNET-a. Poleg teh dveh ponudnikov je še kar nekaj podjetij s tovrstno dejavnostjo, vendar bi omenil le še omrežje IBM-a, ki je zanimivo predvsem za poslovneže, ki veliko potujejo. Storitve ponujajo namreč po lokalni tarifi v vseh večjih mestnih sveta.

Z razvojem pri nas smo lahko zadovoljni. Raziskava RIS (Raba Interneta v Sloveniji) je pokazala, da več kot polovica šolskih zavodov že ima dostop do interneta, saj se je zadnje leto delež šol z dostopom podvojil pri osnovnih šolah, v srednjih pa presega 90 odstotkov. Pozitiven trend se bo nadaljeval in tako napovedujejo tovrsten dostop 80 odstotkom vseh zavodov. Večina zavodov uporablja klicni dostop prek modema, četrtnina pa jih ima najeto linijo. Dostop do interneta ima v povprečju četrtnina zaposlenih, desetina učencev v osnovnih šolah in tretjina dijakov srednjih šolah. V povprečju so zelo zadovoljni s ponudnikom ARNES-om. Skoraj vsi zavodi, ki uporabljajo internet, se poslužujejo tudi elektronske pošte, večina tudi WWW, le malo jih uporablja novice in FTP. Najpogostejše se internet uporablja za komuniciranje z matičnim ministrstvom za pridobivanje informacij o izobraževalnih dejavnostih in za izobraževanje učencev ter zaposlenih. Skoraj polovica vseh učencev šol se že predstavlja na lastnih WWW straneh.

Omenjena raziskava je pokazala, da je imelo sredi leta 1997 dostop do interneta 31 odstotkov majhnih podjetij, 36 odstotkov srednje velikih in 52 odstotkov velikih podjetij, kar je bistveni napredek glede na leto 1996, ko je imelo dostop do interneta 7 odstotkov malih podjetij, 16 odstotkov srednje velikih in 25 odstotkov velikih podjetij. Napovedi za sredino leta 1998 obetajo nadaljnji razvoj, saj naj bi imela dostop do interneta približno polovica malih in srednje velikih podjetij ter tri četrtine velikih podjetij, s čimer bi slovenska podjetja glede dostopa dohitela podjetja v razvitem svetu. Internet se najpogostejše uporablja predvsem za pridobivanje poslovnih informacij, komuniciranje s partnerji, raziskovanje in izobraževanje, iz česar lahko vidimo, da nekako manjka uporaba elektronskega poslovanja. Prednosti elektronskega poslovanja so ogromne, zato velik del podjetij pripravlja vpeljava elektronskega poslovanja še letos.

Kaj se dogaja v deželi ob Muri?

V Murski Soboti je ARNES aktiviral vozlišče pred tremi leti, ko sta se takoj priključili prek najete linije Gimnazija Murska Sobota ter Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota. Kmalu je omenjena šola zgradila svoj serverski sistem, na katerem se predstavlja večina nekomercialne dejavnosti dežele: poleg lastne predstavitev še Mestna občina Murska Sobota, Galerija Murska Sobota, Klub prekmurskih študentov, Astro-nomsko društvo Kmica itd. ARNES ima trenutno na Telekomu v M. Soboti šestnajst modemov, vendar so zelo zasedeni. Uporabniki v skrajnem primeru kličejo na vhodne točke drugod po Sloveniji, kjer menda ni tako hudega obleganja modemov. Srednje šole in vrtci so z računalniško opremo nekeje v slovenskem povprečju, osnovne šole naše regije pa slovijo kot daleč najboljše opremljene v državi.

Skrb zbujajoč je rezultat RIS-a, da je naša regija ena od dveh, kjer je imelo poleti 1997 dostop do interneta najmanj podjetij. Spodbudno je dejstvo, da dohitavamo druge, saj tečejo v mnogih podjetjih priprave na priključitev. Tako še vedno pogrešamo servise večjih podjetij, manjša pa se že kar nekaj časa pojavljajo na internetu. Nekateri se predstavljajo v okviru Rumene interneta Slovenije na mreži SINET, ki se lahko pohvali z bajnim obiskom strani, kar je pravzaprav eden ciljev predstavitev, namreč velik obisk in s tem promocija. Za našo regijo sta tam posebej pomembna katalog turistične ponudbe in koledar prireditev v Pomurju v okviru Pomurske turistične zveze. Drugi se predstavljajo na serverju soboškega podjetja Creativ, ki je priključeno na SIOL. Posebno informativna sta katalog pomurskega gospodarstva Območne gospodarske zbornice Murska Sobota in Turistična informacijska mreža Creativa. Tudi IBM ima v Murski Soboti svoje vstopne točke na računalniškem inženiringu ABC Pomurke.

Za našo regijo, ki je že itak geografsko daleč od Ljubljane in kjer še nekaj časa ne bomo imeli avtoceste, je dostop do informacijske avtoceste toliko pomembnejši. Tudi izseljencev je iz teh krajev mnogo, in to je idealna priložnost za poceni in hitro komuniciranje. Brez dvoma bo nova tehnologija vplivala tudi na obsejno sodelovanje. V šolah bo potrebno še marsikaj koordinirano postoriti, da internet ne bo le zbiralščice čvekačev in deskarjev. Občine, društva in ustanove bi se morali že zdavnaj predstaviti, za podjetja pa je že skrajni čas za resen spopad z izzivom komunikacije prihodnosti.

RENATO LUKAČ, dipl. inž. fiz.,
Gimnazija Murska Sobota
Povezave na strani, omenjene v prispevku,
lahko najdete na WWW:
<http://www.s-gms.ms.edu.si/renato/>

Mag. Metka Stare

Izzivi konkurence pri telekomunikacijah v Sloveniji¹

Ob pripravi izhodišč za strategijo vključevanja Slovenije v EZ se je pokazalo, da bo prilagajanje Zvezi po eni strani povezano z usklajevanjem naše zakonodaje pravni doktrini EZ (aquis communautaire), po drugi strani pa z uspešnim zaključkom procesa tranzicije. Slednje in precejšnji del strukturnih sprememb je potrebno izpeljati ne glede na proces vključevanja v EZ, torej če želimo vzpostaviti sodobno, tržno uspešno in mednarodno konkurenčno gospodarstvo, ki bo omogočalo hitro rast in blaginjo državljanov.

Proces prestrukturiranja industrije in bančnega sektorja, reforma davčnega in pokojninskega sistema in še druge spremembe so torej nujno potrebne zaradi modernizacije lastnega gospodarstva. Nedvomno pa bomo procese reform lažje izpeljali s hkratnim približevanjem in vstopom v EZ, saj bomo lahko koristili pomoč za prilagajanje (PHARE in drugi programi in skladi), gospodarstvo pa bo imelo lažji dostop do strateških partnerjev. Zaenkrat se premalo zavedamo nujnosti določenih sprememb zaradi lastnih interesov in pogosto se pojavljajo mnjenja, da je potrebno nekaj narediti samo zaradi EZ. Po drugi strani na področjih, kjer izpolnjujemo neke minimalne kriterije za usklajenost z EZ, prevladuje zadovoljstvo z doseženim stanjem in počasno nadaljevanje sprememb.

Oba omenjena elementa sta opazna tudi pri telekomunikacijah. Slovenija zaenkrat vodi po osnovnih kazalcih razvoja telekomunikacij med nekdanjimi socialističnimi državami, čeprav primerjava z njimi ni ravno ustrezna. Že pred začetkom tranzicije smo bili pri razvoju telekomunikacij daleč pred temi državami, sedaj pa so se nam nekatere že približale. Hkrati je očitno, da postajajo drugi kriteriji razvoja telekomunikacij dosti pomembnejši, ko je enkrat dosežena določena raven razvoja. To se nanaša zlasti na zmogljivost omrežja, kakovost storitev, hitrost prenosa podatkov, uvajanje novih storitev, prilagojenih zahtevam potrošnikov, ki prav tako zahtevajo ogromna vlaganja.

Domači monopolni operater telekomunikacij je v zadnjih letih (tudi pod vplivom prevladujočih gibanj v razvoju telekomunikacij v svetu in krepitvi konkurence) dosegel hitro rast števila priključkov (od 24 na 35,5 priključka na 100 prebivalcev med letoma 1991-'97) in posodobitev omrežja (70-odstotna stopnja digitalizacije omrežja) ter uvedel nekatere nove storitve, kar je zahtevalo precejšnje naložbe. Obenem je vlada začela z usklajevanjem tarif, da bi se približali povprečju v EZ. Dosežki Telekomoma so nedvoumni, precej manj pa smo lahko zadovoljni z ravnanjem države, ki regulira telekomunikacije. Na osnovi novega zakona o telekomunikacijah iz leta 1997 bo uvedena konkurenca pri mobilni telefoniji, medtem ko ostajata osnovna govorna telefonija in upravljanje omrežja do konca leta 2000 monopol Telekomoma.

Kdo izgublja in kdo pridobiva

1. 1. 1998 je EZ popolnoma odprla trg telekomunikacij, torej tudi osnovno govorno telefonijo in omrežje. Manj razvitim članicam oziroma tistim z majhnim omrežjem je dovoljeno prehodno obdobje petih let. Slovenija torej ne odstopa od zahtev EZ in ima še čas, da uvede konkurenco na trg govorne telefonije. EZ v Agendi 2000 ugotavlja, da bomo srednjeročno lahko dosegli raven razvoja telekomunikacij v primerjavi z manj razvitimi članicami le, če bomo čim prej odpravili tarifna nesorazmerja in uvedli konkurenco na vseh področjih telekomunikacij.

Postavlja se vprašanje, ali odlaganje uvedbe konkurence pri osnovnih telekomunikacijskih storitvah v Sloveniji komu koristi in kdo s tem izgublja? V zvezi s tem je potrebno omeniti, da je EZ še v začetku osemdesetih let trdno zagovarjala monopol v govorni telefoniji, vendar so ugotovili, da so tudi zaradi tega cene njihovih telekomunikacijskih storitev dosti višje od ameriških in da njihova podjetja zgubljajo na konkurenčnosti pred ameriški. Zato so začeli pod pritiskom poslovnih lobijev, in da bi povečali učinkovitost notranjega trga spodbujati uvajanje konkurence in jo z odločnimi koraki tudi uresničevati, ne glede na nasprotovanje državnih monopolnih operaterjev. Tudi upoštevanje dejstva, da so razvite telekomunikacije podlaga za vrsto informacijskih storitev in prvi pogoj za vzpostavitev informacijske družbe, je prispevek v tej smeri. Po drugi strani je nekaj držav EZ, ki so se odločile, da izkoristijo prehodno obdobje do popolne liberalizacije telekomunikacij (Grčija, Portugalska in Irsko), že opozorilo, da želijo to obdobje čim bolj skrajšati. Ugotavljajo, da zaščita ne prinaša zelenih učinkov, zlasti pa ne nižjih cen in višje kakovosti storitev, kar se je pokazalo v državah, ki so že prej uvedle konkurenco pri govorni tele-

foniji (Velika Britanija, Švedska, Finska, Danska).

Slovensko gospodarstvo je čedalje bolj vpeto v mednarodno menjavo, v dnevne povezave s strateškimi partnerji v tujini, v vsakodnevno izmenjavo informacij, v mednarodni pretok kapitala in storitev. Učinkovitost teh povezav vedno bolj vpliva na njegovo konkurenčnost. Z intenziviranjem stikov z EZ se bo ta trend samo še okrepil in tudi uprava in ves javni sektor bodo izmenjevali čedalje več informacij s tujino. Ob tem se bodo povečale potrebe po novih storitvah in infrastrukturne zmogljivosti za njihovo uporabo bodo opredeljevale našo sposobnost za hitro in kakovostno komunikacijo. Delež mednarodnega telekomunikacijskega prometa v primerjavi z domačim se bo samo še povečal (v letu 1996 je obseg mednarodnega prometa že prekosil domačega). Ker so cene mednarodnega prometa še vedno višje, kot je poprečje v EZ, so stroški komuniciranja s tujino višji, kar postavlja naše subjekte v primerjavi s partnerji iz tujine v neugodnejši položaj. Po drugi strani je vprašljivo, ali je omrežje domačega monopolista dovolj zmogljivo za omogočanje kakovostnega in hitrega prenosa naraščajoče ko-

munikacij je bil povečanje učinkovitosti in spodbujanje nadaljnega razvoja telekomunikacij. Konkurenca prinaša potrošnikom večjo izbiro in boljše kakovost storitev, lažji dostop do znanja. Podatki OECD-ja kažejo, da telefonski promet v državah s konkurenco narašča približno dvakrat hitreje kot v državah, kjer prevladuje monopol. Koristi konkurence so vidne v vseh sferah gospodarstva v obliki nove tehnologije, inovativnih in inteligentnih storitev in nižjih cenah telefonskih pogovorov. Tudi zaposlenost v sektorju telekomunikacij se je v državah z liberaliziranim trgom (ZDA, Velika Britanija, skandinavske države) od začetka devetdesetih let povečevala, medtem ko je v državah z monopolnim trgom padala.

Konkurenca sili vsakega monopolista, da izboljša kakovost storitev in se bolj potruji za zadovoljitev zahtev kupcev, hkrati pa spodbuja investicije v sektor, kjer imajo širše gospodarske učinke. Ko se proces enkrat sproži, deluje v smeri kontinuiranega inoviranja in povečevanja fleksibilnosti ponudnikov storitev. Da ta mehanizem deluje tudi pri nas, kažeta v zadnjem času ofenzivna promocija in »ponujanje ugodnih naročniški razmerij« pri Mobitelu, ko želi pridobiti pred priho-

s sodobnimi rešitvami, pomočjo skladov EZ in ustrezno regulativno precej ublažijo.

Prvi korak v smeri sproščanja bi lahko bila strateška povezava dosedanjega operaterja z ali domačim partnerjem. Če želimo dobiti telekomunikacijskih storitev zadržati doma, bi lahko konkurenco uvedli prej, kot je opredeljeno v zakonu, vsaj prek obstoječih vzpostavljenih omrežij, ki že imajo infrastrukturo in jo tudi posodablja (Eles, železnica, kabelska telefonija). Slednja bi lahko rabila vsaj nekaterim telekomunikacijskih storitev. Tudi EZ je že pred leti omogočila konkurenco prek različnih vzpostavljenih omrežij.

Prav tako je nujno takoj znižati cene za mednarodni promet na raven povprečja EZ (v tem primeru odpadejo izgovori o inflacijskem vplivu pri povišanju cen v domačem prometu). Hkrati se lahko na ta način nevtralizira vpliv povečanja cen v domačem prometu na inflacijo in tarife prilagodi standardom v EZ. Ker je po popolni sprostitvi telekomunikacij v EZ pričakovati zniževanje cen, je mogoče, da se tudi uskladi naših tarif opravi hitreje in s tem omogoči konkurenco.

»Koalicija« za odprte telekomunikacije

Na koncu se postavlja vprašanje, kakšno tika stoji za nadaljnjim ohranjanjem monopolne pri osnovni govorni telefoniji in telekomunikacijski infrastrukturi v Sloveniji in kakšen želi s tem doseči? Edina racionalna opција je vzpostavitev visoko zmogljivega odprtega omrežja z učinkovitimi in stroškovno utemeljenimi kakovostnimi storitvami, ki nam bodo omogočile hitro in kakovostno povezovanje s partnerji v tujini in izkoriščanje možnosti, ki jih ponuja telekomunikacijska infrastruktura v vseh sferah splošnega in družbenega življenja.

Ob hitrem napredku tehnologije, ki zahtevajo like investicije v telekomunikacije, tudi zasebni kapitala, je težko pričakovati, da bosta odprava vstopa konkurence in s tem zaščita monopolistov (ki mogoče tega niti več ne potrebuje) in omogočila lažji spopad s konkurenco, ki bi pričakovali zaostajanje. Upoštevati je namreč treba, da se bodo telekomunikacijske družbe, ki po popolnem odprtju trga zaradi močnejše konkurence razvijale še hitreje. Težko je predvideti, kakšnimi razmerami se bo naš operater soočil čez tri leta. Čas je zato ključna komponenta pose-

Ker so telekomunikacije zelo donosen in logično, da so povezane s političnimi interesi, zadrževanju dobička v nacionalnih okvirih okvirih ožjih političnih skupin. Slednje je težko ževalo tudi hitrejši sprejem zakona o telekomunikacijah. Z vidika razvoja in koristi poslovanja subjektov in potrošnikov je takšno obnašanje razumljivo. Razvojna vizija vladajočih strank regulirajo področje telekomunikacij, je vselej pomanjkljiva. Ali čakati, da spregledajo, ali bi pomagati? Lobiranje v prid vsestranskega in prtega razvoja telekomunikacij, ki bo znižalo predstavne stroške, poslovne skupnosti, vredne in akademske sfere ter potrošniki, pred političnega predznaka, bi se lahko obrnili na pospešilo pritisk na uvedbo konkurence. Tudi izkušnje nekaterih članic EZ govorijo v prid.

ličine podatkov oziroma ali lahko samo z lastnimi sredstvi in znanjem zagotovi potrebno dinamiko investiranja v posodobitev omrežja in storitev.

V Sloveniji se ohranja monopol pri govorni telefoniji skoraj cela tri leta (do konca leta 2000), čeprav se razlogi širše ne utemeljujejo). Če je to strateški interes države, potem ne upošteva vseh elementov strateškega pomena telekomunikacij v sodobnem gospodarstvu – to pa je predvsem hitrost, kakovost in učinkovit prenos množice podatkov med pravnimi in fizičnimi osebami ter njihovo povezovanje s tujimi partnerji, ki je ob zagotavljanju univerzalnega dostopa prvi pogoj za vzpostavitev informacijske družbe. Pri nas se ob ohranjanju monopolu v osnovni govorni telefoniji ne razmišlja dosti o tem, ali gospodarstvo in potrošniki kaj izgubljajo. Tudi nekateri drugi dejavniki ne govorijo v prid hitrejšega odpiranja konkurence. EZ ni preveč kritična glede razvoja telekomunikacij v Sloveniji tudi zato, ker se ohranjanje vodilno mesto med nekdanjimi socialističnimi državami. Cene v domačem telefonskem prometu so zaradi tarifne politike, ki je v preteklosti subvencionirala domači promet na škodo mednarodnega, v primerjavi z EZ še vedno nizke. Na videz torej ni razlogov za hitrejšo uvedbo konkurence, saj slednja znižuje cene, pri nas pa bo potrebno za usklajitev s standardi EZ cene v domačem prometu povišati².

Zakaj je konkurenca koristna

Zgornje razmišljanje zanemara več dejstev. Osnovni motiv za uvedbo konkurence pri teleko-

dom konkurence z dodatnimi popusti in storitvami čim več naročnikov.

Napredek pri telekomunikacijah je bliskovit, prihaja do integracije in konvergence digitalnih medijev (npr. kabelske televizije in krajevne telefonije), zato lahko različne storitve tečejo po istih vodih. Med zadnjimi inovacijami naj bi bila tehnologija, ki zagotavlja poceni in visoko hitrost dostopa do interneta prek električnega omrežja, ki je splošno dostopno. S tem se odpira možnost izkoriščanja zmogljivosti električnega omrežja v smeri informacijskih avtocest. Težko je predvideti prihodnje inovacije, ki lahko popolnoma spremenijo pomen sedanjih tehnologij. Bolj gotovo je, da je lahko v takšnih razmerah čakanje in odlaganje uvedbe konkurence, ki pospeši uporabo novih tehnologij, kontraproduktivno.

Sodobna in visoko zmogljiva telekomunikacijska infrastruktura je podlaga osnovnih in novih telekomunikacijskih storitev, ki jih uporabljajo gospodarski subjekti, čedalje bolj pa tudi javni sektor. Znanje, ki je eden ključnih vzvodov razvoja, še posebno v majhnih državah, bo odvisno od sodobnega izobraževalnega sistema, temelječega na množični in splošno dostopni uporabi informacijsko-komunikacijske infrastrukture. Tudi ta vidik in druge širše koristi je potrebno upoštevati pri uvajanju konkurence v osnovne telekomunikacijske storitve in storitve omrežja. Zato je predvsem v našem interesu, da te segmente telekomunikacij prej odpremo konkurenci, čeprav se lahko pojavijo tudi negativne posledice sprostitve (npr. glede zagotavljanja dostopa do osnovnih storitev vsem uporabnikom, glede razvoja ruralnih telekomunikacij³), ki pa se lahko

¹ Prispevek je bil pripravljen v okviru Research Scheme of the OSI/HESP, no. 944/1994.

² Ob tem se zanemara, da je cena telefonskega pogovora v Sloveniji občutno previsoka, da so višje tudi cene narodnih pogovorov in zakupa vodov (pri narodnih pogovorih količin podatkov je to zelo pomembno), torej tudi pri razvoju telekomunikacij.

³ V Sloveniji je gostota telefonskih priključkov na naseljih dvainpolkrat večja kot v ruralnih.

Mag. Metka Stare
Center za mednarodno ekonomijo
Fakulteta za družbene vede

Prof. dr. Bogomir Kovač

Slovenski telekomunikacijski paradiž

Božanske zadrege s telekomunikacijsko revolucijo. Pričnimo z značilno novodobno šalo: teologi so vprašali Nasin super računalnik, ali obstaja Bog. Računalnik jim odgovori, da nima dovolj informacij, zato se poveže z vsemi super računalniki po svetu. Toda odgovora še vedno ne more dati. Zato se združijo vse računalniške mreže, PC in številne telekomunikacijske povezave po svetu. In končni odgovor je pritrdilen.

Slovenske razvojne zagate

Slovenija je, podobno kot na številnih drugih razvojno pomembnih področjih, v devetdesetih letih ostala na pol poti. Zakon o telekomunikacijah (1997) je na temelju evropskih smernic načeloma spustil trg telekomunikacijskih storitev razen govorne telefonije. Telekom ima do konca leta 2000 izključno pravico ponujanja govorne telefonije in telefonskih central, medtem ko so mobilna telefonija in kabelski distribucijski sistemi javni, vmesno obdobje pa naj bi izkoristil za utrjevanje svojih konkurenčnih položajev. Pri tem smo na primer s 35,5 telefona na 100 prebivalcev na ravni sredozemskih držav EZ, pri mobilni telefoniji smo na evropskem povprečju, pri internetu pa med vodilnimi na svetu. Evropske izkušnje z deregulacijo, privatizacijo in večjo konkurenco telekomunikacij so pri nas naleteli na vrsto temeljnih omejitev.

Največja ovira deregulaciji so nesorazmerje med relativnimi cenami telekomunikacijskih storitev. Pretekla cenovna politika in presežno povpraševanje sta namreč povzročila, da imamo relativno visoko priključno takso in visoko ceno mednarodnih pogovorov (60 odstotkov vseh prihodkov prpada mednarodni telefoniji), na drugi strani pa izjemno nizke cene notranjega prometa (17 odstotkov evropskih poštnih tarif). Znižanje prvih ne more nadomestiti inflacijskih učinkov povišanja drugih in zato vlada v okviru njene antiinflacijske politike zavlačuje z deregulacijo cen in šele postopno predvideva njihovo sprostitev glede na svojo pristopno strategijo vključevanja v EZ (EZ direktiva 90/388 in 96/19 - EC zahteva tarifno prilagoditve znotraj EZ). Pri vzpostavljanju konkurence na področju telekomunikacijskih storitev je temeljni problem razmerje med telekomunikacijsko infrastrukturo in telekomunikacijskimi storitvami. Novi konkurenti želijo dobiti trg storitev (mobilna telefonija) in si prizadevajo za delitev posameznih paketov, infrastrukturo pa prepuščajo državi in njenim dosedanjim javnim podjetjem. Pri privatizaciji pa je temeljno vprašanje, kdaj oceniti, da je prodaja državnega premoženja najboljša, pri čemer imamo težave tudi z razdelitveno privatizacijsko luknjo. TELEKOM bo po končani postsocialistični privatizaciji 74-odstotno javno podjetje in ob tem ga lahko dejansko privatiziramo. Telekomunikacije so vsekakor področje z visoko tržno vrednostjo, ki je primerno za klasično (plačano) privatizacijo.

Politični interesi na področju telekomunikacij in nesposobnost državnih uradnikov so najverjetneje vzrok, da podzakonski akti in praktična izvedba koncesijskih projektov še vedno niso uresničeni. Samo na področju mobilne telefonije je poleg Telekomoma nekaj ponudnikov v okviru državnih podjetij (Eles, SŽ, RTV), ki ponujajo infrastrukturne storitve, in prav ti bodo v prihodnje želeli izkoristiti možne strateške povezave s potencialnimi tujimi in domačimi telekomunikacijskimi operaterji na področju govorne telefonije. Kakšne bodo rešitve na tem področju, bo odvisno predvsem od načina odpiranja telekomunikacijskega trga v okviru evropskih pristopnih pogajanj in manj od nacionalnega programa razvoja telekomunikacij, ki so ga izdelali na ministrstvu za promet in zveze. Razlog je preprost. Panožne strategije izgubljajo kakršno koli veljavo, če sprejemamo pravila tržne deregulacije in privatizacije in jih hkrati podrejammo evropskim smernicam. To pomeni, da Telekom, Eles, SŽ odločajo o telekomunikacijski infrastrukturi na tržnih principih in v skladu s svojimi podjetniškimi razvojnimi strategijami. Država mora dejansko zgolj pripraviti projekt privatizacije in deregulacije, ki vključuje načine privabljanja domačih in tujih zasebnih investitorjev.

Problemi financiranja slovenskih telekomunikacijskih potreb

Investicijske potrebe infrastrukturnega sektorja, ki vključuje tudi telekomunikacije, so po analizi dr. Mraka 8,7 odstotka BDP (UMAR je svojo oceno omejil na 5,1 odstotka BDP). Če bi jih financirali na dosedajni način, potem bi nastalo luknjo okoli 400 mia SIT lahko zapolnili s podaljšanjem investicijskega časa ali pa s tržno deregulacijo in privatizacijo. Ta bi omogočila svobodnejši dostop novim podjetjem (domačim in tujim) in začetek novega investicijskega cikla. Zelene investicije (119,5

Karikatura: Anton Buzeti

mia SIT) na področju telekomunikacij kažejo manjši manjko, ki ga glede na vladno investicijsko projekcijo do leta 2000 (100,6 mia SIT) lahko ocenimo na 18,9 mia SIT (po cenah leta 1996). Konec lanskega leta je FIAS, mednarodna svetovalna institucija v okviru Svetovne banke, pripravil kompleksno študijo o možnostih zasebnega financiranja v infrastrukturne projekte, ki ponavlja znane kritične ugotovitve o slovenskem odnosu do tujih investicij in lastnine infrastrukturnih projektov. Sklep je s finančnega vidika dovolj jasen in razumljiv. Infrastrukturne potrebe (posebno pri cestah in energetiki) so velike, proračunske omejitve pa ne dopuščajo dodatnega zadolževanja v tujini ali višjega obdavčevanja doma. Rešitev je vključitev zasebnega sektorja kot investitorja in lastnika. Zato potrebujemo tri rešitve: neposredne investicije obliki sistema privatizacije, sistem koncesij ali pa sistem ekskluzivnih pogodb o zgraditvi in omejeni dobi podjetniškega izkoriščanja teh investicij (t.i. BOT - build-operate-transfer).

Evropske direktive na področju telekomunikacij zahtevajo, da države EZ sprostijo trg govorne telefonije in telekomunikacijske infrastrukture do začetka letošnjega leta (90/388 EEC, 96/19 EC). Te direktive zahtevajo, da slovenska zakonodaja in telekomunikacijska politika vlade ne smeta dovoliti nobene poslovne diskriminacije med slovenskimi in tujimi podjetji. FIAS-ova analiza je pokazala, da Slovenija nima urejene vrste predpostavk, ki bi omogočile zasebna vlaganja v telekomunikacijsko infrastrukturo in opravljanje telekomunikacijskih storitev:

- a) institucionalne omejitve zadevajo neharmonizirano domačo in evropsko zakonodajo in velike zamude pri podzakonskih aktih,
- b) vlada nima jasne sektorske strategije o privatizaciji in deregulaciji telekomunikacij,
- c) obstoječa javna podjetja so sredi pravnega konstituiranja in nimajo dolgoročnih podjetniških strategij,
- d) država nima celovitega sistema projektnega vodenja privatizacije infrastrukturnih dejavnosti,
- e) vlada nima jasnega koncepta ekonomske politike, ki bi upošteval neodvisnost privatiziranega sektorja na področju telekomunikacij.

V Sloveniji na telekomunikacijskem področju potemtakem ni največji problem obseg potrebnih finančnih sredstev, temveč način, kako privabiti zasebni sektor na področje državnega telekomunikacijskega monopola. Osrednji problem je velika zamuda pri sprejemanju privatizacijskih odločitev, saj so prav telekomunikacije najhitreje razvijajoče se infrastrukturno področje. Vzroki za takšne razmere so predvsem politične narave, saj so telekomunikacije pomembno polje merjenja politične moči in zagovarjanja monopolnih interesov Telekomoma in Mobitela. Na drugi strani pa je za držanje telekomunikacijske privatizacije pozitivno z vidika večje finančne moči in podjetniške sposobnosti obeh podjetij in višje privatizacijske vrednosti pri državni prodaji. Dejstvo je, da evropske pridružitvene zahteve narekujejo odpiranje teleko-

munikacijskega trga in enakopravne možnosti za domače in tuje investitorje.

Pri tem je še najslabše, da vlada nima jasne strategije, kaj želi doseči z deregulacijo in privatizacijo, in da je tudi tukaj v tradicionalnem sporu z ustavnim sodiščem (odločitev ustavnega sodišča glede monopólnega položaja Mobitela). To še posebej velja glede infrastrukturnih telekomunikacijskih mrež (»optična cesta«) in enakomernejšega razvoja vseh telekomunikacijskih storitev, ki bi jih morali zahtevati od prihodnjih investitorjev. Privatizacija bi morala izključiti vsakršno delitveno alternativo (privatizacijska luknja), novi strateški investitorji pa bi morali zagotoviti enakomeren razvoj infrastrukturnih in storitvenih dejavnosti in dobro telekomunikacijsko pokritost države. Le v tem primeru bosta privatizacija in deregulacija prinesli pričakovane koristi na finančnem in razvojnem področju in pri povečanju blaginje prebivalstva. Podobno kot ne potrebujemo tujih družb, ki bi zasegale zgolj nekaj atraktivnih točk bencinskih servisov na slovenskem avtocestnem križu, je nespametno odpirati trg zgolj pri najboljših telekomunikacijskih storitvah (mobilna telefonija). Dokler so evropske direktive dovolj ohlapne in nimamo jasnih vstopnih omejitev, velja deregulacijo in privatizacijo usmeriti predvsem tako, da bomo izboljšali slovensko telekomunikacijsko infrastrukturo in hkrati povečali zadovoljstvo telekomunikacijskih uporabnikov. Privatizacijska strategija bi morala ponujati investitorjem možnosti, ki opredeljujejo paketne storitve, ki bodo optimizirale globalne razvojne cilje slovenske telekomunikacijske prihodnosti. Zavedati se moramo, da so telekomunikacije vodilna panoga XXI. stoletja. Čeprav na tem temelju ni mogoče graditi nobene konsistentne »nacionalne« politike, je pomembno, da bomo prek njih ohranili občutljivo ravnovesje med obetavno globalizacijo slovenske družbe in tistimi razvojnimi vrednotami, ki bodo po naravi stvari ostale »nacionalne«.

*Prof. dr. Bogomir Kovač,
Ekonomsko fakulteta v Ljubljani*

Dr. Johannes Hampe

Omrežja v prometu in njihov pomen pri razvoju regij

Po dogovoru o ustanovitvi Evropske zveze (Maastrichtski sporazum) naj bi na področju prometne, telekomunikacijske in energijske infrastrukture zgradili transevropska omrežja, da bi prebivalcem Evropske zveze, tako gospodarsko udeleženi kot regionalnim in lokalnim javnopravnim teritorialnim skupnostim, omogočili koristiti vse prednosti, ki so posledica oblikovanja prostora brez notranjih meja

V členu 129b dogovora dalje piše, da je v okviru sistema potrebno podpirati odprte in konkurenčno usmerjene trge in obojestransko usklajevanje omrežij posameznih držav kakor tudi dostop do teh omrežij. Evropska skupnost si s svojim delovanjem »predvsem prizadeva, da bi izolirana, zaprta in na obrobju ležeča področja povezala s centralnimi območji Skupnosti«.

V nadaljevanju se bom osredotočil predvsem na omrežja na področju prometa kot najpomembnejšim, z največjimi pomanjkljivostmi in posebej visokimi stroški gradnje povezanim delom transevropskega omrežja. Najprej bom prikazal politike omrežij na splošno in posebej prometne politike, kako so te politike zasnovane in katere cilje ima Evropska skupnost pri politiki gradnje transevropskega omrežja. V tem poglavju sem se osredotočil na vprašanja vplivanja politike na razvoj regij in predvsem na obravnavo posledic za periferne regije Evrope. Za tem je prikazano aktualno stanje načrtovanja. Za konec je predstavljen nekaj mnenj o pomenu transevropskega omrežja za Slovenijo in o možnih strategijah regionalnega razvoja v prihodnosti.

Politike omrežij v Evropski zvezi

Politike omrežij poskušajo zmanjšati izključno kanalno usmerjenost pri pripravi ključne infrastrukture in izboljšati povezanost na področju prometa, telekomunikacij in energije. Od ustanovitve Evropskega notranjega trga v letu 1993 je mogoč povečati promet ljudi, storitev, kapitala in tovarov. Obstojajoča omrežja ne zadostujejo za optimalni pretok komunikacij. Pogosto so se omrežja posameznih držav razvijala brez upoštevanja dimenzij celotne Evropske skupnosti, to je povezav na prostora.

Velik pomen se pripisuje prometni politiki, ki je bil trajno mobilnost. Prvi cilj Evropske zveze je bil povezanost z ustanovitvijo notranjega trga, oblikovanjem odprtega in konkurenčno usmerjenega prometa, odpravo državnega reguliranja in prometnega sektorja in uskladitvijo fiskalnih, socialnih in tehničnih pogojev za promet. Poleg tega Evropska zveza postavlja za cilj, da še pred letom 2000 politične obnove zgradi prometno omrežje v kontinentalnem merilu, odpravi obstoječe ovire, omogoči koordiniranje in nemotene povezave med regijami in v to vključi vse prometne nosilce (ceste, železnice, zračni promet in vodne poti). Z ustanovitvijo transevropskega prometnega omrežja so povezani tisti cilji, ki prebivalcem s podpiranjem in zavarovanjem delujoče konkurence ponujajo boljše, varnejše in cenejše prometne povezave, ki dopolnjujejo koncentriranje prebivalstva v središčih, kakor tudi tisti, ki ustvarjajo povezave z regijami in trgovino. Periferne države članice in regije so s transevropskimi prometnimi omrežji potrebne odprte nove možnosti razvoja.

Komisija Evropske zveze meni, da so njene temeljne politike pomembne za povečanje konkurenčnosti evropskega gospodarstva. Glede na liberalizacijo zahteva razvoj integriranega evropskega gospodarstva odprti trg prometa, ki je brez ovir za dostop na trge in brez diskriminacijske prakse. Cilj »strategije (sustainable, nachhaltige) mobilnosti« je se povpraševanje po mobilnosti zadovoljiti z majhno porabo sredstev in z zastritvijo tehničnih standardov pa tudi z vplivanjem na strukturo prometne ponudbe ali z usklajevanjem prostorskega in prometnega planiranja.

Omrežna infrastruktura v prometu in njen pomen za razvoj regij

Promet ima odločilno vlogo pri gospodarskem razvoju regij, ker je njegov vpliv na gospodarstvo velik. Prometni sektor zaposluje mnogo ljudi, uspeva dobiti in je pomemben vhodni dejavnik za proizvodnjo mnogih drugih gospodarskih panog. Prometni sektor je pomemben tudi za dnevno mobilnost ljudi kot ponudnikov dela in za njihovo potrošniško dejavnost.

Omrežne politike so glede na promet in telekomunikacije instrument za zmanjšanje transakcijskih stroškov, ki nastanejo zaradi premagovanja prostorskih razdalj pri trgovanju z blagom in pri premikanju proizvodnih faktorjev (proizvodna mesta in prebivališča) na druge sedeže. Izboljšujejo dostopnost do gospodarskih dejavnosti in vodijo k integraciji regionalnih trgov v okviru skupnega gospodarskega prostora.

Prometna odprtost regije je že zmeraj veljala za odločilni dejavnik pri lokaciji podjetij. Prometna povezanost je zelo pomemben sestavni del regionalne infrastrukture, ki - kot je v mnogih empiričnih raziskavah pokazala regionalna znanost - bistveno vpliva na gospodarsko rast regije. Tako je bila izboljšava regionalnega prometnega omrežja tudi že do zdaj v mnogih državah pomemben element regionalne politike. Zaradi izboljšanja dosegljivosti različnih prostorsko porazdeljenih gospodarskih dejavnosti, kar je vsesplošna značilnost zgraditve prometnih omrežij, se lahko poveča povezanost dežel in regij, vendar se hkrati tudi poveča njihova medsebojna konkurenca. Dosegljivost se ne izboljša samo za periferne, ampak tudi za centralne regije. Zaradi tega slabša dosegljivost ne škodi več perifernih regij pred konkurenco sposobnejših in cenovno ugodnejših podjetij v centralnih regijah. Ali bodo periferne regije zaradi zmanjšanja transportnih stroškov od tega tudi kaj imele, je odvisno od deleža transportnih stroškov v skupnih proizvodnih stroških in od obsega zmanjšanja transportnih stroškov.

Delež transportnih stroškov v skupnih stroških proizvodnje je v mnogih gospodarskih panogah relativno nizek. Periferne sedeži podjetij imajo hkrati na splošno bistveno nižje stroške dela kot centralni sedeži. Če so pri majhnem deležu transportnih stroškov prihranki pri transportu relativno majhni, potem prednosti stroškov dela perifernih regij ne bodo zadostovale, da bi izravnale prihranke pri stroških centralnih regij, ki tam nastanejo zaradi povečanja aglomeracijskih prednosti na osnovi zgraditve omrežij, zaradi naraščajočih prednosti večjih podjetij ter bližine dobaviteljev in odjemalcev. Zgolj periferne regije bodo položaj na osnovi periferne politiki v prometu uspe, da bodo prihranki pri transportu zelo veliki, bodo pri odločitvi o sedežu nizke plače v perifernih regijah odločilnega pomena, tako da bodo imele dolgoročno gledano periferne regije pri radikalni zgraditvi prometnega omrežja več koristi kot centralni sedeži.

Politika transevropskih prometnih omrežij se ne more opirati samo na spoznanja infrastrukturnih raziskav in teorijo regionalne rasti, ampak mora upoštevati tudi spoznanja omrežnih raziskav, ki so se pojavila v zadnjih letih. Do sedaj so prometna omrežja nastajala na lokalni in nacionalni ravni ustrezno z vsakokratnimi zahtevami. Toda evropska družba se razvija v smeri družbe omrežij, v kateri so vse dejavnosti na neki način medsebojno povezane, in ki kaže nenavadno veliko prostorske mobilnosti, pa če gre za blagovne in prometne tokove, mobilnost prebivališč, selitev sedežev podjetij ali mednarodna selitvena gibanja. Takšne mobilne omrežne družbe zahtevajo od države in zasebnikov mnogo večje napore, kot so bili v nacionalnem ali regionalnem merilu potrebni prej, a dopuščajo hitrejša naraščanja produktivnosti in gospodarske rasti kot prej. Tradicionalne konkurenčne strukture bodo zaradi močne konkurence vedno bolj zamenjane na multiregionalni, multinacionalni in pogosto globalni ravni. Globalizacija in porast mednarodnih izmenjav in mednarodne komunikacije so vplivali na ogromen porast prometnega sektorja v Evropi in na odkritje obstoječih ozkih grl.

Prednosti evropskega notranjega trga so mogoče le, če komunikacijska infrastruktura dopusti popolno integracijo trgov. Manjkajoče povezave nacionalnih omrežij, ki v vsaki deželi nastanejo neodvisno od drugega, in manjkajoča usklajenost omrežij glede različnih prometnih nosilcev kakor tudi organizacijske pomanjkljivosti preprečujejo integracijo različnih omrežnih ravni (npr.: promet na hitrih železnicah in zračni promet ali individualni in javni prevoz oseb), zamenljivost komplementarnih ali konkurenčnih prometnih nosilcev (železnice, ceste itd.) kakor tudi sovpadanje različnih omrežij (npr.: razvoj prometnih in telekomunikacijskih omrežij). V neki evropski omrežni družbi meje ne bodo več pomenile ovire, temveč bodo postale vpadna vrata. Za regije zunaj Evropske zveze pa lahko meje postanejo nepremagljive ovire, če transevropska omrežja ne bodo razširjena in zgrajena tudi na vzhodu.

nejo nepremagljive ovire, če transevropska omrežja ne bodo razširjena in zgrajena tudi na vzhodu.

Zgraditev transevropskih prometnih omrežij - situacija planiranja

V beli knjigi Rast, konkurenčna sposobnost, zaposlovanje - izzivi sedanosti in poti v 21. stoletje, ki jo je predstavila Evropska komisija v decembru leta 1993 in ki jo je odobril Evropski svet, je poudarjen pomen omrežne politike in predlagana vrsta konkretnih ukrepov. Skupina osebnih zastopnikov državnih in vladnih šefov pod predsedstvom takratnega podpredsednika Evropske komisije Christopherse na je nato med drugim izdelala kriterije za izbiro načrtov, na podlagi katerih so naredili spisek prednostnih večjih načrtov za prometno infrastrukturo.

V tem vsebovani infrastrukturalni načrti znotraj Skupnosti so bili glede na njihovo stopnjo pripravljenosti razvrščeni v tri kategorije, pri čemer bi moral biti pri ukrepih prve kategorije začetek gradnje najkasneje do decembra 1996. V številnih posvetovanjih med službami držav članic in Evropsko komisijo so predvsem iskali poti, da bi oblikovali javno-zasebna partnerstva za financiranje načrtov in da bi pri tem odstranili administrativne in pravne ovire, saj je v Maastrichtskem sporazumu spodbujanje vključitve zasebnega kapitala ena od predvidenih oblik podeljevanja podpore Evropske zveze.

V skupino prednostnih načrtov znotraj Evropske zveze, katerih začetek realizacije naj bi bil najkasneje konec leta 1996, spada skupno 14 načrtov, med njimi je veliko prog za hitre vlake, med katerimi so proge med Nürnbergom in Berlinom, med Münchnom in Veronom, med Parizom, Brusljem, Kölnom, Amsterdamom in Londonom, med Madridom, Barcelono, Perpignanom in Montpellierem kakor tudi med Parizom, Strassburgom in Karlsruhe, med Lyonom in Torino in med Torino, Milanom in Trstom, poleg tega pa tudi nekatere avtoceste, predvsem v Grčiji. V rubriki »drugi pomembni načrti« je brez natančnejših časovnih navedb omenjena železniška in cestna povezava, imenovana Trst-Ljubljana-Budimpešta-Lviv-Kijev. Na 14 prednostnih načrtov znotraj Evropske zveze gledajo predvsem kot na pilotske projekte, pri katerih bodo nabirali izkušnje za hitro zgraditev transevropskega omrežja.

V procesu ponovne zgraditve tržnega gospodarstva v narodnih gospodarstvih srednjih in vzhodnoevropskih držav bo imela obnova prometnega omrežja pomembno vlogo. Doslej je bil pri tem poudarek na definiciji razvojnih koridorjev, v katerih naj bi se infrastruktura modernizirala za povečanje prometa. Ko pa je v zahodnoevropskih državah nastala ideja za zgraditev novega omrežja v vsej Evropi, s katerim naj bi povezali predvsem periferna področja, je potrebno razmisliti o planu za razširitev tega omrežja v srednjo in vzhodno Evropo. Razmišljanja o omrežju za hiter promet v srednji in vzhodni Evropi pa se glede na trenutno stanje nekako smatrajo za pretirana in nerealna. Vendar pa je treba upoštevati, da so predvsem železniška omrežja odvisna od velike obremenjenosti, ki jo je mogoče doseči samo s povezavami med največjimi zgoščenimi mestnimi centri Evrope, vključno z vzhodno Evropo.

Karikatura: Otto Reisinger

Zaradi vseh teh pogledov bo pri vključitvi Slovenije v transevropsko omrežje treba upoštevati tudi vidik tranzitnega prometa. Zaradi tega lahko pride do velikega povpraševanja po infrastrukturi, ne da bi imela država od tega gospodarske koristi, zaradi posledično nastale škode na okolju pa so lahko celo negativni učinki. Pridobitev tranzitnih koridorjev torej ne more biti cilj neke države ali regije. Potrebno je urediti prekladališča in vozle znotraj teh omrežij in potrebno je najti možnosti, da bi se tranzitni promet vključil v gospodarske dejavnosti države ali regije.

Znotraj Evropske zveze in skupaj s sosednjimi državami se je močno povečalo meddržavno sodelovanje med regijami, mesti, industrijskimi in trgovinskimi zbormicami, podjetji ipd. To sodelovanje je tako vzrok kot tudi posledica vedno večjega združevanja Evrope. Evropsko združevanje se razvija na tej mikroekonomski ravni najprej zaradi nastanka kohezijskih prostorov, združevanja regij, mnogokrat zunaj nacionalnih meja, ki že oblikujejo ali pa bodo v prihodnosti oblikovale megaregije. Poleg tega pa bo združevanje Evrope pospešeno zaradi prostorsko nepretrganih omrežij, prek katerih potekajo posebej gosti blagovni in informacijski tokovi.

Nacionalne meje pogosto predstavljajo velike bariere, ki ovirajo medregijske interakcije. Te bariere nastanejo zaradi pomanjkanja ponudbe prometne in komunikacijske infrastrukture za hitre mednarodne povezave, zaradi bojazni ljudi pred tujimi proizvodi, ravnarji ali pogledi, zaradi najrazličnejših intervencij vlade in zaradi pomanjkanja informacij o tujih državah ali regijah. Slovenija ima veliko možnosti, da zmanjša učinke zaradi perifernosti regije z intenzivnim sodelovanjem v čezmejnih institucijah, npr. v Evropski zvezi ali (že leta 1978 ustanovljeni) delovni skupnosti Alpe - Adria, tako da pritiska na nadaljnje razvijanje skupnih uredb in ukrepov (npr. regionalni razvojni sklad).

Dr. JOHANNES HAMPE,
Inštitut za makroekonomijo
Univerze Ludwiga - Maximilijana v Münchnu

Prof. dr. Vladimir Gligorov

Ceste, železnice in ljudje

Ena stvar je porušiti zid, zgraditi cesto pa je povsem nekaj drugega. To je seveda prisposoba za celoto procesov tranzicije, združevanja in širitve v Evropi. Lahko pa jo vzamemo tudi dobesedno. Politične delitve imajo stvarne posledice, ki jih je moč zaznati ne samo v alokacij proizvodnih zmogljivosti in človeških veščin, temveč v celotni gospodarski podobi sveta. Spremembe trgovinskih tokov vodijo k spremembam selitvenih tokov, oboje pa k popolnoma novi komunikacijski infrastrukturi. Pojavi se nova delitev na stare in nove, osrednje in stranske ceste in železnice. To pa seveda spet vpliva na klasifikacijo regij, krajev in smeri.

Vsi ti opisi sprememb in gibanj se nanašajo na prostor, vendar je v njih prisotna tudi časovna razsežnost. Spremembo infrastrukture povzroči sprememba v ponudbi in povpraševanju, ki sicer odražata razpoložljive vire in zmožnosti, a tudi predvidevanja in pričakovanja. Vzajemnost delovanja časa in prostora je verjetno najpomembnejša za celoten proces tranzicije, ki služi kot zgled posodabljanja in -večinoma- tudi preoblikovanja po zahodnih zgledih. Odpiranje prostora na vzhod in na zahod prinaša vrsto novih možnosti, spreminja nabore možnih izbir, hkrati pa spreminja poglede, vizije in stremeljenja ljudi, ki so v to vpleteni.

To dogajanje je zelo dobro predstavil Rosenstein-Roden v svoji razpravi o obnovi vzhodne in jugovzhodne Evrope po drugi svetovni vojni. Celoten problem je osvetlil z naložbenega vidika. Ugotovil je, da so bile priložnosti za naložbe poleg donosnosti odvisne tudi od njihove velikosti. Če to prevedemo v jezik makroekonomije: delež naložb v BDP ni odvisen le od stopnje rasti BDP, temveč tudi od tega, za kako veliko gospodarstvo gre, se pravi, koliko ozemlja in koliko ljudi obsega.

V tem smislu se kot zgled često navaja graditev cest ali železnic. Če je država majhna in zaprta, naložbe v veliko število cest ali železnic ne bodo prinesle dobička, saj so fiksni stroški visoki, pričakovana raba tolikih infrastrukturnih objektov pa nizka. Zelo donosna pa bi lahko bila možnost investiranja v vrsto kratkih cest ali železnic ob avtocesti ali mednarodni železniški povezavi. Velja torej, da je obseg naložb odvisen od razsežnosti trga, kar je trdil že Adam Smith. Če je temu tako, potem sledi, da so pričakovanja odvisna od razsežnosti trga in da imajo posledice sprememb v prostoru tudi časovno razsežnost. Kakšna bo bodočnost, je odvisno od tega, o čigavi bodočnosti je govora.

Na prostor lahko gledamo kot na priložnost, pa tudi kot na nekaj, kar se odpira z izkoriščanjem priložnosti na področju trgovine in naložb. Če razsežnost trga vpliva na naložbene priložnosti, bodo te prav tako vplivale na trg. Drugače rečeno: vprašanje je, ali je bil zid porušjen zaradi tega, ker je bilo treba zgraditi cesto, ali pa se je, ravno obratno, začelo graditi cesto zato, ker se je porušil zid. Pričakovanja in dejanja vplivajo drug na drugega in zelo težko je odkriti oziroma določiti, kaj je vzrok in kaj posledica. Določitev vzročne zveze v tranzicijskih gospodarstvih bi bila pomembna, da bi lahko presodili, ali so sedanje naložbe v razvoj infrastrukture posledica še vedno nizke stopnje integracije, ali pa je ta šibka povezanost rezultat nizke ravni naložbene dejavnosti.

Delež naložb v BDP v večini tranzicijskih gospodarstev brez dvoma ni zavidanja vreden. To je še bolj očitno, če upoštevamo splošni nivo razvosti oziroma zaostalosti. Prav zares, človek bi pričakoval, da v državah, kjer poteka obnova, gradbeništvo cveti. Vendar pa čas tega razcveta v večini tranzicijskih gospodarstev še ni napočil. Še več, večinoma se gradi le v prestolnicah, in to nakupovalna središča.

Če na hitro pogledamo izdatkovno sestavo BDP v tranzicijskih gospodarstvih, vidimo, da je rast porabe dosti bolj izrazita kot rast naložb, poleg tega pa varčevanje zaostaja za naložbami. Konec koncev pa naložbe javnega sektorja predstavljajo velik del vseh naložb, še posebej, če izvajamo tiste v finančne, trgovske in druge vrste storitev. Med naložbami v javnem sektorju igrajo pomembno vlogo naložbe v infrastrukturo, to je v ceste in železnice.

Morda temu pač mora biti tako. Zasebne naložbe, pretežno iz tujih virov (kot neposredne naložbe ali posojila) se usmerjajo v proizvodne namene, torej tja, kjer naj bi prinašale dobiček. Javne naložbe se usmerjajo v izgradnjo tistega, kar bo povezovalo ljudi in bo koristilo poslovanju v prihodnosti in rasti zaposlovanja. Širitev trga, tako v smislu, kako velik postaja, kot tudi, kaj naj bi bil zmožen zagotoviti v prihodnje, naj bi blago dejno vplivala na obe vrsti naložbene dejavnosti.

Z javnimi naložbami je seveda križ - čeprav se v obstoječih raziskavah gospodarstev v tranziciji tega skorajda ne omenja. Kaj pravzaprav določa, koliko bodo naložbe javnega sektorja in za ka-

tere projekte bodo namenjena sredstva? Drugače rečeno: kdo določa, kam bodo vodile ceste in železnice? Če skušamo problem osvetliti na zelo poljuden način, bi lahko spregovorili o dobro znanih težavah, ki se praviloma pojavijo takrat, ko je treba zgraditi ceste ali železnice prek državne meje. Leta je trajalo, preden so se končno odločili, kje bodo zgradili most čez Donavo, ki bi povezal Bolgarijo in Romunijo. Vzrok za omahovanje je bilo neskladje med političnimi in poslovnimi preferencami v obeh državah. Most naj bi povezoval ljudi in dobrine, odprl trge, torej nudil nove prostore, priložnosti in pričakovanja, a politično ni bil zaželen. Tudi pripravljenost Evropske zveze, da bi financirala izgradnjo, dolgo ni predstavljala zadostne spodbude.

pa pri gradnji transportnih in selitvenih povezav, vendar se ga ni preučevalo v enaki meri kot vpletanje države v neposredne proizvodne dejavnosti. Naloga izgradnje infrastrukture velja za izključno domeno javnih financ še iz časov Huma in Smitha. Že tadva sta se namreč poigravala z idejo, da je pri dolgoročnem investiranju na nek način pomemben tudi javni interes in je njegova vloga pri tem opravičljiva. Menila sta, da država lahko na stvari pogleda bolj dolgoročno in racionalneje kot posameznik, ki ga vselej pritegnejo kratkoročne računice. Človek bi lahko skoraj popravil Keynosa in rekel, da smo dolgoročno vsi mrtvi, samo država preživi. Zaradi tega lahko investira v ceste, železnice in dobrobit bodočih generacij bolje in

temveč tudi za skupnosti same. Do vsesplošnega ustvarjalnega razdiranja torej ne prihaja samo v proizvodnih sektorjih, temveč tudi v gradbeništvu in transportu.

Obseg tega ustvarjalnega razdiranja je težko določljiv. Podatki o transportu blaga in storitev slabo odsevajo razvoj pojavnosti na mikroekonomski ravni. Regionalne raziskave veliko pogosteje govorijo o posledicah kot o vzrokih, tako da je težko ustvariti jasno predstavbo o tem, kaj se gaja z infrastrukturo v vseh tistih področjih, ki izgubljajo svoj pomen ali središčni položaj, pravi tistih, ki v novi gospodarski podobi izgubljajo.

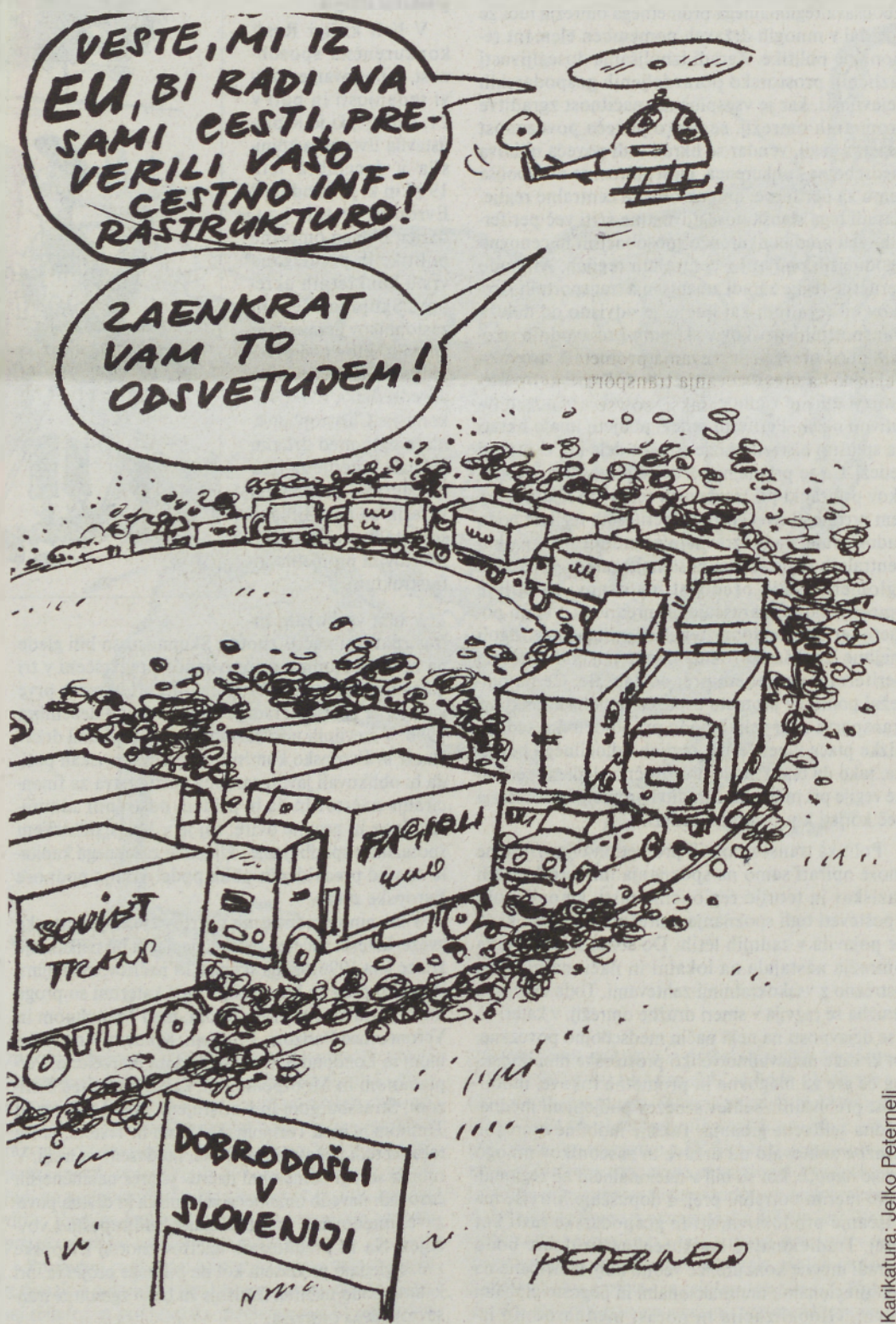
Ta nova podoba šele nastaja. Zaenkrat se lahko zanesemo le na teorijo, na verjetne oblike na predvidevanja.

Kar se tiče teorije, gospodarska geografija se je razvila v zadnjih letih, temelji na teoriji naraščajočih donosih in odvisnosti od preteklega razvoja, ki naj bi pojasnile neenakomeren razvoj regij in infrastrukture, ki jih povzroča. Tako središča ohranjanja svojo osrednjo vlogo prav zato, ker se že nahajajo v centru, periferija pa zaostaja, ker je pač na obrobju. Poleg tega pa se poraja teorija o politični geografiji, ki pripisuje velik pomen regionalizmu in politični delitvi. Slednja je rezultat dejstva, da s sprostitvijo narašča pomen lokalnih političnih razlik in presilenc. Kakor koli že, nobene teorije pa ni, ki ne ukvarjala s posledicami teh teorij o gospodarski in politični geografiji za teorijo javnih naložb, ki igrajo tako pomembno vlogo pri razvoju infrastrukture.

Kakšni so obeti, je težko reči, saj je še preveč negotovo, kako se bo nadaljevala evropska integracija in kaj naj bi to pomenilo za harmonizacijo fiskalnih in drugih institucij. Prav tako je negotovo, kakšen bo razvoj varnostne podobe nove Evrope, saj se ti vidiki razvijajo počasi in ni mogoče moč napovedati. Kakor koli že, če vzamemo proces integracije Evrope tak kot je, vse kaže, da bodo morale male skupnosti računati s tem, da bodo njihovo prihodnost določale večje regionalne področja, ter da naj v svojem okolju pričakujejo dokaj velike spremembe in preoblikovanja.

Kar se tiče predvidevanj, gre trenutno bolj ne za špekuliranje. Ta se ne nanašajo na izgradnjo cest in železnic kot na pričakovane možnosti, ki bodo postavljene pred ljudi in prostori omogočajo mogočnejše zamisli in ne izkušnje časa. Po avtocesti se ne vozi enako kot po lokalni cesti. Težko je predvideti, kako proces posodabljanja in preoblikovanja po novem dnevu v resnici vpliva na ljudi, na njihove načrte in načine življenja. Težko je napovedati, kako bo to vplivalo na razslojevanje in različne države, razsežni prostori vsrkavajo in načujejo. Čeprav lokalne razlike ne prevladovajo globalne podobnosti, odraža v načinu, kako ljudje strukturirajo svoje gibanje in potovanja, in zatorej v smeri razvoja infrastrukture in komunikacij.

Vse to pa je še stvar prihodnosti. Trenutno raven naložbenih dejavnosti še vedno nizka, v infrastrukturi pa prevladujejo naložbe javnega sektorja, za katere je značilna neučinkovitost in ditev sredstev. Zaradi tega proces usvarjalnega razdiranja v tranzicijskih gospodarstvih ne poteka brez napetosti. Povsem verjetno je, da bo v tej smeri, kar se dela in gradi danes, že kmalu tudi samo podvrženo procesu ustvarjalnega razdiranja. Toda ko bo preteklo dovolj časa, bo v gospodarstvu in politični podobi Evrope ter splošnih vzorcih cest, železnic in smeri gibanja ljudi seveda ne bodo bili zgrajeni novi zidovi.

Karikatura: Jelko Petermelj

Podobne primere bi lahko našli marsikje, ne samo na Balkanu. Nekatere povezave se pač vzpostavljajo lažje kot druge. Obnova področij zahteva svoj čas. Značilnosti porabe BDP opozarjajo na dejstvo, da preteklost še vedno obvladuje sedanost in močno vpliva na prihodnost. Še vedno več štejejo izkušnje kot - čeprav le kratkoročna - pričakovanja. Če imamo pred očmi ti dve dejstvi o naložbah v infrastrukturo (prevlado političnih preferenc in vpliv preteklosti), lahko upravičeno podvomimo o razporeditvi novih cestnih in železniških povezav v tranzicijskih gospodarstvih.

Vpliv političnih preferenc je pomemben vsakokrat, ko določa naložbene dejavnosti, še posebej

pametneje kot posamezni *homo oeconomicus*.

Vendar pa ima država prav tako tudi kratkoročne interese. V demokracijah države pravzaprav morajo imeti kratkoročne interese. Prvič zato, ker državni funkcionarji nabirajo glasove volilcev, in drugič zato, ker mora država skrbeti za svojo davčno osnovo. Zatorej ni nepomembno, kam se usmeri denar za ceste in železnice, saj bodo šli za njim tudi volilni glasovi in davčne osnove. To je še posebej pomembno v tranzicijskih gospodarstvih, kjer so tradicionalne povezave in selitveni tokovi propadli. Gospodarski pomen lokalnih skupnosti se zmanjšuje, javno življenje v njih pa postaja vse manj pomembno ne le za nova politična in finančna središča,

Ryszard Kaminski, MBA

Parkiranje in transportna politika

S ponovnim pojavom nogometne mrzlice ob tekmah za svetovni pokal se je avtor, ki je pogost obiskovalec Poljske, spomnil prizora ob pozdravu angleških nogometnih privržencev, ko so lani maja v času finalnih kvalifikacijskih tekem obiskali Chorzow; namreč pogleda na parkirane automobile, ki razmetani po pločnikih ovirajo navijače na poti do stadiona

Parkiranje v mnogih poljskih mestih je večinoma nekoordinirano in pogosto kaotično. Strah pred posledicami ponovitve napak, narejenih na zahodu v zadnjih 40. letih, sedaj zahteva od poljskih planerjev transporta in oblikovalcev transportne politike, da razmislijo o potrebi po uvedbi nove, inovativne parkirne politike in uporabi novih razpoložljivih tehnologij. Nekatere mestne uprave na Poljskem, ki so zaskrbljene zaradi naraščanja števila lastnikov avtomobilov in vpliva motorizacije na urbano okolje, so v svojih notranjih in centralnih urbanih območjih sprejele politiko omejevanja števila avtomobilov in uvedle parkirne cone »plačane ceste«. Gradijo tudi od cest oddaljena parkirišča, prvič pa je predstavljen projekt brez prometa. Vendar pa takšna situacija ni značilna za vso Poljsko ali preostanek srednje in vzhodne Evrope.

Med nedavnim bivanjem v slovenskem glavnem mestu Ljubljani je bil avtor presenečen zaradi velikega števila avtomobilov, ki so parkirani na pločnikih in nevarni za dostop in hojo pešcev po ulici. Ta članek se omejuje na nedavne izkušnje v Varšavi, kjer je problem parkiranja še posebno velik. Čeprav se s podobnimi problemi srečujejo prebivalci vseh večjih urbanih naselij. Eni od najpomembnejših točk politike, ki so se je lotili v poljskem glavnem mestu, so načrti, ki so bili narejeni na podlagi zapažanj na kraju dogodka. Kar je bilo posebej zanimivo za oblikovalce politike in transportne strokovnjake, npr. v Sloveniji, so rešitve, ki so jih sprejeli drugi nekdanji komunistični režimi, ki gredo skozi fazo tranzicije (v vseh gospodarskih sektorjih) in se bodo sčasoma pridružili Evropski zvezi. Prav tako pa se morajo vsi svetovalci za planiranje transporta, upravljalci avtomobilskih parkirišč in dobavitelji opremljenosti rasti komercialnih priložnosti in se z lastnim planiranjem potrebnega tehničnega svetovanja, opreme in strokovnega znanja direktno vključiti v te nove trge.

Stopnja, s katero se lokalna transportna politika v poljskih mestih uspešno izpolnjuje, močno odseva razlike lokalne dediščine v politiki, državnem obnašanju in kulturni zgodovini, ki vplivajo na aktualno politično iniciativo in lokalno politiko blaginje. Glede na burno poljsko zgodovino v zadnjih tristo letih, selitve in ponovne naselitve njenega prebivalstva, večkratne spremembe njenih meja, položaja nacionalne neodvisnosti in mestne oblasti bi pričakovali, da takšno nasledstvo vodi do mešanih političnih reakcij na lokalni ravni. Tukaj obstoje očitne vzporednice z najširšimi razmerami v Sloveniji.

Varšava je največje poljsko mesto in je podobna Londonu v 50. letih, ko vozniki avtomobilov parkirajo praktično povsod, celo na prepovedanih ploščadih. Takšno brezobzirno parkiranje (na ulicah, vogalih, zraven prehodov za pešce, okrog avtomobilov in tramvajskih postajališč) je pogosto povzročilo normalen potek javnega prometa, preprečevalo dostop in oviralo pešce. Eden od vodilnih strokovnjakov transportne politike, profesor Wojciech Suchorzewski iz varšavske Tehnične univerze, je razmere opisal takole: »Parkiranje na

cesti je nekontrolirano, in medtem ko nekaj avtomobilov parkira na glavnih ulicah, avtomobili parkirajo na pločnikih in drugih mestih, namenjenih pešcem. Poskusi, da bi uvedli parkirno, so bili do zdaj neuspešni.«

Zgodovinsko gledano ima Varšava slabe izkušnje pri uveljavljanju kontrole parkiranja (samo nekaj jih je obstajalo v socialističnem sistemu) v primerjavi z drugimi večjimi poljskimi mesti. Čeprav so se s plani za uvedbo parkirne ukvarjali kar nekaj časa, so bili le-ti do sedaj nepriljubljeni in neučinkoviti, saj se zdi, da so bile mestne oblasti do sedaj dokaj zadržane pri uveljavljanju ukrepov za nadzor avtomobilskega prometa. To kljub rezultatom opazovanja obnašanja prometa, ki ga je opravil varšavski Urad za planiranje leta 1993, kaže, da takšen položaj ni nujno skladen z javnim stališčem. Raziskava, ki je zajela prek 1.300 gospodinjstev, prikazuje, da je skoraj dve tretjini vprašanih za prednosti javnega transporta v mestnem prometu, skorajda polovica (vključno s 37 % avtomobilskih voznikov) pa je za uvedbo plačevanja parkirnine. Medtem pa se število lastnikov avtomobilov še dalje povečuje z alarmantno stopnjo (doseglo je že 450 avtomobilov na 1.000 ljudi), ki vodi do tega, da nekaj lokalnih opazovalcev trdi, da če ne bo spremembe pri stališču in obnašanju politikov, medijev in splošne javnosti, ne bo dolgo, da bo Varšava sama sebe dobesedno onemogočila zaradi velikega števila prevoznih sredstev, ki vozijo po neprimerni in skromno vzdrževani cestni infrastrukturi in zaradi pomanjkanja kakršnekoli formalne strategije parkiranja. Glede na to, da se število lastnikov avtomobilov povečuje tudi v drugih srednjeevropskih mestih, kot je denimo Ljubljana, bi se morali oblikovalci politike varovati opozorilnih znakov.

Kljub zadržkom pri resnosti varšavskih mestnih oblasti glede reševanja prometnih zagat in dejanskega uresničevanja transportne in okoljevarstvene politike v praksi, so vse, tako fizične kot organizacijske spremembe, sedaj jasno vidne na ulicah v središču mesta. Tesno postavljeni, meter visoki zeleno pobarvani stebri, ki odvrčajo avtomobile od parkiranja na pločnikih, se pojavljajo na glavnih prometnih cestah. Celodnevne policijske prometne patrulje so sedaj običajne. Takšni radikalni ukrepi pa so bili vseeno predmet mnogih nasprotovanj, saj so avtomobilisti (med drugimi) spraševali, zakaj denar, ki so ga potrošili za njihovo postavitev, niso raje bolje porabili za namestitve parkirnih ur? Pravilno nameščene, pravijo, bi ure zmanjšale problem parkiranja in hkrati zbiral denar za nujno potrebno vzdrževanje cest. Problem je dejstvo, da ima glavno mesto premalo parkirnih prostorov.

Po mnenju Mieczysława Reksnisa, glavnega človeka v mestnem oddelku za prostorsko politiko, odgovornega za izvedbo transportne politike v mestu, so ti nepriljubljeni ukrepi samo »prvi korak v delovanju«, nadaljnji ukrepi pa bodo predstavljeni postopoma, da bi uresnili bolj poenoten pristop pri zaračunavanju parkirnin, podoben tistemu, ki so ga sprejeli v drugih večjih poljskih

mestih, kot je npr. Krakov. To sledi sprejetju nove transportne politike v varšavskem mestnem svetu, ki temelji na principih trajnega razvoja iz novembra 1995, a je izvedba zaradi političnih in administrativnih razmer zamujala. Nova conska strategija vsebuje oblikovanje treh tipov plačevanja parkirnih mest, ki delujejo simultano: plačevanje nenadzorovanega parkiranja, zavarovano parkiranje in večnadstropna podzemna avtomobilska parkirišča. Vsi trije tipi bi delovali v isti coni in tako zadovoljevali različne potrebe uporabnikov.

Kovinski stebri ali »slupki«

V zadnjih treh letih so v občinskem oddelku za avtoceste intenzivno uvajali nov sistem na prvem od planiranih območjih, ki meji na nekaj ulic v središču Varšave. Ideja, da bi zgradili podzemna parkirišča, je poskus, da bi delno zmanjšali problem nerodnega in nevarnega parkiranja številnih avtomobilov v središču glavnega mesta. Kovinski stebri ali »slupki«, kot jih imenujejo Poljaki, so namenjeni za preprečitev vsaj najhujšega nelegalnega parkiranja prevoznih sredstev in imajo za cilj tudi omejiti potrebo po parkiranju in spodbujati prevoz z drugimi sredstvi. Kljub razburjenju, ki so ga povzročili, so jasno sporočili namene mestnega sveta, da uvede znosnejše oblike obnašanja v prometu. V primerjavi z nekaterimi drugimi ukrepi so bili tudi poceni, hitri in lahki za uresničitev.

Po mnenju nekaterih zagovornikov znosnega mestnega javnega transporta so te aktivnosti do zdaj samo slabo vođene poteze, ki so zelo daleč od pravega strateškega prepričanja in primerno koordiniranega delovanja. Kot je razložil Slawomir Monkiewicz, vodja transportnega oddelka v varšavskem uradu za planiranje razvoja, so ukrepi, ki onemogočajo nedovoljeno parkiranje, v bistvu dobrodošli, vendar pa so mogoče prišli ob neprimernem času in uresničevanje bi lahko bilo izvedeno drugače. Postavil je ostro vprašanje: »Kako lahko kaznujete ljudi zaradi parkiranja avtomobilov na ulici, če pa mesto nima nobenega primerne sistema parkiranja?« Po njegovem mnenju bi bilo bolje, če bi najprej poskušali zagotoviti primerne možnosti parkiranja proč od ceste, preden bi začeli s kaznovanjem voznikov. Monkiewicz dalje razmišlja, da se lahko pot, po kateri mestni odposlanec Mayor Jerzy Lejk, odgovoren za razvoj mestnega transporta, uresničuje parkirno politiko v praksi, v Varšavi izkaže za naslednjo veliko napako, ki so jo naredili pri planiranju transporta od graditve varšavske podzemne železnice naprej.

Prvo od planiranih podzemnih parkirišč, ki ga bo v imenu mesta upravljala zasebnik, so sedaj odprli pod ulico Warzynskega blizu postaje podzemne železnice Politehnika. Parkirišče ima 30 stalnih mest in 100 začasnih mest. V devetih drugih mestnih parkiriščih je planiranih dovolj parkirišč za približno 6.000 vozil.

Problem, ki ga lahko pričakujejo, je poma-

njanje javnega denarja, ki je potreben za uresničitev ideje. Medtem ko iztržek od nenadzorovanega parkiranja lahko navrže nekaj denarja, to še zdaleč ne bo dovolj za financiranje gradnje večnadstropnih podzemnih parkirišč. Namestnik direktorja varšavskega mestnega odbora za ceste Marek Meksymienko je povedal, da so stroški gradnje v Varšavi primerljivi s stroški na zahodu – približno 50.000 poljskih zlotov (blizu 15.000 USD) na parkirno mesto. Mekymienko pravi: »Edina rešitev je najti investitorje, ki bi od mesta najeli prostor in uredili parkirišča. Pri tem pa ne gre zanikati znanja in izkušenj evropskih tehničnih strokovnjakov.«

Nekaj drugače mislečih v Nemčiji, Nizozemski, Švici, Avstriji

Zaradi navedene povečane zaskrbljenosti zaradi naraščanja števila lastnikov avtomobilov, rasti stopnje prenatrpanosti in povečanja onesnaževanja zraka je jasno, da se v okviru razvijanja znosnejšega obnašanja tako poljski kot slovenski politiki in planerji lokalnega transporta lahko vedno bolj zgledujejo po nekaterih radikalnejših politikah njihovih evropskih sosedov, predvsem v okviru politike parkiranja. Nekaj drugače mislečih v Nemčiji, Nizozemski, Švici, Avstriji in Britaniji je uporabljalo inovativnejše okoljevarstvene rešitve za transport in uporabo prostora, ko so prekinili s preteklostjo in s sistematičnim odstranjevanjem parkirnih mest, oblikovanjem ostrejših pravil za parkiranje zaposlenih v osrednjih poslovnih okrožjih in spodbujanjem stanovanjskih četrti brez avtomobilov. O teh ukrepih je sedaj na Poljskem in v Sloveniji potrebno razmisliti, saj se zadnjih pet desetletij, od druge svetovne vojne naprej, tu srečujejo z negativnimi izkušnjami zahodne motorizacije. Medtem ko takšna politika ni direktno prenosljiva v poljsko ali slovensko politiko in bo obvezno zahtevala nekatere prilagoditve lokalnemu okolju, pa je vsekakor vredna, da oblikovalci in drugi (vključno z okoljevarstveniki, šoferji in splošno javnostjo) vsaj začnejo premišljevat o alternativnih oblikah potovanja že zdaj, še preden pričakovani problemi povečanja števila lastnikov avtomobilov postanejo še akutnejši. Nekatera mesta so v tem procesu očitno naprednejša kot druga.

Krakov v južni Poljski je zgled politike nadzora avtomobilov na notranjih in osrednjih mestnih območjih z zaprtimi »modrimi conami«, podobnimi tistim, ki jih imajo v Nemčiji in Avstriji od leta 1988. Le-te so del širšega paketa ukrepov, ki so jih predstavili kot del nove mestne transportne politike, oblikovane za zaščito zgodovinskega mestnega središča v Krakowu. Politika, ki ima za cilj zmanjšanje vpliva transporta in prometa na lokalno okolje, je bila prva takšne vrste, ki je na Poljskem aktivno podpirala znosnost. Uradno so jo sprejeli leta 1993. Pomembno je, da je mesto decembra 1995 postalo tudi član evropskega kluba Mesta brez avtomobilov, to je po Brnu iz Češke Republike šele drugo mesto iz srednje in vzhodne Evrope, ki mu je to uspelo. Po mnenju avtorja se zdi, da je Ljubljana na prvi pogled prostorsko zelo podobna Krakowu, čeprav brez drvečih tramvajev na ulicah. V luči nedavne iniciative Evropske zveze, oblikovane za podpiranje znosnejših oblik transportnega in prometnega obnašanja, bo zanimivo videti, kako se transportna politika razvija tukaj, ko se tudi Slovenija približuje morebitnemu članstvu v Evropski zvezi.

RYSZARD KAMINSKI,
dipl. oec., MBA.

je svetovalec, ki dela za podjetje WMBE Limited/Eccord v Birminghamu v Veliki Britaniji. Prikazani pogledi so izključno osebni in ne predstavljajo stališča WMBE Limited/Eccord

Prof. Miha Tomšič, Ljubljana

(miha.tomsic@ijs.si)

Energy Policy of Slovenia in Transition and before Accession to the EU

The energy situation and policy in Slovenia during the transition period are reviewed. After the initial modernising steps, current decisions in the energy sector tend to be conservative, its prominent feature being unqualified support for the domestic coal sector. Policy statements of the parliamentary "Resolution on the Strategy of Use and Supply of Energy" (January 1996) should have been followed by an Energy Law and a National Energy Programme, but internal inconsistencies prevented rapid adoption of the latter documents. Among the three main issues of the EU energy policy (security of supply, competitiveness, environmental protection), adaptation to the internal energy market will be the most demanding for Slovenia. Considerable changes in energy policy will also be needed to implement the Kyoto obligations for reducing greenhouse gases emissions. Sufficient analysis of the situation and technical options is available, but the completion of the transition process and EU accession should be more than only a legal and technical project. It should be a comprehensive restructuring project in which new actors, communications, and decision structures would be established and, finally, a consensus would be reached.

Mojca Suvorov, Ljubljana

(mojca.suvorov@eimv.si)

Slovene energy prices and the EU

The strategy of energy policy is very much reflected and performed through its price policy. In Slovenia, the majority of prices are liberalized but the key prices such as energy, telecommunications and transport prices are still regulated by the government. Comparisons of retail prices in Slovenia with EU averages and neighbouring countries clearly indicate low prices of electricity, oil derivatives and natural gas in Slovenia. There are also differences in taxation policy, but the current sales tax is going to be replaced by VAT and excise system.

In future, one of the major goals of the Slovenian price policy should consequently be a reasonable determination of price ratios among individual energy carriers. In the next step, prices should be increased to gradually achieve the level defined in the Strategy of Energy Use and Supply of Slovenia and to converge to the current and future target price levels in the EU.

Austrian Ecology Institute, Vienna

The Nuclear Power Plant Krško - Possibility for an Alternative

Article elaborates on some economic issues in the context of a possible closure of Krško therefore the planned shutdown in 2023. An analysis of the existing studies on the costs of closing Krško reveals several shortcomings. For example, too high import prices were assumed when calculating the costs of electricity imports, which should be used to substitute for the production loss. Potentials for additional production in small and medium-sized cogeneration plants and energy conservation potentials have not been taken into account. The generation costs of alternative plants - e.g. combined cycle gas turbines (CCGT) - were substantially overestimated. We also discuss the cost savings, which could be achieved if Krško would be closed down in 2003 instead of 2023. This includes about 100 Mio. US\$ for new steam generators, yearly operation and maintenance costs of about 85 to 110 million US\$ and additional costs for the treatment of radioactive wastes. It may, however, be possible to find an even cheaper solution than a new CCGT, e.g. a combination of cogeneration and electricity conservation. We therefore argue for studies to investigate this potentially interesting possibilities.

Peter Nagy, Brussels

(peter.nagy@bxl.dg17.cec.be)

The Energy dimension of EU enlargement

Given its strategic nature, the energy sector is an important element of the EU-enlargement process. The main problem areas for CEECs on their way towards EU membership, as concerns the energy sector, are the following: improvement of the competition environment, including adaptation to the internal energy market and alignment of energy prices; enhancement of emergency preparedness; addressing the social and regional consequences of mine restructuring; increasing energy efficiency and compliance with EU-energy efficiency and environmental rules; developing an EU-conform energy data collection framework; nuclear safety and management of nuclear waste/spent fuel. Addressing current deficiencies will require additional financial and administrative efforts. Candidate Member States are approaching European Union which itself is after a "moving target": also in the energy sector the "acquis" is being further developed (e.g. recent political agreement on a future internal gas directive). Candidate Member States, including Slovenia, have a clear interest, with a view to the length of the accession process, to enhance their efforts in preparations for EU membership also in the energy sector.

Susanne Geißler, Vienna

(susanne.geissler@blackbox.at)

Subsidies for publicly assisted house building to promote energy efficiency and renewable energy in residential buildings

In Austria subsidies for social housing are an important instrument of increasing energy efficiency and the use of renewable energies in residential buildings: an additional subsidy is granted if the building meets specific criteria with respect to energy issues. Subsidies for social housing and energy oriented subsidies are regulated at the level of the nine provinces. For this reason, there are several different models of subsidizing. The article presents some approaches to dealing with energy oriented additional social housing subsidies.

Helmut Haberl, Vienna

(helmut.haberl@univie.ac.at)

Greenhouse Gas Reduction Strategies for Space Heating

This article presents an optimal CO₂-reduction strategy for space and water heating in Austria relying on net present value analyses of 43 climate protection measures. The analyses include not only investment costs and the reduction in energy costs induced by conservation but also implementation and external costs. The efficient CO₂-reduction strategy was developed on the basis of energy supply curves which were adapted in a way which made possible the appraisal of interactions between different reduction measures. An efficient CO₂-reduction strategy could lower the CO₂-emissions for the procurement of space heating and warm water by up to 2.7% per year, compared to the official Austrian "business as usual" scenario.

Dejan Rengeo, Šalovci (SLO)

Bioenergy and Biomass instead of Oil - The Future of Europe

Agriculture is not only the sector that produces food, but also a source of energy and raw materials for a large spectrum of industries, such as chemical, paper, automotive as well as architectural ones. There are many techniques for renovation of biomass into energy and raw materials for industry, such as alcoholic and lactic acid fermentation, and pyrolyse. During the renovation, the energy of wind and the sun is utilized. In the next millennium we can expect to discover diesel fuel from rape, alcohol from starchy plants, biogas from fertilizer and communal rubbish on service stations. From the stalks of hemp, which are rich with cellulose, the farmers will acquire pyrolyse-oil by the procedure of pyrolyse. This fluid fuel will be used for diesel engines and will also be a universal raw material in chemical industry, e.g. for synthesis of bioplastic. Mineral motor oils will be replaced by oils from oil palms and castor from south. That way also undeveloped, poor world will take part in bioeconomy. Cardboard boxes will be made of cereal straw, sunflowers and rape, tables and cupboards will not be made of saw-dust and artificial pitch, but of pressed stalks of flax and hemp and starchy glue. In building houses, people will prefer to use a mixture of lime, clay and chopped stalks of hemp. The future for agriculture is promising and our children will want to become farmers. Being environmental-friendly will be the chief motto in life.

Prof. Peter Novak / Milan Šturm, Ljubljana

(peter.novak@fs.uni-lj.si / milan.sturm@fs.uni-lj.si)

Energy and Environment in Slovenia

The article presents a review of current energy and environment situation in Slovenia. Energy consumption per unit of GDP is two times higher than in the EU, while energy consumption per capita is on equal level. Emission per capita in Slovenia are very close to those in the EU, with the exception of SO₂ emission that were approximately 2,7 times higher than in EU in 1994. The major question is: How much energy we need to assure a comfort living at the desired level? Some measures for rational energy use and some issues about energy politics are presented to help answering this question.

Štefan Kovač, Murska Sobota (SLO)

Biomass as a renewable energy source

Since 1996, when the Parliament approved the Strategy of Use and Supply of Energy, Slovenia is actively supporting the use of alternative energy sources. The Strategy forecasts an increase in the use of biomass from 6 to 10 per cent by the year 2010, and the Ministry for Economic Affairs is already supporting these activities financially. While there are many possibilities to use biomass as a source of energy, they cannot be brought into reality unless forest owners realize the high value of wood as a source of energy, and the prices of other energy sources increase in real terms.

Jochen Lorentzen, Bologna

(jlorentzen@hubc.it)

Succeeding in Global Markets: Do Multinational Firms Help?

The article argues that the impact of foreign direct investment on transition economies depends on the investment motives of multinational firms, their organisational strategies, their exercise of vertical control, the product characteristics of their cross-border activities, and the market structures within which they operate. These are the key factors in determining whether a FDI promotes local innovation potential; whether it generates spillovers; and whether it increases competition, thus advancing economic reform and restructuring. Examples from recent case studies are quoted to support these assertions.

Prof. Danijel Vrhovšek, Notranje Gorice (SLO)

(danijel.vrhovsek@guest.arnes.si)

Ways and possibilities of Waste Water Treatment with the use of Constructed Wetlands

Constructed wetlands are actually natural systems adapted for waste water treatment. Basic principle of water treatment in CW is the flow of water through adequate substrate in which different wetland plants are planted. Because CW can be made indistinguishable from natural environment and they contribute to greater biodiversity, they are highly appropriate for a lowland area. CW can be constructed to treat different kind of waste waters: municipal, technological, landfill leachates, highway run-off, acid mine drainage, stormwater run-off, and also for polishing mechanically pretreated waste water from big conventional waste water treatment plants. Further development of CW is focused on optimising the treatment by reducing the surface area with the help of design, use of different substrate, and combination of

plants and microbes. Constructed wetlands proved to be an effective and low-cost technology to control environmental pollution.

Prof. Andrej Kirn, Ljubljana (Interview)

Between Ecology and Capital

Intensive discussions on ecology started in the beginning of the seventies and by the end of eighties they were in the centre of public attention. Afterwards the environmental issues were put on a side-track. Today ecology is still interesting only when needed for serving the mainstream view of economic growth. This view is "ecological" only in terms of increasing profits. Ecological paradigm needs to be reactualized again.

Staffan Berg, Uppsala

(staffan.berg@skogforsk.se)

Would Forest Certification give Slovenian Forestry and Forest Industry a market edge?

Slovenia is a small country and its forest resources represent a small part of the forests in Europe. Slovenian forestry policy has since the end of 1940s been committed to what today is referred to as Sustainable Forest Management. Today sustainable development and forest certification has emerged as a major global issue. In Europe, the standing forest volumes are increasing due to lower harvest levels than is biologically desirable, while on the other hand Europe is nevertheless importing forest industry products. One explanation is that many forests of Central Europe are not viable for commercial logging due to several reasons. In Slovenia the situation is similar. The author suggests that it might be beneficial for Slovenian forest industry to adapt its forest operations to the emerging demand for environmentally sound products. One option to consider is the certification of Sustainable Forest Management.

Michael Karus, "nova" Institute, Germany

(interview)

(100675.1134@compuserve.com)

The Revival of Industrial Hemp and Possibilities of Its Commercial Use

Interview with Michael Karus, the Head of "nova" Institute, Germany, the leading research institution dealing with hemp. Hemp can be used for production of various products in the economy. However, the questions of efficiency and technology of production are still open. While it is not too difficult to provide farmers with necessary training in hemp production, the problem of ensuring sufficient demand and interest for this natural energy source on the part of different industry sectors remains unresolved.

Riana Benko, Ljubljana

(riana.benko@uvez.sigov.si)

PHARE Funds do help in Infrastructure Development

In preparations for their future EU membership, the candidate countries will have to adapt their basic infrastructure to the norms of the European Union. This task will require substantial investment. In this respect, the candidate countries may partly benefit from the PHARE funds as this programme envisages also forms of investment support. However, it will be up to the candidate countries themselves to search for favourable international loans, and to combine them with their own budgetary means and with PHARE resources in line with the guidelines of the EU Commission.

Harald Isemann, Vienna

(harald.isemann@bm.vg.at)

Telecommunications in Austria

With 1st of January 1998 the telecommunications market in the European Union was fully liberalized. Austria implemented its new Telecommunications Law in line with the EU directives by August 1, 1997. An independent regulatory authority was set up in November 1997. By the end of January 12 this year licences for fixed line voice telephony were already granted. In mobile telephony two GSM-900 operators are currently active in Austria. A DCS-1800 licence was granted in Summer 1997.

Renato Lukač, Murska Sobota (SLO)

(renato@s-gms.ms.edus.si)

Internet and the information era

Information technology has changed the way of communication so much that we can even talk of a "communications revolution". Internet as an open network of computer networks plays a very important role in this process. Members of the European Union are among those countries where Internet use is the highest. It is becoming crucial also in Slovenia and even more so in the region around the river Mura.

Metka Stare, Ljubljana

(reclm@ier.si)

Challenges and Competition in Telecommunication Sector in Slovenia

In recent years Slovenia significantly increased the density of main telephone lines and modernised its telecommunications infrastructure. However, slow progress in removing tariff distortions and regulatory policy seriously hamper further dynamic development of the sector. According to the new Law on Telecommunications, Slovenia will maintain monopoly in public voice telephony till the end of year 2000. Strategic considerations per se provide poor underpinning for such a decision. Development aspects and benefits of opening up the market to competition are largely neglected. Businesses, public at large and consumers are being deprived of improved access to telecommunications, of efficient, innovative and flexible services. The pace of technology development requires quick reactions, also in terms of regulation. A broad coalition for open telecommunications development could contribute to this end.

Prof. Bogomir Kovač, Dob (SLO)

Slovene Telecommunications Paradise

Telecommunications have proved to be formidable weapons for consumers, small companies and states in globalizing our economies. They are the driving force of economic development and cultural interconnectivity of the next century. Main Slovene telecommunications companies Telekom and Mobitel are both profitable, but will have substantial investment needs in the near future (102 billion SIT, i.e. over a billion DEM during the 1997-2000 period). In order to raise the necessary funds, Telekom and Mobitel are keen on linking up with foreign strategic partner through privatization process. Slovenia's legal framework is still in transition and tends to cause inconsistencies and incompatibilities with the EU (entry conditions, concession contracts, investor rights, tariff setting...). The Slovene government has to perform its new role as a regulator rather than as an operator of telecommunication services. Any implementation of privatization projects will be difficult unless a strong regulatory framework is put into place.

Prof. Dušan Plut, Ljubljana

(primoz.plut@guest.arnes.si)

Slovenia and EU pressures in traffic-spatial and environmental aspects

Due to its transitory geographic location, the integration of Slovenia into European transport network and policy is indeed inevitable. Given current EU transport policy and the content of the traffic agreement, which is unfavorable for Slovenia, one can expect intensified transitory traffic and building of highway corridors across the environmentally sensitive Slovene territory. The vulnerability of regional environmental units and the presence of high quality arable land on locations attractive for traffic call for a thorough review of traffic policy from the point of view of its macroeconomic and environmental sustainability. As a basis for future negotiations with the EU, a national strategy for development has to be elaborated which will take into account the regions, environment and settlement patterns of Slovenia.

Johannes Hampe, Munich

(johannes.hampe@lrz.uni-muenchen.de)

Transeuropean Networks and their Role in Regional Development

Under an extended mandate provided by the Maastricht Treaty, the European Commission lends support to the construction of trans-European infrastructure networks for transport, telecommunications and energy. Until recently the pan-Community transport infrastructure was characterized by missing links, bottlenecks and networks lacking interoperability. With the creation of the Single Market, high priority has been given to the development of transport networks within the framework of EU transport policy. On the one hand, improvement of transport, as an input, is seen as a means to reducing costs. On the other hand, various levels of provision of transport infrastructure are the continuing economic disparities in the EU, and improving transport would thus contribute to economic convergence and consequently to greater cohesion in the EU. The danger has to be noted that peripheral regions may lose protection provided by the poor quality of transport, which until now prevented more competitive regions in core regions from delivering at lower prices to peripheral regions. Currently the member states in close cooperation with the EU Commission are concentrating their efforts on launching 14 priority projects focusing on high-speed railways connections. In the emerging European network society borders will become superfluous instead of barriers. The new position of border crossing offers an explanation for the rise in cross-border cooperation between local and regional authorities.

Prof. Vladimir Gligorov, Vienna

(gligorov@wsl.ac.at)

Roads, Railroads, and People

The integration and enlargement of Europe have yet to be determined consequences for the infrastructure development in the New Europe. At present, investments in roads and railroads are mainly public and do not necessarily reflect the future movements of goods and people. Thus, the current process of "creative destruction" may be an introduction to a process of future "creative destruction". Whether that will in fact be the case depends on the future economic and political development of the European Union. It also depends on the ability of small communities to adjust to large regions and vice versa.

Ryszard Kaminski, Birmingham

(rccord@dat.plox.com)

Parking: its role in urban transport policy. A Pan-European perspective.

The author has been conducting postgraduate research at Leeds Business School / the Centre for Urban Development and Environmental Management, Leeds Metropolitan University, Leeds, United Kingdom. The theme of this research has been to compare experiences in parking policy in the United Kingdom and Poland, given new concerns over developing sustainable transport policies, in which parking plays a significant role at different starting points, with the United Kingdom having over 40 years of motorisation behind it, and Poland with parking regulation, whereas in Poland these stances are relatively new. The findings may be of interest to transport policy makers in other Central and Eastern European countries, such as Slovenia.

European Supplement

This Supplement has been co-financed by the European Commission. The views expressed in the publication are those of the authors only and do not necessarily reflect the views and the opinions of the European Commission.

